

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

БРОЯТ СЕ ПОСВЕЩАВА НА ЮБИЛЕЯ
НА ПРОФ. Д-Р АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

Съставител
доц. д-р Антоанета Тотоманова

ISSN 0861-847X • ГОДИНА XXIV (LXIII)

3'2017

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

КОРЕКТОР НАДЯ КАЛЪЧЕВА

КОРИЦА ГЕОРГИ ИВАНОВ

ПРЕДПЕЧАТ ВАСИЛКА СТЕФАНОВА

ПЕЧАТНИ КОЛИ 16,75. ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 250

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,

БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220; абонамент 9183 214; продажби 9183 216

E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2017

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – снимка Стефан Рангелов

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Александра Дипчикова
гл. ас. д-р Анка Стоилова
доц. д-р Анна Ангелова
доц. д-р Антоанета Тотоманова
Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загорев
Весела Гицоайка
Веселин Тодоров
проф. Владимир Ключев
Георги Бобев
д-р Джени Иванова
Елизабета Георгиев
Ефросина Ангелова-Пенкова
доц. д-р Живка Радева
д-р Иван Заров
доц. д-р Красимира Александрова
д-р Мариана Кирова
д-р Марчела Борисова
ас. Милена Колева-Звънчарова
доц. д.и.н. Милкана Бошнакова
Петър Величков
Росица Кирилова
д-р Силвия Найденова
доц. д-р Тодор Чобанов
Юлия Карадачка-Симеонова

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Приемен ден за автори – сряда от 14 до 15 часа.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Съдържание

І. В ЧЕСТ НА ПРОФ. Д-Р АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

Юбилей

5–18

Ани Гергова

За предаността на Александър Димчев към каузите на съвременната библиотечно-информационна общност, на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и на родината България

19–21

Ефросина Ангелова-Пенкова

Юбилеен преглед на творчеството на Александър Димчев с библиографски „жалони“

22–58

Библиография на трудовете на проф. Александър Георгиев Димчев, 1952–

59–74

Приложение

Снимки на юбиляра

75–91

Биляна Яврукова

За повече морал в нашето общество и в политиката. Интервю с проф. Александър Димчев, посветено на неговия професионален път

92–94

Хърбърт К. Ашлайтнер

Александър Димчев: живот с цел

95–101

Маргарита Пешева

Александър Димчев – пазителят на библиотечния храм

102–104

Вихрен Бузов

Библиотеките като социална кауза

105–108

Никола Р. Казански

НАБИМ и другите...

109–114

Красимира Папазова

Някои шрихи от портрета на Ал. Димчев. Непрестанно търсене, смели идеи, усвояване на нови практики

115–118

Милена Стефанова

За проф. Александър Димчев – Сашо като колега, административен ръководител, съсед и приятел

119–124

Милена Добрева-Макферсон

Радетел за отворения достъп в България: един аспект на научното наследство на проф. Александър Димчев

II. ОТ РЪКОПИСА

От ръкописа

125–168

Александър Димчев

Една трудно забравяна любов. Симбиоза между книги–библиотеки–наука–футболната топка. За... приятелите...

III. БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННИ ПРАКТИКИ

**Библиотечно-
информационни
практики**

169–174

Васил Загорев, Марина Енчева

Насоки за бъдещето на библиотечното образование в България: прилагане на иновативни подходи при обучението на библиотекарите и информационни специалисти в УниБИТ

175–179

Анна Ангелова

Книгите спътници в живота на Мара Белчева

180–197

Александра Дипчикова, Антоанета Тотоманова

За новото стандартно издание на Универсалната десетична класификация на български език

198–220

Мария Младенова

Руската школа в сравнителното библиотекознание. Представители, публикации, становища

221–235

Милена Миланова, Елица Лозанова-Белчева

Рефлексия на Европейската рамка DigComp 2.0 в обучението на БИН специалисти в СУ „Св. Климент Охридски“

236–244

Милко Петров

„Очите на страха“ в медиите

245–255

Евгения Русинова

Разширение и адаптиране на библиотечните функции. Наблюдения върху българската практика

256–260

Силвия Свиленова

„Типичната библиотекарка“: стереотипи за професията в популярната култура

261–266

Александър Мошев

В търсене на Biblia Bessica – съвременни аспекти на един стар проблем

267–269

Списък на авторите

За предаността на Александър Димчев към каузите на съвременната библиотечно- информационна общност, на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и на родината България

Ани Гергова

**On the Commitment of Alexander Dimchev to the Causes of Contemporary
Library-Information Community at Sofia University “St Kliment Ohridski”
and in his Home Country of Bulgaria**

Ani Gergova

Summary

This paper is dedicated to the 65th anniversary of Prof. Alexander Dimchev, Sasho, as he is friendly called by all of us united steadfastly in the work of Bulgarian libraries and in contributing to “Biblioteka” magazine which took the initiative to celebrate his anniversary.

Key-words: Prof. Alexander Dimchev, anniversary, “St. St. Cyril and Methodius” National Library, Sofia University “St. Kliment Ohridski”.

Този текст е посветен на 65-та годишнина на проф. д-р Александър Димчев – Сашо, както дружески си го наричаме всички трайно приобщиени в делата на българските библиотеки и в списването на сп. „Библиотека“, поело инициативата да се отбележи този негов юбилей.

За себе си Сашо рядко е говорил публично, затова като въведение към моето изложение ще цитирам неговото обръщение, произнесено на 1 ноември 1999 г. – Деня на българските будители, в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, която отбелязва своята 120-годишнина от основаването си в присъствието на Президента на Република България г-н Петър Стоянов. Сашо каза тогава:

Юбилеите са повод за равностетка и ориентир за бъдещето.

Ето защо тази вечер се обръщам към всички онези, които сега са във властта и за които Народната библиотека изигра съществена роля за тяхното израстване.

Уважаеми дами и господа, Народната библиотека е един от символите на България. Тя ви помогна и подкрепи във вашия път. Тя бе за вас духовна „Алма матер“. Вие щедро черпихте от нейните знания, от натрупаното информационно богатство в нейните фондове, преминахте през читалните ѝ зали. Сега тя има нужда от вашата помощ в тези трудни времена. Спомнете си какво бе тя за вас. Не я забравяйте. Помогнете ѝ в името на бъдното.

Уважаеми господин Президент на Република България, обръщам се към Вас като „президент“ към президент, представлявам професионална общност от около 7000 души. Също като Вас съм демократично избран. Роден съм 1952 г., също като Вас съм израснал със спорта, „Бийтълс“ и книгите.

Уважаеми господин Президент, предлагам Ви да станете патрон на Инициативен комитет за обновление и възраждане на Националната библиотека.

Така направиха вашите колеги във Франция – президентите Жорж Помпиду, Валери Жискар д'Естен и Франсоа Митеран. Те застанаха начело на най-значимите проекти за библиотеки и информационни центрове, един от които бе за Френската национална библиотека. С това те оставиха по-трайни следи.

Знам, че имате прекалено много ангажменти, но искрено се надявам да приемете.¹

Нарочно цитирам въпросното обръщение, защото то изразява общите надежди, тревоги и воля на Съюза на библиотечните и информационните работници (СБИР), основан на 14 март 1990 г. и в течение на едно десетилетие успял да обедини професионалистите в стройна организация – обособени са 23 регионални дружества в страната, в организацията се включват 1000 колеги индивидуални членове и 45 библиотеки колективни членове. На пет последователни конгреса са приети и актуализирани Уставът и Програмата на СБИР, а също са избрани по демократичен начин ръководните му органи, чиито председатели са: доц. д-р Татяна Янакиева (1990–1994), н.с. Мария Капитанова (1994–1998), доц. д-р Александър Димчев (1998–2000).² Периодът, в който организацията бе основана и започна дейност, се отличава с икономическа криза и политическа нестабилност, с все по-намаляващи бюджети за културата, образованието и науката, с изоставането на библиотечно-информационния сектор. Затова СБИР настоява обществото като цяло и главно политиките да насочат вниманието си към библиотеките – основен фактор за преодоляване на информационния вакуум.

Александър Димчев още от началото е непосредствен участник в делата на СБИР, а впоследствие, в качеството си на негов председател в края на динамичния и драматичен XX в., става говорител от името на поколението, поело „кормилото“,

¹ Цит. по: **Президентът** Петър Стоянов прие предложението на СБИР и ще помага на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – В: *Бюлетин* [на СБИР], 2000, № 1, с. 11.

² **Янакиева, Т., Капитанова, М., Димчев, Ал.** [Десет] 10 години Съюз на библиотечните и информационните работници (СБИР). – В: *Бюлетин* [на СБИР], 2000, № 1, с. 5–11.

насочващо към нова библиотечно-информационна политика. Известно ми е, че името му е познато и близко на съвременната зряла генерация библиотекари, но за образователно подготвящите се и за току-що включилите се в тяхната фаланга е необходима по-обстоятелствена информация за неговата личност.

Детство, юношество, младост...

Роден е в София на 7 юни 1952 г. Баща му е военен, а от личен опит и от наблюдения на редица семейства знам, че децата в такива фамилии отрано се научават на дисциплина и култивират чувство на отговорност към поетите ангажменти... Жизнерадостният характер на Сашо обяснява увлеченията му към спорта, и по-специално към футбола, към музиката на „Бийтълс“. Обяснимо е, че посочва и книгите като важно свое занимание – може да се предполага, че това е негова интуиция за бъдещата му професия.

Александър Димчев завършва 11 СПУ „Отец Паисий“ в София и веднага заминава да изпълни законово задължителната си военна служба (1970–1972). Следващите две и половина години постъпва като редови библиотекар в НБКМ. Оттогава запазва свидни спомени за работата си в заемната ѝ служба, изпълняваща читателските поръчки с тичане из многоетажното хранилище, за колегията, изобилстваща с женско присъствие, приветлива и дружелюбна, заобичана пожизнено от него, за участието си във футболния отбор на НБКМ, станал републикански първенец през 1975 г. в турнир на представителни екипи от културни, научни институти и университети.

Непреодолимата му амбиция да придобие висше образование го отвежда в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, където следва и завършва специалност „Педагогика“ във Философския факултет (1975–1979). Една учебна година след това е учител в София, но добрите спомени и приятелства го връщат отново в НБКМ. Там завършва и Квалификационния курс за библиотекари-висшисти (1980–1981).

Университетската библиотека на Софийския университет (УБ на СУ) – важна професионална и научна школа за Александър Димчев

Стефан Кънчев – дълго работил и научно утвърдил се в НБКМ, е директор на Университетската библиотека след 1975 г. Познавал младежката енергия и професионалните интереси на Ал. Димчев, той го поканва на поста заместник-директор, заеман от 1981 до 1987 г. Далновидният административно-управленски „ход“ позволява на новоназначения да опознае историята на най-старата българска университетска библиотека, изградила вече в съвременността своя функционална структура, съответстваща на изискванията и потребностите на най-големия университет у нас. Като заместник-директор той е задължен да осигурява координация между секторите на УБ – Централната библиотека и филиалите по факултетите на СУ, между ректорското ръководство и ръководството на УБ.

Ал. Димчев не се стъписва пред отговорните организационни задачи и съдействия за модернизацията на библиотечните дейности чрез въвеждане на технологично съвременна информационна система. Паралелно със служебната ангажираност той подготвя най-ранните си публикации:

- през декември 1983 г. на Националното съвещание с тема „Основни проблеми за усъвършенстване дейността на Единната библиотечна система в НРБ“ Ал. Димчев изразява мнението на УБ на СУ по поставения проблем³;

- обобщителна статия „Приложение на автоматизацията в библиотеките и информационните звена във висшите учебни заведения“⁴;

- М. Капитанова, Ал. Димчев – „Сто години Университетска библиотека“⁵.

През 1985 г. той успешно се представя на конкурса, обявен от УБ на СУ, и придобива званието „научен сътрудник“⁶. Държа да отбележа, че двамата с Мария Капитанова задружно работят като изследователи и често са съавтори (това може да се проследи по приложената в настоящия брой библиография). Този професионално-творчески тандем прераства в трайно сътрудничество и приятелство през следващите повече от 30 години.

УБ на СУ съдейства на н.с. Ал. Димчев да осъществи поредица специализации в държави, напреднали информационно-технологически в своите библиотеки:

- през 1988 г. във Франция по програма на ЮНЕСКО, свързана с организацията на библиотечната дейност в условията на новите електронни информационни средства. Предоставена е възможността да посети университетите – Сорбоната, Университетът в Страсбург, Центърът „Помпиду“, CNRS (Национален център за научни изследвания);

- през 1991 г. в Германия по линия на Немското международно библиотечно дружество. То организира престоя му в университетски библиотеки и центрове за научна информация в Берлин, Кьолн, Франкфурт на Майн, ХанOVER, Констанц, Лайпциг и Бон;

- през 1993 г. в Израел – запознаване с автоматизацията на библиотеките и използваните в тях програмни продукти;

- през 1993 г. в Белгия, в Льовен – с цел да се събере информация по посочената по-горе програма.

Познаващ българската и проучил чуждестранната университетска библиотечна реалност, Ал. Димчев подготвя дисертация на тема: „Научно-информационно осигуряване на научноизследователския и учебния процес във висшите учебни заведения“, защитена на 23 декември 1992 г. в Специализирания научен съвет по литературознание при ВАК⁷, връчила му диплома за присъдена научна степен „кандидат на науките“⁸.

Обобщено представени, приносите му като заместник-директор на УБ на СУ са:

- въвежда използването на автоматизирани бази от данни за нуждите на университетските преподаватели;

- дейно участва в организацията за честване 100-годишнината от основаването на УБ на СУ – научна конференция, изложба и юбилеен сборник;

³ Вж. *Библиотекар*, год. 33 (1984), № 2, с. 37–38.

⁴ Вж. *Библиотекар*, год. 34 (1986), № 11, с. 18–21.

⁵ Вж. *Проблеми на висшето образование*, 1988, № 3, с. 18–26.

⁶ Научното звание н.с. днес е приравнено на „асистент“.

⁷ Висша атестационна комисия при Министерския съвет.

⁸ „Кандидат на науките“ днес е приравнена на „доктор“.

- за автоматизацията на библиотечните процеси първоначално инициира въвеждането на програмния продукт АБ, доработен и разширен съвместно с програмистите, за да е приложим за филиалната структура на УБ;

- участва в избора и закупуването със средства, отпуснати от Фондация „Отворено общество“, на нов продукт – израелския ALEPH. У нас УБ първа започва да работи с такъв висок клас библиотечен софтуер.

Едновременно със служебните си ангажименти Ал. Димчев е сред учредителите на СБИР и редовно участва с доклади на ежегодните национални научни конференции:

- I, проведена на 30 май–1 юни 1991 г. – „Автоматизация на библиотеките в България“;

- IV, 2–3 юни 1994 г. – „За платените услуги и продукти в библиотеката“ (в съавт. с В. Грашкина, Б. Ценова, Д. Цекова, Е. Ганчева, Е. Янакиева, Е. Момчилова, П. Славова);

- V, 7–8 юни 1995 г. – „Библиотеките и бъдещето“;

- VI, 5–6 юни 1996 г. – „Библиотечни фондове – състояние, опазване, развитие“;

- VII, 5–6 юни 1997 г. – „Информационната политика в България – формиране и развитие в съвременните условия“;

- VIII, 10 юни 1998 г. – „Библиотечно законодателство“.

Списъкът на докладите, които изнася в този период, е показателен за желанието му все по-широко да се разгръща дейността на професионално-творческата организация в СБИР. Тя укрепва в усилията да се разработват важни за просперитета на библиотечно-информационния сектор в България проблеми. Такъв е характерът на амбициозния най-ранен проект – „Изграждане и развитие на Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа“ (НАБИМ), чийто ръководител е А. Димчев. Тази тема изисква концептуално екипно мислене, перспективно насочено, но предвид състоянието на тогавашната ни държава – трудно практически реализуема. Положителният резултат се състои в събирането на наличните експерти по библиотечната и научноинформационната проблематика. Техният състав е известен в изданията на подготвените материали.⁹ Александър Димчев допълва информацията за работата на екипа по въпросния проект. Той припомня, че в началото на 1992 г. е поканен проф. Еванс Рот – вицепрезидент на Alliance of Universities for Democracy, и доизяснява: „Професорът реагира светкавично и пристигна в София с подбран екип от специалисти в областта на информационните и комуникационните технологии и библи-

⁹ **Изграждане и развитие на Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ): Проект.** [състав: М. Ангелов, М. Аргирова, Т. Войникова, Ал. Димчев, Ал. Дипчикова, А. Дончева, М. Капитанова, Сл. Скопцова, Р. Чернаев]. София: Министерство на културата, Фондация „Отворено общество“, 1993. 110 с. с табл.; *Библиотекознание*, библиография, книгознание, 1993, № 4, 169 с.; **Димчев, Ал.**, Войникова, Т. *Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ): Три години по-късно: Анализ на състоянието и тенденции в развитието.* София: Фондация „Отворено общество“, 1995. 118 с. с табл.

отечната автоматизация. Впоследствие той посети няколко пъти нашата страна и остана до ден днешен неин приятел. Еванс Рот успя да наложи в дневния ред на всички следващи конференции на Алианса включването на сесии, свързани с библиотеките¹⁰.

По покана на Еванс Рот през септември 1992 г. Ал. Димчев за първи път взема участие в две конференции, най-напред в Краков, след това в Будапеща. След решението на Академичния съвет на Софийския университет да оторизира Ал. Димчев като негов представител в Алианса, той зачестява своите участия с доклади, отразени в публикуваната в този брой библиография. С тях широко разгласява за намеренията и проектите на българската библиотечно-информационна общност, обединена в СБИР, да влиза „в крак“ с напористо налагащата се в по-богатите държави по света електронизация и автоматизация на дейностите в този важен за обществото сектор. Успява да създаде лични контакти с лица от различни университети, оказали се в бъдеще ползотворни в България.

**Специалността „Библиотечно-информационни науки“ (БИН)
на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и обособената
във Философския факултет катедра „Библиотекознание,
научна информация и културна политика“ (БИНКП)**

Целият дотогавашен път на Александър Димчев го насочва да оцени значимостта на висшето библиотечно образование. Наблюдава и оценява перспективността на специалност БИН, активността и амбициите на преподавателската колегия, включена в катедра БИНКП. Съпричастен е на нейното конституиране след решението на Академичния съвет на СУ, взето на 10 март 1993 г. Н.с. д-р Александър Димчев решава да се яви на обявения конкурс от катедрата за доцентура по библиотекознание. През 1997 г. Специализираният научен съвет при ВАК му присъжда научното звание „доцент“.

С постъпването си в катедра БИНКП той усеща, че екипът от преподаватели в нея е консолидиран, че са наложени ред и точност в регулярно провежданите катедрени съвети, на които се обсъждат учебните програми на всяка преподавана дисциплина и предлаганите за издаване учебници и трудове, а вземането на решения за приемането им се осъществява с гласуване. Така заседанията на водещата преподавателска колегия в катедра БИНКП на СУ осигурява съгласуваност и монолитност в изпълнението на учебния план, активизират се публикационните и другите обществени прояви в конференции, семинари, чествания в действащите по страната библиотеки, читалища, музеи, а също в националните форуми.¹¹ Дисциплинираният и с опит доц. д-р Ал. Димчев успешно разработва учебните про-

¹⁰ Димчев, Ал. Конференциите Globenet 2000–2008... – В: *Юбилеен сборник на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“... София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2013, с. 95.*

¹¹ Гергова, А. Какъв беше „стартят“ на самостоятелната специалност „Библиотечно-информационни науки“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. – В: *Юбилеен сборник на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“... София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2013, с. 59–98.*

грами по възложените му от Учебния план дисциплини: „Библиотекознание. История на библиотеките“, „Библиотечни фондове. Организация, управление, структура“, „Организация и управление на библиотеките“, преподавани в редовната и задочната форма на обучение.¹² Започва да води лекциите с верен педагогически подход, с желание студентите да получават знания, съответстващи с традициите на българското библиотекознание и с новите тенденции в него, налагащи обновление на библиотечната професия.

По същото време в СБИР оживено се обсъжда идеята да бъде създадена образователна форма, съдействаща за разширяване в професията на компютърната грамотност, да се гарантират знания за обновяващата се парадигма на библиотечно-информационната наука, а оттам и в практиката. Като тогавашен председател на СБИР (1998–2000) Александър Димчев поддържа тази идея и дава ход за осъществяването на това начинание. Проектът за създаването на Център за продължаващо образование на библиотекари е одобрен от Международната библиотечна програма на „Отворено общество“ в Будапеща и през декември 1999 г. СБИР сключва договор за финансирането му. На своя VI конгрес, на 6 юни 2000 г., СБИР избира за председател Ани Гергова и Управителен съвет, който поема задачата да се реализира създадената възможност. Сформираният Експертно-координационен съвет¹³ одобрява подготвения Правилник на ЦПОБ, съгласно който на 10 януари 2001 г. е сключен договор с академичното ръководство на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, което поема ангажимента да осигури материалната база на центъра – помещения и връзка с компютърната университетска мрежа. Катедра БИНКП на СУ и нейният нов ръководител – доц. д-р Александър Димчев (1999–2003), поемат планирането и организацията на ЦПОБ. Първоначално е разработен информационен справочник за условията на постъпване в него, за формите на обучение, организацията и лицензирането на успешно завършилиите съответните курсове.¹⁴ Първият от тях се провежда през април–май 2001 г., а от юни 2001 до май 2002 г. курсовете са 14, в които обучаваните са 140, като 90 от тях получават сертификат на завършен курс.¹⁵ Ще допълня, че след завършване на занятията на всеки курс се провеждат анкети с участниците, чиито резултати СБИР оповестява в своя бюлетин. Налице е „обратната връзка“ с обучаваните – поучителна практика за всяка образователна форма, приложена и във Философския факултет на СУ.

Като обобщение за научната дейност в катедра БИНКП могат да се приведат ред примери, свидетелстващи за обвързването ѝ с национални и международни начинания:

- Преподаватели от специалността БИН участват в проекта „Библиотечно законодателство“, иницииран от СБИР (поредно през 1997–1998 г.) с ръководител

¹² Тогавашният Учебен план е съобразен с Единните държавни изисквания – Постановление № 10 на МС, 30.07.1997 г. – В: *ДВ*, 1997, бр. 63.

¹³ За неговия състав вж.: Гергова, А. Как СБИР през 2000 година прекрачи прага на новото – третото хилядолетие в човешката история. – В: *Списание на Българската библиотечно-информационна асоциация*, год. 6, бр. 8, с. 24–30.

¹⁴ **Център** за продължаващо образование на библиотекари (ЦПОБ). София, СБИР, Катедра БИНКП на СУ, 2001. 42 с.

гл. ас. Мария Капитанова и координатор доц. Ал. Димчев. Във връзка с него са подготвени и издадени сборниците „Библиотечното дело в България. Нормативни документи 1878–1998“ и „Библиотечното дело в чужбина. Нормативни документи“. Проведени са семинари и конференции, на които се обсъждат замислите за нова законодателна система за библиотеките в съвременността. Предварителните проучвания все пак дават своето отражение, но бавно и трудно. Заключителният материал за Закон за депозита, подготвен от Ал. Дипчикова, А. Тотоманова (НБКМ) и Т. Янакиева (БИНКП), стига до утвърждаване от Народното събрание през 2000 г. Законът за обществените библиотеки е утвърден чак през 2009 г.

- През 1996–1997 г. СБИР, Министерството на културата и Фондация „Отворено общество“ предприемат почина да се разработи проектът „Национална програма за опазване на библиотечните фондове в Република България“. Сформираният екип с ръководител А. Гергова осъществява анкета с библиотеките в нашата страна, на основата на която се изработва предложение за управлението на процесите в това направление. След публикуването на материала на български и на английски език отзивите от чужбина са насърчителни, но на срещата с министъра на културата Емма Москова се получи уклончив отговор – за осъществяване на предложението може да се мисли след утвърждаване на Фонд „Развитие на културата“.

- „Шанс за българските библиотеки за 21. век: Проект“, издаден от Фондация „Отворено общество“ през 1999 г., редактор М. Капитанова, а съавторите са: Ал. Дипчикова, Ал. Димчев (ръководител), Б. Савова, Е. Бацелова, М. Ангелова, Т. Войникова, А. Гергова, А. Тотоманова, Б. Пашкова, Д. Ванкова, Кр. Петков, М. Капитанова, Сл. Скопцова, Д. Яков.

Междувременно Александър Димчев използва възможността да представя българската библиотечно-информационна общност и развитието на науката в нейна полза на ред международни форуми и срещи. Неговите прояви са предпоставка за опознаването на евентуални бъдещи партньори и за реализацията на мащабната инициатива под надлов „София – GLOBENET’2000–2008“.

Интернационализация и глобализация на библиотечно-информационните науки в България и на общността, призвана да следва идеите за обновлението на библиотечната реалност в условията на трудния преход към демократизация на обществото ни

На бъдещите историци, занимаващи се с тези процеси, ще препоръчам да четат искрения личен разказ на Александър Димчев за „София – GLOBENET“ и петте конференции, състояли се в течение на първите осем години на XXI век.¹⁵ Тук само ще наблегна на най-важното от тях.

¹⁵ Димчев, Ал. Конференциите „София – GLOBENET“ 2000–2008, или как глобалният свят ставаше все по-малък. – В: *Юбилеен сборник* на Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“: 90 години преподаване на библиотечни дисциплини в Софийския университет; 60 години от създаването на специализирана катедра; 20 години от възстановяването на специалност „Библиотечно-информационни науки“. София, Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2013, с. 94–150.

За предисторията на тази мащабна поредица конференции се разкрива дълголетна връзка с партньора на Ал. Димчев – проф. Хърбърт Ашлайтнер, с когото се запознава на една от срещите на Алианса на конференцията GLOBENET, и му гостува в неговия университет в Емпория – Канзас, САЩ. Оттогава двамата са в постоянна връзка. Спомням си, когато през 1997 г. за първи път пристигна в България, как го посрещнахме Сашо, аз и съпругът ми, който в ролята на шофьор ни закара до Пловдив в Народната библиотека „Иван Вазов“. По време на престоя му Сашо осъществи срещи с личности и институции, свързани с библиотечно-информационните дейности у нас. Беседвали са по възможността GLOBENET да се състои и в София. Първите ми впечатления от Хърбърт Ашлайтнер са за човек, мислещ и деликатен, с делови характер, умеещ да осъществява важни професионални замисли. Както Ал. Димчев признава, без „личната му ангажираност, постигната и с финансова подкрепа“, би било немислимо да се проведат конференциите в София.

Първата конференция (8–10 ноември 2000 г.), под надслов „Библиотеките в епохата на интернет“, събира 40 чуждестранни гости от САЩ, Великобритания, Франция, Германия, Полша, Румъния, Хърватия, Гърция, Югославия, Македония, Албания. Задачата е да се създадат контакти между професионалистите и асоциациите от Балканите. Около 120 български участници представят: специалността БИН на СУ, НБКМ, университетски регионални и специални библиотеки, НА-ЦИД, софтуерни фирми и книгоразпространители. На официалното откриване в конференционната зала на хотел „Родина“ президиумът включваше: Райна Гаврилова – зам.-министър на културата, проф. Роберт Гровър – ректор на Щатския университет в Емпория, Канзас, доц. Александър Димчев, проф. Хърбърт Ашлайтнер. На тържествената сесия в Аулата на СУ приветствено слово произнесе Греъм П. Корниш – председател на Комитета „Свободен и универсален достъп до информацията“ към ИФЛА и президент на Асоциацията на библиотекарите във Великобритания.

Втората конференция, озаглавена „Библиотеките, гражданското общество и социалното развитие“ (14–16 ноември 2002 г.), е под патронажа на президента на Република България Георги Първанов. В работата ѝ вземат участие 90 представители от 22 страни: Северна Америка (САЩ и Канада), Австралия и Европа (Албания, България, Чехия, Гърция, Унгария, Литва, Латвия, Словения, Турция, Югославия, Великобритания, Холандия, Италия, Германия, Македония, Русия, Полша, Румъния и Украйна). Специално са поканени директорите на националните библиотеки от Македония, Гърция, Турция, Югославия и България. Сред участниците са и 40 студенти по библиотечно-информационни науки от университети в Холандия, Италия, САЩ, Великобритания, Русия и България, които на своя сесия обсъждат развитието на библиотеките и библиотечните технологии, дискутират приложимостта на форматите MARK и UNIMARK, кооперирането на библиотеките. Провежда се среща на директорите на националните библиотеки от страните на Югоизточна Европа.

Третата конференция е на тема „Библиотеки, глобализация, коопериране“ (2–4 ноември 2004 г.). В нея участват около 70 представители от САЩ, Европа

и Азия, общо от над 40 държави. От българска страна участниците са 120. На 2 ноември в СУ се провежда предварителна сесия с представители на образователните институции по библиотечно-информационни науки, ръководена от Тери Уич от САЩ – председател на Секцията по библиотечно образование към ИФЛА. При откриването на конференцията проф. Хърбърт Ашлайтнер е награден с почетния знак синя лента на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, признание за неговите заслуги към СУ и помощта му за развитието на добрите контакти между катедрата БИНКП и Департамента по библиотечен и информационен мениджмънт при Щатския университет Емпория, САЩ. В студентската самостоятелна конференция „Новият библиотекар – предизвикателства и възможности“ участват с доклади 13 студенти от САЩ, 8 студенти от катедра БИНКП във Философския факултет на СУ, както и от СВУБИТ. Присъстват студенти от Чехия и Германия. Част от чуждестранните гости са приети в НБКМ и получават възможност да видят едни от най-ценните екземпляри на нейните сбирки – ръкописи, архивни и старопечатни документи.

Четвъртата конференция – „Глобализация, дигитализация, достъп и опазване на културното наследство“ (8–10 ноември 2006 г.), е открита с приветствия на Георги Пирински – председател на Народното събрание на Република България, деканите на факултетните съвети, доц. Александър Димчев – СУ, и проф. Гуен Александър – Департамент по библиотечно-информационен мениджмънт при Щатския университет в Емпория – САЩ, проф. д.ф.н. Боряна Христова – директор на НБКМ и н.с. Ваня Грашкина – председател на ББИА. В работата на конференцията участват над 100 чуждестранни експерти и около 150 български. Основен докладчик е проф. Майкъл Горман – президент на Американската библиотечна асоциация, произнесъл на тържествената сесия в Аулата на СУ доклад на тема „Ролята на библиотеките за достъпа и опазването на културното наследство“. На участниците в събитието е предоставена в превод на български език неговата книга „Нашите непреходни ценности. Библиотеките на XXI век“. В рамките на конференцията в НБКМ е организиран работен семинар по проблемите на опазването на библиотечните фондове – „Готовност за бедствия“, с лектор Ранди Силвърман от Университетската библиотека в Юта, САЩ. В семинара, с координатор д-р Рени Марчева, са приобщени и 40 български професионалисти от регионални и университетски библиотеки, БАН, архиви, музеи и др.

Петата конференция (12–14 ноември 2008 г.) е назована „Глобализация и управление на информационните ресурси“ и се осъществява под патронажа на председателя на Народното събрание Георги Пирински. На нея присъства проф. Иван Илчев – ректор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Конференцията събира около 120 гости от 32 държави и 200 български участници, чиито доклади са за изслушвания, съпроводени с въпроси. Изключителен интерес предизвиква публичната лекция, изнесена в Аулата на СУ, от монсеньор Чезаре Пазини – префект на Ватиканската апостолическа библиотека. Лекторът представя свои изследвания, посветени на многовековната история, която има оглавяваната от него институция – от средата на V в. до съвременността. Текстът на лекцията е преведен и издаден на български език.

В рамките на конференцията са проведени няколко форума:

- Пресконференция, посветена на темите: „Открит достъп до информацията“ и „Европейска дигитална библиотека“, възможности на възникващите репозиториуми и ролята на библиотеките и университетите и други организации в този процес. Поставени са въпросите за авторското право и правата за достъп до информационните ресурси при открития достъп до информацията. Констатира се, че у нас работещите в библиотеки, музеи, архиви и издателства нямат необходимите познания и опит по разискваните проблеми.

- Международна студентска конференция с участието на 20 студенти от САЩ и 20 от специалност БИН на СУ. Те споделят вижданията си за глобалните промени в света на информацията и за ролята си като бъдещи професионалисти.

- В самостоятелна зала се провеждат срещи с представители на световноизвестни фирми, които представят свои бази данни, продукти и услуги, свързани с информационното обслужване.

Ще допълня, че за всяка проследена тук конференция са публикувани материалите от докладите на всички участници – в печатни издания, а за последната – в компактдиск. Съставителството е осъществявано от партньорите организатори Херберт Ахлейтнер и Александър Димчев.

Не само мое е мнението, че по време на поредицата конференции „София – GLOBENET“ (2002–2008) нашият юбиляр разгърна пределно организаторския си талант в подготовката, провеждането и известяването на всичко случващо се по тяхно време. Успя да съприкоснови пряко или косвено цялата българска библиотечно-информационна общност с мислители, учени и практики от цял свят, да спечели вниманието на водещи наши държавници, с изключителния си такт в поведението да издигне авторитета на катедра БИНКП, на Философския факултет в СУ и на неговото академично ръководство. Важно е, че резултатите от установените контакти и приятелства, професионални и човешки, накараха гостите от цял свят да изпитват симпатия, интерес и уважение към Родината ни. Ето такъв е приносът в интернационализацията и глобализацията на нашето общество, правещо стъпки – къде плахи и колебливи, къде по-промислени и решителни, за да намери място сред онази част от човечеството, която крепи надеждите на хуманизма и следва принципите на хуманността и духовното извисяване.

В края на моето изложение бих искала да припомня как Александър Димчев се изгражда и утвърждава в областта на библиотечно-информационните науки в „лоното на Софийския университет „Св. Климент Охридски“:

- като заместник-директор и научен сътрудник на УБ на СУ разработва и защитава дисертацията си, на чиято основа придобива научната степен „доктор“ (1993);

- в резултат на конкурс, обявен от катедра БИНКП на СУ, Философският научен съвет му дава научното звание „доцент“ (1997);

- избран е за ръководител на специалността БИН в СУ (1999–2003);

- от 2000 до 2003 г. е номиниран за зам.-декан на ФФ.

- Общото събрание на Философския факултет в СУ го избира за декан – първи

мандат (2003–2007) и втори мандат (2007–2011), а в същия период е член на Академичния съвет;

- през 2000–2004 г. е представител на СУ в Alliance of Universities for Democracy и на България в програмата People to People International (1993–1998);

- член е на Специализирания научен съвет по библиотечно-информационни науки към ВАК (2005–2010);

- от 2006 г. е в издателския съвет на международното научно списание History of Education and Children's Literature;

- от 2005 г. е избран в секция „Образование и квалификация“ на Международната федерация на библиотечните асоциации (УФЛА);

- от 2007 г. е зам.-председател на Управителния съвет на Университетското издателство „Св. Климент Охридски“, преизбран е през 2011 г.;

- през 2011 г. е утвърдено научното му звание „професор“;

- на 17 май 2012 г. официално му е връчен почетният знак синя лента на СУ.

Биобиблиографията на Александър Димчев дава възможност да се проследи как през годините се вписва в общите дела на библиотечно-информационната българска общност и успява да се утвърди в неин лидер (в СБИР/ББИА):

- Първите професионални проявления на Александър Димчев са на страниците на сп. „Библиотекар“, по-късно редовно сътрудничи на сп. „Библиотека“¹⁶. Н. Шуманова в своя анализ го посочва сред най-продуктивните автори – с 36 публикации, поставил „библиотечно-информационната проблематика в един по-широк интердисциплинарен контекст“. По същия начин той е сред най-изявените автори в изданието „ББИА онлайн“.

- В последното свое публикувано CV (от 6 януари 2017 г.) Ал. Димчев сочи дълготрайното си присъствие в редакционната колегия на сп. „Библиотека“ – от 1998 г. до оставката му през 2014 г. поради несъгласие с политиката, която се налага.

- От 1994 г. Ал. Димчев е член на Съюза на библиотечните и информационните работници, в който редовно участва с доклади на националните научни конференции, в разработването на важни проекти и изследвания, в петте международни конференции „София – GLOBENET“ (2002–2008);

- До ден днешен поддържа контакти с ББИА, която отбеляза 25-годишнината си в списанието, неин орган¹⁷.

Който се интересува от дългогодишната публикационна активност на Ал. Димчев, разполага с неговата библиография, приложена в настоящия брой на сп. „Библиотека“. Тук ще си позволя подборно да насоча вниманието към някои от публикациите му в зряла възраст – години на обобщаващи оценки, на нови идеи, очаквания и надежди, съпроводени от лични спомени...

¹⁶ Шуманова, Н. Сп. „Библиотека“ 1984–2005 г. публикационен анализ. – В: Шуманова, Н., Асенова, А. Списание „Библиотека“. тематичен указател 1984–2005 г. София: Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ 2007, с. 20–21.

¹⁷ Димчев, Ал. Един съюз на знаещите, можещите, независимите и на хората, които определят бъдещето... – В: Списание на Българската библиотечно-информационна асоциация, год. 5, бр. 8, с. 4–11; 18–23.

Първата тематична група от този род издания са посветени на библиотечно-информационните специалисти.

Ще започна с монографията му (2010), в която са разисквани „Политики за подготовката и развитието на библиотечно-информационните специалисти (1989–2010)“. В нея е направен изчерпателен анализ за висшето образование в тази област у нас. В „изводите“ (с. 107–108) са маркирани ключови насоки за неговото по-нататъшно усъвършенстване.

Следващата оценка по библиотековедската проблематика е от 2013 г. Това е сборник от проекти и статии на английски език, предоставящ на чуждестранните партньори на 288 страници наличната аналитична информация в България.¹⁸

През 2015 г. в доклада си пред XXV национална конференция на ББИА, проведена на 4–5 юни в Стара Загора, той поставя въпросите „Съществува ли библиотечно-информационна политика в България – опит за поглед върху 25-годишен период“, „Реквием за библиотеките или настроение за бъдещето“ (сп. на ББИА, с. 5–23).

Концептуализация за перспективата на библиотечно-информационния сектор той прави в представителната монография „Глобална информационна инфраструктура: роля и мисия на библиотеките в променящия се свят“ (2014), включена в традиционната за СУ „Университетска библиотека“ № 509. Набелязани са тенденциите за провеждане на информационна политика в развити страни като САЩ, Великобритания, Германия, Франция и Русия. Представена е и политиката в България. Коментирани са проекциите за създаване на общи политики в полза на науките и знанието в ЕС. Подчертана е ролята на държавните власти и организации за провеждане на политика, стимулираща развитието на библиотеките и тяхната роля за изграждане на глобално информационно общество и мрежова инфраструктура. Воден от отговорностите си на университетски преподавател, проф. Ал. Димчев предоставя във втората част на труда си място за представяне на основни препоръчителни документи на ЮНЕСКО, EBLIDA, ИФЛА и т.н. В заключителната част ангажира вниманието с насърчаване на четенето още от ранна детска възраст.

През 2016 г. Ал. Димчев, в съавторство с Р. Стефанов, издава в престижното академично издателство Lambert в Ню Йорк на английски език труда *Historical Perspectives of the libraries. Open Access. An experience of Bulgaria*.

С увлечение четох и разгледах фотоалбума на Сашо „Спомени за славно време, за симбиозата между науката и футболната топка, и „приятелите“, съпровождащ фотоизложбата за отбора от преподаватели и служители в СУ (1981–2009), която бе организирана в Университетската библиотека (2016).

Преди броени дни получих последната книга на проф. д-р Ал. Димчев „Министерството на културата и някои други... срещу културата: „Битката срещу библиотеките и грамотността (1989–2016)“, издадена от УИ „Св. Климент Охридски“

¹⁸ Dimchev, A. To Libraries, with Love. The Library-Information Policy of Bulgaria 1989–2013. A Collection of Papers, Projects and Articles. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2013. 288 с. [онлайн]. [прегледан 21.04.2017]. <<http://hdl.handle.net/10506/1135>>

през 2016 г. Нейният обем е наистина внушителен – формат 60х90/8, печатни коли 82. Но той няма да уплаши преките участници и съмишленици на автора, които имат потребност „да се лутат във фактите и събитията“ (с. 26). Ще прощават, вярвам, емоционалния заряд на тази лична изповед. Имам предчувствия, че бъдещите историци на библиотечно-информационния сектор в България също ще прелистават книгата – може би от любопитство, но по-важно е – за поука. Същественото е, че проф. д-р Ал. Димчев декларира: „Надявам се други (донкихотовци) да продължат „моята битка“ за хората, за книгите и за библиотеките – за част от по-доброто бъдеще на тази страна“ (с. 330). Не бих се съгласила с авторовото заклинание: „Този труд се явява моята „Лебедова песен“ – ще чакаме неговата мисъл и глас да се чуват в още „песни“!“

В края на това мое юбилейно изложение бих останала в дълг към моя помлад съидейник, партньор и приятел Сашо, ако с няколко думи не изразя моето лично мнение за човешките му качества, съвест и морал. Устремен и настойчив е в отстояването на каузите и задълженията си към професионалната колегия и към научната общност, на която принадлежи. Уважава себеподобните предци, съвременници и младото поколение, поело призванието да бъде генерация на бъдещето. Искрен и пряк е, когато изразява несъгласия и възражения, отправяни към всеки, който с действия или бездействия не поддържа неговото верую. Предан съпруг и грижовен баща!

Бъди здрав и честит, за да заведеш скорородения си първи внук в Университета!

За многая лета!

Юбилеен преглед на творчеството на Александър Димчев с библиографски „жалони“

Ефросина Ангелова-Пенкова

**Anniversary Review of the works of Alexander Dimchev
with Bibliographic “Markers”**

Efrosina Angelova-Penkova

Summary

The bibliography of the works of Prof. Doctor Alexander Dimchev in this issue of “Biblioteka” magazine – another attempt to capture and convey in standardized form his creative works.

Key-words: Prof. Alexander Dimchev, bibliography, works.

Професионални срещи, дружелюбни усмивки, кратки ръкостискания и поздрави – това са срещите ми „на живо“ с проф. Александър Димчев. Предложението за съставяне на юбилейната му библиография беше неочаквано и същевременно интригуващо – да се запозная непосредствено с проблемите и темите, с научните интереси и личните пристрастия на човека, за когото думите **обичайте библиотеките** не са показно обръщение, а изживян и преживян живот.

В творческите постижения на Александър Димчев, представени с библиографските „жалони“ и публикувани на различни езици, се открояват няколко основни теми, разгледани с внимание към детайла и с акцент върху идеята, която го вълнува:

- материали, свързани с развитието на националната библиотечна система;
- материали, свързани с перспективите пред библиотечното образование;
- материали, посветени на трансформациите в информационния сектор и участието на библиотеките в него.

Материали, свързани с развитието на националната библиотечна система:

1. Библиотеката – бъдеще в миналото, минало в бъдещето. – В: *Наука*, бр. 4, 2010, с. 4–11. ISSN 0861-3362

2. Изграждане и развитие на Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ). проект. състав. Милен Ангелов, Мария Аргирова, Таня Войникова, *Александър Димчев* ... София: Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 1993. 166 с., [20] с.

3. Национална програма за опазване на библиотечните фондове. проект.

Ани Гергова, Александра Дипчикова, *Александър Димчев* ... София: Съюз на библ. и информ. работници, 1997. 74 с.

4. Нормативна база на библиотечното дело в България. състав. Александър Димчев. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2017. 382 с.

5. Развитие на българските библиотеки. – В: *Дни на науката на Република България и Република Македония.* научни доклади, София, 27–29 май, 1999. София: Съюз на учените в България, 1999, с. 219–233.

6. Съществува ли библиотечно-информационна политика в България – опит за поглед върху 25-годишен период. реквизиет за библиотеките, или настрояване за бъдещето? – В: *Визия за бъдещето на библиотеките в България.* сборник с доклади от XXV национална конференция на ББИА, Стара Загора, 4–5 юни 2015 г. София: Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2015, с. 5–23. ISBN 978-954-9837-29-2

7. Шанс за българските библиотеки за 21 век. проект. Александър Димчев ... София: Фонд. Отворено о-во, 1999. 138 с.

Материали, свързани с перспективите пред библиотечното образование:

1. Книги, библиотеки, медии, нови информационни технологии – в търсене на балансите. новите информационни технологии и рисковете за подрастващите. – В: *Библиотека*, бр. 1, 2005, с. 5–10. ISSN 0861-847X

2. Мисия на библиотеките в полза на неформалното образование в контекста на глобални и локални трансформации? – В: *Педагогика*, бр. 7, 2014, с. 1078–1099. ISSN 0861-3982

3. Научно-информационното осигуряване на висшето образование. чуждестранен опит. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1992. 46 с.

4. Политики за подготовка и развитие на библиотечно-информационни специалисти в България 1989–2010. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2010. 152 с. ISBN 978-954-07-3149-0

Материали, посветени на трансформациите в информационния сектор и участието на библиотеките в него:

1. Бъдещето няма да ни чака. библиотеките в България и новият информационен ред. Александър Димчев, Таня Войникова. – В: *Библиотека*, бр. 4–5, 1996, с. 9–16. ISSN 0861-847X

2. Глобална информационна инфраструктура. роля и мисия на библиотеките в променящия се свят. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2014. 480 с. ISBN 978-954-07-3719-5

3. Достъп до информация, субекти за формиране на информационна политика и за създаване на информация. възможности за коопериране. – В: *Библиотека*, бр. 1, 2000, с. 17–22. ISSN 0861-847X

4. „Имам една мечта“ – трансформация на библиотеките и знаниевите институции в интерактивни медийни центрове. Ще успеем ли?. размисли и

тезиси. – В: *Библиотека на XXI век – практики, комуникации, ефективност*. Шумен: Регион. библ. „Стилиян Чилингиров“, 2016, с. 18–26. ISBN 978-954-2936-28-2

5. Historical Perspectives of Librariries & Open Access. an example of Bulgaria. Alexander Dimchev and Rosen Stefanov. Saarbrücken, Germany: Lambert Acad. Publ., 2016. 108 с. ISBN 978-3-659-63735-3

6. The implementation of new information technology in the university library. – В: *Perspectives in higher education reform. based upon the Fifth annual conference of the Alliance of Universities for democracy*, Prague, 6–9 Nov., 1994. Knoxville, Tennessee, 1995, с. 91–96.

7. To libraries, with love. the library-information policy of Bulgaria 1989–2013. a collection of papers, projects and articles. Sofia: St. Kliment Ohridski Univ. Prees, 2013. 288 с. ISBN 978-954-07-3501-6

Подбраните материали към отделните рубрики са само опит за насочване вниманието към приносни материали на автора за развитието на националното библиотечно дело и за организиране на библиотечната общност в България.

Библиографията на трудовете на проф. Александър Димчев е поредният опит да се обхванат и предадат в стандартизиран вид творческите му изяви, с препоръчаните от него „жалони“ в схемата – автор, съставител и редактор. Първото цялостно библиографско представяне на научната му дейност с биографични бележки е направено от Весела Цокева и Татяна Янакиева през 2008 г. в Годишника на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.¹ Следващата библиография обобщава публикациите му за периода от 1984 до месец май 2012 г. като част от издание, посветено на 60-годишния юбилей на Александър Димчев.² И отново поводът за съставяне на актуализирана и допълнена библиография е юбилеен – 65-годишнината на един предан на библиотечното дело творец. Публикациите и изданията в нея са за периода от 1984 до месец май 2017 г. и описанията са съобразени с изискванията на ISBD, консолидирано издание³, с някои изключения, наложени от естеството на библиографията.

¹ **Цокева**, Весела, Янакиева, Татяна. Специалност „Библиотечно-информационни науки“. трудове на преподавателите. библиографски указател. – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*. Философски факултет. Книга библиотечно-информационни науки, т. 1, 2008, с. 152–165. ISSN 1313-4256

² **Цокева**, Весела. Библиография. – В: *Професор Александър Димчев*. биобиблиография. състав. Мария Капитанова. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2012, с. 23–43. ISBN 978-954-07-3328-9

³ **ISBD**. международен стандарт за библиографско описание. прев. от англ. Александра Дипчикова. Консолидирано изд. София: Бълг. библ.-информ. асоц., 2012. 268 с. ISBN 978-954-9837-22-3

Библиография на трудовете на проф. Александър Георгиев Димчев, 1952–

Ефросина Ангелова-Пенкова

Bibliography of the works of Prof. Alexander Georgiev Dimchev, 1952–

Efrosina Angelova-Penkova

АВТОРСКИ ТРУДОВЕ

1984

1. Мнение на Университетската библиотека за развитие на Единната библиотечна система. – В: *Библиотекар*. – ISSN 0204-7438. – Год. 31, бр. 2 (1984), с. 37–38.

1986

2. Приложение на автоматизацията в библиотеките и информационните звена във висшите учебни заведения. – В: *Библиотекар*. – ISSN 0204-7438. – Год. 33, бр. 11 (1986), с. 18–21.

1987

3. Автоматизация на библиотечно-информационната дейност във висшите учебни заведения. – В: *Проблеми на висшето образование*. – ISSN 0204-6903. – Год. 25, бр. 3 (1987), с. 9–14.

4. Библиотеките при висшите учебни заведения в етапа на преустройството на висшето образование / Мария Капитанова, Александър Димчев. – В: *Библиотекар*. – ISSN 0204-7438. – Год. 34, бр. 8 (1987), с. 2–11.

1988

5. Автоматизация библиотечно информационна дейност : её применение в ВУЗ. – В: *Проблемы информатики и её применения в управлении, обучении и научных исследованиях : V семинар с международным участием, научных станции Гелечица – Рила, 8–14 юни 1986.* – София : СУ им. Климента Охридского, 1988. – С. 104–113.

6. Бъдещето на Университетската библиотека. – В: *Библиотекар*. – ISSN 0204-7438. – Год. 35, бр. 9 (1988), с. 42–48.

7. Медиатеката – библиотека на бъдещето. – В: *Библиотекар*. – ISSN 0204-7438. – Год. 35, бр. 4 (1988), с. 28–32.

8. [Сто] 100 години Университетска библиотека / Мария Капитанова,

Александър Димчев. – В: *Проблеми на висшето образование.* – ISSN 0204-6903. – Год. 26, бр. 3 (1988), с. 18–26.

9. Университетска библиотека / Александър Димчев, И. Янкова. – София, 1988. – 16 с.

Ръкопис

10. Университетската библиотека – един век в служба на образованието и науката / Мария Капитанова, Александър Димчев. – В: *Народна просвета.* – ISSN 0204-6237. – Год. 44, бр. 6 (1988), с. 104–110.

11. ЮНЕСКО. Библиотеката и архивът в Париж. – В: *Библиотекар.* – ISSN 0204-7438. – Год. 35, бр. 5 (1988), с. 31–34.

1989

12. Библиотеката като информационен орган : по примера на вузовските библиотеки / А. Димчев, А. Кръстева. – В: *Методика, техника, опит.* – ISSN 0324-1696. – Год. 18, бр. 3 (1989), с. 21–27.

Съобщение, направено на проведения през май 1989 г. във Варна – Златни пясъци, семинар с органите на НСНТИ (Националната система за научна и техническа информация).

13. Библиотечно-информационната дейност в университетите на Франция. – В: *Библиотекар.* – ISSN 0204-7438. – Год. 36, бр. 2 (1989), с. 35–41.

14. „Екология“ на автоматизираната информационна среда / Анна Кръстева, Александър Димчев. – 7 с.

Ръкопис.

Доклад, депозиран в ЦНТБ под № НД 3474/89.

15. Развитието на Университетската библиотека на фона на социалната поръчка. – В: *100 години Университетска библиотека 1888–1988 : юбилеен сборник.* – София : Унив. изд. „Климент Охридски“, 1989. – С. 197–214.

16. Релевантност на фондовете на библиотеките при висшите учебни заведения. – В: *Библиотекар.* – ISSN 0204-7438. – Год. 36, бр. 8 (1989), с. 18–22.

17. Проблеми на библиотечно-информационното обслужване на висшето образование / Мария Капитанова, Александър Димчев. – В: *Проблеми на висшето образование.* – ISSN 0204-6903. – Год. 27, бр. 5 (1989), с. 8–13.

1990

18. Библиотеката в информационния век / Александър Димчев, Анна Кръстева. – В: *Библиотекар.* – ISSN 0204-7438. – Год. 37, бр. 6 (1990), с. 2–5.

19. Информационното осигуряване на учените от системата на висшето образование / Мария Капитанова, Александър Димчев. – В: *Библиология, развитие, общество : международна конференция по библиология, София, 4–7 окт. 1988.* – София : БАН, 1990. – С. 227–230.

20. Справочник за детско-юношеската художествена литература. – В: *Библиотекар.* – ISSN 0204-7438. – Год. 37, бр. 9 (1990), с. 25–27.

Рец. за: Иванов, Стефан. Детско-юношеска художествена литература и литературна критика 1944–1985. Т. 1, Българска детско-юношеска художествена литература : библиографски указател. – София : Дом на лит. и изкуствата за деца и юноши, 1989.

21. Стефан Иванов Кънчев. – В: *Библиотекар.* – ISSN 0204-7438. – Год. 37, бр. 5 (1990), с. 43.

In memoriam

1991

22. Автоматизация на библиотеките в България : подходи. – В: *Библиотекар.* – ISSN 0204-7438. – Год. 38, бр. 9 (1991), с. 15–19.

23. Научноинформационното осигуряване на потребителите във висшите учебни заведения в България чрез традиционни форми. – В: *Библиотекостановие, библиография, книгознание.* – ISSN 0861-4881. – Кн. 1 (1991), с. 70–88.

24. Университетските библиотеки – накъде? / Мария Капитанова, Александър Димчев. – В: *Библиотекар.* – ISSN 0204-7438. – Год. 38, бр. 4 (1991), с. 2–6.

25. The Demand for interlending in Bulgaria. – В: *West information transfer : papers from the meeting on interlending and document supply between Eastern and Western Europe, held at Gosen, 25–28 Febr., 1991.* – London : British library, 1991, с. 16–18.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 17–19.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

1992

26. Научно-информационното осигуряване на висшето образование : чуждестранен опит. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1992. – 46 с.

27. Научно-информационното осигуряване на научноизследователския и учебния процес във висшите учебни заведения. – София : [Ал. Димчев], 1992. – 193 л. ; 30 x 21 см + 1 автореферат (24 с. ; 20 см)

Науч. ръководител Свободозаря Габровска. – Рец.: Алекси С. Вълчев, Спас Т. Арсенов. – Предложена от СУ „Св. Климент Охридски“. Унив. библ. ; Защитена пред СНС по литературознание. – Утвърдена от ВАК с протокол на ПВАК № 24 / 16.12.1993 Приложение. – 50 л. раздр. паг.

1993

28. Изграждане и развитие на Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ) : проект / [състав. Милен Ангелов ... и др.]. – София : [Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“], 1993. – 166 с., [20] с.

Други състав.: Мария Аргирова, Таня Войникова, **Александър Димчев**, Александра Дипчикова, Анета Дончева, Мария Капитанова, Славянка Скопцова, Румен Чернаев

Също и със загл.: Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа. – В: *Библиотекознание, библиография, книгознание*. – ISSN 0861-4881. – Кн. 4 (1993). 169 с.

29. Информация за утрешния ден, потребна днес / Петър Копчев, Александър Димчев. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 1, бр. 3 (1993), с. 10–15.

30. Научно изследване на българския детско-юношески печат. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 1, бр. 6 (1993), с. 51–53.

Рец. за: Иванов, Стефан. Българската детско-юношеска периодика 1878–1944 : историко-библиографско изследване. – София : Дом на лит. и изкуствата за деца и юноши, 1992.

31. Development of National automated library network (NALIN) in Bulgaria. – В: *Perspectives in higher education reform*. Т. 8, Papers from the Third annual conference of the Alliance of Universities for democracy, held in Krakow, Poland, 8–12 Nov., 1992. – Knoxville, Tennessee, 1993. – С. 143–146.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 20–22.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

1994

32. За платените услуги и продукти в библиотеката / Ваня Грашкина ... [и др.]. – В: *Библиотечно-информационно обслужване : доклади от IV национална конференция на СБИР*, София, 2–3 юни, 1994. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1994. – С. 61–63.

Други авт.: **Александър Димчев**, Б. Ценева, Д. Цекова, Е. Ганчева, Е. Янакиева, Е. Момчилова, П. Славова.

Също и в: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 2, бр. 7–8 (1994), с. 12–14.

33. Наблюдение на ползването на чуждестранната научна периодика

с валута по II направление, получавана по абонамент в Университетската библиотека : изследване / Александър Димчев, Мария Капитанова. – София : Унив. библи. „Св. Климент Охридски“, 1994. – 298 с.

Ръкопис.

34. Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа : създаване и развитие / Александър Димчев, Таня Войникова. – В: *Култура, комуникация, книжовност* : семинар „Библиология“ : международен форум Информационните услуги в период на преход, София, 11–14 окт. 1994 : сборник доклади. – София : Център по телематични услуги на БТК, 1994. – ISBN 954-8764-01-6. – С. 117–128.

35. „Проблемът“ научна периодика / Александър Димчев, Мария Капитанова. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 2, бр. 3 (1994), с. 10–15 ; бр. 4 (1994), с. 3–7.

36. Проект „Компактдиск“ / Александър Димчев, Боряна Савова. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 2, бр. 10 (1994), с. 3–10.

37. Резултати от проведено в Университетската библиотека наблюдение за ползването на чуждестранната научна периодика, получавана по абонамент / Александър Димчев, Мария Капитанова. – В: *Библиотечно-информационно обслужване* : доклади от IV национална конференция на СБИР, София, 2–3 юни, 1994. – София : Съюз на библи. и информ. работници, 1994. – С. 23–29.

38. Създаване на национален автоматизиран своден каталог / Александра Дипчикова, Александър Димчев, Мария Капитанова. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 2, бр. 5 (1994), с. 5–15.

39. Library automation strategy in Bulgaria. – В: *Perspectives in higher education reform* : based upon the Fourth annual conference of the Alliance of Universities for democracy : Budapest, 7–11 Nov., 1993. – Knoxville, Tennessee, 1994. – С. 227–232.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 27–30.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

1995

40. Изграждане на Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ). – В: *Петков, Красимир. Нови информационни технологии.* – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1995. – С. 212–225.

41. Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ): три години по-късно : анализ на състоянието и тенденции в развитието / Александър Димчев, Таня Войникова. – София : Фонд. Отворено о-во, 1995. – 118 с.

42. Оценка на периодичните издания : методика : лекция / Александър Димчев, Мария Капитанова. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1995. – 30 с.

Ръкопис.

43. Развитие на библиотечната автоматизация в Централна и Източна Европа. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 3, бр. 12 (1995), с. 22–35.

44. The implementation of new information technology in the university library. – В: *Perspectives in higher education reform : based upon the Fifth annual conference of the Alliance of Universities for democracy* : Prague, 6–9 Nov., 1994. – Knoxville, Tennessee, 1995. – С. 91–96.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 31–37.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

1996

45. Бъдещето няма да ни чака : библиотеките в България и новият информационен ред / Александър Димчев, Таня Войникова. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 4, бр. 4–5 (1996), с. 9–16.

46. Информационно обслужване чрез нови информационни технологии в Университетската библиотека. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 4, бр. 1 (1996), с. 3–10.

47. New information technologies in Bulgarian library. – В: *Perspectives in higher education reform : based upon the Sixth annual conference of the Alliance of Universities for democracy* : Budapest, 5–9 Nov., 1994. – Knoxville, Tennessee, 1996. – С. 125–128.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 38–42.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_

Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

48. The Bulgarian libraries in the transitional period [Електронен ресурс]. – В: *Fifth conference of librarians in international development* [Електронен ресурс] : Kansas city, Missouri, Apr. 30–May 2, 1995. – Emporia, Kansas, US : Emporia State university, 1996. – 1 оптичен диск (CD-ROM).

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 31–37.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

1997

49. Научната периодика, библиотеките и методи за оценка при нейното комплектуване / Александър Димчев, Мария Капитанова. – В: *Библиотекосъзнание, библиография, книгознание*. – ISSN 0861-4881. – Кн. 7 (1997), с. 116–122.

50. Национална програма за опазване на библиотечните фондове : проект / [Ани Гергова ... и др.]. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1997. – 74 с.

Други авт.: Александра Дипчикова, *Александър Димчев*

51. COMPACTDISK project – the way for the future development of Bulgarian libraries. – В: *Perspectives in higher education reform*. Vol. 6, Based upon the Seventh annual conference of the Alliance of Universities for democracy : Prague, 3–6 Nov., 1996. – Knoxville, Tennessee, 1997. – С. 92–97.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 42–46.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

52. The Bulgarian libraries and implementation of new information technologies [Електронен ресурс]. – В: *Conference information Restructuring for democracy* : Warsaw, 5–7 Nov., 1997. – 1 оптичен диск (CD-ROM).

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 62–70.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

53. Union of Librarians and Information Services Officers (ULISO)–Bulgaria / Alexander Dimchev, Maria Kapitanova. – В: *Librarianship in Bulgaria / Union of Librarian and Information Services Officers*, Open Society Foundation. – Sofia, 1997. – С. 17–19.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 47–54.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

1998

54. Библиотеките през 21 век : опит за размисъл / Мария Капитанова, Александър Димчев. – В: *Информационна политика в България – формиране и развитие в съвременните условия : доклади от VII национална конференция, СБИР, София, 5–6 юни, 1997* / състав. Мария Капитанова ... [и др.]. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1998. – С. 7–10.

55. Научната периодика, библиотеките и методи за оценка при нейното комплектуване / Александър Димчев, Мария Капитанова. – В: *Библиотекознание, библиография, книгознание*. – ISSN 0861-4881. – Кн. 7 (1998), с. 116–122.

Докл. от 3-ти междунар. изследователски колоквиум „Писмените комуникации и информационното общество“, София, 24–26 окт. 1996.

56. Новите информационни технологии и публичните библиотеки в България. – В: *Общодостъпните библиотеки и предизвикателството на промените* : доклади – национална конференция, 30–31 окт. 1997, Благоевград. – София

: Съюз на библ. и информ. работници ; Благоевград : Регион. библ., 1998. – С. 35–39.

57. Новият председател на СБИР Александър Димчев пред „Библиотека“ / въпросите зададе Петър Величков. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 5, бр. 3–4 (1998), с. 36–43.

58. Social changes and Bulgarian libraries today. – В: *Perspectives in higher education reform*. Vol. 7, Based upon the Eighth annual conference of the Alliance of Universities for democracy : Warsaw, Poland, 2–5 Nov., 1997. – Knoxville, Tennessee, 1998. – С. 189–195.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.]; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 55–91.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

1999

59. Лични мнения / Боряна Христова ... [и др.]. – В: *Аз Буки*. – ISSN 0861-3990. – Год. 9, бр. 32 (11–17 авг. 1999), с. 12.

Други авт.: **Александър Димчев**, Иванка Янкова, Маргарита Ангелова.

По повод статиите на Христо Г. Мутафов „Информационната дейност на Народната библиотека тъне в архаизъм“ (в-к „Пари“, бр. 159, 28 юли 1999, прил.) и „За информационните проблеми на най-голямата ни библиотека“ (в-к „Аз Буки“, бр. 29, 21–27 юли 1999, с. 5).

60. Наблюдение на ползването на чуждестранната научна периодика с валута по II направление, получавана по абонамент в Университетската библиотека / Александър Димчев, Мария Капитанова. – В: *Известия на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*. – ISSN 0204-6091. – Т. 23(29) (1999), с. 9–47.

61. Общодостъпната библиотека – партньор на местната власт. – В: *Местното самоуправление – училище за демокрация : наръчник за гражданско участие в местното самоуправление*. Ч. 2. – София : Фонд. за реформа на местното самоуправление (ФРМС), 1999, с. 36–39.

62. Проблемите на Народната библиотека не са само нейни / Боряна Христова ... [и др.]. – В: *Пари*. – ISSN 0861-5608. – Год. 9, бр. 174 (18 авг. 1999), прил.

Други авт.: **Александър Димчев**, Желязко Стоянов, Маргарита Ангелова.

63. Развитие на българските библиотеки. – В: *Дни на науката на Република България и Република Македония* : научни доклади, София, 27–29 май, 1999. – София : [Съюз на учените в България], 1999. – С. 219–233.

64. Състояние и проблеми на библиотечната система в страната / Александър Димчев, Александра Дипчикова. – В: *Библиотеките през новото хилядолетие* : доклади от IX национална научна конференция с международно участие, София, 1–3 юни 1999 г. / състав. Александър Димчев, Маргарита Ангелова. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1999. – ISBN 954-9837-04-1. – С. 10–17.

65. Шанс за българските библиотеки за 21 век : проект / Александър Димчев ... [и др.]. – София : Фонд. Отворено о-во, 1999. – 138 с.

66. A National program for the preservation of library collections in Bulgaria. – В: *Perspectives in higher education reform*. Vol. 8, Based upon the Ninth annual conference of the Alliance [of Universities for democracy], held in Nitra, Slovakia, 8–11 Nov., 1998. – Knoxville, Tennessee, 1999. – С. 200–204.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 71–75.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

2000

67. Библиотеките – банки за знания и мъдрост : разговор с първия председател на СБИР Татяна Янакиева и Александър Димчев – председател на СБИР от 1998 г. / [интервюто взе] Константина Недкова. – В: *Знаме*. – ISSN 0861-1610. – Год. 10, бр. 19 (6–12 юни 2000), с. 8.

68. Библиотеките в епохата на Интернет / интервюто взе Бойка Гогова. – В: *Аз Буки*. – ISSN 0861-3990. – Год. 10, бр. 49 (6–12 дек. 2000), с. 12.

69. Библиотеките во Булгарија / прев. од бугарски јазик Вера Калајлиевска. – В: *Библиотекарска искра* (Скопје). – ISSN 0350-7580. – Год. 18, бр. 1–2 (2000), с. 60–67.

Доклад на Междунар. конф. „Библиотечните услуги во 20-от век“, Скопие, 18 ноем. 1999 г.

70. Всяка закрыта библиотека обрича обществото на невежество : Александър Димчев, председател на Съюза на библиотечните работници / интервю на Мария Първанова. – В: *Новинар*. – ISSN 1312-0093. – Год. 9, бр. 64 (18 март 2000), с. 6.

71. [Десет] 10 години Съюз на библиотечните и информационните работници (СБИР) / Татяна Янакиева, Мария Капитанова, Александър Димчев. – В: *Бюлетин – Съюз на библиотечните и информационните работници*. – ISSN 1310-4330. – Бр. 1 (2000), с. 5–11.

72. Регионалните библиотеки в България / [Александър Димчев, Анета Дончева, Александра Дипчикова]. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 7, бр. 5 (2000), с. 22–32.

73. [Съюз на библиотечните и информационни работници] СБИР – надежда и брод за 21 век : Съюзът на библиотечните и информационни работници навърши десет години / Александър Димчев ... [и др.] ; интервюто взе Константина Недкова. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 7, бр. 3–4 (2000), с. 13–25.

74. Университетските библиотеки. – В: *Литературен вестник*. – ISSN 1310-9561. – Год. 10, бр. 2 (19–25 ян. 2000), с. 12.

Материал от Академия и книга : кръгла маса в рамките на Дните на студентската и университетската книга, София, дек. 1999 г.

Също и в: *Три дискусии : Образът на войната в българската култура – днес и вчера ; Политическия елит и младите – проблеми на комуникацията ; Академия и книга / състав. Пламен Дойнов.* – София : Акад. център за лит. и култура, 2000. – ISBN 954-90721-1-8. – С. 106–110.

2001

75. Българските библиотеки в условията на глобалната мрежа. – В: *Libraries in the Age of Internet : papers from the International conference held in Sofia, Bulgaria, 8–10 Nov., 2000.* – Sofia : Union of Libr. and Inform. Services Officers (ULISO) – Bulgaria, 2001. – С. 138–146.

76. Информационен брокер – една нова професия за успеха на бизнеса. – В: *Лидер днес*. – ISSN 1311-1469. – Год. 4, бр. 11–12 (2001), с. 23.

77. Образователен център за продължаващо образование за библиотекари. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 8, бр. 2 (2001), с. 39–45.

Също и в: *Бюлетин – Съюз на библиотечните и информационните работници.* – ISSN 1310-4330. – Бр. 1 (2001), с. 61–67.

78. Integration between universities and non-governmental organizations with the purpose of realizing continuing education of librarians : based of Bulgarian experience : project for the creation of a center for continuing education for librarians – В: *Perspectives in higher education reform : based upon the Eleventh annual conference of the Alliance of Universities for democracy, Sofia, 5–8 Nov., 2000.* – Pueblo, Colo, 2001. – С. 200.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev.* – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 86–91.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

2002

79. Ани Гергова на 65 години. – В: *Историята на книгата – начин на живот* : сборник в чест на проф. д.ф.н. Ани Гергова. – София : ЛИК, 2002. – ISBN 954-607-586-8. – С. 11–12.

80. Конференцията София'2002 [Библиотеките, гражданското общество и социалното развитие] – престижен форум за българската библиотечна колегия. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 9, бр. 6 (2002), с. 15–17.

81. Bulgarian librarianship in the time of transformation. – В: *The meeting of librarians of the Balkan countries – cooperation, education, quality* : proceedings of the International meeting, Belgrade, 5–8 Dec. 2001. – Belgrade, 2002. – С. 37–42.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 92–96.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

82. Biblioteki Bulgarskie w dobre sieci globalnej. – В: *Zagadnienia informacji naukowej* (Warszawa). – ISSN 0324-8194. – Бр. 2(80) (2002), с. 10–13.

2003

83. Вълнуващо тържество, посветено на проф. Ани Гергова. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 10, бр. 1–2 (2003), с. 56–59.

84. Образование и квалификация на библиотечните кадри за работа в Интернет среда : из опыта на специалност Библиотечно-информационни науки в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. – В: *Обществената отговорност на публичните библиотеки и тяхната роля в демократичното общество* : доклади от национална конференция, 24–26 септември 2002, Евксиновград. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 2003, с. 48–54.

85. Общодостъпните библиотеки [в България] и шансовете им за бъдещето. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 10, бр. 4–5 (2003), с. 5–11.

86. Спортът в Народната библиотека преди години / Георги Пешев,

Александър Димчев. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 10, бр. 6 (2003), с. 76–79.

87. Стратегически план за Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 10, бр. 1–2 (2003), с. 5–14.

88. New possibilities and chances for cooperation. – В: *Book, studies, libraries and information science in the contemporary world* : [international conference, Warsaw, 26–28 Maj, 2003]. = *Nauka o ksiazce, bibliotece i informatzji we wspolczesnym swiecie*. – Warsaw : SBP, 2003. – С. 48–56.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 97–103.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=97 (03.05.2017)

2004

89. Библиотечно образование и коопериране / Александър Димчев, Красимира Ангелова. – В: *Библиотечно сътрудничество – настояще и бъдеще ; Идеи и проекти за изследвания в областта на писмените комуникации : доклади – XIII национална научна конференция, 5–6 юни 2003, София*. – София : Съюз на библиотеч. и информ. работници, [2004]. – ISBN 954-9837-10-6. – С. 71–75.

Също и на адрес: <http://www.lib.bg/dokladi2003/dimchev-angelova.htm> (03.05.2017)

90. Българска книга : енциклопедия / Андрей Бояджиев ... [и др.] ; състав. Ани Гергова ; науч. ред. Татяна Янакиева, Мария Капитанова. – София : Pensoft, 2004. – 506 с. ISBN 954-642-210-X.

Други авт.: Алберт Бенбасат, Александра Дипчикова, *Александър Димчев*, Антоанета Тотоманова, Даринка Караджова ...

Съдържа статиите на Александър Димчев: **Авторски знак** : с. 21. ; **Библиотечен колектор** : с. 71. ; **Библиотечен фонд** : с. 71. ; **Библиотекознание** : с. 68–69. ; **Европейско бюро на библиотечните, информационните и документационните асоциации** : с. 158. ; **Книга за движение на библиотечния фонд** : с. 230–231. ; **Книгообмен** : с. 237. ; **Кънчев, Стефан** : с. 260. ; **Междубиблиотечно заемане** : с. 278. ; **Съюз на библиотечните и информационни работници** : СБИР : с. 420–421.

91. Народната библиотека – библиотека на всички българи. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 11, бр. 6 (2004), с. 5–10.

Също и в: *Библиотеката – минало и настояще* : юбилеен сборник, посветен на

125-годишнината на Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – София : Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2005. – ISBN 954-523-082-7. – С. 73–78.

92. Предизвикателствата пред библиотеките в информационното общество : на примера на публичните библиотеки. – В: *Живот сред книгите* : юбилеен сборник в чест на 85-годишнината на проф. д-р Елена Савова / състав. Нели Костова. – София : Рекламна агенция Очи, 2004. – ISBN 954-90505-5-6. – С. 160–166.

Също и на адрес: http://62.44.124.142:8080/jspui/bitstream/2010/283/1/AD_Belgrade2003-April.pdf (14.05.2017)

93. Сборник с доклади от международната конференция София'2002 „Библиотеките, гражданското общество и социалното развитие“. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 11, бр. 3–4 (2004), с. 5–10.

94. Сериозна международна проява на българската библиотечна общност : конференция София'2004 – библиотеки, глобализация, коопериране. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 11, бр. 6 (2004), с. 31–33.

95. Стратегии за развитие на библиотеките : коопериране на библиотеките. – В: *Книгата*: бъдеще време в миналото?! : национална научна конференция, София, 1 ноем. 2003 / състав. Петър Парижков, Евгения Русинова. – София : Захарий Стоянов : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2004. – ISBN 954-739-580-7 (Захарий Стоянов), ISBN 954-07-2053-2 (Унив. изд. „Св. Климент Охридски“). – С. 209–216.

Също и в: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 12, бр. 3–4 (2005), с. 15–19.; *Книгата и националната идентичност* : втора научна конференция, София, 1 ноем. 2004. – София : За буквите – о писменехъ, 2005. – ISBN 954-8887-10-X. – С. 62–70.

96. Acces to information : the new role of libraries. – В: *Intelektualna sloboda i savremene biblioteke* : zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog u Beogradu od 25. do 27. septembra 2003 godine / glavni urednik Aleksandra Vraneš, odgovorni urednik Ratko Nešković ; [prevod Vera Đorđević]. – Beograd : Filološki fakultet Univerziteta : Narodna biblioteka Srbije : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2004. – ISBN 86-80267-63-5 (Filološki fakultet Univerziteta). – С. 259–267.

Също и в: *To libraries, with love* : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 104–110.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=97 (03.05.2017)

97. The profession of the librarian and its problems / Alexander Dimchev,

Maria Kapitanova. – В: *The library and the woman : Libraries and Women International Scientific Conference*, Sofia, 24–26th September 2003 ; organized by the “St. St. Cyril and Methodius” National Library ; [transl. by Zornitza Hristova]. – Sofia : SONM, 2004. – ISBN 954-8478-64-1. – С. 45–56.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 111–117.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=97 (03.05.2017)

2005

98. Библиотечната професия и нейните проблеми / Александър Димчев, Мария Капитанова. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 12, бр. 2 (2005), с. 5–11.

99. Книги, библиотеки, медии, нови информационни технологии – в търсене на балансите : новите информационни технологии и рисковете за подрастващите. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 12, бр. 1 (2005), с. 5–10.

Също и в: *Книгата и националната идентичност* : втора научна конференция, София, 1 ноем. 2004 / състав., [предг.] Петър Парижков. – София : За буквите – о писменехъ, 2005. – ISBN 954-8887-10-X. – С. 62–70.

100. Книги, библиотеки, медиуми, нови информационни технологии – во потрага на балансот : новите информационни технологии и ризиците за младата популация / превод од бугарски Зорка Чекичевска. – В: *Библиотекарство* (Скопје). – ISSN 1409-9357. – Год. 23, бр. 2 (2005), с. 9–13.

101. Пристап до информациите : новата улога на библиотеките / превод од англиски Викторија Костовска. – В: *Библиотекарство* (Скопје). – ISSN 1409-9357. – Год. 23, бр. 2 (2005), с. 4–9.

102. Тенденции в развитието на библиотечното законодателство и политика в Европа [Електронен ресурс]. – 8 с.

Начин на достъп (URL): http://www.lib.bg/proekti/evr_bibl.pdf. – Описан на 15.05.2017

Материал, изнесен на форума „Система от нормативни документи за библиотеките и библиотечно-информационните дейности“, София, 15 дек. 2006 г.

103. Academic libraries as know-how-transfer centers / Alexander Dimchev, Krassimira Angelova. – В: *Економска улога библиотека у савременом друштву* / уредници Александра Вранеш, Љиљана Марковић. – Београд : Фило-

лошки фак. Универзитета у Београду : Фак. за менаџмент Универзитета „Браћа Карић“ : Библиотекарско друштво Србије, 2005. – ISBN 86-80267-87-2. – С. 169–177.

Доклад на међународ. среща в Белград, 7–9 окт. 2004 г.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 118–124.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=97 (03.05.2017)

104. The information society: barriers to the free access to information / Aleksandra Vranesh ... [и др.]. – В: *European curriculum reflections on library and information science education*. – Copenhagen : The Royal School of Library and Information Science, 2005. – ISBN 87-7415-292-0. – С. 105–125.

Други авт.: Herbert Achleitner, **Alexandar Dimchev**, Jadranka Lasic-Lazic, Ljiljana Markovich.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 125–143.

Също и на адрес: http://www.library.upt.ro/LIS_Bologna.pdf (03.05.2017)

2006

105. Прогнозите за „края на библиотеките“ са прибързани : разговор с Александър Димчев [преподавател в катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ във Философския факултет на СУ] / [интервюто взе] Митко Новков. – В: *Култура*. – ISSN 0861-1408. – Год. 50, бр. 38 (3 ноем. 2006), с. 10–11.

106. Фондация „Отворено общество“ в подкрепа на българското библиотечно дело. – В: *Библиотечни дискурси : юбилеен сборник, посветен на 60-годишнината на Александра Дипчикова* / състав. Антоанета Тотоманова. – София : Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2006. – ISBN 978-954-523-088-2. – С. 111–133.

107. Knijige, biblioteke, mediji nove informacione tehnologije – uspostavljne raznoteže : nove informacione tehnologije (NIT) I rizici za generacije koje dolaze / А. Димчев, П. Милтенов. – В: *Деца и библиотеке : сборник радова научног скупа*, Белград, 5–9 окт. 2005. – Београд : Filološki fakultet Univerziteta : Bibliotekarsko društvo Srbije, 2006. – ISBN 86-86419-10-0. – С. 361–371.

108. Libraries, media and new information technologies : seeking the balance [Електронен ресурс] : [презентация] / Alexander Dimchev, Plamen Miltenoff. – В: *Illinois* online conference Innovation, education, technology and you [Електронен ресурс] : online conference for teaching and learning, Feb. 15–17 2006 (TBA CST)

Начин на достъп (URL): http://web.stcloudstate.edu/pmiltentoff/ioc_2007/seeking_balance.pps. – Описан на 09.02.2011

2007

109. Закон за обществените библиотеки – основни положения [Електронен ресурс] : [презентация] / Александър Димчев, Анета Дончева, Ваня Грашкина. – В: Съюз на библиотечните и информационните работници [Електронен ресурс].

Начин на достъп (URL): <http://www.lib.bg/konferencii/nk2007/programa.htm>. – Описан на 09.02.2011

Доклад на XVII национална конференция на СБИР на тема: Библиотеките и информационната компетентност, София, 7–8 юни 2007 г.

110. Постигане на ефективност на функциониране на българските библиотеки чрез законодателни промени / Анета Дончева, Александър Димчев. – В: *Българската* култура между държавата и пазара : национална конференция, 13–14 юни 2007 г., Национален дворец на културата, София / състав., [предг.] Васил Проданов ... [и др.]. – София : ИК Институт за филос. изследвания – БАН, 2007. – ISBN 978-954-92145-1-2. – С. 138–145.

111. Тенденции в развитието на библиотечното законодателство и политика в Европа : примери за българските библиотеки. – В: *Българската* култура между държавата и пазара : национална конференция, 13–14 юни 2007 г., Национален дворец на културата, София / състав., [предг.] Васил Проданов ... [и др.]. – София : ИК Институт за филос. изследвания – БАН, 2007. – ISBN 978-954-92145-1-2. – С. 399–408.

112. Kulturna dediščina in knjižnice v Evropi : nekoj načelnih pobud. – В: *Organizacija znanja* (Maribor). – ISSN 1580-979X. – Год. 12, бр. 4 (2007), с. 252–255.

Също и на адрес: http://home.izum.si/cobiss/oz/2007_4/html/clanek_10.html#d0e81. (15.05.2017)

2008

113. Библиотекознанието като учебна дисциплина в Софийския университет – приносът на Елена Кирова и Божана Троянова / Мария Капитанова, Александър Димчев. – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*. Философски факултет. Книга библиотечно-информационни науки. – ISSN 1313-4256. – Т. 1 (2008), с. 71–79.

114. Българските библиотеки между европейските политики и локалните практики. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 15, бр. 3 (2008), с. 5–22.

Също и в: *Книга. Четене. Библиотека* : сборник доклади от три кръгли маси, посветени на проблемите на книжния сектор и библиотечното дело в България. – София : Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2008. – ISBN 978-954-523-107-0. – С. 195–216.

115. Политики при подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти в Република България. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 20, бр. 5–6 (2008), с. 75–93.

Също и в: *Библиотечната професия през XXI век – промени и предизвикателства* : XVIII национална конференция на ББИА [Българска библиотечно-информационна асоциация], 19–20 юни 2008 г., В. Търново : доклади. – [София] : Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2009. – ISBN 978-954-9837-17-9. – С. 29–48.

116. Проектът „Правна регулация за библиотеките и библиотечно-информационните дейности в България“ – модел за трансформация на библиотеките / Александър Димчев, Ваня Грашкина, Анета Дончева. – В: *Кирилицата* в духовността на европейската информационна цивилизация : Пета национална научна конференция с международно участие, София, 1 ноември 2008 / състав. Кристина Върбанова-Денчева ... [и др.]. – София : За буквите – о писменехъ, 2008. – ISBN 978-954-8887-42-7. – С. 424–433.

117. Създаване и формиране на фондовете на библиотеките при висшите училища в периода 1888–1987 г. – В: *Професия*. Поприще. Призвание : юбилеен сборник, посветен на 65-годишнината на Радка Колева / състав., науч. ред. Антоанета Тотоманова, Цветанка Панчева. – София : Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2008. – ISBN 978-954-523-101-8. – С. 88–118.

118. „Bolje ikad nego nikad“ : učenje informatičke pismenosti za studente Filozofskog fakulteta na Sofijskom univerzitetu “Sv. Kl. Ohridski” / Aleksander Dimčev, Krasimira Angelova. = “Better late than never” : information literacy education for Faculty of philosophy students at Sofia University “St. Kl. Ohridski” / Alexander Dimchev, Krassimira Anguelova. – В: *Информационна писменост и доживотно учене* / уредници Александра Вранеш, Љиљана Марковић, Гвен Александер. – Београд : Филолошки факултет Универзитета : Библиотечарско друштво Србије ; [Вичита] : Емпория университет, 2008. – ISBN 978-86-86419-50-7. – С. 179–191.

Докл. на Междунар. конф. в Белград, 5–7 окт. 2007 г.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 152–159.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=97 (03.05.2017)

2009

119. Насоки за развитие на обществената библиотека : ръководство за библиотечни мениджъри / Ваня Грашкина-Минчева, Анета Дончева, Александър Димчев. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2009. – 126 с. ISBN 978-954-07-2856-8 (Унив. изд. „Св. Климент Охридски“), ISBN 978-954-92360-2-6 (Британски съвет), ISBN 978-954-9837-16-2 (Бълг. библиот.-информ. асоц.)

120. Тенденции при подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти в България 1989–2009. – В: *Пътят към книгите и информацията* : юбилеен сборник, посветен на 65-годишнината на Татяна Янакиева / състав., науч. ред. Антоанета Тотоманова, Цветанка Панчева. – София : Нац. библиот. „Св. св. Кирил и Методий“, 2009. – ISBN 978-954-523-112-4. – С. 405–432.

121. Dostop do informacij, subjekti oblikovanja informacijske politike in generiranja informacij v Republiki Bolgariji ter možnosti za sodelovanje = Accessibility of information on research potentials and results for cooperation in the region : the Bulgariant experience. – В: *Organizacija znanja* (Maribor). – ISSN 1580-979X. – Год. 14, бр. 4 (2009), с. 207–210.

2010

122. Библиотеката – бъдеще в миналото, минало в бъдещето. – В: *Наука*. – ISSN 0861-3362. – Год. 20, бр. 4 (2010), с. 4–11.

Акад. слово на доц. д-р Александър Димчев – декан на Филос. фак. на СУ „Св. Климент Охридски“, произнесено на Тържественото честване на Деня на славянската писменост, българската просвета и култура в Аулата на СУ, на 24 май 2010 г.

Също и в: Култура. – ISSN 0861-1408. – Год. 54, бр. 21 (4 юни 2010), с. 9.; *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Философски факултет. Книга библиотечно-информационни науки*. – ISSN 1313-4256. – Т. 3 (2011), с. 7–23.

123. Библиотечното и информационното осигуряване на образователната и научната дейност във Философския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 17, бр. 5 (2010), с. 69–78.

124. Болгарские библиотеки в контексте европейской политики и национальной специфики : [Болгарские библиотеки между европейской политикой и местными практиками]. – В: *Современная наука и музеи, библиотеки, архивы* : сборник научных статей, доклады и тезисов : IV международные музейные чтения „Современные проблемы музееведения“, Орёл, 19–20 мая 2009 г. – Орёл : Орловский государственный институт культуры (ОГИИК), 2010. – С. 28–46.

125. Достъп до информация, субекти за формиране на информационна политика и за създаване на информация : възможности за коопериране. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 17, бр. 1 (2010), с. 17–22.

Докл. на Междунар. конф. COBISS'2009 в Марибор, Словения, 11–12 ноем. 2009 г.

126. Закон за обществените библиотеки [в България] [Електронен ресурс]. – В: *Правна регулация на библиотеките и библиотечно-информационните дейности в България: проект* [Електронен ресурс] : [материали по проекта]. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 2010.

Начин на достъп (URL): http://elearn.uni-sofia.bg/pluginfile.php/24017/mod_page/content/6/Publications/Alexander_Dimchev/AD_Zakon_za_obshch_b-ki-proekt-2006-2009.pdf. – Описан на 17.02.2011

127. Закон о јавним библиотекама у Републици Бугарској : модел трансформације библиотечког сектора и предуслов за шири приступ информацијама / Александар Димчев, Вања Грашкина, Анета Дончева. – В: *Зборник радова / Међународна научна конференција Етика у науци и култури*, Београд, 25–27.09.2009. – Београд : Филолошки факултет Универзитета, 2010. – ISBN 978-86-86419-97-2. – С. 83–92.

128. Политики за подготовка и развитие на библиотечно-информационни специалисти в България 1989–2010. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2010. – 152 с. ISBN 978-954-07-3149-0

129. Проблеми, стратегии и политики при подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти в Република България през периода 1989–2009 г. – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Философски факултет. Книга библиотечно-информационни науки.* – ISSN 1313-4256. – Т. 2 (2010), с. 7–59.

130. Трансформация на университетските библиотеки в учебни информационни центрове : на примера на библиотеките във Философския факултет в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ / Александър Димчев, Весела Цокева. – В: *Съвременната библиотека – център за информация и знание* : доклади от XX национална конференция на ББИА, София, 9–10 юни 2010 г. – София : Бълг. библ.-информ. асоц., 2010. – ISBN 978-954-9837-18-6. – С. 22–27.

131. Фондовете на библиотеките на университетите и висшите училища в периода 1888–1987 г. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2010. – 75 с. ISBN 978-954-07-3150-6

132. The law on public libraries in Republic of Bulgaria: model of library sector transformation and a precondition for broader access to information = Законът за обществените библиотеки в Република България : модел за трансформация на библиотечния сектор и предпоставка за разширяване достъпа до информация / Aleksandar Dimchev, Vanja Graškina, Aneta Dončeva. – В: *Zbornik radova / Međunarodna naučna konferencija Etika u nauci i kulturi*, Beograd, 25–27.09.2009 ; urednici Aleksandra Vraneš, Ljiljana Marković ; [prevod Ksenija Vulović, Jelena Simić]. – Beograd : Filološki fakultet Univerziteta, 2010. – ISBN 978-86-86419-97-2. – С. 83–92.

Също и в: *Globalization and the management of information resources* [Електронен ресурс] : papers from the international conference held in Sofia, Bulgaria, 12–14 November

2008 / ed. by Herbert Achleitner, Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. of Sofia, 2010. – С. 191–196. <http://hdl.handle.net/10506/455> (10.05.2017)

133. Strategies of development of library and information resources for education and research at the Faculty of philosophy at the St. Climent Ohridsky University of Sofia / A. Dimchev, D. Denkov. – B: *Challenges of High Education From Globalization to Humanization* : International Scientific Conference, Dec. 15th 2010, Skopje. – 12 с.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 179–190.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=97 (03.05.2017)

2011

134. Модели за подпомагане на културния сектор. Къде е държавата?. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 1, бр. 2 (2011), с. 4–13.

135. Организация и управление на работата в обществената библиотека : наръчник на библиотекаря / Александър Димчев, Анета Дончева. – София : Програма Глобални библиотеки – България, 2011. – 87 с.

136. Организация и управление на работата в обществената библиотека : сборник с презентации / Александър Димчев, Анета Дончева. – София : Програма Глобални библиотеки – България, 2011. – 97 с.

137. Подходи и политики за библиотечното и информационното осигуряване на образователната и научната дейност във Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ / Александър Димчев, Димитър Денков. – В: *Съвременни философски изследвания*. – В. Търново : Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 2011. – ISBN 978-954-524-806-1. – С. 43–59.

Докл. на Междунар. конф. „15 години от създаването на Филос. фак. на Великотърновския унив. „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, 18–19 ноем. 2010 г.

138. Политика поддръжки учреждений культуры в Республике Болгария : на примере нормативно-правового регулирования деятельности публичных библиотек. – В: *Музеи, архивы и библиотеки в современном информационном обществе* : сборник науч. статей, докладов и тезисов. Вып. 4, V международных музейных чтений „Современные проблемы музееведения“, 12–13 мая 2011, Орёл. – Орёл : Орловский гос. инст. искусств и культуры, 2011. – С. 295–304.

Също и със загл.: Государственная политика поддержки учреждений

культуры в республике Болгария, на адрес: <http://ogik.forum24.ru/?1-3-0-00000012-000-0-0-1304010739> (07.05.2017)

139. E-publishing as a new approach for developing of information sector into the fiels of the publishing, libraries stocks and preservation of culture heritage / Aleksandar Dimchev, Milena Milanova. – B: *Zbornik radova / Međunarodna naučna konferencija Knjiga i jezik u razvoju savremenog društva*, Beograd, 24–26 septembar 2010. – Beograd : Filološki fakultet Univerziteta, 2011. – ISBN 978-86-6153-061-6. – С. 83–91.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev.* – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 173–178.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=97 (03.05.2017)

140. Electronic resources (digitalized and digital born) and challenges in the curriculum of LIS education at Sofia University “St. Kliment Ohridski” : summary / Alexander Dimchev, Milena Milanova. – B: *Digitalizacija kulturne i naučne baštine, univerzitetski repozitorijumi i učenje na daljinu : međunarodna naučna konferencija*, Beograd, 30. septembar – 2. oktobar 2011 : zbornik rezimea = Digitalisation of cultural and scientific heritage, University respositories and distance learning : 11th international sci. conference, Sept. 30th–Oct. 2nd 2011, Belgrade : summary book / urednici Aleksandra Vraneš, Ljiljana Marković ; [prevod Svetlana Milivojević Petrović, Novica Petrović]. – Beograd : Filološki fakultet Univerziteta, 2011. – ISBN 978-86-6153-062-3. – С. 105–106.

141. International Students Summer Schools (ISSS) in LIS education – an excellent opportunity for Young People. – B: *SET Bulletin : IFLA Section on Education & Training.* – ISSN 1450-0647. – Год. 12, бр. 2 (юли 2011), с. 16–17.

2012

142. Библиотеката : пътешествие във времето. – В: *Ани Гергова – живот с книжовни пристрастия : сборник в чест на 75-годишнината ѝ.* – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2012. – ISBN 978-954-07-3415-6. – С. 365–411.

143. Държавата и нейната подкрепа за културата и библиотечно-информационния сектор : случва ли се нещо с нормативната уредба и произтичащите от нея политики за обществените библиотеки в България? – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Философски факултет. Книга библиотечно-информационни науки.* – ISSN 1313-4256. – Т. 4 (2012), с. 5–45.

144. Мисия на библиотеките в полза на неформалното образование в контекста на глобални и локални трансформации? – В: *Педагогика*. – ISSN 0861-3982. – Год. 86, бр. 7 (2014), с. 1078–1099.

145. Откритият достъп в България и опитът в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. – В: *Beati Possidentes* : юбилеен сборник, посветен на 60-годишнината на проф. д.ф.н. Боряна Христова. – София : Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2012. – ISBN 978-954-523-131-5. – С. 519–537.

Съдържа и прил.: Правила на Философския факултет относно реда и изискванията за публикуването в научния архив на Софийския университет „Св. Климент Охридски“; Лиценз за предоставяне на право за публикуване [в електронната библиотека на Софийския университет].

146. „Откритият достъп (ОД)“ до информацията и неговото място в научните комуникации. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 19, бр. 2 (2012), с. 12–26.

Също и в: ББИА онлайн. – ISSN 1314-7285. – Год. 2, бр. 2 (2012), с. 4–15.

147. Промени в научните комуникации – феноменът „открит достъп“. – В: *Наука*. – ISSN 0861-3362. – Год. 22, бр. 4 (2012), с. 46–55.

148. Ценен наръчник за библиотеките. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 19, бр. 1 (2012), с. 34–40.

Отзив за: Пол, Розвита, Бьокхорст, Петер те. Измерване на качеството в библиотеките. оценяване на ефективността. София: Бълг. библ.-информ. асоц., 2011. 268 с. ISBN 978-954-9837-20-9

149. Elektronski resursi (digitalizovani i digitalno kreirani) i izazovi u LIS programu na Sofijskom univerzitetu “St.Kliment Ohridski” / Aleksander Dimčev, Milena Milanova = Electronic resources (digitalized and digital born) and challenges in the curriculum of LIS education at Sofia University “St. Kliment Ohridski” / Aleksander Dimchev, Milena Milanova. – В: *Учење на даљину и интерактивна настава / уредници Александра Вранеш, Љиљана Марковић, Гвен Александер.* – Београд : Филолошки фак. ; [Вичита] : Унив. Емпорија ; Београд : Нар. библ. Србије, 2012. – ISBN 978-86-6153-109-5. – С. 273–285.

Също и в: To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 193–200.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=97 (03.05.2017)

150. Shall the “Open access” phenomenon lead to a change in academic

communication? : summary / Alexander Dimchev, Elitsa Lozanova-Belcheva, Milena Milanova. – В: *International scientific conference Cultures in dialogues*, Sept. 27th–Oct. 1st 2012, Belgrade : summary book. – Belgrade, 2012, с. 107–110.

2013

151. Време на равностетка и на търсене на проекции към бъдещето : тенденции в развитието на образованието по библиотечно-информационни науки (БИН) : състояние в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 20, бр. 2/3 (2013), с. 124–147.

Също и на адрес: http://www.nationallibrary.bg/wp/wp-content/uploads/2016/12/Biblioteka_2-3_2013.pdf (30.03.2017)

152. Защо ни е необходим стандарт за библиотечно-информационно обслужване? / Александър Димчев, Ваня Грашкина. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 20, бр. 5 (2013), с. 49–61.

Също и на адрес: http://www.nationallibrary.bg/wp/wp-content/uploads/2016/12/Biblioteka_5_2013.pdf (30.03.2017)

153. Идва ли краят на традиционните научни комуникации – алтернатива ли е откритият достъп. – В: *Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век*. – ISSN 1314-7099. – Т. 10 (2013), с. 337–353.

154. Издания на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по повод на юбилейните тържества. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 3, бр. 4 (2013), с. 43–49.

155. Информационни политики в науката в дигиталната епоха : възможни фактори и бариери за споделяне и обмен на знанието : Рим, 16 септември 2013 г. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 3, бр. 5 (2013), с. 25–26.

Впечатления от междунар. семинар, организиран от Нац. съвет за научни изследвания на Италия и Унив. на Малта, като част от поредицата инициативи в рамките на изследователския проект CERIS „Информационни политики в науката“.

156. Конференциите „София – GLOBENET“ 2000–2008 г. или как глобалният свят ставаше все-по-малък. – В: *Юбилеен сборник на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“* : 90 години преподаване на библиотечни дисциплини в Софийския университет, 60 години от създаването на специализирана катедра, 20 години от възстановяването на специалност „Библиотечно-информационни науки“. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2013. – ISBN 978-954-07-3524-5. – С. 94–150.

157. Насоки, модели и пресечни точки пред открития достъп до информацията. – В: *Наука*. – ISSN 0861-3362. – Год. 23, бр. 1 (2013), с. 36–43.

158. „Открит достъп“ до научната информация, или „Берлинска стена“ пред знанието – накъде? [Електронен ресурс]. – В: *Национален форум „Преображенията на Б-пространството“* [Електронен ресурс] : Варна, 21–22 март 2013 г.

Начин на достъп (URL): <http://ns.libvar.bg/130anniversary/presentations/ADimchev.pdf>. – Описан на 29.03.2017

159. Открит достъп, или значителна изолация от научното знание – кой е печелившият ход? : обобщение на различни идеи и ситуации „по света и у нас“ : I част. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 3, бр. 1 (2013), с. 3–11.

160. „Откритият достъп (ОД)“ до информацията и неговото място в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ : опитът на специалност „Библиотечно-информационни науки“. – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Философски факултет. Книга библиотечно-информационни науки* = Faculte de philosophie. Livre des sciences de l'information et des bibliothèques. – ISSN 1313-4256. – Т. 5 (2013), с. 5–54.

Съдържа и прил.: Правила на Философския факултет относно реда и изискванията за публикуването в научния архив на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (research.uni-sofia.bg); Лиценз за предоставяне на право за публикуване [в електронната библиотека на Софийския университет.

Също и на адрес: <https://research.uni-sofia.bg/bitstream/10506/1059/3/Godishnik%20BIN%202013.pdf> (30.03.2017)

161. „Откритият достъп“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и опитът на специалност „Библиотечно-информационни науки“. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 3, бр. 2 (2013), с. 23–34.

Също и в: *Наука*. – ISSN 0861-3362. – Год. 23, бр. 6 (2013), с. 52–60.

162. Състояние и тенденции на навлизане на „открития достъп“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и опитът на специалност „Библиотечно-информационни науки“. – София, 2014. – 15 с.

Ръкопис.

Материалът е подготвен за Юбилеен сборник, в чест на проф. Георги Бакалов.

163. Тенденции в развитието на образованието по библиотечно-информационни науки (БИН) : състояние в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. – В: *Библиотеки, четене, комуникации*. – ISSN 1313-8138. – 2012 (2013), с. 41–62.

Доклад пред 11 нац. научна конф. с междунар. участие, посветена на 20-год. на кат. Библиотекознание и масови комуникации при Стоп. фак. на Велико-търновския унив. „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, 16–17 ноем. 2012 г.

164. Юбилейни издания на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 20, бр. 4 (2013), с. 11–27.

Също и на адрес: http://www.nationallibrary.bg/wp/wp-content/uploads/2016/12/Biblioteka_4_2013.pdf (30.03.2017)

165. The Library. A Journey through Time... – В: *A collection of works by teaching staff members in the Department of Library Science, Scientific Information*

and Cultural Policy. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3560-3. – С. 61–98.

Също и в: *To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles* / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – ISBN 978-954-07-3501-6. – С. 244–284.

166. To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles / [Alexander Dimchev ... и др.] ; състав. Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – 288 с. – (Университетска библиотека ; 506) ISBN 978-954-07-3501-6

Доклади и статии на Александър Димчев (самостоятелни и в съавторство), публикувани в национални и международ. издания.

Съдържа: The demand for interlendings in Bulgaria ; Development of national automated library information network (NALIN) in Bulgaria ; Library automation strategy in Bulgaria ; Implementing new information technologies in a University library ; The Bulgarian libraries in the transitional period ; New information technologies in Bulgarian libraries ; Project „Compacrisk“ analysis and proposals for development ; The changes in society and Bulgarian libraries ; Social changes and Bulgarian libraries today ; The Bulgarian libraries and implementation of new information technologies ; A National program for the preservation of library collections in Bulgaria ; Integration Between universities and non-governmental organizations with the purpose of realizing the continuing education of librarians ; Bulgarian librarianship in the time of transformation ; New possibilities and chances for cooperation ; Access to information: the new role of libraries ; The cultural heritage and libraries in Europe: some principle initiatives ; Information policy – models ; Trends in the development of education in library information sciences (LIS) : the state of affairs at Sofia University „St. Kliment Ohridski“ ; The Library. A Journey through Time... / Alexander Dimchev: c. 17–19; c. 20–22; c. 23–26; c. 27–30; c. 31–37; c. 38–42; c. 42–46; c. 47–54; c. 55–61; c. 62–70; c. 71–75; c. 86–91; c. 92–96; c. 97–103; c. 104–110; c. 160–165; c. 201–211; c. 228–243; c. 244–284. A chance for Bulgarian libraries in the 21st century : megaproject / Alexander Dimchev, Alexandra Dipchikova, Boryana Savova, Evgenia Batselova, Margarita Angelova, Tania Voinikova, Anni Gergova, Antoaneta Totomanova, Bianca Pashova, Darina Vankova, Krasimir Petkov, Maria Kapitanova, Slavyanka Skoptsova: c. 76–85. The profession of the librarian and its problems / Alexander Dimchev, Maria Kapitanova: c. 111–117. Academic libraries as know-how-transfer centres / Alexander Dimchev, Krassimira Angelova: c. 118–124. The information society: barriers to the free access to information / Aleksandra Vranesh, Herbert Achleitner, Aleksandar Dimchev, Jadranka Lasich-Lazich, Liljana Markovich: c. 125–143. Books, libraries, media and new information technologies: seeking the balance : the new information technologies (NIT) and the risks for the coming generation / Alexander Dimchev, Plamen Miltenoff: c. 144–151. “Better late than never” – information literacy education for faculty of philosophy students at Sofia University “St. Kliment Ohridski” / Alexander Dimchev, Krassimira Angelova: c. 152–159. The law for public libraries in the Republic Bulgaria: a model of transformation of the library sector and a prerequisite for the extended access to information / Alexander Dimchev, Vania Grashkina, Aneta Doncheva: c. 166–172. E-publishing as a

new approach for developing of information sector into the fiels of the publishing, libraries stocks and preservation of culture heritage ; Bulgaria: international students summer school (ISSS) in LIS education – an excellent opportunity for young people ; Electronic resources (digitalized and digital born) and challenges in the curriculum of LIS education at Sofia University “St. Kliment Ohridski” / Alexander Dimchev, Milena Milanova: c. 173–178; c. 191–200. Strategies of development of library and information resources for education and research at the faculty of philosophy at “St. Kliment Ohridski” university of Sofia / Alexander Dimchev, Dimitar Denkov: c. 179–190. Shall the “Open access” phenomenon lead to a change in academic communication / Alexander Dimchev, Elitsa Lozanova-Belcheva, Milena Milanova: c. 212–227.

Също и на адрес: https://www.researchgate.net/profile/Alexander_Dimchev/publication/271810587_To_libraries_with_love_The_Library-Information_Policy_of_Bulgaria_from_1989_to_2013_A_collection_of_papers_projects_and_articles_Prof_Dr_Alexander_Dimchev/links/54d1df8d0cf25ba0f041f637/To-libraries-with-love-The-Library-Information-Policy-of-Bulgaria-from-1989-to-2013-A-collection-of-papers-projects-and-articles-Prof-Dr-Alexander-Dimchev.pdf#page=17 (14.05.2017)

167. Shall the “Open access” phenomenon lead to a change in academic communication? / Alexander Dimchev, Elitsa Lozanova-Belcheva, Milena Milanova. – В: *Komunikacija i kulturni uticaji* / urednici Aleksandra Vraneš, Ljiljana Marković. – Beograd : Filološki fakultet Univerziteta, 2013. – ISBN 978-86-6153-183-5. – С. 171–194.

2014

168. Библиотеките в глобализация се свят. – В: *Наука*. – ISSN 0861-3362. – Год. 24, бр. 5 (2014), с. 34–42.

169. Глобална информационна инфраструктура : роля и мисия на библиотеките в променяния се свят. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2014. – 480 с. – (Университетска библиотека ; № 509) ISBN 978-954-07-3719-5

170. Глобални промени, мисия и роля на библиотеките в изменяния се свят. – В: *Библиотеки в трансформация: проблеми, предизвикателства, нови възможности* : XXIV национална конференция на ББИА, София, 5–6 юни 2014 г. – 17 с.

Начин на достъп (URL): http://www.lib.bg/index.php?option=com_content&task=view&id=912&Itemid=112. – Описан на 03.04.2017

171. Глобални процеси – очаквания за библиотеките : опит за размисъл за посоките. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 4, бр. 2 (2014), с. 3–12.

172. Жан-Люис Брюгес бе удостоен с Почетния знак на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ синя лента. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 4, бр. 5 (2014), с. 13–14.

173. Мисия на библиотеките в полза на неформалното образование в контекста на глобални и локални трансформации? – В: *Педагогика*. – ISSN 0861-3982. – Год. 86, бр. 7 (2014), с. 1078–1099.

174. Професионална отдаденост: Мария Капитанова на 70 години / Александър Димчев, Татяна Янакиева. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 21, бр. 1 (2014), с. 75–82.

Също и на адрес: http://www.nationallibrary.bg/wp/wp-content/uploads/2016/12/Biblioteka_1_2014.pdf (30.03.2017)

175. Професор Александър Димчев представя щрихи и събития от своя живот, които са му помогнали да изгради норми на поведение... [Електронен ресурс]. – В: *Любословие* [Електронен ресурс] : медия за медиите. – 24 ноем. 2014

Начин на достъп (URL): <http://luboslovie.bg/2014/11/24/проф-александър-димчев/>. – Описан на 30.03.2017

176. Стандарт за библиотечно-информационно обслужване за обществените библиотеки. Съществува ли нужда от него? / Александър Димчев, Ваня Грашкина. – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*. Философски факултет. Книга библиотечно-информационни науки. – ISSN 1313-4256. – Т. 6 (2014), с. 33–48.

177. Тенденции в трансформацията на комуникациите в науката [Електронен ресурс] : предизвикателствата на „откритият достъп“ до информацията ; демократизиране на достъпа до научната вселена, или „Берлинска стена“ към знанието: кой път ще изберем? – В: *Българско списание за образование* [Електронен ресурс]. – Бр. 1 (2014), с. 16–60.

Начин на достъп (URL): <http://www.elbook.eu/images/Aleksander-Dimchev.pdf>. – Описан на 30.03.2017

178. Трансформации в информационния сектор и мястото на библиотеците в бъдещия свят. – В: *Национална конференция „Слово, книги, библиотека“* : посветена на 60 години от създаването на Регионална библиотека „Христо Ботев“ – Враца, 4–5 ноември 2014 година. – 16 с.

Ръкопис.

179. Франция и нейният модел за развитие на библиотечно-информационния сектор : между традиции – „етатизъм“ – суверенитет – глобални проекти. – В: *Литература... наука... библиография...* : сборник, посветен на 70-годишния юбилей на доц. д-р Татяна Янакиева. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2014. – ISBN 978-954-07-3779-9. – С. 165–177.

180. Читателски практики в България 2014 [Електронен ресурс] : изследователски проект / Александър Кьосев – ръководител ... [и др.].

Други участници: *Александър Димчев*, Петя Кабакчиева, Емилия Алексиева, Моника Вакарелова ...

Начин на достъп (URL): www.abk.bg/attachments/download/420. – Описан на 03.04.2017

Представително социологическо изследване на Alpha Research, спонсорирано и поръчано от Фонд Научни изследвания на Софийския унив. и Асоц. Българска книга.

181. Щастлив съм, че съдбата ми даде възможност да работя с Краси Папазова : за Краси Папазова – с най-искрено уважение. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 4, бр. 5 (2014), с. 44–46.

2015

182. Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА) – опора и надежда за професионалистите : мястото на асоциацията в библиотечно-информационната политика в България. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 5, бр. 5 (2015), с. 4–10.

По случай 25-год. юбилей на асоциацията – политики, програми, проекти.

183. Един съюз на знаещите, можещите, независимите и на хората, които определят бъдещето: Съюзът на библиотечните и информационните работници (СБИР) в периода 1998–2000 г. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 5, бр. 5 (2015), с. 18–24.

По случай 25-год. юбилей на асоциацията – признание, професионална квалификация, международни изяви.

184. Лидерство и информация. – В: *Лидерство* и организационно развитие : международна научна конференция, Китен, България, 19–21 юни 2015. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2015. – ISBN 978-954-07-3946-5. – С. 89–95.

Начин на достъп (URL): <http://press-su.com/publicftp/incoming/62/895/Sbornik_full_Book.pdf/>. – Описан на 10.04.2017

185. За проф. Витан Стефанов – логикът и земният. – В: *Логическата традиция* : в чест на проф. Витан Стефанов. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2015. – ISBN 978-954-07-3956-4. – С. 11–21.

186. Съществува ли библиотечно-информационна политика в България – опит за поглед върху 25-годишен период : реквием за библиотеките, или настроение за бъдещето? – В: *Визия за бъдещето на библиотеките в България* : сборник с доклади от XXV национална конференция на ББИА, Стара Загора, 4–5 юни 2015 г. – София : Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2015. – ISBN 978-954-9837-29-2. – С. 5–23.

Също и в: *Наука*. – ISSN 0861-3362. – Год. 25, бр. 6 (2015), с. 20–28 с.

187. Читателски практики в България 2015 [Електронен ресурс] : изследователски проект / Александър Къосев – ръководител ... [и др.]. – 50 с.

Други участници: *Александър Димчев*, Петя Кабакчиева, Емилия Алексиева, Моника Вакарелова ...

Начин на достъп (URL): <http://www.google.bg/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2F> – Описан на 10.06.2015

Представително социологическо изследване, спонсорирано и поръчано от Фонд Научни изследвания на Софийския унив. и Асоц. Българска книга.

188. Global information infrastructure. The role and mission of libraries in the ever changing world and education [Електронен ресурс]. – В: *Media and education* 2015 [Електронен ресурс]. – ISBN 978-80-87570-30-2. – С. 41–54.

Начин на достъп (URL): <http://www.extrasystem.com/9788087570302.pdf>. – Описан на 10.07.2017

189. Is There a Need for change in scientific communication and can open access take on this role? / Aleksandar Dimchev and Rosen Stefanov. – В: *Information Services & Use*. – ISSN 0167-5265. – Т. 35, бр. 4 (2015), с. 217–233.

Също и на адрес: <http://content.iospress.com/download/information-services-and-use/isu782?id=information-services-and-use%2Fisu782> (10.04.2017)

190. Open access in scientific communication: Bulgaria's current OA policies within the international context / Aleksandar Dimchev and Rosen Stefanov. – В: *New avenues for electronic publishing in the age of infinite collections and citizen sciences, openness and trust : proceedings of the 19th international conference on electronic publishing, 1–2 September 2015, Malta*. – Amsterdam : IOS press, 2015. – ISBN 978-1-61499-562-3-93. – С. 93–101.

Също и на адрес: https://books.google.bg/books?hl=bg&lr=&id=q6LRCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA93&dq=Open+access+in+scientific+communication:+Bulgaria%27s+current+OA+policies+within+the+international+context++Media4u+Magazine&ots=ukvU221k9h&sig=8EJR3Ivp1hG8zaeuaNIKrbFd-aU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (14.05.2017)

2016

191. Да трансформираме библиотеките и знаниевите институции в интерактивни медийни центрове. Ще успеем ли? [Електронен ресурс] : размисли и тезиси. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 6, бр. 3 (2016), с. 25–28.

192. Един достойно вървян път : Стефан Иванов на 85 години. – В: *ББИА онлайн*. – ISSN 1314-7285. – Год. 6, бр. 2 (2016), с. 46–47.

193. Защо библиотеките са полезни в обществото? : „Великото преселение на народите“ : опит за размисъл и за внушение. – В: *Динамични библиотеки – достъп, развитие, промяна : сборник доклади от XXVI национална конференция на ББИА, София, 9–10 юни 2016 г.* – София : Бълг. библ.-информ. асоц., 2016. – ISBN 978-954-9837-30-8. – С. 15–24.

Също и на адрес: http://www.lib.bg/publish/BBIA/sbornik_konf_2016.pdf (03.04.2017)

194. Има ли място спортът в библиотеките (освен във фондовете)? [Електронен ресурс] : едно интересно събитие, което разчупи шаблоните?! : фотоизложба „Между науката и футбола“ в Университетската библиотека. – В: *Любословие* [Електронен ресурс] : медия за медиите. – 14 ян. 2016.

Начин на достъп (URL): <http://luboslovie.bg/2016/14/01/%>. – Описан на 10.04.2017

195. „Имам една мечта“ – трансформация на библиотеките и знание-вите институции в интерактивни медийни центрове. Ще успеем ли? : размисли и тезици. – В: *Библиотеката на XXI век – практики, комуникации, ефективност* : сборник с доклади от национална конференция с международно участие, 8–9 септември 2016 г., Шумен / състав. Татяна Въртова. – Шумен : Регион. библ. „Стилиян Чилингиров“, 2016. – ISBN 978-954-2936-28-2. – С. 18–26.

196. Информация и лидерство. – В: *През призмата на информационната наука* : сборник, посветен на 70-годишния юбилей на доц. д-р Нина Шуманова. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2016. – ISBN 978-954-07-4164-2. – С. 249–259.

197. Как се избира директор на Народната (Националната) ни библиотека и някои размисли – за народопсихологията на българските ръководители и „уп(р)ав(ници)“ на гърба на библиотеките...? – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-947X. – Год. 23, бр. 6 (2016), с. 75–86.

198. Непредизвестен отговор. Или едно мнение за „обета“ на небезизвестният Марк Зукърбърг да чете по една нова книга на всеки две седмици [Електронен ресурс] : нещо като „есе“. – В: *Лидерство и организационно развитие* [Електронен ресурс] : международна научна конференция, Китев, България, 16–19 юни 2016 : сборник с доклади. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2016. – ISBN 978-954-07-4129-1. – С. 1137–1148.

Начин на достъп (URL): http://press-su.com/publicftp/incoming/62/992/BookPapers_LOD_2016.qpdf. – Описан на 10.04.2017

199. Министерството на културата и някои други... – срещу културата. „Битката“ срещу библиотеките и грамотността (1989–2016 г.) : из опыта на един наивен библиотекар. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2016. – 656 с. ISBN 978-954-07-4187-1

200. Научные знания и развитие „Открытого доступа“: трансформация каналов коммуникации в науке = Scientific Knowledge and Development of the “Open Access”: Transformation of Communication Channels in Science. – В: *Наука 21 века: консолидация науки в условиях системных социально-культурных трансформаций* / [науч. ред. С. А. Заветный, В. А. Ильганаева]. – Харьков : Национальный педагогический ун-в. им. Сковороды, 2017. – С. 288–321 (рус.); 321–353 (англ.)

201. Промени в научните комуникации – „отворен достъп“ до публикации. – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*. Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“. Библиотеки, информация, комуникации, медии, глобализация. – Т. 1 (2016), с. 40–56.

202. Проф. Александър Димчев : Дотук един тюрлю гювеч, но утрото ще е по-мъдро! [Електронен ресурс] : „Имам една мечта“ ; Трансформация на знание-вите институции в интерактивни медийни центрове. Ще успеем ли? – В: *Любословие* [Електронен ресурс] : медия за медиите. – 5 април 2016

Начин на достъп (URL): <http://luboslovie.bg/2016/04/05/проф-александър-димчев-дотук-един-тюор> – Описан на 10.04.2017

203. Проф. Александър Димчев: Футболът е в кръвта ми, винаги ме е запленявал, владеем и обогатявал [Електронен ресурс] / интервю на Мария Николчева. – В: Любословие [Електронен ресурс] : медия за медиите. – 12 ян. 2016

Начин на достъп (URL): <http://luboslovie.bg/2016/01/12/проф-александър-димчев-футболът-е-в-кр/>. – Описан на 30.03.2017

Интервю по повод организирането на културното и спортно събитие.

Фотоизложбата „Между науката и футбола“ и Отборът на преподаватели и служители (1981–2009 г.), София, 13 ян. 2106 г.

204. Спомени за славно време, симбиозата между науката, футболната топка и... за приятелите. Фотоизложба „Между науката и футбола“. Отборът на преподавателите и служителите в Софийския университет (1981–2009) : фотоалбум. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“. – 101 с. ISBN 978-954-07-4111-6

205. Historical Perspectives of Libraries & Open Access: an example of Bulgaria / Alexander Dimchev and Rosen Stefanov. – Saarbrücken, Germany : Lambert Acad. Publ., 2016. – 108 с. ISBN 978-3-659-63735-3

2017

206. Библиотеките и мигрантската вълна : не страдаме ли от предубеждения? : политики и решения. – В: *Библиотека*. – ISSN 0861-847X. – Год. 24, бр. 1 (2017), с. 6–21.

СЪСТАВИТЕЛСКА И РЕДАКТОРСКА ДЕЙНОСТ

1989

207. [Сто] 100 години Университетска библиотека 1888–1988 : юбилеен сборник / ред. кол. Елена Кирова – отг. ред. ... [и др.]. – София : Унив. изд. „Климент Охридски“, 1989. – 224 с.

Други ред. : Ст. Кънчев, М. Капитанова, *Ал. Димчев*.

1994

208. Библиотечно-информационно обслужване : доклади от IV национална конференция на СБИР, София, 2–3 юни, 1994 / състав. Мария Капитанова, *Александър Димчев*. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1994. – 128 с.

1995

209. Библиотеките и бъдещето : доклади [от] V национална конференция на СБИР [Съюз на библ. и информ. работници], 7–9.VI.1995 г., София / със-

тав. Мария Капитанова, *Александър Димчев*. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1995. – 74 с.

1996

210. Библиотечни фондове – състояние, опазване и развитие : VI национална конференция, 5–6 юни, 1996 г., София : доклади / [състав. Мария Капитанова ... и др.]. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1996. – 52 с.

Други състав. : *Александър Димчев*, Красимир Петков.

211. Читалищната библиотека – традиция и бъдеще : доклади от юбилейна конференция, 20 ноем., Елин Пелин / състав. *Александър Димчев*. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1996. – 30 с.

1998

212. Библиотечно законодателство : доклади от VIII национална конференция на СБИР, София, 10 юни 1998 / състав. *Александър Димчев*. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1998. – 78 с.

213. Библиотечното дело в България 1878–1998 г. : сборник от нормативни документи / състав. Анета Дончева ; ред. кол. *Александър Димчев* ... [и др.]. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1998. – 183 с. ISBN 954-9837-01-7

214. Библиотечното дело в чужбина : сборник от нормативни документи / състав. Анета Дончева ... и др.] ; [ред. кол. *Александър Димчев* ... и др.]. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1998. – 95 с. ISBN 954-9837-02-5

215. Бюлетин – Съюз на библиотечните и информационните работници. – Бр. 1 (1995)–(2006). – ISSN 1310-4330

1995 Бр. 1–2. – Ред. колегия: Мария Капитанова, *Александър Димчев*, Маргарита Парева, Савка Савова.

1996 Бр. 1–2. – Ред. колегия: Мария Капитанова *Александър Димчев*, Красимир Петков.

1997 Бр. 1–2. – Ред. колегия: Мария Капитанова, *Александър Димчев*.

1998 Бр. 1. – Ред. колегия: *Александър Димчев*, Мария Капитанова, Маргарита Ангелова.

1999 Бр. 1. – Ред. колегия: *Александър Димчев*, Мария Капитанова.

2000 Бр. 1. – Ред. колегия: *Александър Димчев*, Мария Капитанова, Маргарита Ангелова.

216. Информационна политика в България – формиране и развитие в съвременните условия : доклади от VII национална конференция [на] Съюза на библиотечните и информационните работници, София, 5–6 юни 1997 г. / състав. Мария Капитанова ... [и др.]. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1998. – 128 с.

Други състав.: *Александър Димчев*, Кр. Петков.

1999

217. Библиотеките през новото хилядолетие – свободен и равен достъп до информация : СБИР, доклади от IX национална науч. конференция с международно участие, София, 1–3 юни 1999 г. / състав. *Александър Димчев*, Маргарита Ангелова. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 1999. – 166 с. ISBN 954-9837-04-1

2001

218. Libraries in the age of Internet : papers from the international conference held in Sofia, Bulgaria, 8–10 November, 2000 / ed. by Herbert K. Achleitner, *Alexander Dimchev*. – Sofia : Union of Libr. and Inform. Services Officers (ULISO) – Bulgaria, 2001. – 369 с.

2003

219. Петков, Красимир. Търсене на информация в Интернет / ред. *Александър Димчев*. – София : Филос. фак., 2003. – 253 с. ISBN 954-9344-01-0

2004

220. Libraries, civil society and social development : papers from the international conference held in Sofia, Bulgaria, 14–16 November, 2002 / ed. by Herbert K. Achleitner, *Alexander Dimchev*. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ., 2004. – 292 с.

2005

221. Libraries, globalisation and cooperation : papers from the international conference held in Sofia, Bulgaria, 3–5 November, 2004 / ed. by Herbert K. Achleitner, *Alexander Dimchev* ; [introd. Alexander Dimchev]. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ., 2005. – 310 с.

2007

222. Българската култура между държавата и пазара : национална конференция, 13–14 юни 2007 г., Национален дворец на културата, София / състав., [предг.] Васил Проданов ... [и др.]. – София : ИК Институт за филос. изследвания – БАН, 2007. – 432 с. ISBN 978-954-92145-1-2

Други състав.: *Александър Димчев*, Александър Янакиев, Пламен Джуков, Христо Тодоров.

223. Globalization, digitization, access and preservation of cultural heritage : papers from the international conference, Sofia, Bulgaria, 8–10 November, 2006 / ed., [forew.] by Herbert K. Achleitner, *Alexander Dimchev*. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. of Sofia, 2007. – 477 с. ISBN 978-0-934068-16-1

2008

224. Годишник на Софийския университет Св. Климент Охридски. Философски факултет. Книга Библиотечно-информационни науки = Annuaire de

l'Universite de Sofia St. Kliment Ohridski. Faculte de philosophie. Livre des sciences de l'information et des bibliotheques. – Т. 1 (2008) – . – ISSN 1313-4256

От т. 2– със загл.: Годишник на Софийския университет Св. Климент Охридски. Философски факултет. Специалност Библиотечно-информационни науки

2008 Т. 1. – Ред. колегия: Татьяна Янакиева – отг. ред., Ани Гергова, *Александър Димчев*, Красимира Даскалова, Симеон Недков, Оля Харизанова, Нина Шуманова.

2010–2012 Т. 2–4. – Ред. колегия: Татьяна Янакиева – отг. ред., Ани Гергова, *Александър Димчев*, Красимира Даскалова, Симеон Недков, Оля Харизанова, Нина Шуманова.

2013 Т. 5. – Ред. колегия: Татьяна Янакиева – отг. ред., Ани Гергова, Красимира Даскалова, *Александър Димчев*, Симеон Недков, Оля Харизанова, Нина Шуманова, Весела Цокева – секретар.

2014–2016 Т. 6–8. – Ред. колегия: Оля Харизанова – глав. ред., Илко Пенелов – отг. ред., Боряна Христова, *Александър Димчев*, Красимира Даскалова, Симеон Недков, Цветанка Панчева, Милена Миланова, Елица Лозанова-Белчева, Весела Цокева – секретар.

2010

225. Библиотечното дело в България 1878–2010 : сборник нормативни документи. – Актуализирано изд. / *Александър Димчев*. / състав. Анета Дончева. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 2010. – 233 с.

226. Правна регулация за библиотеките и библиотечно-информационните дейности в България [Електронен ресурс] : проект : първи етап / работна група Александър Димчев ... [и др.]. – София : Съюз на библ. и информ. работници, 2010

Начин на достъп (URL): <http://www.lib.bg/proekti/zakon.htm>. – Описан на 10.05.2017

227. Globalization and the management of information resources [Електронен ресурс] : papers from the international conference held in Sofia, Bulgaria, 12–14 November, 2008 / ed. by Herbert Achleitner, Alexander Dimchev. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. of Sofia, 2010. – 512 с.

Начин на достъп (URL): https://research.uni-sofia.bg/bitstream/10506/455/3/SOFIA2008_new.pdf – Описан на 10.05.2017

2011

228. Библиотека : списание за библиотечна теория и практика / Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – Год. 1, бр. 1 (1993) – . – София : Нац. библ. „Св. Кирил и Методий“, 1993– ISSN 0861-847X

Продължение на *Бюлетин на Държавна библиотека „Васил Коларов“* = ISSN 0204-7438 [Год. 1, бр. 1–12 (1954)] и на *Библиотекар* [Год. 2, бр. 1 (1955) – Год. 38, бр. 10 (1991)] = ISSN 0204-7438.

1998 Бр. 3–6. – Ред. колегия: Александра Дипчикова – глав. ред., *Алек-*

сандър Димчев, Анета Дончева, Ани Гергова, Антоанета Тотоманова, Боряна Христова, Елена Янакиева, Мария Капитанова, Нина Шуманова.

1999–2004. Бр. 1–6. – Ред. колегия: Александра Дипчикова – глав. ред., *Александър Димчев*, Анета Дончева, Ани Гергова, Антоанета Тотоманова, Боряна Христова, Елена Янакиева, Мария Капитанова, Нина Шуманова.

2005 Бр. 1–6. – Ред. колегия: Александра Дипчикова – глав. ред., *Александър Димчев*, Анета Дончева, Ани Гергова, Антоанета Тотоманова, Боряна Христова, Елена Янакиева, Мария Капитанова, Нина Шуманова, от бр. 2: Донка Правдомирова.

2006–2010 Бр. 1–6. – Ред. колегия: Александра Дипчикова – глав. ред., *Александър Димчев*, Анета Дончева, Ани Гергова, Антоанета Тотоманова, Боряна Христова, Донка Правдомирова, Елена Янакиева, Елисавета Мусакова, Нина Шуманова, Стоянка Кендерова.

2011 Бр. 1–5/6. – Ред. колегия: *Александър Димчев*, Анета Дончева, Ани Гергова, Антоанета Тотоманова, Боряна Христова, Донка Правдомирова, Елена Янакиева, Елисавета Мусакова, Нина Шуманова, Стоянка Кендерова, Петър Величков.

2012 Бр. 1–6. – Ред. колегия: Александра Дипчикова – глав. ред., *Александър Димчев*, Анета Дончева, Ани Гергова, Антоанета Тотоманова, Боряна Христова, Донка Правдомирова, Елена Янакиева, Елисавета Мусакова, Нина Шуманова, Петър Величков, Стоянка Кендерова.

2013 Бр. 1–6. – Ред. колегия: Асен Георгиев – глав. ред., *Александър Димчев*, Александра Дипчикова, Анета Дончева, Ани Гергова, Антоанета Тотоманова, Боряна Христова, Донка Правдомирова, Елена Янакиева, Елисавета Мусакова, Нина Шуманова, Стоянка Кендерова, Петър Величков.

2014 Бр. 1–6. – Ред. съвет: Иван Илчев, Боряна Христова, Ани Гергова, Кирил Топалов, Симеон Недков, Красимира Даскалова, *Александър Димчев*, Ирена Петева, Стоянка Кендерова, Александра Дипчикова.

2012

229. Библиотечното дело в България 1878–2012 : сборник от нормативни документи / [състав. Анета Дончева, *Александър Димчев*]. – 3. изд. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2012. – 246 с. ISBN 978-954-07-3377-7

2013

230. A collection of works by teaching staff members in the Department of Library Science, Scientific Information and Cultural Policy / compl., [intr.] *Alexander Dimchev* ; [прев. Владимир Владов]. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – 203 с. ISBN 978-954-07-3560-3

231. To libraries, with love : the library-information policy of Bulgaria 1989–2013 : a collection of papers, projects and articles / състав. *Alexander Dimchev*. – Sofia : St. Kliment Ohridski Univ. Press, 2013. – 288 с. – (Университетска библиотека ; 506) ISBN 978-954-07-3501-6

2014

232. Брюгес, Жан-Луи. Църква и памет : публична лекция на Н.В.Пр. Монсенъор Жан-Луи Брюгес – архивист и библиотекар на светата Римска църква : София, 24 септември 2014 г. / [състав. **Александър Димчев**] ; [прев. от фр. ез. Мариана Пенчева]. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2014. – 20 с.

2016

233. Годишник на Софийския университет Св. Климент Охридски. Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“. Библиотеки, информация, комуникации, медии, глобализация = Annuaire de l'Université de Sofia St. Kliment Ohridski. Bibliothèque universitaire "St. Kliment Ohridski". Bibliothèques, information, communications, media, globalisation. – Т. 1 (2016) – . –

2016 Т. 1. – Ред. колегия: Анна Ангелова, Александра Вранеш, Александра Дипчикова, **Александър Димчев**, Ан Уелш, Андрю Смит, Антоанета Тотоманова, Биляна Яврукова, Борис Манов, Валентина Илганаева, Етлева Доми, Майкъл Горман, Хърбърт Ашлайтнер ... [и др.]

Начин на достъп (URL): https://www.researchgate.net/...UNIVERSITET_SV_KLIMENT_OHRIDSKI_UNIVERSI... – Описан на 12.05.2017

2017

234. Нормативна база на библиотечното дело в България : сборник / състав. **Александър Димчев**. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2017. – 382 с. (под печат).

Александър Димчев с баща си Георги,
майка си Жоржета и сестра си Елена, 1957 г.

Александър Димчев – член на експертния съвет
на фонд „Библиотеки“ към Фондация „Отворено общество“, 1999 г.

С колеги от Университетска библиотека, 24 май 1998 г.

С колеги от УС на СБир и с Боряна Савова
от Фондация „Отворено общество“ на конгреса на СБир в НБКМ, 2000 г.

Връчване на наградите на СБИР
в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 2000 г.

Ал. Димчев сред природата

С колеги от Тайланд, начело с проф. Чутимас, поканени от А. Димчев за участие в конференцията *София–Глобенет* в хотел „Родина“, 2004 г.

С проф. Майкъл Горман, президент на Американската библиотечна асоциация, на конференцията *София–Глобенет*, 2006 г.

С ректорите на СУ – акад. Н. Попов, проф. М. Семов,
проф. Ив. Лалов и проф. Б. Биолчев, в Дипломатическия клуб, 2007 г.
Отсъства акад. Бл. Сендов, посланик в Япония

С Ефросина Ангелова-Пенкова, доц. Антоанета Тотоманова,
доц. Татьяна Янакиева и доц. Александра Дипчикова
на конференцията на КОБИС в Марибор, Словения, 2007 г.

Ал. Димчев – декан на ФФ, на тържеството
по случай 70-годишнината на проф. Ани Гергова, 2007 г.

Ректорът проф. Б. Биолчев, деканът на ИФ проф. И. Илчев
и деканът на ФФ Ал. Димчев откриват общата библиотека на ФФ и ИФ, 2007 г.

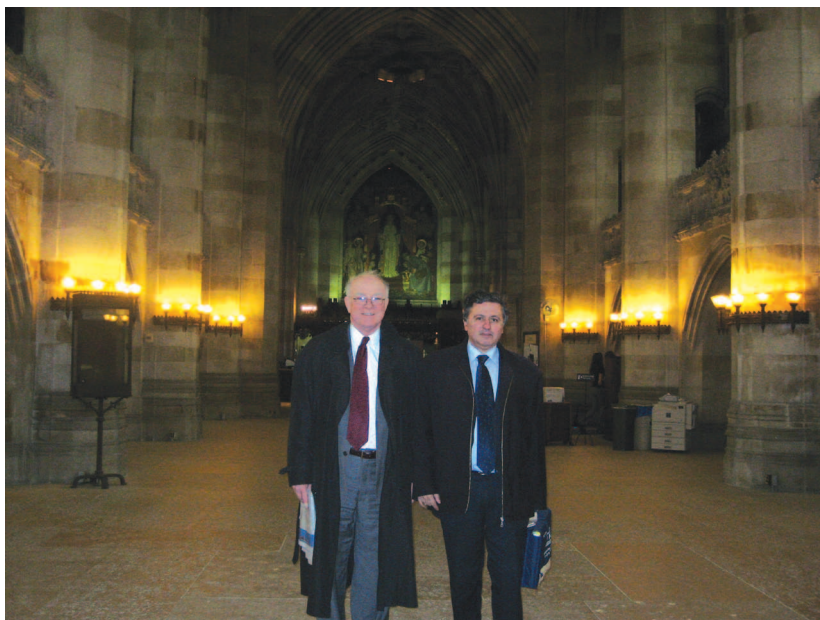
Откриването на библиотека „Социални науки“, 2008 г.

Откриването на библиотека „Социални науки“, 2008 г.

Тържество по случай 120 години от създаването на Софийския университет.
С доц. Милена Стефанова, зам.-декан на ФФ,
и проф. Владимир Градев, ръководител на катедра „Културология“

С проф. Х. Макгуин, САЩ, директор на библиотеката
на Ситън Хол Юнивърсити, в Публичната библиотека на Ню Йорк, 2009 г.

Академично слово на доц. д-р Александър Димчев, декан на ФФ на Софийския университет „Св. Кимент Охридски“, произнесено на Тържественото събрание в Алма матер на тема: „Библиотеката: бъдеще в миналото – минало в бъдещето“, 24 май 2010 г.

С двама от духовните водачи на БПЦ – видинския митрополит Дометиан и бъдещия патриарх Неофит, 2010 г.

Кардинал Рафаеле Фарина, папският нунций Януш Болонек, доц. Анна Ангелова, Ал. Димчев и проф. Вл. Градев в Университетската библиотека, 2010 г.

Ал. Димчев, декан на ФФ, с част от студентите си, 2011 г.

Ал. Димчев, декан на ФФ –
врчване на дипломите на випуск 2011 г. в Аулата на СУ

Титуляр на курса за директори на библиотеки от Казахстан. С курсистите,
Н. Пр. посланика на Казахстан и ректора на СУ, проф. Иван Илчев, 2012 г.

С президентката на ИФЛА, проф. Ролф Хюпер, проф. Улрике Шьомер и колеги от катедра БИНКП на тържеството на специалност БИН, 2013 г.

Александър Димчев с колеги и приятели в подкрепа на „Ранобудните студенти“ пред Ректората на СУ, 2013 г.

В Китай, Хонконг и Макао – със съпругата си Кристина и с колеги, 2013 г.

Ал. Димчев и съпругата му при директора на Ватиканската библиотека
Н. В. Пр. Монсеньор Брюгес. Присъстват кардинал Рафаеле Фарина
и Чезаре Пазини, префект на библиотеката

С Н. В. Пр. Монсеньор Жан-Луи Брюгес, директор на Ватиканската библиотека, Анна Ангелова, директор на УБ, секретаря на директора. Гостуването е по покана на ръководството на Алма матер, НБКМ и ББИА, 2014 г.

Ал. Димчев на отпразнуването на 138-годишнината на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 10 декември 2016 г.

Ал. Димчев и доц. Александра Дипчикова (вляво) в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 10 декември 2016 г.

Александър Димчев с новородения си внук Юлиан,
Брауншвайг, Германия, 3 февруари 2017 г.

Тържество в УБ за пенсионирането на А. Димчев, 2017 г.

За повече морал в нашето общество и в политиката

Интервю с проф. Александър Димчев, посветено на неговия професионален път

Биляна Яврукова

For More Morality in Our Society and in Politics
An interview with Prof. Alexander Dimchev about his professional path

Bilyana Yavrukova

Summary

An interview with Prof. Alexander Dimchev about his professional path.

Key-words: interview, Prof. Alexander Dimchev.

– Професор Димчев, моля, разкажете за себе си, за семейството си...

– Вие ме връщате към една тема, върху която мислих доста през последните години. За мен семейството е важно, защото формира нагласи за цял живот. Благодаря Ви, че ми го зададохте!

Първите ми спомени са от тригодишна възраст. Живеехме на ул. „Димитър Кочев“, близо до днешния комплекс „Левски–Спартак“. Бяхме едно задръжко семейство и живеехме като хората в следвоенните години – бедно, но достойно. След години научих, че моят баща – Георги, който е бил царски офицер (служил в трудова повинност), е бил въдворен в Белене през 1952 г. Родителите ми и сестра ми Елена (на една годинка) по това време живеят в с. Желява. През деня, докато настанявал войниците си, го повикали, за да получи заплатите – така и изчезнал. Майка ми напразно чакала няколко дни рейса. Хубаво е, че нейните хазяи са й дали на четвъртия или петия ден храна и кураж: „Булче, защо не казваш? Нима така ще стоиш? Ти носиш дете! Трябва да ядеш! Ние ще ти помагаме“. След няколко дни много разтревожена се обадила моята леля Донка (леля Донка беше една от трите таткови сестри; тя изигра важна роля за нашето семейство в трудните години), която информирала майка ми, че отначало татко е бил осъден на смърт. Имало е честни хора и тогава. Независимо от репресиите, те застанали в негова защита. В резултат на техните усилия и коректност присъдата е променена. Баща ми е осъден на 20 години, след което е помилван след една година и четири месеца, прекарани в Белене.

– Във вашето семейство говореше ли се по тая тема?

– Не, никога, тъй като родителите ни са се притеснявали за нас. Разбрах от

моята майка за това след промените. Татко си отиде от този свят на 15 ноември 1985 г., на насрочената дата за нашата сватба с моята любима съпруга Кристина. Девет месеца след смъртта на татко се роди нашият син Георги, одрал кожата на моя баща – дори веждичката и веселите трапчинки. Пишейки тези редове след 30 години, тази вечер посрещнахме нов живот – внукът ми Юлиан – синът на нашите деца Ванеса и Георги.

Имах най-добрите и човечни родители и предци. За някои от тях до мен са достигали само спомени. Например за прадедите ми Яне и Домника, които дарили средства, станали ктитори и са изографисани в черквата на Рилския манастир, за моя праядо Георги, който, като кмет на селото, е запазил село Рила и Рилския манастир от опожаряване от турците. Той, заедно с Васил Левски, е правил революционен комитет, владеел е три езика, ходил е в Йерусалим на поклонение. Моите деди от Добруджа са обработвали много земя – там, където Йордан Йовков е описал историята за прекрасната Албена.

Но да се върнем към моето детство. На петата ми година се преместихме и израснах в Дразмахала в София. След въдворяването в Белене моят татко бе изключен от Университета като неблагонадежден. Не му се даваше работа. Тогава разбрах, че ако искам „да преплувам реката и да стигна до обетования бряг“, единственият начин е знанието. Четях упорито, за да не изоставам от моите връстници – галеници на съдбата. Трябваше да изкарам висока оценка, за да имам възможност да бъда приет в Софийския университет, за да преборя букви „Р“, „Ж“ и други подобни, от които се възползваха децата на „правилните родители“.

– *Започвате професионалния си път в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.* Какво Ви плени там така, че да се посветите на библиотеките?

– Който си мисли, че животът на младия човек след казармата бе низ от щастливи моменти, се лъже. След завършването на военната служба през 1972 г. се лутах. След гара Илиянци и Лесотехническият университет попаднах в храма на знанието – Народната библиотека на България. Там през 1973 г. започнах от най-ниското стъпало – архивопазител на 4 часа. Тя ми даде старта в живота. Ето защо съм неин ревностен защитник, както и на хората, които работят в нея, защото тя е хранител, пазител и разпространител на българщината – не само в страната ни, но и по света, особено днес в глобалния и технологичен свят.

Важна роля за моето насочване и връщането ми към професията на библиотекаря изигра директорът на Народната библиотека г-жа Константинка Калайджиева – един истински стожер на библиотечното дело в нашата страна, оставила изключително ярка следа в него. Тя е професионалист, който и до ден днешен живее с болката и надеждите за развитието на тази организация. През 1980 г. започнах работа в Народната библиотека, където работих до месец ноември 1981 г.

– *Трудно ли решихте да се преместите в Университетската библиотека?*

– Тръгнах си с тъга за приятелите и колегите от Народната библиотека. В същото време имах чувството, че се връщам в друг роден дом, който бе направил

много за моето развитие – Софийския университет. Неговата библиотека познавах слабо, тъй като, когато бях студент, посещавах Народната библиотека. Там четях при моите колеги и приятели. Имах неограничен достъп до книгохранилищата. Също така ползвах филиална библиотека „Педагогика“ на Университетската библиотека. Там имахме идеи и намерение да направим свитъци с най-ценната литература за нашите студенти. По това време директор на Университетската библиотека беше ст.н.с. Стефан Кънчев, с когото се знаехме от дълги години от футболните мачове. Кънчев изигра съществена и решаваща роля за моя професионален живот и развитие, за което съм му изключително благодарен. Решението ми бе продиктувано и от възникнал вътрешен конфликт. Наскоро след това, на 11 ноември 1981 г., бях назначен за заместник-директор на Университетската библиотека. Бях само на 29 години. В нея изминаха близо седемнадесет от най-пълноценните ми години. Работих с невероятни хора, отдадени на своята професия, дистанцирани от материалното.

– Днес, като заместник-директор на Университетската библиотека, знам, че тя е призвание и мисия. Каква беше Вашата мисия като заместник-директор на Библиотеката на Алма матер?

– Мисията не знам дали ще мога да я формулирам правилно. В съзнанието ми нахлуват шеговитите надписи, залепени в навечерието на 1983 г. – на моята врата бяха залепили „специалист по всичко“. Защо ли? Тъй като за мен нямаше срамна или под достойнството ми работа. Винаги съм гледал да помагам с каквото мога само и само да върви работата. Никога обаче не съм толерирал мързеливите и тарикатите. Ще посоча два примера от началото на моето пребиваване в Университетската библиотека. Чистачката на нашия етаж едвам се движеше, беше изхабена жена, пред пенсия. Тя не смееше да се качи на стълбата и да измие прозорците. Взех решение да ѝ помогна. Така от прозорец на прозорец.... За нея бях спасител – един ден я чух с какво уважение говори за мен пред своите колежки. Не по същия начин стоеше въпросът със секретарките. Когато започнах работа, длъжността се изпълняваше от една достолепна дама, която нямаше трудов стаж за пенсия, иначе надхвърлила отдавна изискуемите години. Когато ѝ занесох първия си доклад за написване на машина, тя ми каза: „Пиша само на директора“. Направих се, че не съм чул. Поставих ѝ срок от 30 минути. Тя не реагира. След известно време на нейно място се появи друга, която освен че беше мързелива, обичаше да напуска работното си място. Един доклад от десетина реда се пишеше за два дни.

– Малко известен факт е, че именно Вие сте инициатор за организирането на достъп до онлайн информационни ресурси в Университетската библиотека, както и фактът, че Вие сте инициатор и за създаването на Информационния отдел в Университетската библиотека. През 80-те години малко световни библиотеки са предоставяли онлайн достъп до научна информация. В отчетите на библиотеката от тези години е видно, че Университетската библиотека е правила информационни справки в базите и за чужди библиотеки. Бихте ли ни разказали кой Ви подкрепи и как беше взето решението за реализирането на тези Ви идеи?

– Все повече осъзнавах огромното богатство, което има в Алма матер – хората и техните знания, които те бяха готови да споделят. Всеизвестен е фактът, че първите автоматизирани информационни системи и бази данни са създавани, работят или се ползват най-активно в университетите. А ние в България четяхме жадно за напредъка на западните библиотеки в тази област.

В същото време разбрах и нещо важно – персоналът на една библиотека в онези години, когато прохождаше автоматизацията, изискваше поне 4–6 години предварителна подготовка, за да отпадне страхът от техниката, да се научат колегите на алгоритмите на системите и т.н.

Освен това прилагам и една тактика, на която ме научи един мъдрец по време на кандидатстудентските ми изпити във Велико Търново през далечната 1973 г. Бях решил да хапна нещо в малко ресторантче, а масите бяха заети, но на една от тях видях, че има свободно място. Седнах и започнах да си преговарям теми за изпита, на който трябваше да се явя на следващия ден. На масата седеше възрастен мъж, който явно скучаеше. Започна да ме разпитва обикновени неща: откъде съм, какво правя в старопрестолния град и др. Явно си търсеше компания. Заслушах се в неговите слова. Сред сентенциите, които сподели с мен, се открии следната, която съм я запомнил и правя опити да я прилагам винаги: „Вслушвай се внимателно в думите на всеки човек, отсявай ги – ще видиш колко ще спечелиш“.

Така започна нашият план.

В продължение на няколко години мои колеги бяха чести гости на Университетския изчислителен център, където се помещаваха огромните машини IBM, разположени във Факултета по математика и информатика, които работеха с перфоленти. Беше много приятно да имаме срещи с доц. Бъчваров, д-р Иван Иванов и др.

Посещавах представителството на IBM на ул. „Волов“. В него работеше племенник на нашата колега Лили Сазданова. Някъде около 1984 г. написах и първите докладни до ректора за закупуване на електронноизчислителни машини на стойност около 1.2 млн. щ.д. Разбираемо е, че на онзи етап те оставаха без последствие. Важното е, че „имахме сериозно желание за промени“. През 1987 г. в Софийския университет раздадох първите образци на българската електронноизчислителна техника – ЕС 50. В нашия кабинет също „цъфна“ подобно устройство, но без софтуер.

Разбрах, че бъдещето няма да ни чака и утре ще бъдем длъжници на следващите поколения!

Така започна и нашето въвеждане на първите бази данни. В това отношение имах безрезервната подкрепа на ст.н.с. Стефан Кънчев. Той ми вярваше за тези процеси. Също така колегите от Информационния отдел бяха сред пионерите в ползването на базите данни от ЦИНТИ и МИСОН. Сред тях задължително трябва да бъдат отбелязани имената на Пепа Трошанова, Светла Стоянова, колегата от Химическия факултет Д. Колева. Ръководител на тези напредничави дами беше Веселка Хрусанова – рядко коректен, взискателен и педантичен колега.

През 1983 г. направихме първия пробив в онлайн режим с базите данни на АИС МИСОН (по-късно се включихме към ЦИНТИ, а след години започнахме да осигуряваме достъпа самостоятелно). Важна роля за влизането им в Софийския

университет изигра проф. Свободозаря Габровска (мой консултант на докторската ми дисертация). Тя се явяваше като посредник за АИС МИСОН, която имаше терминална връзка с БАН. Благодарение на чудесното ни сътрудничество, когато имахме проблеми с телефонните линии, колегите от Университетската библиотека провеждаха сеансите от Информационния център на БАН, който тя ръководеше.

На следващия етап нещата имаха неприятен заряд. Бяхме уточнили с ЦИНТИ въпросите за достъпа до базите данни в онлайн режим. Единствените проблеми бяха с доставката на техниката и комуникационните линии. Бях направил пътека до ИЗОТИМПЕКС с молба да се закупи един терминал по първо направление за нуждите на Софийския университет. Чиновниците ми обещаваха, после намираха причина да откажат.

Един ден отидох при ректора с молба за съдействие. В резултат на разговора на заместник-ректора проф. Панайотов, който отговаряше за материално-техническата база на Софийския университет, му бе възложено да съдейства за доставянето на терминала. В крайна сметка го получихме от ИЦ на МНПС.

Помня като днес паметния ден на откриването на терминалния център в Университетската библиотека – връзката с МИСОН. Имахме информация от ректора акад. Близнаков, че ще присъстват и членове на Политбюро. Тържествената част се проведе на втория етаж в Централната библиотека, пред т.нар. зелена маса. Присъства почти целият състав на Политбюро. Групата се предвождаше от Чудомир Александров, в нея влизаха още проф. Михаил Савов, председател на Съвета за висше образование, ръководството на Софийския университет, журналисти и външни хора. Поради технически проблеми с телефонните линии сеансът не бе проведен. Малко преди пристигането на официалните гости всичко работеше, но в момента на тяхното посрещане пред входа колегите страшно притеснени ми докладваха, че терминалът не работи „червената лампичка е угаснала“ – тя индикираше за състоянието на линията. Помолих да извикат веднага телефонния техник Чергеланов. Докато мине първоначалното запознаване с колегите и с идеята за МИСОН, излетяха 25–30 минути. Нашият ректор започна да се шегува с гостите, за да намали напрежението. В това време непрекъснато поглеждах през прозореца за техника. В един момент зърнах телефонния техник с бяла престилка да се движи с извънземна скорост (като Нийл Армстронг при стъпването му на Луната), носейки със себе си огромен поялник, който според очевидци трябваше да се захрани с поне 20 килограма въглища, докато загрее. „Докторът“ се изкачи до втория етаж и започна да си търси контакт, с който да „съживи“ този невероятен уред. Разбирайки за какво става въпрос, Чудомир Александров помоли тактично акад. Близнаков да отидат в Ректората, за да проведат другата среща. Секунди след оттеглянето на гостите се откри „виновникът за провала“ – две жички, по-тънки от човешки косъм, се бяха скъсали в кабела, водещ към модема. От дистанцията на времето тази ситуация изглежда комична, но в онзи момент бе доста притеснителна за нас.

В началото се търсеха всякакви причини, само и само да не се работи с новите технологии. Колегите се страхуваха, че нямат добра подготовка, технически познания за състоянието на непознатата ни все още и несигурна техника, но

не споделяха гласно тези си притеснения. Идваха при мен със странни мотиви, като например липсата на кофа за отпадъци. Тиражираха се различни слухове за вредата от новите технологии. Изключително важна роля изигра Веселка Хрусанова, която слизаше непрекъснато с колегите и се упражняваха да работят. Днес, от гледна точка на масовото разпространение на информационните технологии, нещата могат да бъдат гледани с ирония. По това време в България, а и по света технологиите навлизаха, но не бяха свършени. Освен това се изискваше много такт и разбиране за страховете на хората, за стойността на услугите, за техниката. Специалисти в тези области почти нямаше, въпросът бе на мотивация.

Интересен е и въпросът за ефекта от ползването на услугите на АИС МИСОН и ЦИНТИ. Скоро след откриването на станцията новината се разпространи в Алма матер. Постепенно започнаха да ваят нови и нови поръчки от целия университет. Колегите едва смогнаха да отпечатават листингите. Имаше колеги, преподаватели, които настояваха да получават информация по много направления. Цели камионетки с хартия се отпечатваха. В същото време ползването на ресурсите на Университетската библиотека не сочеше промяна нагоре в показателите. С Мария Капитанова все по-често си задавахме въпроса – дали нашите фондове се комплектуват адекватно. Това съмнение породило няколко хипотези и научни задачи, които изиграха с годините съществена роля за нас двамата – в търсенето на сериозни изследователски теми и разработки, които бяха актуални и тясно свързани с практиката. Теми, които ни доближиха до голямата наука.

Как се „справихме“ с въпросите за ползването на справките от потребителите на АИС? Започнахме да посещаваме най-ревностните ни потребители – под формата на приятелски разговори. Какво констатирахме? Преобладаващата част от листингите се трупаша на купчини в кабинетите. По натрупаната прах върху тях разбирахме, че модерността взимаше връх, а не рационалното ползване на информацията. С много труд, разговори и частични опити за заплащане въпросът бе решен.

Всичко ставаше с много усилия. Беше трудно да накараш да ти повярват в изводите и да изминеш успешно цялата административна, добре построена йерархизирана, бюрократична машина. Често използвах съвета, даден ми от главния счетоводител на Софийския университет по това време – Никола Пианчин: „Димчев, ако искаш да ти вървят нещата в Софийския университет, не го смятай за унижение – стой на вратите, докато не те приемат“. Нещо, което се превърна с годините в норма за мен.

Има и другата възможност – да махнеш с ръка и да се примириш и да си останеш посредствен. Няма тежки задачи, когато имаш крайна цел. Всичко е въпрос на силна воля, желание, лобиране, подкрепа и на много, много усилия. Те трябва да остават скрити. Иначе започват да се прокрадват съмнения или отчаяние в персонала, че ръководството действа неправилно.

– Малко се знае, че след Вашите специализации във Франция, Русия, Германия, Белгия и Израел започва автоматизацията на библиотечните дейности в Университетската библиотека. Бихте ли разказали какво видяхте в тези държави?

– Във Франция попаднах според мен случайно, но тогава разбрах, че шуробаджанацината е до нашите предели. Защо случайно? Бях кандидатствал за специализация по линия на ЮНЕСКО за страната, която боготворях. Винаги съм мечтал да посетя държавата на „свободата, равенството и братството“ – три изключително важни символни думи за човечеството; страна на големи имена в световната културна съкровищница, на велики художници, на свободата на словото и т.н. Бях се явил на два езикови изпита в българското представителство на ЮНЕСКО. Пред мен представители на комисията запечатаха плика с моите теми. След посещението ми във Франция научих, че е имало друг кандидат за моето място, син на заместник-министър в Министерството на просветата. Поискано е от ЮНЕСКО конкурсът да бъде отново обявен по друго направление. От ЮНЕСКО, въпреки натиска, не са се съгласили да променят направлението – научна информация с изкуствознание. Мина повече от година от изпита. Вече не си и спомнях за него. Бях изпратен от Софийския университет на няколкомесечна строителна бригада за жилище. Беше в началото на ноември, оставах ни още 5–6 дни в бригадата. Тогава неочаквано ми се обади колегата Куманов от Международния отдел на Софийския университет. Той ми каза нещо неочаквано: „Димчев, на 11-и, в събота, трябва да си в Париж, а от 13-и започва специализацията ти. Утре ще дойдеш при мен за паспорта, виза ще ти вадя в петък“. Кой знае какво съм споделил, че той ми каза: „Не ми ли вярваш, аз съм наистина Куманов. Ако искаш да заминеш, ще ме слушаш...“. Сигурно този човек не е между живите, но никога няма да забравя какви усилия положи, за да извади за един ден виза.

За първи път излизах в западна страна. Отивах в моята мечтана Франция. Годината беше 1987. Прекарах около 40 дни там. Останах очарован!

Видях най-новите постижения в информационния сектор на Франция – Централата на ЮНЕСКО, Центъра „Помпиду“, Градчето на науките и технологиите, Националната библиотека – старата сграда на ул. „Ришельо“, Университета в Страсбург, Информационния център на CNRS, посетих Министерството на образованието – Дирекцията за библиотеки, научна и техническа информация, където разработваха стратегии за навлизането на нови методи, технологии за даване на безплатни услуги и достъп до бази данни, ксерокси и др. Успях да видя и да поработя с най-върховите постижения в областта на информационните и комуникационните технологии – новите носители на информация – CD ROM, тактилни екрани и др.

Най-интересното е, че държавата осъзнаваше и признаваше своето изоставане от други страни и беше решила да ги догони (тези неща съм анализирал в книги и статии). Освен това тя създава пилотни проекти, които да послужат като положителен пример. Още по-важното, което научих, е, че когато дадени политици обещаят нещо – те го правят. В тази естатична страна политиките за библиотеките се правят в министерствата.

Връщайки се от Франция, реших да публикувам статии в списание „Библиотекар“ за добрите образци, които видях. Бях изумен, когато главният редактор на списанието тогава отказваше да публикува едната от моите статии заради термина „меню“, който за него е „кръчмарски“.

През месец януари 1988 г. посетих СССР (за първи път) по линия на договор на Министерството на народната просвета с МИНВУЗ, заедно със заместник-ректора на ВИМЕС. Страната беше пред сериозни промени. Като българин чувствах добронамерено и искрено отношение на руснаците към нас – като към братски народ. За нас се отваряха всички музеи, театри, ресторанти. Имахме щастието да посетим една вечер ресторант „Национал“. Близо до нас се оказа великият Марчело Мастрояни. До ден днешен пазя неговия автограф на моя граничен лист. Посетихме Москва и Санкт Петербург. Бяхме в МГУ, АН на СССР и в МИНВУЗ. За мое съжаление не видях върхови постижения, които да бъдат внедрени в библиотеки-те. Имаше само традиционни технологии и разбира се, добра теоретична школа, която имаше идеи, които обаче бяха трудно приложими в практиката. Много историзъм, който крепи и дава сили на хората и на колегията.

Особено бях впечатлен от разказите за изживените страдания на хората в Санкт Петербург по време на Втората световна война. В сградата на библиотеката на АН ни разказаха за случки през този период. Една от тях е оставила незаличим спомен за библиотекар, който независимо от ужасните условия на работа, оскъдения порцион от 50 грама хляб на ден е носил книги от хранилището до читалната зала за 50 минути – разстояние от 40 м (да пести сили, за да не спре работата).

Специализацията в Германия бе осъществена благодарение на Немското дружество за международна дейност на библиотеките и на Министерството на културата на Република България. Заедно с Марлена Паскалева от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ имаме невероятната възможност да бъдем запознати с най-добрите информационни центрове и библиотеки на обединена Германия. В групата ни участваха по двама представители от страни от бившия социалистически лагер. Посетихме Бон, Берлин, Констанц, Лайпциг, Кьолн, Франкфурт на Майн и др. градове. Реално педантичните немци направиха пред нас дисекция на тяхната превъзходна и добре структурирана библиотечно-информационна мрежа.

Част от изводите за мен и за бъдещата ми дейност бяха (те са споделени и в моята дисертация, както и в няколко издания):

- много добре структурирана библиотечно-информационна мрежа – рационално изградена, без дублиране и излишни неща;
- непрекъснати дискусии за усъвършенстване – въпреки това предпазливо се взимат решения, които ще бъдат валидни за години напред;
- наличие на общодържавни планове;
- функционираща идеално мрежа, която е в помощ на хората. Търси се и обратна връзка;
- високотехнологично оборудвани библиотеки и ЦНИ.

Специализациите в Белгия и Израел бяха продиктувани от участието ми в проекта за изграждане и развитие на НАБИМ, чийто ръководител бях.

През 1993 г. в Белгия посетихме университетския център Льовен. Командировката ни се осъществи по мое предложение с цел да проучим пакета DOBIS/LIBIS. Белгия е страна, съизмерима с нашата. Те имаха добре развита национална библиотечно-информационна система, която работеше с пакета DOBIS/LIBIS.

Бяхме заедно с Александра Дипчикова, Таня Войникова и Боряна Савова. Запознаването ни с продукта се провеждаше от създателите на програмния пакет в библиотеката в Льовен. Те бяха коректни с нас и ни казаха, че той е вече остарял и възнамеряват да мигрират на нова версия. Получихме добра база за сравнителен анализ на различни софтуерни пакети.

Най-ползотворното посещение беше в щабквартирата на ALEPH в Тел Авив през 1993 г. Тук бе изграден чудесен учебен център. Попаднахме в среда, в която имаше истински условия за работа. Тъй като нашето посещение започваше в петък, неработен ден, решихме да посетим Йерусалим, Назарет и други забележителности. Видяхме и научихме много за тази страна, за нейните проблеми. Най-много ни трогна отношението на евреите към нас – българите. Те се отнасяха към нас с изключително уважение, защото ние сме сред първите защитници на еврейската държава през 1947 г. и поради спасяването на 50 000 души по време на Втората световна война, което е оставило неизбледни спомени в този народ.

Няма да забравя проливния дъжд, който се изсипа за минути на пристанището в Яфа. Той ни принуди да потърсим топлина в малък сувенирен магазин. Още преди да сме влезли в него, вратите се отвориха и отвътре излязоха две достолепни дами, които ни предложиха да се скрием под техните чадъри. Когато разбраха, че сме българи, изведнъж се оживиха, застанаха пред нас в уважителни пози. Според тях ние сме живели в нещо като концлагер. Те не вярваха, че сме останали живи. Започнаха да ни опипват, за да се уверят. Ние се усмихнахме и им казахме, че независимо от трудностите в нашата затворена система до 1990 г. условията на живот са били не толкова непоносими, каквито представи битуваха в тяхното съзнание.

През дните, които прекарахме в Израел, бяхме на особена почит. Нашите домакини се грижиха да не ни липсва нищо, въпреки пословичната пестеливост на този народ и високия стандарт на живот в Израел. Разбрахме, че държавата стои зад фирмата. Това беше и една от причините да се насочим постепенно към закупуването на програмния пакет. Колегите не скриваха от нас и онези полета, които предстои да бъдат разработвани, трудностите, които съпътстват въвеждането на автоматизирана информационна система, помощта, която трябва да се оказва в такива екстрени ситуации. След нашето завръщане в България продължиха контактите с фирмата. Една година след посещението ни в Израел бяха поканени да отидат група колеги от Университетската библиотека. Почти всеки месец идваше представител на Ex Libris, който се интересуваше докъде сме стигнали с идеите за автоматизация, за въвеждането и адаптирането на продукта на фирмата PC-TM.

– Как се взе решение за въвеждането първо на АБ, а след това и на ALEPH в Университетската библиотека?

– През 1987 г. в Университетската библиотека беше назначен заместник-директор по автоматизацията – Марияна Аначакова (инженер с опит в електронизацията). По-късно тя напусна, на нейно място назначиха Иванка Янкова. След конкурс бе привлечена Мариана Николова (завършила специалност, свързана с автоматизацията), която работи в Университетската библиотека докъм 1999 г., след

което постъпи на работа в БНТ. С автоматизацията продължи да се занимава Маргарита Тютюнкова. В хода на работата колегите бяха подпомагани от представители на фирмите DIGITAL и PC-TM. Постепенно библиотеката се ориентира към подготовка на свои кадри. Това не бе лек процес, минаха години, нещо характерно за всички страни, в които се осъществяваха процесите на автоматизация и където липсваше опит.

Проектът АБ първоначално се разработваше за библиотеката на ЦК на БКП. След промените в края на 1989 г. основно програмистите Румен Чернаев и Светлозар Мечков бяха сключили договор с Университетската библиотека за разработване на продукта за нейните нужди. Ценна помощ ни оказваше моята колега Анна Кръстева.

Решението за внедряването на софтуерния продукт на PC-TM се взе след дълго сравнение със CDS/ISIS, който се администрираше от ЦИНТИ (разработен от ЮНЕСКО и поддържан от Дел Биаджо, а основната му цел бе да се осигури един приемлив пакет за библиотеки, които не разполагаха с достатъчно финансови ресурси, за да закупят специализиран софтуер). Договорът с фирмата включваше и развитие на интегрирана автоматизирана библиотечно-информационна система.

С годините се осъзна, че двата адаптирани продукта имат едно ограничение. Те не са в състояние да поддържат огромни масиви от записи, такива, с каквито разполагаше Университетската библиотека. Ще посоча само един факт – при анализа на организацията на фонда на Библиотеката бяха извадени 172 вида сигнатури. За сравнение в Мюнхенската библиотека, която е по-голяма от Университетската библиотека, имаше 7 вида сигнатури. При определяне към кой продукт да се насочи Библиотеката превесът беше за този на фирмата PC-TM.

Решението за въвеждане на ALEPH почти бе предпоставено от добрия продукт, който разработваха израелците, както и от добрите цени, които ни бяха предоставили.

Всичко се реши след посещението ни с Иванка Янкова в Прага, където видяхме най-добрите софтуерни платформи в света, сред които беше и ALEPH.

Връщайки се в нашата страна, проведохме още няколко срещи с представители на Ex Libris. Най-важният и деликатен момент за нас бяха възможностите за поддръжката и адаптирането на отделни процеси и модули. За разлика от други фирми те не поискаха допълнително заплащане. Още един фактор изигра сериозна роля – продуктът бе закупен от петте най-големи библиотеки на Германия.

– През 1997 г. ставате доцент в катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Трудно ли взехте решението да напуснете Университетската библиотека?

– Трудно ми беше само до един момент. Разбрах, че не съм нужен, дори с Мария Капитанова пречим на някои хора от ръководството на Университетската библиотека. Така се избавих от носталгията си към работата ми в Библиотеката, където бяха отминали около 17 години от моя живот. Така се случи, че в продължение на няколко години почти не прекривах прага на Централната университетска библиотека.

Във Философския факултет се почувствах горд и в собствени води. Бях завършил този факултет, макар и специалност, откъснала се от него. Невероятни хора и атмосфера! Да си призная, през първата годна бях страшно напрегнат, защото трябваше да подготвя 5–6 курса. Все пак се влях във факултета на 45 години. Чувствах огромна отговорност към студентите. Всички въщи знаеха, че в неделя срещу понеделник и вторник срещу сряда у нас се пази тишина, защото А.Д. готви нови лекции. Това правило се спазваше до 2014 г. Струва ми се, че моето влизане в управленските органи на катедрата и на Философския факултет стана случайно. През 1999 г. изтече мандатът на проф. Ани Гергова като ръководител на катедрата. Заслужено управлението се полагаше на доц. Татяна Янакиева. Някакъв калпав закон ѝ попречи. Тогава бях предложен за ръководител. Спомням си първото заседание на катедрата, което водих като ръководител в зала 47, където всички се бяха събрали около зеленото сукно. Тогава разбрах, че хората са толерантни към мен. Това ми даде сили и енергия да отстоявам техните идеи. Наскоро след това се проведе традиционна среща на катедрата с деканското ръководство. Независимо че от години се познавахме с тогавашния декан доц. Витан Стефанов, за мен беше огромна отговорност да представя добре катедрата. Спомням си, че подготвих материали на цветна хартия. Направихме и специална подредба на масите в зала 45 – единствената добра зала в катедрата, направена с много усилия от проф. Гергова. Срещата, по мое мнение, протече добре. Скоро след това бях извикан от нашата превъзходна секретарка Нина Иванова по спешност в кабинета на декана. На нея присъстваха доц. Стефанов, заместник-деканът доц. Райна Гаврилова и Нина. Директно ми бе предложено да заема мястото на доц. Гаврилова, която бе номинирана за заместник-министър на културата. Само този, който се е сблъсквал с Витан като ръководител, може да оцени неговите качества да убеждава. Съгласих се. Нещата не се оказаха розови. Всичко движехме двамата с Витан. По-късно към нас се присъединиха превъзходните ни колеги доцентите Даниела Колева, Нели Видева и Снежана Илиева. В края на мандата си проф. В. Стефанов ми предложи да се кандидатирам за декан. Конкурент ми беше проф. Тодор Танев. Успях да убедя общността и спечелих деканската надпревара.

Осемте години като декан – двата ми мандата, бяха изключителна школа за мен. Те бяха белязани с много усилия и напрежение, с радостни и приятни моменти. Независимо че час след час, месец след месец отброявах оставащото време до края на мандата. Струва ми се, че успях да се справя. През това време ми предлагаха министерски пост, да се кандидатирам за ректор или заместник-ректор. Отказвах. Първата позиция – поради лоялност към превъзходната колегия на любимия ми Философски факултет и към Алма матер. Другите поради дълго отлагана операция.

До ден днешен съм благодарен на колегите от факултета за гласуваното доверие. Считам, че не съм ги предал.

За мен беше огромна чест да служа на моите колеги от Алма матер и на Философския факултет!!!

Ще помоля за прошка, ако съм навредил на някого неволно. Всички мои действия и усилия бяха насочени към осигуряването на съвършена среда за учене, работа и добра атмосфера на моите уважаеми колеги.

– *Какво Ви научи работата със студентите?*

– Преди всичко на отговорност. В университета нямаш началници. Както казваше бившият ректор проф. Илчев при назначаването на младите колеги: „Над теб са само знанието и небето“. Може да изкараш и до пенсия, оглеждайки се. За съжаление има и такива колеги. За щастие те са единици. Отново се връщам към темата за отговорността. Тя е еталонът за всеки един стойностен учен и преподавател. Не бива да забравяш, че пред теб стоят млади, амбициозни и търсещи хора, критично настроени, мечтатели. Ти трябва да направиш така, че дори да не са попаднали в тяхната специалност – да ги заплениш, да им покажеш доброто, да им помогнеш в тяхната ориентация. Най-важното е да не ги заблуждаваш, защото те са мислещи хора.

Рядко най-красивият, най-речевият и най-щедрият преподавател печели доверието на студентите. Те ценят отдадеността, знанията, ерудицията и добронамереността. Преподавателят трябва да се доказва през цялата си кариера.

Понякога казвам на моите студенти следното: „Ние се учим взаимно, всеки път научавам по нещо и от вас“. Знам, че така са проходили университетите в техния генезис – на групи от знаещи и такива, които имат желание да се образуват, дори един ден да надминат своите знаещи преподаватели. Заявявам им и следното: „Ние също всеки път се готвим за лекции и упражнения. Защото колкото и добре да владееш материята, ти си длъжен да направиш ревизия на своите знания, да въведеш най-новите неща в тях“.

Добрият преподавател е длъжен да бъде и добър изследовател, иначе си обречен да бъдеш „папагал“, повтарящ тези и мнения на твои именити колеги. Добрият преподавател трябва да умее да накара своите студенти да се влюбят в знанието и да ги съпътства в пътешествието, наречено „Наука“.

– *От опит знам, че ръководните позиции, от една страна, дават възможности, но, от друга, имат и своите негативи. Какво Ви липсваше в годините, когато бяхте декан на Философския факултет?*

– Липсваха ми най-вече контактите с моите деца и моето семейство. За мен всеки проблем във Философския факултет беше важен. Когато всяка сутрин излизах към 7 часа, жена ми се шегуваше: „Къде отиваш – да метеш ли?“. Няма да забравя сутрешните празни коридори в Ректората и в първи, втори и четвърти блок, където ме посрещаха охраната и чистачките – хора с много проблеми, но уважителни, които се ядосваха на нас – преподавателите и студентите, че не пазим...

Обичах факултета и хората в него – преподавателите, администрацията и студентите.

Благодарен съм на моята съпруга за разбирането, за това, че ме заместваше. Това е и причина сега да търся все повече нашите деца. Само че и те са вече много заети...

– *Разкажете ни какви предизвикателства срещнахте, когато изграждахте двете нови библиотеки в рамките на Философския факултет – библиотека „Философия“ и библиотека „Социални науки“.*

– Винаги съм срещал разбиране от страна на ректорите – моите приятели проф. Боян Биолчев и проф. Иван Илчев.

Знам, че когато поставиш точно и ясно своите условия и претенции, нещата се възприемат по-добре. Така съм свикнал да работя, да губя или да печеля. Винаги се стремя да бъда по-близо до реалностите. По същия начин се развиваха нещата и при проектирането и изграждането на двете библиотеки. С търпение и такт бяха издействани площите за новите библиотеки. За общата библиотека с Историческия факултет всичко се разви като на филм. Проф. Иван Илчев, като декан, беше помолил ректора да му отстъпи помещение от 500 кв.м в приземния етаж на Ректората. Това помещение бе обещано и на Философския факултет по време на мандата на проф. Витан Стефанов. Поради определени обстоятелства помещението не бе дадено на никого. През 2005 г. проф. Илчев направи постъпка за предоставянето му за нуждите на библиотеката на Историческия факултет. Разбирайки за това, се договорих с проф. Илчев в помещението да бъде изградена обща библиотека на двата факултета. Следващата стъпка бе свързана с финансирането, договарянето и намирането на достатъчно средства. Общо за двете библиотеки бяха изразходвани около един милион лева. Тук помогна проф. Илчев. С компромиси и от двете страни идеята бе реализирана и библиотеките бяха тържествено открити през 2007 г. в присъствието на Академическия съвет.

Почти същите проблеми срещнахме и при изграждането на библиотека „Социални науки“. Огромна заслуга за достигането до крайната фаза има управителят на блока – Чавдар Йорданов. По финансови причини на няколко пъти спираше строителството. Но най-трудна беше началната фаза – осигуряване на помещението. На целия втори етаж от блока имаше фирми и преподавателски кабинети. През 2008 г., след дълги и изтощителни преговори всичко бе готово за започване на обекта. Две години по-късно – през 2010 г., библиотека „Социални науки“ беше открита официално в присъствието на членовете на факултетния съвет на Философския факултет. В момента това е една от най-модерните библиотеки в Софийския университет.

Проектите и за двете библиотека са на арх. Николай Василев. С реализирането им се увеличиха площите за четене, а също така се освободиха помещения за 5 нови учебни зали.

– Кажете ни накратко какво според Вас трябва да се промени в българските библиотеки и как виждате тяхното развитие в следващите 20 години?

– За съжаление трябва да отбележа, че в България се negliжира развитието на библиотеките. Това се е превърнало в традиция за нашите политически и ведомствени ръководства. Не са случайни и негативните последиствия за България, нейното население и социално-икономическото ѝ развитие. В резултат на това и нашите ученици изостават и заемат все по-ниски места в класациите на PISA (под 50-о място от 65 страни). Няма как да е иначе, след като за 25 години библиотеките в България са намалели с близо 60% – от около 10 000 на около 4000. Училищните библиотеки, доколкото ги има, са със затихващи функции. Над 70% от обществените библиотеки нямат средства да набавят нова литература –

разчитат на дарения. Съвременните информационни технологии навлизат мудро. За какво бъдеще да говорим...

Лично за мен е необходима система от решения, които трябва да изпълняват ролята на стратегически план. В тях ще трябва да се отчитат следните особености:

- да се промени заплащането и мотивацията на хората, които работят в библиотеките;
- да бъдат привлечени различни по професия кадри за работа в библиотеките;
- да се внедряват най-новите технологии и библиотеките да се превръщат в естествени центрове за обучение за работа с тях;
- библиотеките да предлагат все повече услуги, свързани с обогатяването на социалния живот на хората;
- библиотеките постепенно да се превърнат в опорни точки на населението;
- библиотеките да продължат да бъдат хранителници на човешкото знание, както и негови активни медиатори;
- библиотеките трябва да използват все повече интеракцията като модел за общуване.

Ще се опитам да Ви отговоря и по следния начин, тъй като това е деликатна и обширна тема. Наскоро в Алма матер гостува монсеньор Жан-Луи Брюгес – директорът на Ватиканската библиотека. Всички знаем за неизмеримите богатства на тази библиотека и нейното значение за паметта на християнския свят. В своята публична реч на тема „Църква и памет“ той заяви: „Библиотеките и архивите се превръщат в символи на социалната идентичност“.

Подобна е и вярата в ролята и значението на библиотеките и на Нийл Геймън, английски писател на научна фантастика и комикси. В реч, озаглавена „Защо бъдещето ни зависи от библиотеките, четенето и мечтите“, той споделя: „Библиотеките дават свобода. Свободата да четеш, свободата на идеи, свободата на общуването. Те дават образование (процес, който не приключва в деня, в който напуснем училището или университета), те дават развлечение, създават безопасни места и предоставят достъп до информация. Тревожа се, че сега, през двайсет и първи век, хората не разбират какво са библиотеките и какъв е смисълът от тях. Ако възприемате библиотеката като лавица с книги, тя може да ви се стори антична и остаряла в свят, в който основно, но не единствено издаваните книги съществуват дигитално. Но това означава, че въобще не сме схванали същината на въпроса. Мисля, че причината е свързана с природата на информацията. Информацията има стойност, а правилната информация има огромна стойност. Библиотеките са места, в които хората отиват, за да търсят информация. Книгите са само върхът на информационния айсберг: те са там и вие можете безплатно и легално да си вземате книги от библиотеките. Повече от всякога деца заемат книги от библиотеките – книги от всякакъв вид: книжни, електронни, аудио. Но библиотеките са например места, където хората, които нямат компютри, които може би нямат интернет връзка, могат да бъдат онлайн, без да плащат нищо. Това е изключително важно, когато начините да си намерите работа, да кандидатствате за работа или за помощи все повече стават изключително онлайн. Библиотекарите могат да помогнат на тези хора да се ориентират в този свят“.

За нашия глобализиращ се свят е характерна думата „несигурност“. Несигурността се изразява в промени и заплахи от трансформации в социалните организации и институции. Най-често те се свързват с изнемване на техни роли и дейности в резултат на поява на нови субекти, които поемат и осъществяват по-успешно дадена мисия. Това се случва, когато организациите не отговорят на очакванията на социалната общност или в резултат на нежелание за адекватна трансформация. По подобен начин нещата стоят и при библиотеките. Изборът пред тях е следният – или да се променят в съзвучие с новите технологични платформи и изисквания, или да се превърнат в музеи на книгата, които постепенно ще губят своето значение за хората.

И накрая нека да си припомним думите на председателя на фондация „Карнеги“, чийто патрон е спомогнал за създаването на над 5000 библиотеки по света: „Библиотеките са ДНК-то на нашата цивилизация“.

– Какво бихте казали на студентите, които сега започват своето обучение и как бихте ги насърчили да започнат работа в българските библиотеки?

– Сериозен въпрос. За мен е трудно да бъдат мотивирани хора, които мечтаят за лесни пари или за приятен бизнес. Библиотеките си избират хората, които ще останат в тях. Знам, че е по-добре в курса да има около 10–15% студенти, които ще се отдадат на професията, отколкото да търсим масовка. Нашата работа изисква отдаденост. Затова и ние трябва да си обичаме работата. Когато чувам неформални разговори между колеги, които се жалват от студентите си, си мисля, че тези хора нямат сетива и нагласа да бъдат преподаватели. За съжаление в последните години поради увеличаващата се разлика в знанията на поколенията все повече колеги си позволяват да бъдат ментори вместо медиатори. Радостта от преподавателската дейност се усеща след години. Най-добрият атестат, най-голямата радост и чувство на удовлетворение изпитваш, когато те срещнат твои възпитаници – било на улицата, било някъде в страната или чужбина и ти кажат „добър ден, помните ли ме, бях Ваш студент?“. Тогава разбираш, че си изпълнил своя дълг. На всеки един от нас, преподавателите, пожелавам повече такива срещи.

Не бих желал да влизам в ролята на съдник, но има сериозни различия между поколенията. Мога да кажа, че повечето от тях са в полза на младата генерация. Днешното поколение е по-прагматично, по-прямо, не търпи фалшиви авторитети. То знае своята цена, стойността на интелекта и на своите възможности. Това кара младите да не работят за жълти стотинки. Надявам се скоро да обърнат социалната система в нашата страна и начинът на заплащане. Ако това не се случи, все повече млади хора ще изтичат в зоните на по-добър живот. Новата генерация е глобално настроена. Бих посочил и известни негативи, съпътстващи част от нейните представители. На първо място доза егоизъм и агресия, атомизиране в рамките на социалното, незачитане на символите и на утвърдените порядки, характерни за демокрации с традиции в своето развитие. Особено ме тревожи засилващата се невербалност в общуването при младите хора. За подобни негативи трябва да се замислим всички, които носим отговорността за днешното и утрешното поколение.

Позволете ми да Ви дам един пространен пример, който ме привързва още по-силно към младите хора. В знак на подкрепа на студентите на 30 ноември 2014 г. подадох оставка. Заставах зад „ранобудните“ студенти, защото виждах в тях воля за промяна, за налагане на нови морални императиви. Ще кажа нещо, което не бива да прозвучи като самохвалство – бях единственият преподавател, който прекара първата нощ при студентите в Ректората. Направих го, защото видях тревогата и напрежението в тези деца, дръзнали да се борят срещу системата. Това беше една прекрасна вечер на разговори със студенти, които ми се доверяваха и изразяваха възхищение от свои преподаватели; на млади хора, споделящи своята тревога и надежда за бъдещия живот в нашата страна; на интелигентни и открити студенти, предпочели да се образуват в България, вместо в чуждестранните университети.

В същото време се разбунтувах срещу начина, по който ректорът на Софийския университет и значителна част от членовете на Академическия съвет заеха позиция – лицемерна и некоректна към тези млади хора. Това бе причината да си подам оставката, защото усещах, че те ще бъдат разочаровани, изоставени, обиждани и разделяни. Все пак всичко това се случи. Така се уби енергията и мечтите за справедливост на нашите деца за дълъг период от време. Днес от позиция на отминало време разбирам, че точно така е станало. Наскоро прочетох няколко книги, свързани с протеста. Особено ме впечатли горчивината и изживяното разочарование в книгата на един от водачите на студентите Ивайло Динев, озаглавена „Наш ред е!“ . Те бяха изиграни и манипулирани по познатите схеми. Лошо е, че и наши колеги нямаха куража да застанат докрай в исканията на тези чудесни деца. Някои участваха в игрите на политическа демагогия при размишването, създаването на вътрешни конфликти и потушаването на вълненията.

Когато свърши окупацията, написах в сайта на „Ранобудните“ (цитирам по памет): „Вие успяхте да обедините хората от двете България, тези в пределите на нашата страна и тези, които са я напуснали, но мислят и обичат своята родина“.

Що се отнася до подкрепата на моите колеги по отношение на моята персона – да, такава имаше. Зад мен застана Факултетният съвет на превъзходния Философски факултет. Моите колеги поканиха ректора на заседанието, на което бе обсъждан въпросът за моята оставка.

Особено бях възхитен, чисто по човешки, и благодарен на моите студенти. Те отишли с плакати в моя подкрепа и застанали пред залата, в която е трябвало да се проведе заседанието на факултета. Това обаче, което предизвика моето искрено възхищение и уважение към тях, е следният факт – два дни преди това събитие върнах курсовите работи на същите тези студенти и слабите оценки бяха 95%. Вместо да приложат стандарта „Този е лошият, да си гледа работата“, те са отишли в моя защита, без дори да знам за това. Дълбок поклон към техния академизъм, морал, почтеност и гражданска позиция!!! До ден днешен най-скъпият ми спомен от тези неспокойни дни ми остана плакатът, който те бяха оставили на моето бюро: „Проф. Димчев, студентите от специалност БИН – НЕ искат вашата оставка!!! Ние сме зад Вас!!!“. Ще споделя нещо, което смятах, че не трябва да се казва от един

човек, който се е сблъскал с различни житейски събития. Тогава ми се насълзиха очите и не можех да проговоря в продължение на минути. Само заключих вратата на моята стая, да не би някой да влезе и да ме види толкова разчувстван.

Разбира се, че имаше и такива, които се нахвърлиха с ожесточение срещу мен. Сред тях имаше и мои приятели и колеги. Част от тях ме обявиха за невменяем, други ми заявиха, че искам да се изявявам като звезда и т.н. Тогава моят син ми каза: „Татко, недей да четеш в сайтовете и вестниците, ще те изкарат най-лошия човек“. Наистина имаше недостойни и груби инсинуации от платени тролове, медийни клакьори и др.под. Дори във фантазиите на някои бях обявен за доносник от ДС. Никой от катедра БинКП не ме защити. В същото време много хора, които никога не съм познавал, застанаха зад каузата, която споделях – за повече морал в нашето общество и в политиката.

Изключително съм трогнат и благодарен за споделената солидарност!

Като Ваша студентка и колега благодаря за всичко, което споделихте с нас. От името на екипа на Университетската библиотека бих си позволила да кажа и от името на всички Ваши студенти Ви пожелавам здраве, дълголетие и още много творчески успехи!

Александър Димчев: живот с цел

Хърбърт К. Ашлайтнер

Alexander Dimchev: A Life with Purpose

Herbert K. Achleitner

Summary

The text is devoted to Prof. Alexander Dimchev celebrating his anniversary. He is a person of integrity willing to challenge government officials to develop national information policies, increase funding for Sofia University and libraries throughout Bulgaria. He mentored students and colleagues, always encouraging them to grow intellectually and to succeed professionally. In addition to his teaching and administrative duties, he is a researcher at heart, a prolific writer and chronicler of the history of Bulgarian librarianship, a true scholar in search of knowledge.

Key-words: Prof. Doctor Alexander Dimchev, anniversary.

Запознах се с проф. Александър Димчев през 1995 г. на петата конференция „Библиотекарите в международното развитие“, която се проведе в Канзас сити, Мисури. Още в самото начало на планирането на тази конференция вицепрезидентът на държавния университет в Емпория д-р Дейвид Пейн спомена, че трябва да изпратя покана на Александър Димчев, с когото се беше запознал наскоро по време на конференция в Будапеща. Когато вашият вицепрезидент предложи да бъде поканен изтъкнат член на гилдията, вземате това под внимание! Беше непредвидено предложение, което за щастие последвах и в резултат на което се изгради едно дълготрайно професионално сътрудничество и дълбоко приятелство.

Съпругата ми Сюзън Ашлайтнер любезно прие да организира регистрационния процес за участие в конференцията и именно тя първа се срещна с Александър. В края на конференцията тя предложи да поканим Александър да ни гостува и да посети Държавния университет в Емпория и училището за библиотечно и информационно управление, тъй като той разполагаше с малко свободно време преди отпътуването си за София. Това му позволи да посети нашето училище, да разгледа програмата ни, да влезе в класните стаи, да се срещне със студенти и с факултетния екип, както и с администрацията на Държавния университет в Емпория. Беше добра възможност да се запознае с американската университетска система: с управленската структура, развитието на факултета, студентските услуги и условията за обучение. Продължихме да поддържаме връзка, като обменяхме идеи

за тенденциите в библиотечното образование, напредъка в библиотекознанието и в библиотечната професия. Следващата ни среща се състоя в Прага през ноември 1996 г. на конференция под наслов „Перспективи в реформата на висшето образование“, организирана от Сдружение на университетите за демокрация. Присъстваше голяма група представители на администрацията на Държавния университет на Емпория, което позволи на Александър да поднови приятелството си с екипа на университета. Бяхме отново заедно на следващата ми конференция „Информация и реструктуриране за демокрация“, която се проведе във Варшава през 1997 г. Именно в Прага и по-късно във Варшава с Александър обсъдихме възможността за организиране на бъдещи съвместни конференции в София, България.

На Варшавската конференция поехме ангажимент да организираме заедно първата конференция в София „Библиотеки в ерата на интернет“ (2000). Конференцията имаше голяма посещаемост от страна на участници от Източна и Западна Европа, а също и от САЩ. Предвид успеха ѝ, продължихме с „Библиотеки, гражданското общество и социалното развитие“ (2002); „Библиотеки, глобализацията, достъпът и опазването на културното наследство“ (2006); и „Глобализацията и управлението на информационните ресурси“ (2008). Всички доклади, изнесени по време на конференцията, бяха публикувани в сборници от конференциите на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Целта на конференциите беше да се внуши разбирането, че библиотечните практики трябва да се променят, за да бъдат в подкрепа на бързите социални, икономически и технологични промени, които настъпват в много държави в резултат на глобализацията. Личното виждане на Александър беше, че е необходимо изграждането на мостове между библиотекарите, библиотечните асоциации и библиотеки. Той подчертаваше нуждата от обмен на опит, умения и технически знания, и от развитието на по-широко виждане за библиотечната професия. В подкрепа на тези цели комисията, ангажирана с планирането, организира също и безплатни работни сесии преди конференциите, с акцент върху новите техники за библиотечно управление, достъп до информация, дигитални технологии и проблеми, свързани с опазването.

Домакинството на конференция е огромна задача, обвързана с настаняване, изхранване, зали, преводачи и много други дейности. Имам ясен спомен за немуморността на Александър при подготовката и организацията на всяко събитие, само с помощта на малък екип. В същото време той водеше курсове по библиотекознание, беше ангажиран с ръководството на българската библиотечна асоциация и изпълняваше административни отговорности в Университета, първо към катедра „Библиотекознание“, след това като помощник-декан, а впоследствие като декан на Философския факултет към Софийския университет. Спомням си също с изумление неговата всеотдайност към развитието на българското библиотечно дело. Един конкретен случай се отличава: веднъж той ми каза, че ще посетим няколко обществени библиотеки. Взе ни кола и веднага забелязах, че е пълна с нови книги, дарени от фондацията „Отворено общество“ по инициатива на Алексан-

дър. По това време нямаше много средства за закупуване на нови книги. Навсякъде, където спирахме, библиотекарите очакваха с нетърпение нашето пристигане и с радост приемаха тези нови книги.

Александър е неумолимо принципиен човек, готов да провокира държавните длъжностни лица за развитие на националните информационни политики, увеличаване финансирането на Софийския университет и на библиотеките в България. Като ментор на студенти и колеги, той винаги окуражава интелектуалния им растеж и професионален успех.

В допълнение към преподавателските и административните си задължения, той е също изследовател по душа, плодовит автор и хронист на историята на българското библиотекознание, истински учен в търсене на знанието.

По натура е позитивен човек, който твърдо вярва в ролята на библиотекарите и библиотеките за подобряване условията на човешкия живот. Горд съм и приемам като голяма привилегия познанството си с Александър и сътрудничеството си с него. Имам спомени за много чудесни гостувания в дома му и за невероятното гостоприемство на семейството му. Запознах се със семейството и приятелите му и пазя специално място в сърцето си за съпругата му Кристина, която ме посрещна в дома им с отворени обятия. Всъщност приемам ги като свое СЕМЕЙСТВО!

*Преведе от английски
Мария Къришйска*

Александър Димчев – пазителят на библиотечния храм

Маргарита Пешева

Alexander Dimchev – Keeper of the Library Temple

Margarita Pesheva

Summary

The text reveals personality traits of Prof. Alexander Dimchev through his passionate love for books and literature. The author asserts that the professor is a polemicist and a fighter who for years has been standing up for the truthfulness of his creative ideas.

Key-words: Prof. Alexander Dimchev, books, libraries, ideas.

Александър Димчев страстно обича света на книгите и на библиотеките

За него библиотеката е не просто професионално занимание, тя е същински център и смисъл на неговия професионален живот. Библиотеката поначало е духовен център, тя е средище на култура и цивилизация. През цялата си професионална кариера (и днес) той се ръководи от една основа кауза: *Да превърнем библиотеките и институциите на знанието (визирам университети, академии и др.) в интерактивни медийни центрове за информация за общностите.* Оттук определя и новата информационна парадигма във времето на интернет и дигиталните технологии за производство, разпространение и съхранение на знание и бази данни. Както обикновено, Александър Димчев се опира на свещената роля на фактите: *Зараждането на новите информационни технологии и методи води към промени. Само в държавите на Европейския съюз потребители на библиотеките са около 120 млн. души (около 20% от населението). Те се обслужват от около 69 000 библиотеки, които оперират с около 175 000 пункта. Колко много университети и колежи съществуват в глобален порядък (над 20 000 по света), десетки академии, технопаркове, „тинк-танк“ (аналитични центрове, мозъчни тръстове, много често, създавани в университетите) и др. подобни „знание-ви“ организации?*¹ Правилна е неговата теза, че информационните технологии на практика разширяват културните и информационните възможности на библиоте-

¹ Проф. Александър Димчев: Дотук един тюрлю гювеч, но утрото ще е по-мъдро! – В: *Любословие*, 5.04.2016. [онлайн]. [прегледан 8.05.2017]. <http://luboslovie.bg/2016/04/05/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84-%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%8A%D1%80-%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B5%D0%B2-%D0%B4%D0%BE%D1%82%D1%83%D0%BA-%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD-%D1%82%D1%8E%D1%80/>

ките. Но всъщност проблемът е друг – каква е силата и институционалната воля в глобален и национален мащаб за превръщането на библиотеките в истински съвременни медийни центрове? Защото без тази институционална воля библиотеките ще останат само „исторически константи“ в разпространението на знанието, един славен спомен от миналото на книгите на хартия – „преди“ мрежата и дигиталните технологии да променят кардинално тях самите, както и цялата ни професионална и лична комуникация.

Според проф. Димчев: *Ако според Ерик Шмит от Гугъл на всеки два дни човечеството създава повече информация, отколкото е създало от зората на цивилизацията до 2003 г., това са към пет екзабайта данни на ден. Прогнозите на Британската библиотека сочат, че към 2020 г. 75% от всички заглавия по целия свят ще се публикуват само в електронен вид или едновременно като печатно и цифрово издание. В същото време амбицията на професионалистите е да съхранят дигиталното съдържание в дългосрочен план, за да се гарантира, че интелектуалното ни наследство може да бъде използвано от бъдещите поколения изследователи.*²

В тази насока той вижда трансформацията на библиотеките в истински информационни центрове за съхранение на дигитални бази данни, които са особена ценност за човечеството за запазване на най-важното от неговото сегашно и минало време. Тази творческа идея несъмнено е модерна, в духа на новото време и реалностите, създадени от интернет, от изкуствения интелект и гигантската промяна на човешкия живот и комуникация под влияние на дигиталните технологии.

Александър Димчев взема аргументи и от форума на *Международната федерация на библиотечните асоциации и институции*, проведен в Сингапур, който извежда главните насоки, които ще променят информационната среда, обществото и нашия житейски хоризонт:

- *Новите технологии едновременно ще разширяват и ограничават кръга на имащите достъп до информация.*

- *Образованието онлайн ще демократизира достъпа до ученето и ще предизвика преобразования в системата на обучение в световен мащаб.*

- *Границите на личното пространство и защитата на личните данни ще бъдат определени наново.*

- *Хиперсвързаните общества ще се вслушват в нови гласове и групи и ще създават възможности и условия за тяхната активност.*³

Глобалната информационна икономика ще бъде преобразена от новите технологии. Но една добра идея се нуждае от последователи и институционална подкрепа. Тази подкрепа означава разбиране за важността на проблема, вземане на информирани решения и действия за действителното превръщане на библиотеките в нови дигитални центрове за бази данни и важна информация – в световен

² Проф. Александър Димчев: Дотук...

³ **Пак там.**

и национален контекст. В тази връзка проф. Димчев формулира концептуалната рамка на нужната бъдеща трансформация на библиотеките и университетите в съвременни медийни центрове. Той поставя поредица от въпроси, които възникват и чакат своето бързо институционално решение:

Представената тук трансформация на центрове за знание в медийни хъбове води със себе си редица въпроси и предизвикателства:

- *Какъв тип информация ще бъде предоставяна и под какъв формат?*
- *Какъв ще бъде ефектът на тази трансформация върху обществото?*
- *Възможно ли е центровете за знание, като библиотеки и университети,*

чрез новата си роля, да влязат в конфликт с традиционни медии като телевизия и радио?

- *Каква информация ще бъде предлагана?*
- *Как ще се отрази евентуално подобна трансформация на обществото?*
- *Предстои ли битка с телевизиите и медиите – на какво ниво?*⁴

Финалният ретуш на тази творческа идея би изглеждал така:

- *конзоли към знанието и сериозната информация;*
- *нов комуникационен канал – „втори“ интернет (част от тезата, лансирана от ръководителите на Германия и Франция – канцлера Меркел и президента Оланд);*

- *24 часа независима информация;*
- *мрежи от библиотеки и университети;*
- *отворени аудитории – за всички желаещи – учене през целия живот (УЦЖ)*

– отворен достъп до знанието и информацията – отворена наука – от интерес на хората – училища, институции, образователна, за книги, здравна, нормативна, за културни събития (напр. директно излъчване на постановки, откриване на събития);

- *предоставяне на информация – стойностна – в интерактивен режим;*
- *гаранция за селекция на информационните потоци;*
- *ще се повишат ценностите и добрите норми в обществото.*⁵

Тази творческа идея звучи много съвременно, в крак с времето на иновациите и променящите се технологии. Но дискуссионен остава въпросът дали библиотеки-те, като бъдещи интегрални медийни центрове, могат да се преборят с мрежата и нейните дигитални бази данни, както и с мащабната комуникация, която фейсбук предлага на всеки днешен потребител? Превръщането на библиотеките в *медийна и културна алтернатива* на мрежата е особено трудна задача – в медиен и в институционален контекст. Главният проблем не са толкова старите исторически медии – печат, радио, телевизия, а най-вече интернет, социалните мрежи, блоговете, базите данни онлайн, които създават съвсем други възможности и дигитална среда за своите потребители.

⁴ Проф. Александър Димчев: Дотук...

⁵ Пак там.

Проблемът е каква е политическата воля в глобален и национален мащаб за нейното осъществяване?

Александър Димчев е полемист и боец, който от години отстоява правотата на своите творчески идеи за днешния ден на библиотеките и бъдещето им

Едно от особено ценните му качества е неговата последователност в отстояването на важните идеи, неговият постоянен стремеж да намери научна среда и последователи за тяхното осъществяване. Той не се поколеба да напише цяла книга, която е посветена на *Министерството на културата*, в която публицистично и остро полемично изразява своето неодобрение към водената от него политика в областта на библиотечното дело.⁶ Това е респектиращо документално изследване, което в обем от 654 страници представя политиката на държавата към библиотеките и тяхната дейност в годините на прехода. Най-вече в лицето на *Министерството на културата* и някои други държавни институции.

Това научно изследване е наистина уникално – то съдържа стотици важни документи и документални свидетелства, които нагледно представят културната политика на държавата в областта на библиотеките след 1989 г. Фокус на това изследване е именно политиката от *Министерството на културата* и позицията му по отношение на проекта *Изграждане и развитие на национална библиотечно-информационна мрежа – 1993–2000 г.*, както и на *Национална програма за опазване на библиотечните фондове*, постигането на ефективност на функционирането на българските библиотеки чрез законодателни промени.

Това е документално-историческо изследване на развитието на библиотеките у нас (и неговото спъване от отделни държавни институции), подплатено с множество документи и исторически свидетелства. Неговата стойност и ценност е напред във времето – за всеки бъдещ историк то вярно документираща професионалната дейност на институциите по отношение на библиотеките в първите две десетилетия на прехода. И същевременно показва каква е била държавната политика към библиотечната дейност, откроява трудностите и някои персонални неблагоприятия в университетските катедри, които се занимават с подготовка на библиотечни кадри. Авторът дава право на днешните и бъдещите си читатели, въз основа на многобройни документи, да преценят каква всъщност е истината за институционалната подкрепа на библиотеките у нас или отсъствието на такава в изминалия четвърт век от прехода.

Издаването на тази ценна историческа монография не е изненада за мен. Александър Димчев винаги е отстоявал идеите си категорично, още от млад не беше склонен да отстъпва от своите възгледи. Открай време е подчертано диалогичен, но заедно с това стриктно спазва мярата на разумното решение. За

⁶ Димчев, Александър. *Министерството на културата и някои други...* – срещу културата. „Битката“ срещу библиотеките и грамотността (1989–2016): из опита на един наивен библиотекар. София: Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“, 2016. 654 с.

него съществува граница на научната добросъвестност и почтеност, която един научен изследовател и преподавател не бива да прекрачва, ако иска да съхрани професионалното си лице. В това отношение е много последователен, дори бих казала „консервативен“ още от младежката си възраст.

От нашите „асистентски години“ във Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ той беше известен с това, че макар и на пръв поглед да изглежда мек и общителен, всъщност е много твърд в отстояването на професионалните си позиции, които защитава системно и последователно. Винаги е отстоявал правото на библиотеките да се развиват и да се променят, културно да се трансформират, в съответствие с промяната на медийните технологии и тяхното все по-голямо участие в съвременната „онлайн пирамида“ на знанието.

Александър Димчев е завършен комуникатор и публичен човек

Умее еднакво добре да общува с професора и работника, да води задълбочени разговори в обичайна академична среда, но и сред обикновените хора, които имат други професии и занимания – далеч от университетската вява. За него е важно да разбере и оцени човека отсреща, с когото общува, да провиди неговите добри качества, които му помагат да извади от него тъкмо *човешкото*, често пъти скрито дълбоко в душата на всеки от нас. Той обича хората, има постоянна нужда от общуване, от много и различни приятелства. Неговата съпруга обича да казва, че в техния дом е върволица от хора, които търсят съвет или мнение от него по най-различни, понякога съвсем житейски въпроси.

Иначе, на пръв поглед, изглежда вгълбен в себе си, дори леко затворен. Което не отговаря на неговата природа и комуникативна нагласа. Всъщност е много общителен, но от младежката си възраст не позволява случайни хора, с техните случайни занимания и прекомерни амбиции, да се втурват в живота му, да се опитват да променят неговия смисъл и дневен ред. Ето защо в професионалния си живот той успя да изгради своя *комуникативна стена*, защитна преграда срещу различните публични посегателства върху неговия професионален или личен живот.

За всички приятели, които добре го познаваме, той е широко кроен човек и истински бохем. Обича приятелските компании и хубавото вино, но цени най-вече смисления разговор с интересни събеседници по важни професионални проблеми, които истински и страстно го вълнуват. Той действително е роден комуникатор и публичен човек, който влага професионализъм, страст и полемика в професионалния и в личния си живот. Умее да спори, но и да признава грешките си, не се смята за непогрешим. Но когато е убеден в дадена идея, трудно отстъпва, упорито отстоява мнението си. В този смисъл общуването с него не може да се оприличи на *танц*, а по-скоро на *сражение*, което доставя неизразимо удоволствие и на двете спорещи страни.

Много е отворен към младите, вижда в тях надежда и шанс за продължение на неговата професионална дейност, отнася се с подчертано внимание и уважение

към своите докторанти – общува с тях *професионално*, но и *лично*. Позволява на някои от тях да седят на неговата *маса*, около която разговорът е интересен, а споровете – разгорещени. Смята, че за тях общуването с по-зрялата генерация е ценен опит и практика, които ще им останат за цял живот.

Силно вярва в каузи и умее да се бори за тях. Така, както отстоява правото на библиотеките да съществуват и се развиват в крак с медийните технологии, също толкова страстно се бори за *малката градинка* пред неговия блок, която поддържа с любов и отговорност. Има силен граждански рефлекс срещу всяка несправедливост – все едно дали е професионална, или битова. Преди година проведе истинска битка срещу близко заведение, което с високата си музика буквално тероризираше жителите на неговата улица. И за радост, успя да я спечели.

Александър Димчев умее да цени приятелството, той има приятели от най-различни житейски кръгове

Има дългогодишни приятелства, основани на общи споделени ценности, на професионални визии и начин на живот. Обича задълбочените разговори, в които се раждат новите идеи. В известен смисъл е щедър откъм идеи, които артистично разпилява на *масата на разговора*, не се бои, че някой може да му ги открадне. Като всеки творчески човек знае, че утрешният ден ще му донесе нещо друго, че той ще измисли нова идея, която може да стане *мост* към друго знание, че това, което има в себе си, никой не може да му го открадне. Постоянно е обсебен от вечната *несвобода на съзнанието*, непрекъснато измисля, търси нови неща, иска да ги споделя и обговаря с приятели и колеги, които уважава, и на които вярва.

Като млад асистент буквално летеше по коридорите на Философския факултет на СУ, както и по „коридорите“ на живота. Винаги можеше да извади от ръкава си различна и необичайна *творческа идея*, която страстно искаше да осъществи. В днешно време си е пак същият, само че днес *лети* малко по-бавно през „коридорите“ на Университета и на живота. Натрупал е своята мъдрост и малко тъга. Преживял е победите, страстите, предателствата и разочарованията. Имал е шанса да се радва на приятелства и доброта. И най-вече да общува с младите, които го зареждат с жизненост и свежи идеи.

Александър Димчев е отличен професионалист, който умее да цени колегията и работата

В последните няколко години имам привилегията и удоволствието да работим съвместно в отделни процедури на НАОА за програмна акредитация на професионално направление 3.5. *Обществени комуникации и информационни науки* в различни университети. Впечатлява неговата висока експертност – той се отнася много сериозно към работата си, и заедно с това е екипен човек, който уважава труда на своите колеги и ги подкрепя. Неизменно се вслушва в мнението на другите членове на екипа, много е диалогичен.

Отнася се коректно към другите членове на експертната група, има усещане за професионална общност, умее да се весели, когато е необходимо. Далеч не прилича на онзи „професор-чекмедже“, който няма вкус за живота и неговите радости.

Александър Димчев е завършено семеен човек, за него семейството и децата му са нещо свято

Рядко можеш да чуеш от един съпруг толкова суперлативи за неговата съпруга. За проф. Димчев тя е особено красива, често я оприличава на балерина и статуетка, заради крехката ѝ физика. Тя е най-верният му приятел, истински другар в професионалните и личните му битки. С нея споделя радостите и болките в своята работа, и естествено – общата им любов към двамата им сина, единият от които живее и работи в чужбина.

Двамата много обичат да пътуват – да посещават близки и далечни страни, да изпращат снимки, да разказват какво са видели и преживели. Пътуванията ги зареждат много, внасят комфорт и уют в житейската им програма, дават им възможност да сравняват отделни култури и модели на живот. А защо не – и различни видове библиотеки.

Той мечтае за свое кътче в подножието на Рила, иска да има малка селска къща, в която, когато е необходимо, да се изолира от шума и лекомислието на големия град. Исква да има друг топос, в който *да се оттегли в себе си* – в творческите си занимания, интересните идеи, в новите книги и проекти. Искрено и с приятелство му пожелавам това да се случи. И нека да е задълго, да е много смислено, изпълнено с любов към ближния и семейно щастие.

Честит юбилей!

Библиотеките като социална кауза

Вихрен Бузов

Libraries as a Social Cause

Vihren Buzov

Summary

The author focuses on the contributions of Prof. Doctor Alexander Dimchev to contemporary education for library workers, on his support for the national library network, on his position in defense of public causes.

Key-words: Prof. Doctor Alexander Dimchev, contribution, public causes.

*На моя приятел и колега проф. д-р Александър Димчев
във връзка с 65-годишнината му!*

За съжаление днес българите, които са склонни да се ангажират и да бъдат последователни в отстояването на социални каузи и ценности, стават все по-малко! Но, убеден съм, че ако имаха енергията и ентузиазма на нашия скъп приятел и колега проф. Сашо Димчев тези малцина, които още се опитват да го правят, щяха да бъдат силни, убедителни и успешни. Още повече, че целта си заслужава – съхраняването на библиотеките, тези многолетни средища на знанието и традициите, заплашени да изчезнат в нашето разпадащо се настояще. Те бяха сред отхвърлените „деца“ на прехода, рекламиран като път към „демократията“. При липсата на хляб и бедност, заплашваща огромен процент от населението, при тези растящи само с дигиталните образи и неглижиране на грамотността като път към успех неписмовни поколения, изглеждаше някак саморазбиращо се, че няма как да мислим за библиотеките!

Подхвърляни за финансиране между държавата и общините те оставаха без достатъчно пари за книги и дори за заплати на служителите си. При всяко пътуване зад граница, дори в съседни балкански страни, виждахме как се инвестира в библиотеки и в нови технологии за разпространение на знанието, докато у нас се засилваше публичната незаинтересуваност към тяхната съдба. Дори в съседна Турция, от която българинът по нелеп исторически рефлекс все търси как да се отграничава като от нещо лошо, аз съм виждал огромни библиотеки с електронизирани ресурси, истински рай за читателя, а книжарниците са все пълни до късните часове. „Глобалната информационна инфраструктура“, за която пише Сашо, имаше и продължава да има вероятност да ни подмине като черна дупка, както ни подминаха глобалната енергийна, индустриална, железопътна, шосейна и всякаква друга инфраструктура...

Шансът да се преборим с този очертаващ се тежък исторически провал е в дейността на такива хора като проф. Сашо Димчев – честни, отговорни и смели! Той бе и продължава да бъде сред най-активните поборници за съхраняването и възстановяването на библиотечната структура. Спасяването на библиотеките и книгите може да даде началото на така желаното ново българско възраждане. Това може да се реализира чрез активни усилия в няколко най-важни посоки.

Първото е съвременното образование за библиотечните работници. Сашо бе най-активният сред хората, които направиха всичко възможно то да заеме достойното си място в най-стария български университет, и то в неговия Философски факултет. Това изискваше и осъвременяване на библиотечната наука, в името на което проф. Димчев публикува 20 монографични издания и над 200 студии и статии в български и чуждестранни източници. Знаещ езици и имащ огромна инициативност, той неуморно разработваше проекти за усъвършенстване на университетското библиотечно образование. Тази негова дейност продължи и в Националната агенция по акредитация, където винаги е ратувал за високото качество и отговорността към студентите.

Втората важна посока е подкрепата за националната библиотечна мрежа. Преминал през работа в нея в Университетската библиотека на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, той знае всичко за работата и всекидневните проблеми на библиотеките и библиотекарите и винаги е подкрепял всяко едно звено в тази мрежа. Помня как бе дошъл на една кръгла годишнина на Окръжната библиотека във Враца преди години, във времето на съвместната ни работа като декани – той на Философския в София, аз на Философския във Велико Търново, и се бе запознал с майка ми, дългогодишна библиотечна труженичка. Тя бе във възторг от неговия дух и ентузиазъм, някак трудно съвместим с трудните времена на всеобща развала.

В същата година дойде като официален гост на 15-годишнината на нашия Философски факултет в Търновската Алма матер и демонстрира подкрепа и приятелски колегиални чувства. Подари и една интересна имитация на старопечатен текст с важни съвети за живота. Това отношение на взаимна подкрепа и симпатия се запази през всичките години на съвместната ни работа като декани (2003–2011), като членове на Специализирания научен съвет по философия при ВАК, където той неуморно работеше за кариерното израстване на учените в библиотечното дело, на сътрудничеството ни по линия на акредитацията, където аз винаги съм го подкрепял и той мене. Сашо е човек, чужд на интригите, предан на колективната кауза и отговорен към очакванията на хората, които са го избрали и са му делегирали доверие.

На *трето място* ще поставя и позициите му в защита на обществени каузи, с които нашумя в колегията и в медиите в последните години. Желанието му да се чуе гласът на младите хора, да се разговаря с тях и да се направи нещо за промяната, която желаят, не е престорено, нито е плод на политическа обвързаност. Честното му сърце не е готово да проникне в по-дълбоките користни мотиви на онези, които

винаги са „дърпали конците“ на нелепия ни преход. Сашо е ангажиран само с принципи и винаги е следвал това свое верую. Дори във времето, когато се отказва от публични изяви и поведе отчаяна борба с едно от най-отвратителните изчадия на този преход – обвиненията за връзка с някогашната ДС! Той се справи с това безумие с цената на много нерви и излезе с достойнство от битката. Получи подкрепата на своите колеги, приятели и студенти. Във всички социални и колективни каузи той е еднакво автентичен и смел, но не е виновен, че борбата му понякога е изглеждала като неразбираема донкихотовщина, а не като рационално поведение.

Накрая на този кратък фрагмент искам изрично да подчертая, че не мога и не искам да говоря за проф. Сашо Димчев в минало време – като за пенсиониран професор, който трябва да бъде отличен! Той е достоен човек с позиция, който може да направи още много за каузата, за която се бори – тази за развитие на непреходните ценности на знанието, библиотеките и университетското образование. Очаквам бъдещите му книги, заявени публично позиции, инициирани писма за подкрепа по важни проблеми и му пожелавам вярата му в успеха никога да не загасва!

НАБИМ и другите...

Никола Р. Казански

NALIN and the others...

Nikola R. Kazanski

Summary

As early as 1990 the “Open Society” Foundation – Sofia launched a large scale Program of support for the libraries in Bulgaria committing the impressive amount of more than two million dollars up to 2000. Within the framework of this campaign ambitious projects were carried out such as the National Automated Library Information Network (NALIN), the Compact Disk Program, the National Program for the Preservation of Bulgarian Library Collections, etc.

Key-words: libraries in Bulgaria, Open Society Foundation – Sofia, National Automated Library Information Network (NALIN).

Наскоро участвах в написването на обзорна статия за развитието на българските библиотеки за американското списание *Library Trends*¹. Това насочи вниманието ми към ролята на Фондация „Отворено общество“ в библиотечната сфера у нас. Както е добре известно, след кардиналните промени през 1989 г. настъпва период на финансов колапс за държавата, който се отразява особено отрицателно на библиотеките в България.

Единственият светъл лъч в началото е основаването на Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА) през 1990 г. Характерното за библиотечния сектор в страната е наличието на висококвалифициран персонал (напълно съпоставим с равнището на най-развитите държави) и изключително изостанала материална база (реално на нивото на слабо развитите страни). Именно тогава стартира програмата „Библиотеки“ на Фондация „Отворено общество“². В продължение на повече от десет години тази програма има изключителен принос за развитието на библиотеките в този особено труден период както за тях, така и за цялата държава.³ Общата финансова стойност на програмата надхвърля няколко милиона долара по актуални цени.

¹ Krastev, D., Kazanski, N. Democracy and Libraries: Modernizing and Rebuilding Bulgarian Libraries with US Support, 1990–2014. – В: *Library Trends*, 2015, vol. 63, # 4, с. 756–765.

² Изказвам особена благодарност за изключителното съдействие на Боряна Савова от Института „Отворено общество“.

³ Годишни отчети на Фондация „Отворено общество“ 1991–2001; **Компактдиск**. София: Фондация „Отворено общество“, 1994. (Проект); **Национална** програма за опазване на библиотечните фондове. София: Фондация „Отворено общество“, 1997. (Проект); **Шанс** за българските библиотеки за 21 век. София: Фондация „Отворено общество“, 1999. 128 с. с табл. (Проект)

Теоретична и практическа основа на нейната дейност е **Националната автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ)**.⁴ Неин създател и един от ръководителите е Александър Димчев.⁵ Проектът НАБИМ се разработва под егидата на Министерство на културата и с подкрепата на Фондация „Отворено общество“ от 1992 г. С този наистина революционен проект България заема достойно място сред най-развитите в библиотечно отношение страни в света. По онова време това е единственият проект с национално значение от този вид, който е подготвен и реализиран в страните от Централна и Източна Европа. По мнение-то на редица водещи чуждестранни специалисти това е пример за успешен модел на национална стратегия в областта на информационното осигуряване.

Като негова първостепенна задача се поставя разработването на стратегия за развитието на автоматизацията на националната библиотечна мрежа. Задължителна необходимост за това е кооперирането на библиотеките, както и спазването на строго определени нормативи и стандарти. С реализацията на този амбициозен проект се цели да се подобри кардинално библиотечната дейност, да се усъвършенства информационното обслужване и да се осигури възможност за свободен международен обмен на информация с останалите информационни системи в Европа и света. Основен приоритет при изграждането на НАБИМ се дава на централизираното звено, което да поддържа автоматизираните национални сводни каталози и да бъде център за библиографски контрол на информацията. Библиотеките участници в проекта са на първо място централните научни библиотеки и библиотеките при висшите учебни заведения. Архитектурата на НАБИМ е изградена на принципа на „звездата“ с базов център в средата, където ще се събира, обработва, съхранява и разпространява информацията. Този базов център трябва да се поеме в една или друга степен от Националната библиотека, защото всяко друго решение крие реални рискове за стабилността на системата, и което неведнъж се е потвърждавало от практиката в България.

В рамките на реализацията на НАБИМ са изпълнени множество подпроекти, като: „Библиотеки и специализирана литература“, „Компактдиск“, „Енциклопедии и справочни издания за научни библиотеки“, „Национална програма за опаз-

⁴ **Изграждане и развитие на Националната автоматизирана библиотечно-информационна система (НАБИМ).** София: Фондация „Отворено общество“, 1993. 170 с. с табл. (Проект); **Националната автоматизирана библиотечно-информационна система (НАБИМ)** – три години по-късно: анализ на състоянието и тенденции в развитието. София: Фондация „Отворено общество“, 1995. 45 с. с табл.; **Националната автоматизирана библиотечно-информационна система (НАБИМ)** – шест години по-късно: анализ на състоянието и тенденции в развитието. София: Фондация „Отворено общество“, 1998. 45 с. с табл.; **Националната автоматизирана библиотечно-информационна система (НАБИМ).** анализ на състоянието, постигнати резултати, стратегия за развитие. София: Фондация „Отворено общество“, 2000. 13 с. с табл.

⁵ Имам жив спомен от първата ми среща с колежата Димчев на семинара по библиотечен мениджмънт и маркетинг на Британския съвет в Асеновград през 1993 г. Самият аз току-що се бях върнал от специализация в Британската библиотека. Той сподели обстойно и изложи най-подробно своите стратегически идеи, както и практически цели и задачи относно НАБИМ.

ване на библиотечните фондове“, IFLA Voucher Scheme, „Шанс за българските библиотеки за 21 век“, „Електронна информация за библиотеките (EIFL Direct)“, „Пушкинска библиотека“ и други.

Изпълнението на програмата „Библиотеки и специализирана литература“ се осъществява през 1993 г. и по нея е доставена компютърна техника за 51 библиотеки, както и специализирана литература за 48 библиотеки, включително 18 пълни комплекта от „Енциклопедия Британика“.

Проектът „Компактдиск“ е изключително иновативен за времето си и цели попълване и обогатяване на информационните ресурси на централните научни библиотеки в България. По него през 1995 г. са закупени 16 бази данни на CD-ROM (за 100 хил. дол.) с рефератна и библиографска информация в основните научни направления като химия, биология, медицина, техника, икономика, право, история, социология и педагогика. Той подкрепя научните изследвания, подобрява информационното обслужване и ускорява въвеждането на новите информационни технологии в библиотеките.

През 1996 г. в рамките на проекта „Енциклопедии и справочни издания за научни библиотеки“ са доставени над 100 заглавия ценна справочна литература на английски, френски, немски и руски език за над 30 хиляди долара.

В 1997 г. по програмата „Специализирана медицинска литература“ за 8 медицински библиотеки в страната са набавени издания за над 20 хил. дол.

„Национална програма за опазване на библиотечните фондове“ е мащабен проект, разработен през 1996–1997 г. с цел подобряване запазването и обслужването на библиотечните колекции въз основа на чуждестранния опит. В него за първи път се поставя въпросът за съхраняването на библиотечни, архивни и музейни документи посредством тяхното копиране на съвременни информационни носители (бъдещата дигитализация). Определен е статутът и структурата на Националната комисия и експертните съвети към нея. Проектът е приет де юре от Министерството на културата, но де факто е напълно игнориран...

Проектът „Шанс за българските библиотеки за 21 век“ (1998–1999) е стратегическа инициатива в подкрепа на Националната стратегия за изграждане на информационното общество. Той е насочен към преодоляване на технологическото изоставане на българските библиотеки не само чрез обновяване на техните информационни ресурси (за сравнение през 1992 г. в цялата библиотечна мрежа е имало само 152 персонални компютъра, 1 четящо устройство за CD-ROM и една условна локална мрежа в Софийския университет), но и чрез промяна на техния функционален модел за превръщането им в съвременни информационни и културни институции. Като първа стъпка се финансира издаването на Books in Print за българските книги. Самият проект трябвало да бъде апробиран в около 540 библиотеки в цялата страна (300 публични, 27 регионални, 32 университетски, 180 училищни и 9 централни научни библиотеки). Тези пилотни библиотеки ще станат всъщност основата за развитието на НАБИМ (тази идея ще бъде отчасти реализирана от „Глобални библиотеки България“ след 2009 г.).

Като резултат от няколкогодишното сътрудничество с фондация „Сейбър“ българските библиотеки получават над 100 хиляди тома ценна научна литература.

Извършена е автоматизация на Центъра за библиографска информация при НБКМ (за 120 хил. дол.), а за Университетската библиотека на Софийския университет е закупена най-съвременната автоматизирана библиотечно-информационна система АЛЕФ на стойност над 100 хиляди долара (това е и един от основните стълбове на НАБИМ). Подкрепен е съвместният проект на Нов български университет и Техническият университет за закупуване на информационния пакет Q-Series с 50 хил. дол. Финансирани са също така членството в международни професионални организации, участията в национални и международни библиотечни форуми и специализацията на библиотечни специалисти в чужбина.

Въпреки приемането на Национална стратегия за изграждане на информационното общество в България, то държавата продължава да отказва дори и минимално целево финансиране на НАБИМ. Освен това именно когато перспективната система е изградила вече своите основи и дори е намерила външен източник за финансиране на скъпото програмно осигуряване (хардуер и софтуер), българските отговорни държавни институции (в лицето на Министерството на културата), поради тесногърди конюнктурни интереси и/или дори непроситимо невежество, окончателно провалят този изключително важен проект със стратегическо национално значение през 2001 г.⁶ Още една тъжна история в нашето мило Отечество...

Идеята и мисията на НАБИМ все пак ще бъде продължена и осъществена в известна степен едва десет години по-късно от проекти като Glob@l Libraries – Bulgaria на Фондацията „Бил и Мелинда Гейтс“ и „Национална академична библиотечно-информационна система“ (НАБИС), създадена по инициатива на Централната библиотека на БАН и с финансовата подкрепа на Фондация „Америка за България“.

⁶ Димчев, Александър. Министерството на културата и някои други... – срещу културата. София: Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“, 2016. 654 с.

Някои щрихи от портрета на Ал. Димчев

Непрестанно търсене, смели идеи, усвояване на нови практики

Красимира Папазова

Some Traits of the Portrait of Alexander Dimchev
Unceasing Search, Brave Ideas, Adopting New Practices
Krasimira Papazova

Summary

The entire life and creative path of Prof. Alexander Dimchev is a commitment to libraries and library profession. He strives toward self-improvement and development. Alexander Dimchev established himself as a specialist in a period of headlong development of information on a global scale, of intense creation of national and international systems, a period of various services and channels for its transmission.

Key-words: Prof. Doctor Alexander Dimchev, Union of Librarians and Information Services Officers (ULISO), Center for Continuing Education of Librarians.

Познавам Александър Димчев от времето, когато постъпи на работа в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – усмихнат и добронамерен младеж, завършил гимназия и току-що отбил военната си служба. Назначен бе в отдел „Книгохранение“ като „архивопазител“.

Случайно попаднал в морето от книги, досегът му с човешката мъдрост и вродената му жажда за знания, любопитството и усетът му към новости, винаги определят неговия професионален път. Още през тези ранни години той осмисля значимостта на библиотечната професия, не толкова популярна сред обществото, но мисия дълбоко хуманна и значима – „да бъдем полезни“. Той е енергичен млад човек, който има харизмата и уменията да общува. Със страст и желание се включва във футболния отбор на НБКМ, където по-възрастните библиотекари футболисти го приемат като свой. Печелещи или губещи състезания или турнири – спортът също формира важни черти от неговия характер – „да вярваш в себе си, да работиш в екип, да си солидарен и да цениш хората, с които си заедно“, става максима в неговия живот. Поражения и загуби, успехи и неуспехи съпътстват всеки човек. Те са и огледало за слабостите, но едновременно с това генерират опит за преодоляване на препятствия и решаване на проблеми.

Целият жизнен и творчески път на Ал. Димчев е отдаденост на библиотеките

и на библиотечната професия. Той се стреми към самоусъвършенстване и развитие. Завършва висшето си образование в СУ „Св. Кл. Охридски“, но не спира на едно място. Той е в постоянно движение – умствено и физическо. Остро чувства необходимостта от професионални знания и завършва курсовете за библиотекари висшисти в НБКМ. Професионалната подготовка му дава самочувствие на знаещ човек. Проявява определени научни интереси към проблемите на библиотечното дело и кандидатства за научен сътрудник, но междувременно е поканен за зам.-директор в Университетска библиотека на СУ „Св. Кл. Охридски“ (УБ). Ал. Димчев се формира като специалист в период на стремително развитие на информацията в глобален мащаб, на усилено създаване на национални и международни системи, на разнородни служби и канали за нейното предаване. Научноизследователската работа става неделима част от библиотечната професия и същностен елемент на неговите постоянни дирения. Ясно осъзнава, че новостите, иновационните подходи и практики са тези, които правят възможно всяка професия да е съзвучна с пулса на времето. Ал. Димчев преминава през всички стъпала и равнища на едно кариерно развитие: от 1981 г. е зам.-директор на УБ. През 1993 г. защитава дисертационен труд, а през 1997 г. е избран за доцент по библиотекознание в катедра БИН на Философския факултет при СУ. От 1999 до 2003 г. е ръководител катедра, през 2000–2003 е зам.-декан, а от 2003–2011 г. – декан на Философския факултет, една от най-старите и уважавани структури в СУ. Всичките негови действия са окрилени от вярата на създанието и на модерното бъдеще на библиотечния сектор. Създава нови библиотеки във Философския факултет, релевантни на потребностите на студентите и преподавателите, реновира помещенията, съобразявайки се не само с функционалните, но и с естетическите изисквания за среда и достъпност. Паралелно с високите административни позиции, които са признание за неговите човешки и административни качества, той осъществява и усилена научноизследователска дейност, чиято водеща тема е свързана с изследване на проблемите и състоянието на системата за квалификация, стратегиите и политиките за подготовка на библиотечно-информационните специалисти, професия, която все повече заема ключови позиции в информационното общество – обществото на знанията. Той системно изучава препоръките на международните организации ИФЛА, ЮНЕСКО, ЕБЛИДА, образователните политики в Европа, чиито принципи са основополагащи и водещи в трансформацията на библиотечното образование и подготовката на библиотекари у нас. Резултатни и успешни са усилията му за обновяване и хармонизиране на учебните програми в Катедра БИН с европейските изисквания и стандарти.

За всеки човек принадлежността към професионалната общност е въпрос на престиж и едновременно на отговорност. Мисълта за обединение на библиотечните специалисти се проявява няколко пъти у нас. Още през 1937 г. група библиотекари в гр. Шумен свикват конференция за създаването на съюз, отправяйки призив към държавата за повече грижи към библиотеките. През 1961 г. към Профсъюза на работниците от полиграфската промишленост и културните институти се създава Библиотечна секция, която да обедини библиотекарите и да утвърди

професията. Годишите на преход и духът на демократизъм с нова сила поставят необходимостта от професионално сдружение. Тази идея – библиотечната общност да формира собствена стратегия на взаимодействие и сътрудничество с държавните структури и неправителствените организации, да изразява интересите не само на гилдията, но и на четящата публика, успя през 1990 г. Този импулс създаде Съюза на библиотечните и информационните работници, впоследствие преименуван в Българска библиотечно-информационна асоциация (ББИА) – доброволно сдружение, с нестопанска цел, обединяващо библиотечните и информационните специалисти от всички видове библиотеки. Членовете на СБИР/ББИА са най-активната част от гилдията, тези, които имат потенциала и възможността не само да определят мисията, целите и задачите сами да избират пътя на развитие, но и да отстояват тяхното решаване. От самото създаване на СБИР/ББИА Ал. Димчев се включва в живота на общността и само четири години след учредяването на СБИР за два мандата е избран за заместник-председател (1994–1998), а от 1998 до 2000 г. за председател. Най-богати и непосредствени впечатления имам именно от този период на съвместна работа в Асоциацията. С огромна отговорност Ал. Димчев продължи традициите, създадени от неговите предшественици, предходните председатели и членовете на УС, за разгръщане на професионалната активност и личния принос на всеки, за постигане на усещане за общност, сила и кауза, за издигане престижа на библиотеките и библиотечната професия, за утвърждаване на професионалната ни организация. Доброволното включване на библиотечните специалисти и демократичните принципи на работа, осигуряват условия всеки член да може да участва в управлението на сдружението – да избира и да бъде избран. СБИР/ББИА откри широко поле за изява по най-актуалните и дискуссионни проблеми на библиотечната теория и практика. Участието с доклади, презентации, научни съобщения в организираните национални и международни форуми, конференции, семинари, кръгли маси, работни срещи, както и публикациите в изданията на СБИР/ББИА са онзи професионален форум, чрез който всеки библиотечен специалист може да сподели своите идеи, виждания и интереси.

Да, това бяха годините, когато се изследват проблемите и се чертаят перспективите на развитие, годините, когато се разширява кръгът от задачи и се търси ясна посока за изграждането на стратегия за бъдещото, когато се утвърждава авторитета на професионалната ни организация в страната и в чужбина. Това са усилията на една професионална общност, която можа сама да избере пътя на своето развитие и да насочи своята енергия към взаимодействие с държавната власт, с ясно изразен стремеж към партньорство и активно съдействие при формиране на библиотечната политика и създаването на съвременна нормативна база, съобразена със спецификата и потребностите на библиотеките и библиотечната общност.

Служебните ангажименти и специализациите на Александър Димчев в чужбина – Франция, Германия и Израел, активната му международна дейност и сътрудничество с чуждестранни университети, участието и иниципирането на редица международни и национални форуми, откриват за него нови хоризонти, формират нов начин на мислене.

През тези начални години вниманието на СБИР е насочено към създаването на условия за модернизиране и развитие на библиотеките, за тяхното технологично обновяване, за създаването на нови услуги, адекватни на потребностите на обществото, чрез разработването на проекти и програми, чрез прилагането на иновативни модели. Проектната дейност изгради у ръководството на Асоциацията усет и нагласи за стратегическо мислене, за отговорност, за формиране на съвременни политики. От 1993 г. Ал. Димчев е автор, съавтор, ръководител и участник в едни от първите проекти: „Изграждане и развитие на национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа в България“ (1993–2000), осъществен с финансовата подкрепа на Фондация „Отворено общество“; „Шанс за българските библиотеки в 21 век“ (1998–2000) – мегапроект на Министерството на културата, СБИР и Фондация „Отворено общество“ и програма „Библиотеки“ на Фондация „Сорос“ – Будапеща, насърчаващ взаимодействието с други български неправителствени организации; и на още много други, последвали ги.

През 1996–1997 г. Ал. Димчев е включен в екип по разработването на „Национална програма за опазване на библиотечните фондове“, подкрепена от Фондация „Отворено общество“ – проект, изключително важен за българската книжовна памет. Управлението на Програмата е възложено на Министерството на културата, а финансирането – на държавната, местната власт и неправителствени организации, но действия по изпълнение на програмата не са предприети. Опазването и популяризирането на културното наследство е приоритет в културната политика на Европейския съюз. През 2011 г. ББИА отново се връща към проблема и инициира специализирано проучване за опазване на книжовното наследство в българските библиотеки, което да послужи като изходна база за създаването на „Национална стратегия и програма за дигитализация на съдържанието на културното книжовно наследство“, с цел съхранение и популяризиране.

Проектната дейност на СБИР/ББИА е с огромно практическо измерение и най-големите си успехи постига в областта на правната регулация на библиотеките. Библиотечният сектор остро изпитва необходимостта от съвременно законодателство и хармонизиране с европейските норми и изисквания. Усилията на библиотечната общност в областта на библиотечното законодателство започват още през 1991 г. Провеждат се дискусии за модела на нормативната база. Активността на екипа (с участието на Ал. Димчев) от специалисти е огромна. Разработват се варианти на проектозаконови. През 1997–1998 г. е иницирана специална програма: „Библиотечно законодателство“, подкрепена от Фондация „Отворено общество“. Разработена е цялостна платформа за нормативно устройство. Подготвят се проектозакон за библиотеките и проектозакон за задължителното депозиране на печатни произведения, аудио-визуални, електронни и други видове документи. Издадени са „Библиотечното дело в България. Сборник от нормативни документи 1878–1998 г.“ и „Сборник чуждестранно законодателство в областта на библиотечното дело“. В резултат на усилията единствено е приет Законът за задължителното депозиране на печатни произведения, аудио-визуални, електронни и други видове документи. За развитието на библиотечния сектор и за издигане статута на

библиотечната професия в обществото, за отстояване на професионалните норми, най-голяма роля изигра приемането на Закона за обществените библиотеки (2009), създаден по проект „Правна регулация на библиотеките и библиотечно-информационните дейности в България“ (2006–2008). Партньори в проекта са Министерството на културата, Британският съвет, СБИР/ББИА, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. За реализирането на този проект екипът получи изключително ценна експертна помощ от британските специалисти и финансова подкрепа от Британския съвет. Следващ етап в законодателната програма е подготовката на поднормативни документи, свързани с приложението на Закона за обществените библиотеки. Работната група подготви и нов тип нормативен документ – Стандарт за библиотечно-информационното обслужване, който за пръв път регламентира количествени и качествени критерии за финансиране на библиотеките и оценка на дейността им.

В списъка от приноси на Ал. Димчев едно от най-значимите постижения е създаването на Център за продължаващо образование на библиотекари (ЦПОБ). В областта на професионалната подготовка на библиотечните специалисти винаги сме имали много добри преподаватели – експерти в професията, но в резултат на глобализацията, на динамично променящите се изисквания и предизвикателствата на информационното общество, компютъризацията и напора на новите технологии, се налага трансформация в обучението. Съвременното общество предявява високи изисквания към качеството на подготовката, към компетентността, творческия потенциал и непрекъснатия стремеж за усвояване на новости в професията, за да може човек успешно да се реализира в достатъчно сложните и променящи се условия. Ученето през целия живот се превръща в необходимост и за библиотечната професия. Непрекъснатата квалификация е израз не само на лично желание и амбиции за професионално и кариерно развитие, но и за кадровата политика на ръководството на една библиотека. Позицията на Ал. Димчев, а и практиката в световен мащаб, сочат, че водещи институции в изграждането на система за непрекъсната професионална квалификация са библиотечните асоциации. Библиотечната професия в условията на конкурентна среда и пазарна икономика изисква непрекъснато поддържане на професионална компетентност и знания, повишаване на самочувствието и стремеж към професионална реализация. През 1998–2000 г. под ръководството на Ал. Димчев бе разработен проект за създаването на Център за продължаващо образование на библиотекари (ЦПОБ), чийто ръководител е до 2004 г. ЦПОБ е високо оценен като едно от най-сериозните постижения в дейността на СБИР/ББИА, като завоевание за библиотечната колегия. Проектът е финансово подкрепен от Фондация „Отворено общество“ и от Института „Отворено общество“ – Будапеща. Научноизследователската, преподавателската и управленската дейност на Ал. Димчев приоритетно са свързани с проблемите на професионалната подготовка на библиотечните специалисти. За пръв у нас той провежда мащабно проучване, на основата на което формулира „Политики за подготовка и развитие на библиотечно-информационните специалисти у нас“. В системата за професионално образование на библиотекари спе-

циално място отделя на елементите и структурите на надграждащото обучение – на текущата квалификация. Така, въз основа на проекта, към Катедра БИН и СБИР/ББИА се създава ново структурно звено ЦПОБ. Концепцията за продължаващото образование на библиотекари включва ясна представа за същността, приоритетните задачи, нормативната уредба, управлението, финансирането, материално-техническата база, учебните програми, участници и нива на обучение, набиране на курсисти сред завършилите бакалавърска или магистърска степен, времетраене. Учебните програми са разработени по модули и теми по актуални и ключови проблеми на библиотечната теория и практика. Цялостната концепция е съобразена със съвременните насоки и стандарти на библиотечно-информационните дейности, отразяващи световните тенденции и перспективи. И днес дейността на ЦПОБ е все така сериозна и успешна. Възможността да бъдат канени като лектори в курсовете на ЦПОБ и чуждестранни специалисти в областта на библиотечно-информационните дейности, представители на международни организации (ИФЛА, ЮНЕСКО, ЕБЛИДА и др.) и на водещи национални и специализирани библиотечни асоциации, правят занятията ефективни и привлекателни. Те представят новата, модерната визия за този сектор, запознават със съвременните тенденции на развитие, с добрите практики, с иновационните действия и политики. Курсовете на ЦПОБ оказват силно мотивиращо въздействие за включването на нови и нови членове в състава на Асоциацията.

Цялостната дейност на Ал. Димчев – научноизследователска, преподавателска и обществена, е изключително богата, многопластова и разнообразна, но аз се опитам да споделя моите впечатления и да добавя някои штрихи към портрета, получени през годините на съвместната ни работата в Асоциацията.

И днес Александър Димчев е все така безрезервно и докрай отдаден на професията, на колегията и на библиотеките. Той неотлъчно присъства и се включва във всички прояви на Асоциацията в страната и в чужбина. Навсякъде и винаги се стреми да отстоява позициите на библиотечния сектор и на нашата прекрасна професия.

За проф. Александър Димчев – Сашо като колега, административен ръководител, съсед и приятел

Милена Стефанова

**About Prof. Alexander Dimchev – Sasho as a Colleague,
Administrative Head, Neighbor and a Friend**

Milena Stefanova

Summary

This text aims at presenting Prof. Alexander Dimchev Dean of the Faculty of Philosophy at Sofia University “St. Kliment Ohridski” in a more general context. It outlines his merits in the development of the faculty. The paper is concerned with the less formal but rather more human aspects of academic management.

Key-words: Prof. Alexander Dimchev, Dean, Faculty of Philosophy.

Трудно е да пишеш за човек, когото познаваш отдавна. Дори не помня точната дата, на която се запознах със Сашо. Днешният уважаван от мнозина професор д-р Александър Димчев. Бяхме млади и ентусиазирани студенти. Той по педагогика, аз по социология. Ще да е било из коридорите на Философския факултет или по някое комсомолско мероприятие. Имало е някаква намеса на съдбата, така си мисля днес. И двамата останахме да работим в Софийския университет. Години по-късно сме станали и съседи. Дори 5 месеца сме живели в един вход, без да знаем това. Виждахме се в Университета, разговаряхме, но не сме споделили, че и двете семейства са се нанесли в нови жилища. Той, с прекрасната си съпруга и две момчета, които вече се бяха сприятелили с нашите две момчета – връстници и приятели и до ден днешен. Аз, с моя съпруг, който също се казва Сашо, и с нашите синове. Един ден през март, когато времето се затопли, го видях с децата пред входа на блока. Изумена узнах, че тези деца ги познавам, а ние вече сме съседи и станахме семейни неразделни приятели и до днес. Помагаме си кой както може и от сърце. Споделяме радости и неволи, веселим се и скърбим заедно. По-късно, когато и двамата участвахме в управлението на Факултета, общият ни домашен адрес беше повод за шеги и закачки от страна на студентите. Днес професорът е емблема на входа ни – с вечния си и неугасващ стремеж да създава нещо, да организира и подрежда нещата. Създаденото от него остава. Е, невинаги е перфектен, но е заразителен. Което е повече от перфектност.

От 2000 г. професор Димчев е част от ръководството на Философския факултет като заместник-декан в мандата тогава на доцент, а днес проф. Витан Стефа-

нов. Сашо Димчев и днес твърди, че е нямал опит и му е било трудно, защото Философският факултет е голям, с разнообразни специалности и различни интереси. В сложна обстановка, при смяна на част от екипа на деканското ръководство – на мястото на днешните професори Георги Димитров и Тодор Танев, деканът привлече колегите Нели Видева и Даниела Колева (днес професори). Сашо Димчев натрупа опит като отговарящ за стопанската част – ремонти и обзавеждане на учебни зали и кабинети на преподавателите. И тогава, пък и днес, това е една неблагодарна работа – парите никога не достигат, процедурите с обществените поръчки са тежки, доставките се бавят, изпълнителите на ремонтите трябва да се надзирават... Но може би точно неговата всеотдайност и доказаната грижа за колегите го направиха популярен сред общността и му помогнаха при избирането му за декан на ФФ през 2003 г. Той нееднократно е декларирал, че не е имал амбиции да става декан. Но според мен Факултетът спечели, че Сашо преодоля колебанията си. Ситуацията наистина беше сложна, защото конкурент на Сашо в изборите за декан през далечната 2003 г. беше колега от нашата катедра. Димчев безапелационно спечели, не защото другият кандидат, тогава доцент Тодор Танев, по-късно професор и дори министър на образованието, беше по-слаб. Такава е била ситуацията във Факултета. И двамата кандидати за декан бяха от т.нар. малки специалности. И двамата преди това са били част от деканското ръководство, но Димчев спечели доверието на мнозинството. През 2003 г. аз поех ръководството на катедра „Публична администрация“, едновременно с това станах общински съветник в Столичен общински съвет. Работата ми неимоверно нарасна, отговорността – също. Без помощта и разбирането от страна на декана на Факултета нямаше да се справя. Сърдечно благодаря на Сашо за подкрепата. Той си беше такъв към всяка специалност, към всеки колега от общността. Сашо Димчев и до днес милее за всички от Факултета. Наскоро нашата специалност отбеляза 20-годишнината от своето създаване. Сашо, воден от колегиални чувства, дори и като пенсионер, изпрати нарочно поздравително писмо до нас, за което сме му искрено благодарни. Такъв си е проф. Димчев – никога не забравя хората, с които е работил. Винаги разчиташе на колегията, която за него е част от елита на нацията.

Стъпка по стъпка минаха четирите години от първия мандат на проф. Димчев като декан на Философския факултет – с много грижи, разбира се. Той владее преодоляването на различията между отделните специалности и балансирането между тях. Но бяха трудни времена на реформа във висшето образование, когато трябваше да се развива магистърската степен в обучението, да се въвежда единната система за трансфер на кредити в учебните планове на специалностите. Целите на декана Димчев бяха високи: изграждане на материалната база – нови библиотеки, оборудване на учебните аудитории със съвременни аудио-визуални средства, нови мебели, нова техника за кабинетите на преподавателите, поддържане на ред и чистота. Често се шегувахме с него заедно със съпругата му, моя добра приятелка, че отива преди чистачките на работа, за да мете заедно с тях, за да е чисто за всички нас. Не е почиствал никога, но ангажираността му към проблемите на студенти, преподаватели, административен и помощен персонал го правеше част от ежедневието ни и всички му се радвахме. Той прие Философския факултет с

две нови и млади специалности – „Публична администрация“ и „Европеистика“. Беше еднакво ангажиран с всички специалности, но даде шанс на новите да се развият и да допринесат факултета да се позиционира по-добре в съвременната среда. Борбата с битовизмите е някак далеч от представата за ежедневието на университетски преподавател и учен. Системата за управление на университетите обаче е такава, че деканите на факултетите се превръщат и в стопански лица – ремонти, обзавеждане, баланс на бюджети, командировки, доставка на консумативи и какво ли още не. Често съпругата му споделяше, че би искала и към дома им да е толкова грижовен. Да, не му оставаше време, но сега като пенсионер се е впуснал в домашни ремонти и в облагородяването на околното пространство на нашия вход. Натрупаният опит като декан сега му помага. Няма равен на себе си.

Вторият мандат на Сашо Димчев като декан на Философски факултет дойде заслужено, естествено и без конкуренция. Получих покана да стана част от екипа му. По това време вече бе изтекъл мандатът ми на общински съветник и имах повече време. Възложи ми да отговарям за обучението в магистърската степен. За нашия факултет това е огромна сфера – с 8 бакалавърски специалности, 11 катедри и трудно регулиран понякога стремеж на преподавателите да развиват магистърски програми, чийто брой непрекъснато нарастваше, за да достигне днес до 41. Работата не беше лесна, но донасяше удовлетворение и за мен, и за цялото деканско ръководство. Бяха години, в които се радвахме на повишен интерес от страна на кандидат-студенти в магистърската степен. Имахме най-големия брой студенти в Софийския университет. Деканът ни умееше да създава екипи. През първия си мандат работи заедно с професорите Нели Видева, Иван Димитров, Даниела Колева, Димитър Денков, а през втория – с Димитър Денков, Иван Димитров, Мария Стойчева и моя скромност.

Най-ценно беше, че проф. Димчев никога не пропускаше да се среща с колегите, не се криеше от проблемите, посрещаше ги и търсеше най-благоприятния за Факултета изход.

И през цялото това време не намаляваше учебната и научната си ангажираност. Намираше време за студентите и докторантите, за катедрата си, за участието в конференции, за научните публикации. Трудно е да повярва човек, че въпреки огромната си натовареност с административна работа Александър Димчев е автор на 30 монографии и студии в областта на библиотечното дело, повече от 300 статии и доклади, публикувани в страната и чужбина, 60 електронни публикации. Съставител и редактор е на 34 издания. Изнесъл е около 150 доклада и е участвал в научни форуми в страната и в чужбина – Франция, Полша, Дания, Унгария, Германия, САЩ, Русия, Чехия, Словения, Словакия, Сърбия, Италия, Гърция, Малта, Тайланд, Кипър, Македония, Румъния, Холандия, Турция, Великобритания и др.

Всъщност за Сашо на първо място са били винаги студентите. Често се учудвах как успяваше в натоварения си график да намери време и дълго да разговаря с тях. Особено добре работеше със Студентския съвет. Той вярва в студентското самоуправление и възможността чрез съдействие с преподавателите студентите да подпомагат развитието на Факултета и Университета. Винаги е толерирал студентите. Намираше начин да работи ефективно с председателите на Студентския

съвет. Винаги с добро споменава Николай Михайлов, който предизвика навремето ползотворна дискусия за състоянието и бъдещето на специалност „Психология“, Момчил Тодоров, когото Сашо определя като интелигентно момче, но по-рязък в отношенията си с колегите, Сибила Стоянова, която внесе свежест в дейността на студентите. Съвсем неслучайно проф. Александър Димчев години по-късно, през октомври 2013 г. подкрепи исканията на „Ранобудните студенти“. Те вече бяха окупирали аудитория 272 в сградата на Ректората, когато ставаше ясно, че събират подкрепа, а ситуацията може да се развие и към окупация на целия Университет.

Помня, бяхме отишли двете семейства да вечеряме в квартално заведение, когато ми се обади по телефона, че студентите са окупирали сградата на Ректората. По това време аз бях заместник-ректор, отговарящ за учебната дейност в ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“. Без никакво колебание отидохме веднага със Сашо Димчев в Ректората. Студентите бяха притеснени, естествено, страхуваха се от провокации и политическа намеса. Мен не ме пуснаха при себе си, защото бях част от ръководството, но приеха проф. Димчев да остане при тях. Той влезе и прекара цялата нощ в разговори със студентите. На другата сутрин дойде, за да ме успокои, че студентите са разумни и няма да допуснат нанасяне на щети на Университета. Подкрепяше ги в техните искания, публично заяви позицията си, ходеше на протестните шествия. С това спечели нови приятели, но и нови врагове. Такъв си е Сашо Димчев, има открита гражданска позиция, която изразява, без да се притеснява. Спомням си, когато като декан на Факултета и член на Академичния съвет на Университета отстояваше с всички средства интересите ни. Включително с противопоставяне на унищожителната правителствена политика по отношение на висшето образование и науката.

Всички помним прекрасните празници на Факултета, организирани от нашето деканско ръководство, където преподаватели, студенти и докторанти демонстрираха своите достижения, а вечерно време се веселяхме. Не забравяме и посрещането на скъпи гости – академични партньори, част от които гостуваха поради личните заслуги на Сашо Димчев. Достатъчно е да споменем церемонията по връчването на „Доктор хонорис кауза“ на кардинал Рафаеле Фарина, директор на Ватиканската библиотека.

Споменах вече, че Димчев поставяше на първо място студентите, но не забравяше преподавателите и администрацията на Факултета. Особено се грижеше за осигуряване на разнообразни стимули за нас – допълнителни възнаграждения, уважение, грижите за творческия дом в Китен, където имаме възможност да организираме различни научни форуми – конференции, летни школи, докторантско училище, а и да почиваме със семействата си.

Това е само една малка, обобщена част от извършеното от проф. Александър Димчев като административен ръководител на Факултета. Невъзможно е да бъде споменато всичко, но във всяко свое начинание Сашо беше *човекът и колегата*. Макар накрая на своята университетска кариера да се оттегли в Университетската библиотека, той несъмнено е и ще си остане част от Философския факултет.

Бъди здрав, Сашо, радвай се на живота, пиши книги, бъди все така граждански активен и непримирим към слабостите на обществото ни. Радвай се на внуци и да дочакаш и правнуци!

Радетел за отворения достъп в България: един аспект на научното наследство на проф. Александър Димчев

Милена Добрева-Макферсон

A Champion of Open Access in Bulgaria: One Aspect of the Scientific Heritage of Prof. Alexander Dimchev

Milena Dobрева-McPherson

Summary

This short article explores in brief the contribution of Professor Dimchev to the introduction of the concepts around open access (including also open science) in Bulgaria. It looks at the combined role the development of www, electronic publishing and digitisation played for the emerging and advancement of the open access movement and at the different patterns of its advancement in different environments. The article is of exploratory and biographical nature.

Key-words: open access, open science, electronic publishing, creative commons.

В началото на 90-те години на XX в. е поставено началото на движението за отворен достъп. По това време световната информационна мрежа (www) е вече в масова употреба. Широко разпространени са и електронните публикации – от една страна, са навлезли компютърните системи за предпечатна подготовка, а семейството от езици за маркиране на документи SGML, HTML, XML позволява да се подготвят електронни публикации за разпространение в средата на www. Все повече навлиза и дигитализацията, която позволява да се създадат различни електронни представяния на ръкописи, книги и разнообразни други документи. Увеличеното предлагане на дигитални обекти в електронен вид налага и създаването, и прилагането в практиката на различни бизнес модели, които варират в диапазона от безплатно предоставяне на електронните публикации до различни методи за заплащане (било чрез различни видове абонамент или по брой достъпни документи).

Издателската индустрия е един от информационните сектори, който е сериозно засегнат от тези процеси. Предишните бизнес модели на издателите се нуждаят от преосмисляне в условията на лесен достъп до електронните документи. Всички тези линии се пресичат в широкото обсъждане на въпросите кой точно трябва да финансира създаването на електронни публикации и дали потребителите им трябва да заплащат за достъпа. Този въпрос стои особено остро за издателите на научна литература. От една страна, научните изследвания най-често са

финансирани от държавата, т.е. със средствата на данъкоплатците. Публикуването в списание, което следва обичайния модел за заплащане на достъпа, означава, че за развитието на следващи научни изследвания пак с държавни средства се плаща същият този достъп. Движението за отворен достъп¹ успява да постигне съществена промяна. Появяват се и добиват популярност списания със свободен достъп². Движението формулира своите принципи в серия от декларации – от Будапеща (2002), Бетезда (2003), Берлин (2003) и Лион (2014). Движението повлиява и развитието на ясни правила за описване на правата за използване и повторно ползване на дигитални материали Creative Commons от 2001 г. насам. Европейският съюз налага изискване публикациите по проекти с финансиране от Европейската комисия да бъдат предоставени чрез отворен достъп. Отвореният достъп се преосмисля като част от т.нар. отворена наука, при която не само публикациите, но и данните и методиките на изследване са достъпни свободно. Тази отвореност позволява да се правят изследвания в съвсем друг мащаб, като се използват данни от различни изследователски центрове. Тя също позволява и да се привличат към изследванията неспециалисти – т.нар. гражданска наука. Липсата на бариери за достъп до публикации и данни лишава от една негласна привилегия академичната общност, която в последните векове има изключителен достъп до научната литература чрез специализираните академични библиотеки.

Това много кратко описание на появата на движението и на неговия смисъл показва колко сложно явление е то. Развитието на информационните и комуникационните технологии дава необходимата платформа за предлагане на отворен достъп, но техническата възможност не изчерпва темата, а води до преосмисляне на обществения договор на академичната общност и до предефиниране на ролята на изследователите, издателите, създателите на държавни и институционални политики, и дори има влияние и върху безпрецедентната възможност за привличане на гражданите към участие в научния дебат.

Интересно е да се отбележи, че всъщност терминът „отворен достъп“ не е нов. Ако използваме данни за него от анализатора на словосъчетания на Google n-gram viewer (Фиг. 1 и 2), можем да забележим и по-ранни периоди, в които това съчетание се е използвало активно на английски език (Фиг. 1). В началото на XIX в. тази употреба е в религиозен контекст. Тогава има смесване на религиозната концепция с появата на идеята за отворен достъп до библиотечни фондове (чрез рафтове на свободен достъп). От данните за използването на термините на английски език е видно и че концепцията за отворена наука е все още с най-малка популярност от тези за отворен достъп и отворени данни. Термините *отворени данни* и *отворена наука* са и нови, и оригинални за разлика от термина *отворен достъп*.

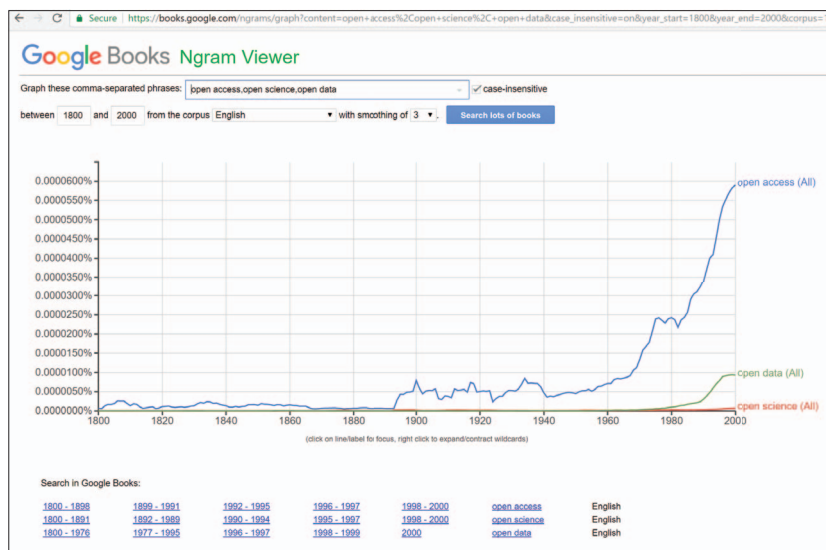
Данните за разпространение на тези термини на руски език показват различна

¹ Suber, P., 2013. Open Access Overview. <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>

² OpenDOAR – The Directory of Open Access Repositories, http://www.open_doar.org/

динамика (Фиг. 2). Там терминът за отворен достъп изглежда по-широко употребим през 60-те години на XX в.³

Фиг. 1

Графика от анализатора на Google n-gram viewer илюстрира появите на словосъчетанията *open access* и *open science* в съдържанието на google books (от януари 2017 г.)

Любопитна е разликата в динамиката на употреба на термина на английски и руски език – на практика появата на движението за отворен достъп още не е повлияло новата употреба на термина да заеме по-висока позиция спрямо широко обсъждания достъп до традиционни фондове през 60-те години на миналия век.

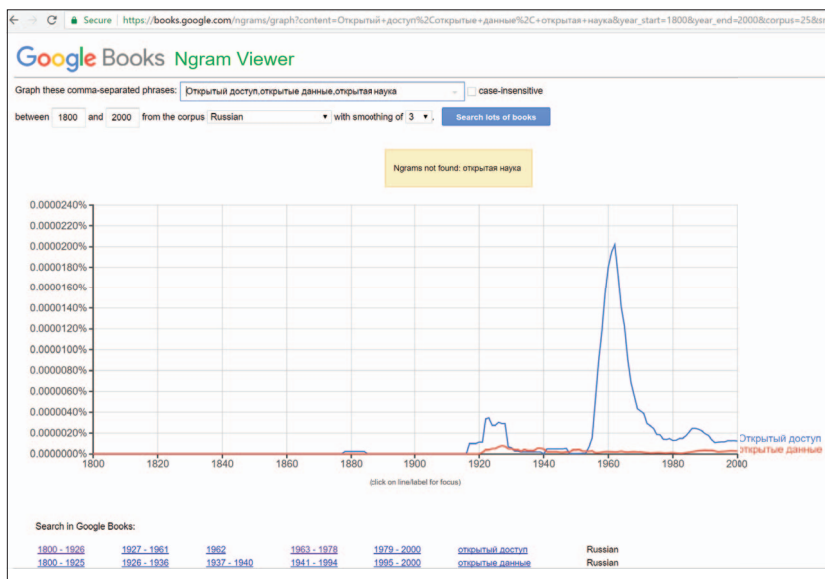
Интересно е да се изследва как различните обществени договори и положението на изследователската общност в общия контекст на държавните политики на различни страни влияят на възприемането и разпространението на ценностите, които отвореният достъп носи.

В тази статия искам да се спра на някои аспекти от работата на проф. Александър Димчев, който има несъмнен принос в популяризирането на понятието за отворен достъп у нас, а напоследък и в областта на отворената наука. Тя няма претенции за системно изследване и биографични наблюдения, но по-скоро обобщава лични впечатления от професионалните ни контакти през последните години.

Ще започна отзад напред. През януари 2017 г. колегията на Университетската библиотека при Софийския университет организира тържество, с което показва уважението си към приноса на проф. Димчев за библиотеката. От 1981 г. той се занимава не само с организацията на работата на тази водеща академична

³ Данните от книги на руски език са по-скромни отколкото тези за английски език и един по-обстоятелствен анализ би изисквал да се ползва независима извадка от текстове.

Фиг. 2

*Графика от анализатора на Google n-gram viewer илюстрира появите на словосъчетанията **открытый доступ** и **открытые данные** в съдържанието на google books на руски език (от януари 2017 г.)*

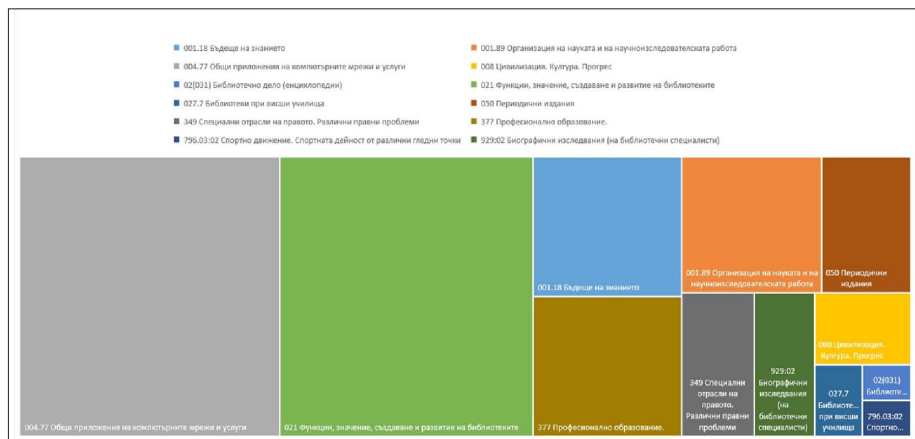
библиотека, но и внася интересен и ярък принос в редица области с подчертан новаторски характер. Проф. Димчев има принос в библиотекознанието, в теорията, управлението и организацията на библиотеките, в информационните политики, културните, в правните и професионалните аспекти на библиотечната среда у нас.

В тази статия ще разгледам накратко „портрета“ на неговата публикационна активност според библиографията му.⁴ Първата публикация на Александър Димчев е в списание „Библиотекар“ през 1984 г. Това особено ме радва, тъй като този брой на същото списание (сега „Библиотека“) е посветен на неговото дело. В следващите години той пише основно по темите за използване на информационни системи и услуги и за ролята на библиотеките в образованието и научните изследвания. Постепенно разширява темите, по които работи, като засяга в публикациите си въпроси за научната периодика, платените услуги в библиотеките (тема, предшестваща дебата за отворения достъп) и разнообразни аспекти на политиките в областта на библиотечното дело и образованието на професионалистите в тази област. Неговите широки интереси водят и до изненадваща публикация за спорта и библиотечните професионалисти.

⁴ Капитанова, Мария. Професор Александър Димчев. биобиблиография. София, Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2012. 56 с. с портр.

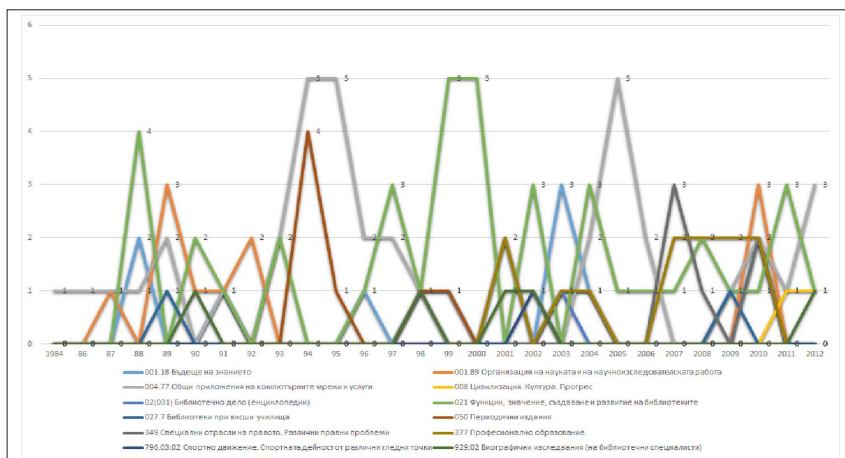
През 2012 г. проф. Димчев има публикации по темата за отворения достъп, а през 2014 г. – и докторант по темата.⁵ Публикациите на проф. Димчев за отворения достъп са посочени в библиографията в този брой, съставена от Ефросина Ангелова-Пенкова.

Фиг. 3

*Разпределение на публикациите
на проф. Димчев в периода 1984–2012 г. по теми*

Фиг. 4

*Разпределение на публикациите
на проф. Димчев в периода 1984–2012 г. по теми и години*

⁵ **Ганчев, Г.** 2014. Отвореният достъп в научните комуникации и влиянието му върху университетските библиотеки в България. Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 05.08.35. Книгознание, библиотекознание, библиография.

Разглеждането на научните интереси на проф. Димчев, отразени в тематиката на неговите публикации, показва как въпросите за отворения достъп си кореспондират с предходните области на неговото изследователско и професионално търсене – от въпросите за периодиката и платените услуги до информационното осигуряване в библиотеките. Разнообразният му опит го поставя и в центъра на разработка на правно регулационни текстове, а темата за отворения достъп съчетава в себе си всички тези аспекти. Това е една изключителна илюстрация в каква степен съвременните теми в областта на библиотекознанието изискват разностранен опит, знания и умения.

Едно много важно личностно качество, което проф. Димчев проявява през целия си професионален път, е умението да се отсяват важните нови тенденции и да се предвиждат техните последици за бъдещата практика, нещо, което се потвърждава напълно и от неговата изключителна роля за популяризиране на отворения достъп в България. През ноември 2016 г. имах удоволствието да участвам в международен семинар, който Университетската библиотека организира по негова инициатива. Този семинар разглеждаше как отвореният достъп и отворената наука влияят не само на библиотечната практика, но и на процесите по оценка на изследователския труд и акредитацията на научните организации. Тази тема, още недостатъчно застъпена в българските условия, е също предмет на широко международно обсъждане.

Малцина са професионалистите, които успяват да поставят в центъра на обсъжданията теми със сериозно значение за бъдещето развитие. Начинът, по който проф. Димчев се включва в дебата за отворен достъп, не е изключение, а част от един вдъхновен изследователски път. Да се надяваме, че оттеглянето от активна професионална дейност няма да спре проф. Александър Димчев от напипване на важните теми и от въвеждането в тях на млади колеги – нещо, което осигурява приемственост не само на идеите, но и на яркия начин на мислене и новаторския дух.

Една трудно забравяна любов. Симбиоза между книги-библиотеки-наука-футболната топка. За... приятелите...

Александър Димчев

**A hard forgotten love
Symbiosis between books-libraries-sciences-a football
For... my friends...
*Alexander Dimchev***

Summary

On January 13 the University Library “St. Kliment Ohridski” gave a start to the new year 2016 with an unusual exhibition – “Between Science and Football. The football team of faculty members and staff at Sofia University (1981–2009)”. Prof. Alexander Dimchev – leader and longtime organizer of the team was its initiator and main event organizer.

Among unprecedented interest to the event, the exhibition was opened by the Director of the University Library Assoc. Prof. Anna Angelova. Assoc. Prof. Georgi Valchev – Vice-Rector of Sofia University, greeted players of different faculties and generations over the years. He expressed hope the exhibition to be the first step towards the revival of organized sports activities in Alma Mater. Prof. Boyan Biolchev and Ass. Prof. Veselin Radkov, who for nearly 30 years have been goalkeeper and captain of the football team of Sofia University, shared their memories of “the glorious time of their youth”.

A recently presented photo album reflects on the events related to football as a part of Alma Mater’s history. The present text is an expanded version of this book. In it, Prof. Alexander Dimchev, its author, gives his evaluation of the 35th anniversary of the targeted sport activities of faculty and staff at Sofia University, organized jointly with the university’s Sports Department. The professor talks about the birth of the idea of organized sports in Alma Mater and the establishment of 11 male and female sport sections, stressing that the majority of today’s participants now occupy responsible positions in the country and abroad. Prof. Dimchev describes with much emotion the history of the university’s football section – being the most active one. He traced the main points of its activities, stressing that its preservation after 1989 as the only real sports organization in Sofia University was only due to the enthusiasm, unity

and friendship among the University professors from different faculties, many of whom attended the anniversary event.

The focus of the book “Between Science and Football” is to present the players in the football team of Sofia University, as well as to pay tribute to those of them who are no longer among us. It highlights the football games of the team at both home and abroad, aiming to return the enthusiasm to and revive the idea of organized sport activities of faculty and staff in Alma Mater. The photo album showcases present iconic photographs of the most important moments in the history of the team – the match versus the team of journalists from Sofia media, the encounters with student

teams, the battle and victory over the team of Stasi in GDR, the memorable match between teachers against the female student football team organized for the occasion of the 100th anniversary of the University, the first football kits, documents and scientific research papers of major players.

The glorious years of the existence of university’s “Football” section is illustrated with photographic materials, which track the symbiosis between science and football in Alma Mater.

This book guards the memory of its author and his colleagues as something more than lecturers, but also as people whose lives are tightly woven between both science and sport.

The included text presents the author’s experiences and thoughts in regards to: the great game of football itself; his past sports activities; childhood, adolescent and student years; his time in the National Library and the Sofia University. All of which is detailed within the context of the many fond emotions and friendships that the author found in the past years and which, despite changes in respective roles and directs in life of the various members of the “team”, continue to this day.

Key-words: memory, football, National Library, Sofia University, University Library.

Уводни думи

Защо реших да се захвана с темата за футбола? За някои хора – безинтересна тематика, която те откъсва от сериозните занимания.

Реших, за да остане следа!!! Смятам, че тя не е мимолетна.

Тя е частица от историята на нашия Университет, на Националната библиотека, на хората, които работят в тях, които отстояват идеите и мисията на Алма матер и на библиотечната професия. Защото в тях е въплътено царството на академизма, на летежа на мисълта, на знанието и информацията, на книгите, на свободните из-

куства и воля... Места, които са длъжни да съхраняват и своята памет. Нямайки от какво да се срамуват. Съхраненото е предмостие към бъдещето на нашата чудесна работилница на човешкото познание и на интелекта.

Поне така разсъждавам като библиотекар, или като човек, знаейки силата на записаното и запазеното за поколенията слово. Защото така се обогатява паметта и традициите на нашата цивилизация и на институциите. По този начин те се превръщат в по-привлекателни и по-търсени от хората. Така те вдъхват и по-голямо доверие и дават надежди за поколенията! Особено в днешния глобализиращ се свят, в който доминира ключовата дума „несигурност“.

Куражът ми дойде малко преди да бъде готова фотоизложбата „Между науката и футбола“, която официално бе открита на 13 януари 2016 г. в сградата на Университетската библиотека. Средище, в което преминаха 17 години от биографията ми. За което съм съхранил едни от най-прекрасните спомени. Изминаха едни от най-хубавите и щастливи мигове в моя живот. Където създадох своето семейство. В което се развих професионално. Където срещнах незаменими и изключително хуманни, високоинтелигентни хора, които ме посрещнаха с доверие и уважение, въпреки моята младост и определена неопитност. Подадох ми ръка. Поддържаха ме, гласуваха ми доверие и в най-трудните моменти. Не ми спестяваха неудачите, помагаша ми. Заставаха безрезервно зад мен по сложните пътища на внедряването на новостите. (По подобен начин чувствам близко до сърцето си и НБКМ, институцията, която ми даде старта и любовта към професията.) Получих подкрепата на моите колеги от СУ срещу „новоизлюпилата се опозиция“ в Алма матер и в УБ по време на инфарктното заседание на колектива, когато защитих тогавашния директор ст.н.с. Стефан Кънчев от голословните нападки и унижението, на което бе подложен. (Наскоро след това той си отиде от този свят, не успял да понесе обидите.)¹

Библиотеката и нейните невероятни и прекрасни хора, които и до ден днешен

¹ В основата на „дисидентите“, защитаващи честта на настъпилата демокрация, застанаха както честни комунисти и безпартийни, така и хора, свързани с Държавна сигурност, като проф. Богдан Богданов – председател на Библиотечния съвет в УБ. Групата на демократично настроените хора от Алма матер включваше следните преподаватели: доц. Любен Атанасов – БИН, проф. Богдан Богданов – ФКНФ, доц. Драгомир Драганов – ИФ, проф. Иван Лалов – ФзФ, проф. Панайот Бончев – ХФ – зам.-ректор, проф. Цочо Бояджиев – ФФ, проф. Георги Шишков – ГГФ, председател на профорганизацията и др. След години, когато се извадиха досиетата на членове на академичната колегия като доносници на ДС, в тях фигурираха част от имената на тази група. Срамен беше начинът за оправдание защо са служили на ДС. Не сме глупци!!! Отново, след време, някои от тези хора подкрепяха демократични и граждански изяви в СУ. По същия начин те поддържаха и „ранобудните студенти“ (бях единственият преподавател, който подаде оставка – в знак на подкрепа на техните справедливи искания). Въпреки моя призив за колективна оставка. Разбира се, право на всеки един индивид е да вземе собствено решение. Явно е много лесно днес да бъдеш „демократ“, да крещиш в масовката, да обикаляш по площадите и да се криеш в тълпата... Да хитруваш в исканията. Да „ходиш на разходка“ на митингите с познати и приятели, когато ти е приятно и е хубаво времето. Трудното е да бъдеш честен към младите хора, да ги защитиш истински, жертвайки част от своето благополучие и спокойствие!!! За съжаление до ден днешен бродят сенките и скелетите на тези странни и всъщност силни хора, които управляват процесите и то в националния университет!

ме приемат като един от тях. В тежък момент за мен – „отлъчен“ от катедрата, на която посветих 19 години от своя живот. Разбрах, че библиотеката е моят и нашият истински дом. Още нещо ме свързва и ме върна към спомените за любимата ни академична общност – Университетската библиотека. В нея бе и центърът, където се развиваше организационната дейност на спорта в Алма матер. Именно от нея проведохме нашите мечти, реални резултати, успехите, загубите, приятелството, солидарността и дългогодишното ни уважение един към друг – хората, които играехме над 30 години заедно футбол. Тъй наречените „ритнитопоквци“.

Заслужава си да се опитам да се изявя на попрището на хроникъора. Още повече, че събитията са минали директно край мен, през моето съзнание и с активното мое участие. Дълга написването на следващите страници на колегите, на приятелите, с които гонихме топката. Те са в резултат на вълнението, което ме обхвана, прехвърчайки през събитията и мачовете...

Това е и малка изповед на едно обикновено момче, извървяло пътя от крайния квартал, „преплувайки реката“, за да се влее в лоното на Националната библиотека, Университетската библиотека и Алма матер. За да може днес да се нарече щастлив човек. История, която е характерна за много хора от нашата генерация. Основният текст е на А. Димчев. Авторът благодари най-сърдечно на колегите и приятелите за тяхната съпричастност.

Специална благодарност на директорката на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ – доц. д-р Анна Ангелова, и на нейния екип за сърцатата им подкрепа!!!

Искрено се надявам темата да бъде продължена от нашите следовници. За целта ще трябва да натрупат „емпиричен“ материал!

Моето разбиране за великата игра футбол. Какво е за мен футболът?

Всичко за мен започна много необичайно, но все пак ми се струва закономерно. Футболът ми е в кръвта, както на всяко едно момче по света, израснало в крайните или в бедните квартали. И което мечтае да стане велик играч. Разбира се, това се удава на малцина и човек с времето става реалист. Но кое момче не мечтае... поривите и бляновете – не бива да се прекършват. Един ден животът ще стори това.

Футболът беше нашата идентификация.

Ние в Дразмахала играехме по всяко време – от сутрин до среднощ. Важното е да има с кого, а дори и сам. Игрите продължаваха, докато не счупвахме уличната лампа... Дори и това не ни спираше, особено когато имаше пълнолуние. Най-тъжно и неприятно беше, когато трябваше да се прибереш вкъщи, или да те водят на гости, или на уроци.²

² Като всички родители и моите бяха решили да ме правят дете чудо, или да открият някакви скрити таланти в мен. Бях на около 9–10 годинки, когато бях записан на пиано при Пенка Кърджийска, приятелка и комшийка на леля ми. Тя живееше на ул. „Бирюзов“ № 23, срещу Първа английска гимназия. Моето отиване на поредния урок беше съпътствано от осмиване от страна на моите връстници, и от силно нежелание, от моя страна, да изучавам пиано – на фона на мачовете, които се играеха в това време в махалата. Леля Пенка също виждаше някакви музикални заложи в моя милост. Както е казал народът, „Едно зло никога не идва само“, така се случи и с мен. Научавайки, че

Ритахме с всичко. Поради липса на средства – бяхме много изобретателни, понякога за наша сметка или за сметка на други... най-често – на нашите родители. Като се започнеше от консервна или картонени кутии, особено първите вдигаха невъобразим шум – вечер, когато се запалваха лампите и постепенно с напредването на нощта гаснеха като светулки. Много често поради липса на топки, които струваха доста пари (за онова време), подритвахме картонени глави на кукли, които щедро се изхвърляха на боклука в цех „Детска радост“, находящ се около нас.

Днес ми е малко болно, като си спомням онези кукленски глави как биваха унищожавани и обезобразявани с шутове.

За съжаление младите се замислят „един ден“ за онова, което днес за нас, преминалите в друга категория – решаваме, че е неправилно, или в случая – вандалщина. Така се развива светът...

Топки имахме, разбира се. Само че те бяха далеч от днешните изискани, смелнящи модата си на всяко едно световно първенство. Нашите най-често биваха гумени или пластмасови – по 1.20 лв. Те бяха лукс за повечето от нас. Обикновено събирахме вторични суровини или пестяхме от закуските, за да имаме подобен „мерцедес“. За съжаление, ние, „пръчлетата“, много бързо късахме и пукахме тези така мечтани придобивки. Продължавахме да ритаме техните останки, изобретявайки различни способности, за да можем да ги ползваме поне още мъничко – до краен предел. Пълнехме ги с парцали, вода и др. Понякога си правехме експерименти и слагяхме камък, паве или тухла в тях. Това в повечето случаи беше жестока детска игра. Залагахме „топката“ и чакахме да мине някой, който да „изпълни“ дузпата. Мераклии се намираха винаги. В зависимост от ентузиазма и засилката към топката, които влагаше изпълнителят, зависеше за колко дни ще му бъде даден „болничният лист“, или ще бъде налаган неговия глезен с лук и други „бабини илачи и деветини“. Така си отмъщавахме най-често, особено на по-големите. От нашите спринтьорски качества зависеше и нашето оцеляване, или дните ни, записвани в „медицинската ни бележка“.

ходя на пиано, учителката ми по пеене реши, че от „мучащото“ до вчера за нея момченце ще стане чудесен солист в училищния хор. Бях записан веднага в хора, който трябваше да посещавам. Всичко това ме откъсваше от игрите. Непрекъснато се чудих как да не ходя на тези чужди за мен и за моето дразмааленско обкръжение занимания. За тогавашна моя „радост“ леля Пенка почина – внезапно. (Размишлявайки след време за нея, си мислех дали пък и моето „виртуозно проявление – свирене“ нямаше вина за нейната кончина?) Отдъхнах си и започнах да играя редовно, тъй като и даскалицата ми по музика разбра, че едно „магаре си остава и магаре в пеенето“. Само че моите родители не бяха на това мнение. Беше помолен, от тяхна страна, моят чичо Вертер, цигулар в Националната опера, да ми купи цигулка. Той изпълни за голяма тяхна и за още по-неголяма моя радост тази заръка. Беше ми закупена от Италия чудесна цигулка на старо (четвъртинка). Само че за разлика от пианото, този път наученото от уроците по любимата ми история за „лудизма“ бе в мои ръце. Връщайки се един ден с цигулката вкъщи, сподирян от закачливия присмех на моите връстници „...цигу-мигу... цигу-мигу...“, не се стърпах и настъпих цигулката на тротоара. Така свърши моята „бляскава музикална кариера“. От бъдещо дете чудо се върнах в света на нормалните деца, които тичаха по-дир топката по цял ден. Все пак една от мечтите в нашето семейство се сбъдна – моята.

„Ролсройсът“, наречена истинска футболна топка – беше мечта, която рядко имахме възможност да „яхнем“ и да поритаме с нея. Обикновено това се случваше след новогодишните празници, когато Дядо Мраз беше по-щедър към няколко деца в нашия работнически квартал. Те бяха най-често от по-заможни семейства. В такива моменти ние се сещахме за тях. Обграждахме ги с необходимото внимание. Иначе те бяха аутсайдери във футбола за нас. (Не само поради народопсихологическия климат, който е присъщ за всички общества – антагонизмът между бедни и богати.) Само че те имаха възможности, каквито ние не споделяхме. Топката ни обединяваше и ни правеше равни.

Футболните топки по мое време бяха от естествена кожа и с т.нар. „цивка“ – откъдето се помпаха. След години се смениха техните особености. За нас тогава тези кожени кълба, освен че ни доставяха огромна радост – понякога бяха причина и за травми, и за болки. Особено когато се намокреха, започваха да тежат по няколко килограма – вместо около стандартните 450–480 грама. Напоени като сунгери. Ако някой имаше по-силен шут и не дай си боже, да се изпречиш на пътя на топката, неминуемо получаваше сериозна травма, или дълго време се превиваш, или търкаш синьо-червеното място. Още по-лошо беше да уцелиш топката с главата, особено на мястото, където е „цифката“. В 95% от случаите имаш чувството, че си се сблъскал с бързия влак, или с дрезина. Сред неприятните неща от подобни удари задължително ти оставяше и нишан, като татуировка с формата на „вързанките на цифката“.

За нас, момчетата, беше огромна чест да се домогнем до възможността да поиграем с истинска футболна топка. Дори само да я прехвърлим от ръка на ръка. Няма да забравя удоволствието да гоним топките на по-големите извън терена. Или да ни покажат истински футболни топки на стадиона, където ходихме много често на тренировките на батковците. Много се радвахме, когато някой изритваше топката далеч от вратата и имаме възможност да си поиграем за 20–30 секунди с нея, гонейки я.

Същото бе и със спортните ни обувки. Радвахме се на стария стадион „Локомотив“, когато домакинът или нашият треньор, бате Сашо, ни даваше да докоснем обувките на нашите идоли – Котков, Дебърски, Деянов... Най-много обичахме да пипаме и се възхищавахме на обувките на Давидов – 47–48 номер. Огромни – гледахме ги като „Малкия Мук“. Още един важен щрих от онова време. Обувките на тези наши идоли бяха винаги лъснати от обувача на отбора, но по част от тях имаше крпки. Защо ви въвличам в тези спомени. Първо, защото имаше истински футбол и футболисти с характер – истински мъже. Затова ходеха хората на мачовете и пълнеха стадионите!

Моят татко, който обичаше футбола, но нямаше достатъчно финансови средства, не посещаваше мачове.³

³ Ярکو в моето съзнание се открояват два случая, свързани с този недоимък и с мекия, или по-точно с благия и благороден характер на татко. Първият е следният. Моят любим отбор „Локомотив“ трябваше да играе мач с „Вашаш Гьор“ (унгарски отбор през 60-те години на миналия век). Минавайки край една от касите, на които се продаваха

За сметка на неговото не посещаване на футболни срещи, той ми даваше всяка сряда и събота извинителна бележка, да не ходя в училището. Знаейки, че няма да бъда в клас, особено ако играеха моите любимци.

билети за мача, помолих татко да отидем на мача. Той ми каза, че има само два лева за цялата седмица за прехраната на семейството ни (колкото струваше мечтаната хартийка). Не знам с какви аргументи си послужих, освен с насълзените си очи, но за мен чудото стана. Татко купи билета. Следващото незабравимо изживяване беше мачът на „Марек“ – гр. Станке Димитров (днес Дупница), и „Левски“ – София. Срещата се игра на градския стадион „Бончук“. По това време работеше следната „социология“: когато губеха домакински мач отборите, падаше производителността на труда за седмицата в населените места на губещите тимове с около 30–35%. Особено чувство и атмосфера имаше при подобни мачове между извънстолични състави и тези на непобедимите „Левски“ и „ЦСКА“. Гостуването на двата „колоса“ в провинцията се превръщаше в нещо като национален празник. Без да навлизам в подробности, ще сподея спомените си от онова незабравимо събитие в (днешна) Дупница. Отново с кандърми накарах татко да отидем на мач по време на ваканцията. С него пътувахме сутринта рано с влакчето от Рила до Кочериново, откъдето взехме влака за града. Беше неделен ден. Отидохме при неговите роднини – Занкините, за да вземем билетите, поръчани и закупени. Според дядо Иван от Дупница – с много мъка и допълнителни „атрибути“. Към 12 ч. бяхме на стадиона, срещата започваше от 17 ч. Притичвах като дива козичка от еврейските гробища, където живееха нашите роднини, с една-единствена цел – стадиона. Дори не обърнах никакво внимание на баба Витка, сестрата на моята баба, с която се тачехме много. Моето внимание беше насочено изцяло да стигнем навреме. Имаше защо да бързаме. Всички улици към игрището бяха изпълнени с хора, скари, сергии, продавачи на най-различни неща – като на събор. Отвсякъде се чуваше: „Търси се!“ Хора без билети, надявайки се някой да се откаже, даваха 5–10 пъти повече от цената на билета. Някои, увесили по едно агне на врата, го предлагаха, само и само да попаднат на двубоя. Всичко това изостряше сетивата и напрежението сред хората за предстоящото събитие. Каква беше моята изненада, когато, влизайки на стадиона и търсейки нашите места, се оказа, че той е вече почти изпълнен по седалките и пистата около терена. (По сведения на Димо Райков в неговата книга „Сини сърца“ от 2015 г., посветена на победата на „Левски“ над „ЦСКА“ със 7:2, той отбелязва следния факт. Стадион „Бончук“ е бил с капацитет около 10 000 зрители, а на мачовете с „Левски“ на него присъстват около 30 000.) Беше истинска атракция – до започването на мача след около 5 часа, да се наблюдават изобретателните действия на запалянковците, останали без места. Които граничеха с изпълнения в цирк, присъщи не на хомосапиенс, а на нашите прародители, от които се твърди, че сме произлезли. Част от тях сякаш бяха накацали и висяха на клоните на тополите – между 5 до 7 часа. Някои от тези с по-малък опит, или социализирани „софиянци“, нямаха добри умения във „висенето“ – бързо се отпускаха, имаше и „капещи круши“. За радост, без сериозни наранявания, дължащи се на радушния прием на посрещачите отдолу, също мераклии за някой клон... Цялото това представление, съчетано с „чопленето“ на семки и невероятното точните попадения в публиката на продавачите на гевреци, се прекратяваше изведнъж. Разбира се: след появата на предстоящото и дълго очакваното зрелище – излизането на отборите на терена и започването на мача. Как конкретно завърши този двубой – с 30–35% спад на местното производство. По-важното за мен беше, че бях с моя татко и вървахме около 35–40 км от Ст. Димитров до с. Рила – пеша, през нощта, достигайки в селото към 5–6 ч. сутринта. Един незабравим спомен с него, откъснат от неговото угрижено всекидневие в големия град. Един мач, за който винаги мечтая. Вървейки до моя татко, щастлив и изморен, се замислих за съдбата на големите и благородните хора – като моите родители и близки, направили всичко възможно да сбъднат един „детски каприз“ – не само този път... От време на време, стискащ ръката на моя баща, стреснат от някакъв среднощен шум, непознат за градското дете. Но щастлив – спомен за два живота!

Днес от позицията ми на човек пред пенсия, мога да въздъхна и да кажа: „Благодаря ти, татко, виждаш ли, че станах някакъв що-годе човек, въпреки недоволството на майка да не ме глезиш, ако искаш да имам бъдеще!!!“. Дано той да ме чуе. Надявам се да бъда чут и от милата ми майка, на която причиних куп бели и разпразии покрай любимата игра.⁴ За нас остава упованието, че родителите прощават! Не знам до каква степен е валидна тази максима. Може би един ден нашите деца ще се произнесат за нея и за нашата родителска прошка към тях. Лично за мен случката си остана горчив урок, който си спомням и до ден днешен и изпитвам чувства на дълбок срам и огорчение за извършеното към моята майка.

Връщам се към нашите „адидаски“. След това ще стане дума и за останалите атрибути от нашите екипи. Гуменките, с които играехме физкултура в училище, се късаха много лесно. Те бяха производство на фирмата „Яко Доросиев“. До ден днешен си ги спомням. Като поритахме с тях 2–3 часа на асфалта, отдолу „цъфваха“ големи черни дупки. Правихме най-разнообразни опити да ги запушим с вестници, гуми, или всевъзможни стелки и постелки. За жалост – безуспешно. Започваха сръдни вкъщи... Много голям шанс за нас беше, ако успеехме да си закупим китайски гуменки. Те бяха много по-издръжливи, само че дефицитни. Най-добре се играеше и с т.нар. „гумени цървули“ (черни и с по-широки носове, много здрави и по-евтини – около 1.80–2.00 лв. по онова време, за разлика от гуменките, които струваха около 2.30 лв.). Само че малко се срамувахме от тези „футболни“ обувки. Особено когато минавахме реката за поредната ни победа над т.нар. от нас „мамини синчета“, обути със спортни обувки, за които им завиждахме. В такива моменти в нас се надигаше нашата гордост, чест и недоволство от този порядък на света. Особено след мачовете коментирахме, как може тези „леваци“ да имат всичко, а да бъдат толкова слаби на терена. Понякога си отивахме не само като победители на игрището, но и като победители с юмручни хватки, особено ако се правеха на „професори“ или на „многознайковци“.

Интересно е да ви представя и нашите екипи. Обикновено се риташе с кой

⁴ Нека да бъда извинен най-вече за унищожаването на нейната гордост – червената ѝ копринена рокля. По това време, 50–60-те години на XX в., хората разполагаха с ограничени възможности, особено в квартали като нашия. Съществуваше следният израз, когато човек си купуваше дреха, особено костюм – „за празник и за погребение“. Такива бяха времената – на оскъдица. Майка ми грижливо пазеше в гардероба своята копринена рокля, която вдъхваше определена завист в нашите комшийки. В нас навяваше гордост, когато я обличаше. Приличаше на приказна фея. Тя я носеше много рядко, тъй като празничните моменти бяха малко в ежедневието на отрудените хора... (За това съдя и по факта, че почти една година след моя непремерен акт майка ми реши да облеche роклята. Когато трябваше да отиде на ежегодния бал в училището, организиран от родителския комитет на 29-о училище, където тя беше много активен негов член.) Какво бях сторил всъщност? За да бъда заведен от своите батковци от махалата на мач на стадиона, от мен се изискваше да осигурия червено знаме. Единствената ми възможност, вече се досещате, беше да изрежа парче от роклята на майка. Като резултат не постигнах нищо! Първо, не бях взет от големите на мач, за да не им се „пречкам“. Второ, никога няма да забравя насълзените очи и разочарованието на майка. Дълго време отричах, че съм извършил тази глупост. Вярвах си, че ще ми повярват!

каквото имаше – ризки, потници и др. Много често те бяха изпокъсани от непрекъснатите битки на терена.

През 60-те години в нашия район (Коларовски), започнаха да се организират турнири между махалите. Не знам защо, но нашият отбор се наименува „Челси“. Кръстник беше Венци Генчев. Той ни пусна мухата да напишем писмо до ръководството на клуба с молба за спонсорство. Не получихме нищо. Трябваше обаче да имаме общ екип, с който да се явяваме на мачовете. Бяхме бедни, но изобретателни. До ден днешен си спомням как си купихме сини памучни фланелки (по 80 стотинки) от пазара „Георги Кирков“. Помня и острата миризма на ацетоновата боя, с която слагаме надписите и номерата на жадувания екип. Шаблоните ни бяха направени от бате Кольо от цех „Детска радост“. Станаха невероятни за тогавашните ни разбирания. Другите отбори носеха имената на бразилски клубове, които бяха световноизвестни за тогавашното време.

Футбол се играеше навсякъде – вкъщи, в коридорите и в класните стаи, на улицата...⁵

Особено заразителен за нас беше примерът от прочетените книги, в които се описваха истории за младежи, които сами си правят спортни площадки. Бях-ме много съзидателни, не чакахме някой да ни заповяда, или да направи нещо вместо нас.

Срещу къщата, в която живеехме, имаше празно място, изоставено, с денивелации, обрасло с гъста растителност, пълно с огромни каменни отломки и късове. На 100 метра от нас беше училищният двор, в който имаше две хубави игрища. На тях се спортуваше от ранна сутрин до късно вечер (докато загаснеха светлините в училището след учениците, посещаващи вечерната гимназия). За да играем на тях, трябваше да изчакаме по-големите да свършат. Друга близка алтернатива за нас се явяваше Техникумът по дървообработка и вътрешна архитектура, наричан от нас „дървените глави“. Тук основен наш опонент беше пожарникарят на училището, който ни гонеше да не играем след 19 ч. с репликата: „От Гара Яна до Подгумер все е поле, оти не одите да играте там“. Ето защо решихме една вечер да си направим сами спортна площадка. Всичко от тук нататък беше въпрос на ентузиазъм...⁶

За нас, като представители на низвергнатата прослойка, беше въпрос на чест да играем добре някой спорт.⁷ Може би тогава не се замисляхме за тези неща.

⁵ Както вече споменах, „ритнитопковците“ използваха различни „средства“ на разните спортни „арени“, за да демонстрират своите умения, особено пред нежния пол (топки, книжни или стъклени топчета, пластмасови или метални „гуди“, парцалени топки и т.н. Важно бе да се спортува.

⁶ Направихме въпросната площадка с помощта на нашите родители за отрицателно време. Всички се радвахме... Доколкото си спомням, това събитие стана около 1959–1960 г. До 1979 г. живях в Дразмахала. Или близо 30 години почти не е имало ден да не съм играл на нашия „стадион“, с размери 30 на 20 м... Сега площадката е запустяла?...

⁷ Вярвахме, че с играта ще напуснем „Улица Консервна“ и ще изградим по-добър живот. Защо оприличавам нашата любима махала на Стайнбековите персонажи? Защото и в нашия квартал хората живееха точно като „копърки“ – семействата, заврени в по една стаичка. Няма да забравя следния случай. Бай Митко, по професия бе електротехник, живееше в тухлена барака заедно с двамата си синове. Една сутрин поотрасналото момченце Фуру, протягайки се в леглото, проби с краката си стената.

Бяхме горди да бъдем с едни гърди пред нашите по-заможни съученици и връстници. Чувствахме се окрили и свободни като Икар, когато скачахме да достигнем до листата на кестените на улицата. Футболът беше нашата „виза“ за нашия детски свят и за бъдещото ни интегриране в по-добри среди.

Лично за мен той се оказа един от много съществени компоненти за по-добър начин на вписване в живота и в кариерата ми.⁸

Футболната игра ми е носила, наред с приятните изживявания и удоволствието, и много физически болки и травми. На няколко пъти съм вземал решения – да спра. Не можех, „крастата“ да си на терена е по-силна от болката и от рациото. Трябва да се изправиш един ден и да продължиш. Това са уроци за живота.

Нищо не може да се сравни с радостта и удовлетворението от преживяното по време на играта!!!

Или след срещите, особено по време на т.нар. „разбори“ с още живите спомени и напрежение от преживяното с приятелите от терена. С които отново и

Кварталът и до ден днешен почти не е променил съществено своя облик. До определена степен може да бъде използван за декор на отминалия свят. От дистанция на времето бих казал, че вече липсват познатите „муцуни и герои“... Те бяха странници... Бяха обаче истински хора... Носеха огорчението на поставени в безизходност „човешки същества“, които не живеяха щастливо по каноните и статистическите тефтери на „разбирачите“ от щастие. Бяха посвоему щастливи. Радваха ни малките неща. Едно от тях беше Н.В. Футболът! Спомням си бай Владо – „слависта“. Той ходеше винаги на мач с чадър. Чадърът се разтваряше сам – по инерция в момента, в който бай Владо сядаше на скамейката на стадиона и започваше да трепери за своите любимци. Или „левскаря“ бате Наско, който се скриваше след загуба на неговия отбор от Ботев – Пловдив. Под неговия прозорец заставаха почти цялата махала и му правеше серенада с популярната песен „Блю, блю канари...“. Много смешни бяха „цесекарите“ – чичо Методи и неговият син Светльо. Те най-редовно плачеха след загуба на своите любимци... Оттогава излезе и култовата реплика: „Плачи, плачи татковото, ще ги бием следващия път“.

Кварталът живееше с футболните радост, щастливите мигове на победите и неволите от загубите на своите любимци и формации. Всичко обаче се движеше в границите на нормалното. Уважавахме губещите, по човешки, въпреки подигравките и майтапите!!! В подкрепа на казаното ще цитирам следния пример. На бул. „Сливница“, в т.нар. „Железничарски блок“, живеяха двама известни футболисти – Спиро Дебърски и Христо Илиев – Патрата. След мач между техните отбори „Локомотив“ и „Левски“ излизаха почти всички живеещи в блока да ни посрещат и да си поговорят с тях. Падаше много смях и закачки.

⁸ Играта ми позволи и помогна да преодолеем и сериозно заболяване в детската ми възраст. В нашата „мъжкаранска ма'ла“ имаше изключително талантили момчета, които играеха превъзходно футбол. С малко школовка те ставаха и можеха да играят във всяка една формация в нашата страна. Не станаха футболисти. Защо? Не си повярвах, нямаха самочувствие, пропиха се, нямаха воля... Да не бъде голословен. Альоша Ташев беше заведен на стадион „Локомотив“ да играе. Той „навърза“ целия отбор и вкара гол. Молеха му се да играе, той нямаше амбиции. Лично Никола Котков и Спиро Дебърски се застъпваха за него. Петьо, Шофето, Патишонеца и много, много други талантили момчета, истински самородни скъпоценни камъни, пропаднаха – по посочените причини. Един от най-сериозните доводи според мен е липсата на добро образование в тези младежи, напуснали след 7.–8. клас училищната скамейка, както и отсъствието на подкрепа от страна на техните родители – аутсайдери в обществото.

отново съпреживявате миговете на игрището. Сякаш сте живели вечно заедно, усещате туптежа на вашите сърца, на тяхното сърце, ритъма на тялото им. Разбирате вашето общо разочарование от загубен двубой, от лошо подаден пас, или зле шутирана топка, или удовлетворението от победата. Според психолозите в хода на играта се разбират най-добре характеристиките на съотборниците такива, каквито са в реалния живот.

Едно от най-важните неща, на което ме е научила тази велика игра, е отговорността, която носи всеки един от нас – в отбора, независимо от неговите умения да играе, или на какво ниво е играта. Отговорността – да бъдеш честен към съиграчите си, да не се щадиш, да бъдеш верен на принципите на отбора. Да бъдеш дисциплиниран.

Големият футбол е доказал, че „лекетата“ и самонадеяните, независимо от феноменалните качества, които притежават, част от тях бързо избледняват в спомените на запалнянковците. Разбира се, че е чудесно да си по-добър играч. Най-важното е обаче да имаш дух и да не се предаваш. Във футболната игра е както в нашето ежедневие. Трудните моменти, пред които се изправяш и се сблъскваш, са много. Не трябва да се отчайваш, да изпадаш в психически стрес или униние. Необходимо е да се опиташ да вдигнеш отбора или хората, с които „работите заедно“. Това трябва да бъде с колективната воля на хората. Важен е лидерът. В същото време трябва да осъзнаваш, че неминуемо има и загуби. Те са полезни, както кризите. За да се поучиш от тях. Да се изправиш, да намериш нов път – към успеха или към по-добрата игра.

Особено важно е да разбереш и да запомниш следното основополагащо нещо, за нас, „аматьорите“: независимо на какво ниво играеш е да запазиш себе си, да не се вземаш много насериозно! Най-вече трябва да се стремиш да запазиш добрия тон (доколкото е възможно в напрегнатите ситуации, при които ти идва да „разкъсаш“ партньорите си, ако бъркат, или противниковия отбор) да останеш приятел за цял живот с „ритнитопковците“!!! Силата на спорта е в запазване на самообладание и спокойствие. Бъди и си остани мъдър. Това ще ти помогне! Появявайте ми!

Същевременно футболът е социален феномен, свързан с таланта, учението и изкуството:

- Човек се ражда със своя генотип, заложи, талант и особености. Той притежава или не притежава моториката, фантазията, упоритостта и други важни предпоставки, за да стане добър играч, или да не проходи и да залюби тази игра.

- Това е процес на учене от практиката, от тренинговете, от гледането на мачове и на гениални играчи, на които подражаваш...

- Той се свързва и с много четене (поне за моето поколение) на книги за любимата игра. От нашето време – Арпад Чонади, Игор Фесуненко – „Пеле, Гаринча, футболът“, и много други автори... Част от уроците получавахме по време на висенето пред РЕП-овете – от 5 часа сутрин за вестници като „Футбол“, „Спорт“ и др., до 7–8 часа. Караха по 5–10 вестника на павилион – беше жалко, ако закъснееш. Жадни за знание очи! Четяхме като луди, влюбени в своите спортни герои!!!

До ден днешен се учудвам на някои треньори, които учат своите възпитаници основно на следното: „Важното е да движите топката и да си я подавате по-бързо...“. За мен футболът е феномен. В него има и много други фактори, дълбок психологизъм, личностно влияние, дълбочина на мисълта, интуиция... Разбира се, и горното становище на треньорите. Съществуват и самородни таланти, от които всички се учим. Те се раждат рядко и са примери за една генерация. Особено ако са одухотворени и човечни – влизат в историята.

- Изкуство – съчетаващо в себе си балет, театър и живопис – на терена. Малцина са тези, които го владеят. Те оставят следи.⁹

Винаги съм заявявал, че спортът е велико нещо, а футболът е сила на колективния разум! (Неслучайно древните гърци са включвали спортните занимания в цикъла на свободните изкуства...)¹⁰

Щастлив съм, че успях да науча много неща за живота и за хората, участвайки в махленски и приятелски „мачлета“, в по-големи форуми, демонстрационни срещи, важни мачове на честта и т.н.

Срещнах много хора, с някои от които запазихме нашите добри чувства и уважение независимо от кой отбор играехме. Останахме приятели за цял живот, някои от тях ни напуснаха, за съжаление много млади.

Накрая ще споделя и още нещо, свързано с приятелството от футболното поле. Лично за мен е част от идеята на колективните игри, без да влагам каквото и да е сексистки, друг подобен или подсъзнателен смисъл. Може да ви се стори неуместно. В съблекалнята „царете са голи“. Така, както пише и в свещените книги, че ще се отправим един ден към отвъдното. Няма нужда от лицемерие. Всички сме равни. Одеждите са паднали. В нас обаче остава духовното и уважението. Футболът ни учи да бъдем хора, да ценим достойнството на всеки един от нас!!! Поне така се е случвало в моя спортен и реален свят.

Спортът в Народната библиотека през годините

Който си мисли, че животът на младия човек след казармата беше низ от щастливи моменти – се лъже. След завършването на военната служба през 1972 г. се лутах... в безпътица... Докато не попаднах в храма на знанието – Народната библиотека на България! Тя ми даде старта в живота. Това е причина да съм неин ревностен защитник, както и на хората, които работят в нейна полза.¹¹ Да опиша с носталгия част от „славното време“. Онова, за което

⁹ Често в практиката на треньорските щабове се използват атрибути и постижения, присъщи на хората на изкуството. Ще ми се да припомня за един велик отбор – „Аякс“, в който футболистите посещаваха балетна школа. Неслучайно преди напрегнати мачове отборите се водят да разпуснат напрежението на културни прояви.

¹⁰ Винаги съм поощрявал и моите синове да спортуват. Те също като всяко едно дете имаха своите футболни кумири и мечтаеха да станат като тях. Независимо че се насочиха към други сфери, спортът им даде много неща, помогна им частично за оформянето и развитието на техните характери и за житейската им позиция. Или поне така смятам.

¹¹ Няколко дни след моето уволнение от родната казарма започнах работа като „жп посредник“. Нещо като Швейк – броейки вагони, предимно „думкари“ – без цел. Няма да забравя сюррелистичния пейзаж и среда, в която попаднах (разбира се, с връзки,

малко хора подозират, че се е случвало в този храм на човешката мисъл, отреден

иначе е трудно да започнеш работа). Като се има предвид и моето средно гимназиално образование. Първия и втория ден не успях да схвана упражнението, да броиш на вятъра и да записваш в тефтери номера на вагони. (По-късно разбрах някои неща. Да няма безработни, дай му на нашенеца ръкавели, перодръжка, карта – за правомощия... (най-добре за отрядник). Или, ако трябва да обобщя – властчица!!! Няма по-голям лакей и блюдолизец в случая, по-верен паж или суверен.) Виждах съсухрени млади и по-възрастни колеги. В мъглата. Бродеха... Бродеха най-вече изморени, обезформени тъжни хора, които търсеха някакви композиции, вагони и... малко внимание. И някой да им каже една топла човешка дума. Действието са развиваше на гара „Илиянци“. На третия ден се случи чудо, което изведе за три дни тези хора от „дикинсовия контекст“. Един от описвачите на думкари взе, че спечели петица от тотото. Това му донесе огромна радост, но също така впоследствие и разочарование. Какво се случи ли? В продължение на няколко дни щастливецът черпеше, и... непрекъснато черпеше. Това се случваше в ноемврийската мъгла. В нея се сливаха почерпени... и непочерпени... отново се започваше... На четвъртия ден мъглата се вдигна. Някои изтрезняха. Оказа се, че печалбата на нашия щедър колега е по-малка два пъти от средствата, които е изразходвал в мъглата. Започна едно обратно броене на вагоните. Не знам как завърши тази сага. Знам само едно, че се оказах може би най-глупавият човек, който и тогава, и сега не разбра какво се брои и защо. Напуснах. Важен е абсурдът, че хората брояха... До пенсията си.

След това постъпих в Лес[н]отехническият институт – на работа като лаборант (отново с връзки). Това беше част от моето сериозно проглеждане и развитие. Попаднах да се трудя при ст.н.с. Б. Г., т.нар. „Цзун дългия ден“ – по една китайска народна приказка, включена в нашата читанка, която си я обичахме и пазахме сериозно. Работата ми включваше меленето на шикалки и изпитване на мостри, производни на тези процеси. Вечер след смилането на няколко мелници се връщах вкъщи червен като индианец от импрегнирането на летящия прах. След работа се качвах вечер на по-късните трамваи, прекосявайки почти цяла София, за да не стресна хората като „червенолик – вожд“. Така продължих до лятото на 1973 г., когато ми изтече договорот по НИС. Във ВЛТИ имах щастие то съдбата да ме срещне с интересни земни хора, без превземки.

Колко е малък светът и всички сякаш се движим в една орбита. След много години – на 50-годишнината на настоящия ректор на Лесотехническият университет, моят приятел проф. Иван Илиев, видях част от тези хора – истински, неподправени. И нещо много съществено за „шумарите“ – знаейки как да се веселят, независимо от трудностите. Решаването на истинските проблеми са за стойностните хора, които са малко, но трябва да се ценят. Останалите могат да бъдат наредени в паноптикума на „мрънкалата и оплаквачките“, които за съжаление са преобладаваща част от нашия социум. Това е урокът ми, научен оттук.

Третото ми работно място бе в Народната библиотека (НБ), започвайки от най-ниското стъпало (архивопазител на 4-часов работен ден, през ноември 1973 г.). Отново с връзки, попадайки в царството на знанието, благодарение на майка ми и на Румяна, която замествах. Тук имахме атмосфера, дишаше се свободно. Ходехме с дълги коси – до рамената, – това беше символ на нашия протест и на свободата. Придвижването до НБ беше понякога сложно. Оттатък реката – на бул. „Сливница“, имахме милиционери, които, ако те мернеха и се заядяха с теб, неминуемо беше да се почувстваш отново с казармена прическа. Бяхме около 20 души в отдел „Книгохранение“ – на един акъл. (За съжаление някои вече ги няма. Наскоро научих за Жени и нейния съпруг от „Лос Хемелос“ – Николай, Бог да ви прости, мило момиче и момче, надявам се да се срещнете в онзи свят и да се обичате – лудо!) **Обичахме книгите!!!** Тук имахме възможности да си закупуваме онези мечтани автори и заглавия, за които хората се редяха с часове по книжарниците. **Обичахме до полудата спорта!!!** Две мечти на едно място – не се изложихме като личности, библиотекари и спортисти. Както се изрази една от директорките на НБ: „Не хората избират своето призвание – библиотеката избира хората“. Имахме страхотни

като дом, хранител на българщината. А именно за желанието на хората да намират още един прозорец към света и за отварянето му един към друг – посредством спортния живот.

В следващите редове ще се опитам да пресъздам една малко известна страница от живота на хората в Народната библиотека. През 70-те и 80-те години в нея работеха около 500 сътрудници с различни професии и на различна възраст. Една част от тези хора бяха заплениени от спорта. Те се събираха и практикуваха своя любим спорт. Дълги години ентузиастите в Библиотеката играеха с много жар, всеотдайност и спортен хъс тенис на маса¹² и футбол на малки вратички. Спортните прояви изиграха съществена роля за опознаването на хората, за толерантността между поколенията за израстването на сътрудниците. Той създаде близко и истинско приятелство за цял живот между много колеги. Той инспирира редица колеги да изберат попрището на библиотекаря поради добрия климат в библиотеката, който се пренасяше на професионалното място и на спортното поле. Той ни караше да станем по-големи патриоти на нашата Народна библиотека, особено когато трябваше да водим спортни битки с други отбори. Имаше и счупени глави, крака и ръце в защита на нейната чест.

Футболът беше голямата атракция за играещите и за неговите запалянковци (повечето запалянковци, поради естеството на колектива). Читателите на Библиотеката бяха свикнали на едно необичайно зрелище. Два пъти седмично през централното фойе изтичваха група от млади и не много млади мъже с най-различни

ръководители, които имаха проблеми помежду си. Хора, които обаче не се упражняваха върху нас. Ценяха нашата младост, поощряваха ни и най-важното ни вярваха! В НБ работеха невероятно интелигентни хора. Част от тях бяха попаднали незнайно тук. Хора, принадлежали към предишния режим, въввлечени тук – с цел да бъдат съхранени от физическо и интелектуално унищожение. НБ беше една мечта и за нас, младите хора. Тук се чувствахме горди. Към нас се отнасяха като към зрели хора. И най-важното – имаше атмосфера. Няма да забравя как гледахме с възхита и с определен гняв онези колоси на знанието и на духа, като Блага Димитрова, Добрин Спасов, Розалия Ликова, Юлия Стефанова, Валери Петров и т.н., и наред с тях, открояващите се „селкори“, четящи единствено и само „Работническо дело“. Именно първите ме караха да мечта за завърна в НБ след завършването на висшето си образование. (За съжаление, сега хората са смачкани. Няма я голяма част от публиката на стойностните читатели. Защо, защо?...)

¹² В един от подземните коридори на сградата се намираше единственият уред за практикуване на спорт – масата за тенис. Около нея в обедните почивки и след работа до късно през нощта се събираха по около 20–30 души. Една част от тях бяха играчите, а други „кибиците“. Последните подкрепяха или отчайваха с хитроумни и закачливи изрази играещите. В Библиотеката имаше много талантиливи тенисисти, които защитаваха нейния спортен престиж на градски или републикански състезания на работещите в културните институти. Съществуваша мъжки и женски отбори по тенис на маса. Мъжкия отбор винаги се представяше на висота на състезанията. На републиканското първенство във Варна, проведено в „Спортпалас“, той се класира във финалната четворка при много силната конкуренция на представители от цялата страна. Най-голяма заслуга за успехите в този спорт имат: Димитър Терзийски, Георги Пешев, Любен Челбов, Борис Арабаджиев, Иван Фурнаджиев и др. Женският състав също не отстъпваше по своя ентузиазъм на мъжкия. В него играеха Елена Костова, Искра Куртева, Елена Кирова и др. Елена Костова стана републиканска шампионка на първенство, проведено в залата на стадион „Васил Левски“.

спортни екипи, често будещи интересни асоциации. В първите години се е играло на площадката на Софийския университет, сега там се намира Художествената галерия на ул. „Шипка“. По-късно се играеше на площадката на Художествената академия, срещу нея спираха автобусите за села около София. Често пъти някои пътници изпускаха своите рейсове, за да се насладят на нашата игра. След време мачовете се провеждаха в двора на Музикалното училище, а в последните години – на Колодрума в Борисовата градина. Нищо не можеше да ни спре, за да играем нашия любим футбол.

И така дълги години... Много футболни мачове, много емоции, приятни моменти, весели случки и много успехи в състезанията. Отборът на Народната библиотека участваше мъжки в редица турнири на стадионите „Академик“, „Герена“ и др. На два пъти нашият футболен тим излезе победител и спечели купата в турнирите на културните институти и висшите учебни заведения. Това беше тежък удар за нашите съперници от тези институции. Те не можеха да преглътнат факта, че в Народната библиотека, в която мъжете се брояха на пръсти, може да ги побеждава.

Тук е мястото да споменем имената на по-голямата част от ентузиастите, които играеха през отделните години: ст.н.с. Юри Дюгмеджиев, н.с. Здравко Митов, ст.н.с. Стефан Андреев, проф. Димитър Цанев, ст.н.с. Божидар Райков, Георги Пешев, проф. Александър Димчев, Стоян Трендафилов, Велин Тодоров, Петко Груевски, Петър Драгнев, Любен Челбов, Димитър Терзийски, ст.н.с. Аспарух Велков, ст.н.с. Стефан Кънчев, Свилен Мишляков, Боян Гайтанджиев, Арманд Басмаджиян, Димитър Благоев, Бойко Костов, Георги Витанов, Красимир Димитров, Павел Димитров (Касиус Клей), Гаврил Петров, Борис Арабаджиев, Иван Фурнаджиев и др. Всеки от тези мъже носеше спортно сърце. Нито дъжд, сняг, слънце, служебни или семейни задължения можеха да ги спрат да играят, да се радват на играта и приятелството един към друг. Да ни простят нашите началници, но понякога, въпреки строгата трудова дисциплина, в Библиотеката някой кръшваше от работа поне за 30 минути, ако мачът вече беше започнал. Често пъти обличахме екипите няколко часа преди мачовете и „загряхахме“ между стелажите с книги.

Имаше редица весели, а понякога и конфузни моменти в нашия спортен живот. Тук ще отбележим някои такива моменти.

При тържественото откриване на паметника на св. св. Кирил и Методий пред него се бяха стекли стотици хора. Тук бяха и високопоставени хора от властта. Между тях и Людмила Живкова. Ние, нищо неподозиращи и заплени от спортната краста, изскочихме през централния вход на Библиотеката. Бяхме облечени кой с каквито спортни екипи имаше – по къси гащета, здрави и поразкъсани фланелки. Препреминахме шумно през средата на слисаната публика по време на тържеството. Явно след това бе постъпила много гневна депеша „отгоре“, тъй като за известно време ни бе показан „червен картон“ от ръководството на Библиотеката относно нашите мачове.

През 1975 г. отборът на Народната библиотека стигна с много борба до финала за купата на културните институти. Мачовете се провеждаха на игрището на

Художествената академия. През цялото време бяхме подкрепяни от колектива на Библиотеката, а той си беше гръмогласен, като се имаше предвид, че фенове ни бяха нашите колежки, които едва ли някой можеше да надвика. Треньор на отбора беше ст.н.с. Юри Дюгмеджиев. Един великолепен, интелигентен и рядко етичен човек, който ние, по-младите, уважавахме като наш баща. Преди мача той беше много напрегнат. Финалът беше с отбора на Българската академия на науките. По онова време тя наброяваше около 25 000 души. Представителите на БАН се държаха много високомерно. Те смятаха, че вече са спечелили мача. Обръщаха се към Юри и към нас с репликите „книжни плъхове“. Срещата обаче се разви по неочакван начин. Победихме след мъжка борба с 4:0. Най-горд беше Юри Дюгмеджиев, който се радваше като дете и викаше към унилите ни съперници „книжни плъхове ли, книжни плъхове ли... книжни лъвовве са това!!!“.

Интересни бяха и срещите на отбора след мачовете в банята на Библиотеката. Тук се разказваха вицове, обсъждаха се различни въпроси, нещо като „римска баня“. Тя беше и като училище и университет за по-младите. В нея се коментираха исторически събития, документи, провеждаха се научни и ненаучни дискусии. Някои колеги, като проф. Димитър Цанев, Петко Груевски, ст.н.с. Аспарух Велков и др., провеждаха кандидат-студентски курсове за младите колеги под душовете. Изпитваха ни, дискутираха въпроси по история. Благодарение на тези странни образователни форми някои получихме добър старт за влизане в университета.

Незабравима в нашето съзнание ще стане случката с Петър Драгнев – Педро. В непрекъснатите ни опити да си правим майтапи, да се надсвиваме приятелски един на друг понякога изпадахме в конфузна ситуация, както при Педро. Последният беше женен около 5 пъти. Вече с поуспокоени страсти, той се върна към първата си съпруга. Тогава ние му нанесохме сериозен удар върху неговото брачно щастие. В банята на НБ, след поредния ни мач, Стефан Андреев беше намерил огромен сутиен, забравен в нея. Докато Педро си вземаше душ, припявайки си, Стефан беше реализирал своя пъклен план, пъхайки този атрибут, достоен за Гинес, в сака на Драгнев. На следващия ден, сякаш всички се бяхме уговорили, се събрахме пред вратата на Педровата стая, в очакване на развръзката. Нищо не се случи – Педро не се появи на работа. Видяхме го след около дваيسетина дни. С известни белези по лицето – от „любовна страст“... Посърди ни се, посърди се, но отново се появи при нас – веселите футболисти.

Могат да се разказват много, много случки. Спортът ни помогна. Той ни поощри да бъдем дисциплинирани и да станем добри професионалисти. Създадоха се приятелства. Имаше много човечина в отношенията между нас. За нас Народната библиотека стана по-привлекателна и по-скъпа, споделяйки нейните ценности и защитавайки нейното име. За нас беше огромна радост и чест да облечем екипа на Библиотеката, на чиято емблема имаше отворена книга. Днес някои от тези хора, за които говорихме, не са вече между живите. Такъв е животът. Дано се намерят отново ентузиастични да върнат спорта като част от духа на нашата чудесна Народна библиотека. Нищо че материите са толкова различни.

Доскоро се срещаме след работа с една част от героите. Изпаднали в без-

паричие, малко от тях се престашаваха да идват на срещите ни. Опитвах се да намирам различни поводи, да ги изведа от тази неприятна ситуация и да вдигнем тост за „славното време на игрището“. Тези горди мои колеги, направили изключително много за образа на България, бяха изоставени от държавата. Накарани да се срамуват (когато посягаха към чашата с чай). Честни и горди хора, незагубили своето достойнство (нещото, на което ни научиха и нас). Хора от друга епоха и свят, те си отиват един по един.

Разглеждайки снимките от футбола, пред нас оживяват тези истински мъже – достойни хора. Наши учители и приятели. В такива моменти си напомням винаги за силата на документите. Парченца хартия – на тях един свят, с възкръсващ за спомените ни живот.

В Алма матер – една сбъдната мечта!

През 1975 г. се сбъдна моята мечта – бях приет за студент в Софийския университет.¹³ Попаднах в другата от „трите символни национални институции на България – Народната библиотека, Университета и Българската академия на науките, разположени на жълтите павета около Народното събрание, за да го предпазват от вземането на неправилни решения“.¹⁴

Първите ми спомени, свързани с футбола, са от студентската бригада. Тогава студентите от първи курс се запознаваха на бригадите (нещо като сегашните „дни на първокурсника“, които въведохме в нашия факултет – в последните 7–8 години), които започваха на 1 или на 15 септември и продължаваха един месец, а понякога и кусур – в зависимост от реколтата за прибиране и обработка.¹⁵ Много

¹³ За едно място в Софийския университет по това време се бореха между 15–17 души. Съществуваше сериозна конкуренция. В специалности като „Философия“, „Психология“, „Педагогика“ – от ФФ, на „общо основание“ се приемаха по 15 девойки и младежи. Останалите „колеги“ се появяваха в списъци с разни букви „Ж, Р др.“ – деца на активни борци против фашизма и капитализма, работници и др. привилегировани прослойки. Доколкото си спомням, изкарах оценка 5.50 по история и добър резултат на политическия изпит. Така пътят ми бе открит (след две неуспешни предишни изпитни години, в които бях изкарал добри оценки, но моят произход (син на царски офицер) не ме допускаше до висшето училище). В един момент потоците достигаха до 120–140 души, основно поради т.нар. „парашутисти, спуснати със списъци“. Това бе причина много кадърни деца да се борят години наред за заветното място, или да остават извън висшите училища.

¹⁴ Цитат по памет на ректора – проф. Боян Биолчев, 1999–2007 г.

¹⁵ Първата студентска бригада на колегите от випуск 1975 г. се проведе в консервния комбинат в гр. Бойчиновци. Спомням си с колко ентузиазъм пътувахме във влака и прекарахме чудесни мигове на бригадата. Озъртахме се за познати, бяхме горди, че с много труд (не всички, както се разбираше по-късно) сме успели да се доберем до заветното място. Да се кичим гордо с прозвището „студент“, което тогава беше определена завист и възхищение в околните, или неуспелите в битката кандидат-студенти. За нас беше престижно, че сме попаднали и в най-стойностните факултети. Разбира се, че имаше колеги, които се „срамуваха“, че не са достигнали до други мечтани от тях специалности. С годините на следването постепенно се отказваха от подобни амбиции. Причината за това бяха нашите превъзходни преподаватели, които ни накараха по един неподражаем начин да заобичае нашите бъдещи професии. Това бяха ерудити, истински духовни водачи, хора с гражданска позиция. Качества, които правеха и не-

често и от капризите и тарикатщината на ръководителите и работещите в селското стопанство, в съчетание с „партийните виждания и насоки“.

Изключвайки някои ограничения, налагани от идеологическия характер на обществото, които влияеха неминуемо и върху бригадите като: военизирания им характер; затвореността и изолацията на младите хора; ритуалите и други особености, бригадите имаха и своя много положителен заряд.

Лично за мен бригадите бяха място за опознаване с колегите. За доказване характера на човек, за развитие на качества като трудолюбие, солидарност, гражданска позиция, за постепенно развенчаване на митове и за сваляне на маските и др.¹⁶ Малко или много те ни въвеждаха в духа и атмосферата на академичната среда. Получавахме първите уроци за поведението и академичните норми в университета. Те се явяваха и като част от нашия студентски живот. Формираха се първите дискуссионни кръгове, неформални групи и кръжоци. С възхищение се отнасяхме към по-отдадените на знанието. Още тогава се появяваха и оформяха в съзнанието ни нашите бъдещи лидери – формални и неформални.¹⁷

В бригадите имахме и много романтика, връщане към природата, създаване на добри контакти – оставащи за цял живот. Откъсване от семейството, първите влюбвания, някои от които водещи след време и до създаване на семейства... И нещо много съществено, първите опити да блеснеш. Да се наложиш сред своите колеги с различни умения и особености – научни, спортни, житейска съдба, физически дадености, реторични способности или в ролята на шут...

В рамките на т.нар. културно-масова работа, координирана от комсомола, беше включена и спортната дейност. Разбира се, че „Цар Футбол“ доминираше над всички останали спортни занимания. Особено добре биваха приемани от нашите бъдещи колежки и колеги – добрите играчи, които се радваха на „всенародна обич“.

Мачовете се провеждаха на една поляна, импровизирано игрище до Комбината, обикновено след 18.00 ч. Играехме и се опознавахме помежду си. Имахме си

възможното да формират и да предадат и на нас – техните следовници и възпитаници. С една дума, будители! Имахме невероятния шанс да попаднем в Алма матер и нейния Философски факултет. Подобни чувства питаеха и други наши колеги от бригадата, попаднали в Историческия, Журналистическия и Юридическия факултет, с които бяхме заедно на първата бригада.

¹⁶ Част от младежите бяхме отслужили двете години в казармата. Имахме изградени навици, но девойките ни се виждаха истински деца. Още повече като се има предвид, че повечето от тях бяха с родители – „галеници на съдбата“.

¹⁷ По никакъв начин не можеха да ни накарат да изберем на наши комсомолски събрания за лидери т.нар. „парашутисти“, спуснати от комитетите и апаратчиците на партията или на комсомола. Ако някъде това се случваше, то ставаше поради недобро познаване на „избраника“. В това отношение бяхме подкрепяни от нашите преподаватели. Много често се налагаше те да ни бранят от кариеристите от „партийно-комсомолската върхушка“. Те го правеха по един перфектен начин, съчетавайки „партийната правда“ с интересите на младите хора. Лично за моята особа – три-четири пъти съм спасяван от изключване от Университета по абсолютно незаслужени обвинения на мои колеги и на високопоставен родител от ЦК на БКП. Сред моите „спасители“ трябва да отбележа специално името на проф. Кирил Нешев, декан на ФФ. След години той се превърна в мой епигон, който следвах, заставайки един мандат като зам.-декан и два мандата като декан на същия славен ФФ. Кой е вярвал тогава за тези метаморфози.

„звезди“, които твърдяха, че са играли в различни престижни отбори – „ЦСКА“, „Левски“... Само че на терена нещата не са в повествователна форма. Там има битки. В тях ние, обикновените момчета, разбрахме и развенчавахме заблудите и легендите на мамините синчета. Това беше много полезен урок и за тях. Те ни търсеха, сприятелявахме се, гледаха на нас с определено скрито възхищение и като на „нестандартни“.¹⁸

След бригадата продължиха редовните ни срещи на терена с вече моите приятели от Университета. Разшириха се и възможностите за изяви:

- На междуфакултетно ниво. Отборът на нашия факултет, в който играеха чудесни момчета, постигна и най-големите си успехи в рамките на СУ – второ място през 1977–1978 г. (Максим Момчилов, Олег Чалев, Методи, Иван Иванов, Неделчо Стойчев, Божидар Ангелов и др.) На финала загубихме от отбора на Физическия факултет с 2:0. Като се има предвид обаче, че във ФзФ имаше момчета, играли професионален футбол.

- В студентския отбор на СУ, с треньор бате Владо Кремаренко. Участието ми е епизодично. Според треньора съм „бил много добър техничар, с поглед на игрището, чудесен пас, но понякога съм забавял играта“. Играхме няколко мача заедно с моите колеги и приятели Максим, Неделчо и Иван от ФФ, които се наложиха в отбора и достигнаха до най-значимия успех на СУ – второ място на общостудентското първенство през 1979 г. (на финала – загуба от ВИФ с 2:0). Спомням си, че когато си тръгнах от отбора през 1979 г., Иван от Дупница ми връчи на стадион „Академик“ една зелена ваза в знак на благодарност за моя принос. Това стана пред всички момчета от отбора, съпътствано с много уважение и мили думи. Бях искрено зарадван и поласкан от вниманието.

Забавните мачове и истории в нашия футболен студентски живот

В Яйцето в сградата на Ректората

Интересна е историята на това култово място за Алма матер. Създадено с идеята за параклис, с годините неговото предназначение е променено. Да се стигне до оформянето му като физкултурен салон. Може спокойно да заявя, че тук минаха част от студентските ми години. Ритахме в междучасията и в часовете – със състуденти и преподаватели. След напускането ми на СУ, разбрах, че салонът е закрит и е превърнат в книгохранилище на УБ (1981). По-късно, през 1986 г., се трансформира в преподавателски ресторант с постепенно нарастваща слава и мистика на култовото „Яйце“. Сега е неизползваемо, с идеи за нова трансформация...

Ще посоча един любопитен за мен пример. Не толкова свързан с футбола, колкото с толерантността и търпението на нашите преподаватели. Случай, който ме промени и е за урок за целия ми досегашен живот. Преподавателка по френски език ни беше мадам Иванова. Една фина и дребна жена, с аристократична осанка

¹⁸ По-късно разбрах термина „нестандартен“ – на употреба от дейците на ДС. Да следят подобни нестандартни момчета – студенти и завършили. Това е друга история, която не ми е приятна, тъй като явно бях извън стандарта!

и замечатан поглед. Тъй като много често поради „футболни ангажменти“ не успях да надделея над своята психика – когато видех топка, забравях за всичко. Не влизах в часовете. Мадам Иванова ми беше споменала веднъж строго пред моите състуденти: „Александър, досега сте ми идвали два пъти в часовете, ако влезете и трети път, може би ще ви напиша тройка“. Накрая на семестъра се срещнахме с госпожата неочаквано пред сладкарница „Малина“, която се намираше точно срещу „Яйцето“. Бях облечен със спортен екип (по фланелка и гащета). Виждайки ме дори в подобен вид, мадам Иванова сякаш виждаше родния си син. Разбирайки моето смущение, тя ми каза: „Александър, сигурно сте жаден“, което си беше самата истина. Поръча ми голяма боза при (известния на всички от академичната гилдия) бай Стойчо и ми подаде чашата. След което ми отправи следната реплика: „Знаете, че днес трябва да ви оформя оценката, заповядайте горе с мен“. Понечих да й кажа, че не съм облечен както подобава. Бях изпреварен от нейните думи: „Не държа да се обличате официално“. Тръгнах след нея към кабинета ѝ в „Гълъбарника“. Там ме очакваше друга изненада, в него беше цялата френска група от моя курс. Не знам как съм изглеждал, но настана веселба. Мадам Иванова въведе ред и повтори: „Александър, досега сте ми идвали два пъти в часовете, днес влизате за трети път. Може би ще ви напиша тройка, ако ми кажете как се чувствате – на френски“. За обща изненада на моите колеги (една част, от които бяха „зубъри“) и на мадам Иванова проговорих на правилен френски език и направих едно въведение около 5–7 мин. Обичах този език, мечтаех да отида във Франция, четях всичко, свързано с тази страна. Бях се направил на „Ампе“ в часовете на моите „визити“. Мадам Иванова каза следното: „Димчев, пиша ви тройка, както ви обещах, иначе знанията са ви за отличен. Имате ли въпроси към мен?“. В книжката ми бе нанесена тройката. След две години, когато си взех дипломата, видях друга по-висока оценка по френски език. Значи – тя не ме беше забравила, оставяйки знак за справедливост.

Отново трябваше да давам дан на моята любов към футбола при проф. Георги Бижков. Един превъзходен преподавател, немски възпитаник, както го определяше „гурото“ на специалността проф. Жечо Атанасов (дано не се обърне в гроба си заради тази чуждица, която използвам по негов адрес. Ще ми хвърли дипломата за професор през прозореца, както ми изхвърли студентската книжка, защото се явих на препитване при него с дълга коса – като хулиган, по неговата оценка). Имахме изпит по една много приятна дисциплина при тогавашния, все още асистент Георги Бижков. Изпитът се провеждаше в Математическия факултет – до Семинарията. (Бяхме с Гелето, изостанал студент, дошъл в нашия курс. Той завърши няколко години след нас, поради неговия IQ.) Точно там се намираше единственото игрище, собственост на СУ.¹⁹ В този момент на игрището се играеше. Не

¹⁹ След години то беше недалновидно застроено за нуждите на ЛИИЦ. (Без да се отчете промяната на ЕИТ и нейното минимизиране.) Метална конструкция (сграда), която стоя като паметник около 25–30 години. Част от „грандоманските проекти“ за 100-годишнината на СУ. Накрая тя бе продадена за скрап за около 400 хил. лв. В същото време СУ даваше сериозни средства за наеми на спортни площадки. Най-лошото бе, че лишиха студентите от естественото място за спорт.

достигаха двама души. Беше около 8.00 ч. сутринта. Изпитът започваше от 9.15 ч. Имахме намерение да поиграем около час. Който не е играл футбол, не знае, че времето лети. Така, заплени и заплеснати в играта не сме усетили, че часът е 12. Изпитът бе приключил. На следващия ден решихме да бъдем сериозни. Само че се повтори вчерашната история. Затичахме се към изпитната зала, в която изпитът отново беше приключил. Преподавателят попълваше протоколите. Разбрахме, че няма скъсани колеги. С Гелето се извинихме за „незначителното“ ни закъснение. Бижков ни изгледа, „усмихвайки се весело под сурдинка“. Започна един разпит... който приключи неблагоприятно за двоица ни с Гелето. Последният започна да разказва как като отстранен студент (по тогавашните канони, ако прекъснеш по слаб успех, трябваше да работиш осем месеца в производствената сфера) е работил в завод „Оборище“, как е правил посуда – тенджери, тигани... Бижков го слуша около 35–40 минути, посмя се. Накрая му каза нещо от рода: „Колега, издържахте изпита по „съпромат“, само че днес трябваше да се явите по „Методика на емпиричното познание“. Достатъчно ни забавлявахте с колегата, заповядайте другия път“. Това се отнасяше и за двамата, независимо че не бях разпитан. Гелето прояви такт и вербални усилия да отчае преподавателя – достатъчни за двама, та дори за повече души.

На същото това игрище бяха и едни от запомнящите се мачове на ФФ срещу всички факултети през 1977–1978 г. Най-интересният от тях бе срещу отбора на ФсФ. Техният спортен отговорник – исполинът Валери (по-известен като „Батето“, на всяка трета дума, в знак на уважение те „батосваше“). Заради феминизацията на факултета водеше в отбора пет момчета и останалите девойки. „Феерплеят“, който спазвахме, не ни позволяваше да ги победим с повече от един гол – 1:0. Или както се изразяваше Батето: „Едно топче ни мушнахте...“.

Отново в Алма матер. Опит да се сглоби мозайката

Между науката и футбола; Футболят в Софийския университет „Св. Климент Охридски“; Отборът на преподаватели и служители (1981–2009); Юбилейната година 2016-а – 35 г. от създаването на Секция „Футбол“; В сградата, където се развиваше организационната дейност на спорта в Алма матер – Университетската библиотека

През 2016 г. се навършиха 35 години от началото на целенасочено организиране на спортната дейност на преподавателите и служителите в Софийския университет и поставянето на идеята на други принципи.

В по-предишните години дейността се е ръководила и организираща основно от департамента „Спорт“ в Алма матер, или на базата на самоорганизация на отделни звена или преподаватели в Университета.

Разликата, която беше осъществена под ръководството на колегата Георги Марчев от Юридическия факултет, беше кардинално различна. В основата ѝ стоеше създаването на Спортен клуб на преподавателите и служителите, който да обединява различни спортни секции. Секциите се формираха на основата на заявена воля на група от колеги от СУ. Спортният клуб имаше свои ръководни органи: председател, управителен съвет, секретар и общо събрание. Въпросите за финансирането на отделните видове спорт и на секциите се вземаха колективно.

Бяха създадени 11 секции по различни видове спорт – за мъже и жени – футбол, волейбол, шах, вдигане на тежести, водна топка и плуване, ски, баскетбол, тенис на маса и тенис на корт и др. Част от отборите участваха в републикански първенства. С годините се изградиха добри отбори. Участниците в тях бяха много качествени, с висок научен и обществен престиж преподаватели и служители. Част от тях днес заемат отговорни длъжности в редица институции в страната и в чужбина – ректори, председатели на агенции, министри, посланици, водещи учени и експерти, народни представители, обществени фигури и др.

Ръководство на СК:

- председател на клуба – ректор на СУ;
- изпълнителен ръководител – гл.ас. Георги Марчев – ЮФ;
- управителен съвет – председателите на спортните секции, председателят на клуба, касиерът и секретарят на клуба;
- контролен съвет – проф. Георги Петканов – ЮФ;
- секретар – Росица – ФСЛФ.

На 17 ноември 1981 г. постъпих на работа като зам.-директор на Университетската библиотека – отново в моя Университет. Три години след завършването ми в Алма матер. Тази стъпка не беше лесна. Все още си спомнях последните мигове в СУ. Те бяха белязани с няколко събития, които ми попречиха, а може би греша.

Първото беше с участието ми в комисията в специалността, като представител на студентите за четвърти курс във ФФ за т.нар. задължително разпределение на колегите от курса. В какво се състоеше то. Всеки един от нас трябваше да отиде да работи на място, което беше заявено за срок от 5–10 г. Председател на комисията беше проф. Марин Андреев, изключително ерудиран и строг преподавател, който всички ние, студентите, уважаваме. Проф. Андреев не беше горещ сторонник на разпределението. Това помогна на колегите и на мен да работя за освобождаването на почти всичките ми колеги от разпределение. Намирахме най-различни причини. Накрая все някой трябваше да бъде разпределен от тези около 80 души. Това се оказа моя милост – „по желание“.

Разпределението ми беше в с. Ярлово, Софийско. Когато се явих в инспектората на просветата с документа, се оказа, че от 1979 г. се закрива училището. Само че моето разпределение бе прехвърлено към 101-во основно училище „Бачо Киро“ в кв. „Надежда“. Постъпих в занималнята. Бяхме 7–8 учители с висше образование. До ден днешен си спомням с умиление за тези чудесни мигове в училището, за моите над 52 дечица от 1.–4. клас. За уроците, за игрите, за уважението към младия учител от тяхна страна. За изповедта от детските душици и тупкащи сърчица, които търсеха опора, надежда, подкрепа и упование към бъдещето от страна на преподавателя. За чистите, дяволитите и непоқварени очички. За отчуждените дечица от пансиона, т.нар. „пансионци“, от мои колеги, с техните открояващи се червени анцузи, които служеха като бариера за недобросъвестни учители (без призвание). За съжаление формиращи подобни чувства и нагласи в незапознатите с тежките проблеми на тези деца ученици. За радостта да бъдеш справедлив към тези незаслужили обидите и подигравки питомци. Които ме чакаха на спирката на трамвая, молеха ме да поносят за малко – редувайки се, моята учителска чанта. За

протегнатите им детски ръчички – да се хванат за мен.... За бабите, които май че единствено и искрено уважават учителското съсловие...

И така до 1980 г., когато бях окуражен от г-жа Костадинка Калайджиева, директорка на НБКМ, и от г-жа Даринка Маркишка, ръководителка на сектор „Обслужване на читатели“, да се върна на работа в Народната библиотека. Връщането ми не стана леко, особено след скандала, който бе провокиран от директора на училището. Поводът беше моята молба за напускане, скрита от самия него. Бях заплашван, че ще бъда уволнен дисциплинарно, ще си заплатя сумата за следването... Най-неприятното беше, че извади като аргумент и факта, че съм се отклонил от „правия път на партията и не съм ходил на деветосептемврийската манифестация“. Всъщност на 9 и 10 септември със собствени средства и труд боядисах занималнята, която се намираше в стара къща – в окаяно състояние.

Тръгвайки си от 101-во училище, до ден днешен си спомням последният ми учебен ден. Този ден бяхме в голямата сграда. Бях разстроен, моите дечица – също. Стоях до прозореца, почти не говорих. Натъжен... Чаках, колкото се може по-бързо да минат часовете. Те се нижеха протяжно... Накрая не издържах и казах: „Мили деца, днес ще свършим един час по-рано (нямаше възгласи, шум, както обикновено). Знаете, че напускам училището. Сигурно ще дойде по-добър учител от мен. Убеден съм! Казвам ви довиждане, не сбогом... Пожелавам ви да се учите прилежно... да имате много късмет и да се сбъдват мечтите ви...“. Всички слязохме по стълбите от третия етаж до партера мълчаливи. Помолих дечицата от пансиона да не ме изпращат до спирката на трамвая.

Тръгнах си натъжен, с насълзени очи...

Мислех си за чудесното време с децата... тежеше ми раздялата... Крепеше ме мисълта, че отивам и постъпвам отново в една от моите мечти – Народната библиотека. Когато трамвайната мотриса, която правеше завой при тръгването си от последната спирка, се изви, видях червенеещите се силуети на моите любимци от пансиона, неспазили моята молба, полускрити зад павилиона – да изпратят своя учител... До ден днешен, живеейки вече в този квартал и минавайки понякога край училището, си спомням за „моите деца“. Дано да са имали и да имат късмет... и да се сбъдват мечтите им!

В Народната библиотека, в тази съкровищница на човешкото знание, се завърнах при моите приятели от футбола през 1980 г. Всъщност не ги бях напускал през тези години. Редовно се опитвах да играя с тях по време на следването ми и след това. Само че сега вече бях част от отбора!!!

Бях много мотивиран и щастлив, завръщайки се в НБ. Причините за това се коренят в обичта ми към информацията и книгите и на второ място, от възможността да бъда в досег с хората, които посещаваха този храм на човешкото знание. Разбира се, и спорта, който ми беше в кръвта.²⁰

²⁰ За съжаление щастието е измамна категория – понякога. Наложил се по собствено желание да напусна НБКМ. Не бих го направил, ако не бях принуден – поради некоректно отношение спрямо мен. То бе продиктувано от участието ми в нагласен конкурс за научен сътрудник в областта на детското четене и библиотеките. Накратко, готвих се няколко месеца за изпитите. На два-три пъти бях увещаван от ст.н.с. Христо Хаджи-

Преминаването ми в Алма матер се забави с няколко месеца. Причината беше чисто „футболна“. При участието ми на мач между колективи – отборът на НБКМ с друга формация, на 13 април 1981 г. ми бе счупен кракът от противников играч на стадион „Червено знаме“, в резултат на което постъпих в УБ през м. ноември с.г.

Дни преди да постъпя официално в Софийския университет (на 17 ноември 1981 г.), бях поканен от мои колеги от следването (Олег Георгиев и Олег Чалев) да участвам в турнир в отбора на служителите – на страната на Ректората.

Преди 35 години колегата, гл. ас. Георги Марчев, от Юридическия факултет, създава Спортния клуб (СК) на преподавателите и служителите в СУ със секции. Една от тях е футболната. Жоро беше неуморим организатор. Той беше намерил цаката на гл. счетоводител на Университета – Никола Пиянчин. Основните средства, които привличаше, бяха от „забравения“ фонд СБКМ. Финансирането на СК и на неговите дейности бяха главно от бюджета на СУ – по линия на профсъюзните добавки (фонд СБКМ). Чест прави на Г. Марчев, който беше притиснал ръководството на СУ, да предоставя реално тези пари по предназначение. Той умееше да привлича хората за каузи. Един от неговите ходове беше свързан с номинирането на ректора за председател на СК. Имаше и неформални ходове, присъщи на успешните лобисти. Допълнително Марчев успяваше да намира средства и като дарения, в резултат на негови познанства с различни негови, вече завършили студенти. Той ни учудваше... С течение на времето той започна да сключва договори. Особено ползотворни бяха контактите със Завода за спортна екипировка в Попово, който произвеждаше екипи за „Адидас“ и „Пума“. С подобни екипи бяха обличани отборите на СУ.

На някой може да се стори много битов следния факт. Но Жоро Марчев се грижеше и за нашата прехрана по време на спортуването ни. Купуваше ни купони за

христов, зам.-директор на НБКМ, да не се явявам, под благовидния претекст, че все още нямам ценз за библиотекар. Моят отговор беше, че ще се явя на конкурса, тъй като той съвпада с моята базова специалност „Педагогика“ и моите интереси към тематиката. На изпита бе изтеглена една от моите любими теми. Каква беше моята изненада, когато комисията обяви, че няма победител, тъй като не сме се справили добре с моята конкурентка Нелма Вълчева, за която явно бе обявен конкурсът. Поисках преразглеждане на работите. Комисията (ст.н.с. Хр. Хаджихристов, ст.н.с. Владимир Попов – зам.-директор, и Борислав Стоянов – ръководител на НМЦ – НБКМ и избран партиен секретар) не очакваше подобна реакция. Казах им, че ще напусна НБКМ. Бях извикан на разговор от директорката на библиотеката ст.н.с. К. Калайджиева. В прав текст тя ми каза, че е чела работите ни и не е съгласна с решението на комисията. Само че в момента нищо не може да се направи. На моето решение за напускане, тя ми предложи след 2–3 месеца отново да бъде обявен конкурс. Отговорих ѝ, че нямам нужда от подобна „услуга подаяние“, тъй като съм убеден, че решението на комисията е несправедливо. След около една седмица ме потърси ст.н.с. Стефан Иванов и ми предложи от името на ст.н.с. Стефан Кънчев, директор на УБ в СУ, да заема поста на зам.-директор. С Кънчев се знаехме много добре от футболното игрище в НБКМ – от предишното ми пребиваване в нея. Самият той ми е казвал, че някога е играл в отбора на „Левски“. Така че имах в бъдеще още един съратник и човек, който ме подкрепяше. Един човек, на когото дължа много, на когото съм безкрайно признателен.

ресторанта на спортистите на стадион „Васил Левски“. Там изпадахме в несвяст и искрено учудване от огромните пържоли и многобройните кулинарни глезотии, на които бяха „подлагани“ всекидневни спортистите и деятелите на спорта.

С годините секциите вече разполагаха със средства за закупуване на спортно оборудване и на екипи. Стъпка по стъпка в Алма матер се обособиха 11 секции по различни видове спорт – за мъже и жени – футбол, волейбол, шах, вдигане на тежести, водна топка и плуване, ски, баскетбол, тенис на маса и тенис на корт и др. Някои от отборите участваха в републикански първенства. С годините се изградиха добри формации. Болшинството от участниците в тях са изключително качествени колеги, с висок научен и обществен престиж, преподаватели и служители. Част от тях днес заемат отговорни длъжности в редица институции в страната и в чужбина – ректори, председатели на агенции, министри, посланици, водещи учени и експерти, народни представители, обществени фигури и др. Но според мен секцията по футбол бе най-добра.

От 1982 г. до 1990 г. заседанията на СК се провеждаха в Университетската библиотека – на втория етаж (зелената маса). Домакин на заседанията се явяваше Александър Димчев, зам.-директор на УБ и председател на секция „Футбол“. Реално в сградата на библиотеката се осъществяваше организационната дейност на спорта в Алма матер. Тук стоеше и архивът на СК. Всяка секция си имаше папка. До ден днешен си спомням оживените дискусии, които понякога продължаваха до среднощ. Най-активни сред председателите на секции бяха Христо Паунов, Александър Андонов и Благов, Карастоянов, Сребри и др. Секретарка беше Росица от ФсФ. Колегите се чувстваха спокойни, като у дома си, в ЦУБ.

Спортните екипи и оборудването бяха в прерогативите на председателите на секции. Така например в моя кабинет се съхраняваха футболните екипи и топките на секция „Футбол“²¹. Мария Капитанова, с която делеяхме в продължение на около 17 години стаята, не гледаше много сериозно на моите занимания и на непрекъснатия поток от „ритнитопковците“, както тя се изразяваше. Често пъти се майтапеше, много фино, както тя умееше. Мария много жалеше за моята съпруга Кристина, която имаше „честта“ да пере и да глади екипите ни след мачовете. Единствените сериозни и категорични несъгласия и упреци към мен, които отправяше Капитанова, бяха за „високоотговорната роля“, отредена от мен на Кристина. Иначе на Мария ѝ беше много приятно да събеседва с моите футболни приятели. Известният негативизъм, който тя споделяше към моята дейност, изведнъж рухна, и тя стана фен на клуба. Какво я пречупи да промени на 180 градуса позицията си? „Чудото“ се случи на 10 януари 1984 г. На този ден (фатален в исторически план за УБ) поради ниската температура навън се получи

²¹ (В края на 80-те години от счетоводството на СУ ми направиха ревизия и поискаха да отчисля около 25 екипа, 200 чифта спортни обувки (гуменки), 50 футболни топки и др.) В изложбените стендове може да се види и част от многобройните ни екипи, които възнамерявам да даря на музея в СУ.

Много сериозна помощ през годините срещаме и от департамент „Спорт“ и от неговия ръководител Прокопов.

температурна инверсия. Гръмна един от радиаторите в книгохранилището. Това доведе до сериозно наводнение.

Хората от отдела се втурнаха да спасяват книгите, въпреки опасността от токов удар. От пожарната ми известиха, че съобразно техните нормативи нивото на водата трябва да мине 100 см, за да дойдат, независимо от моите призови и молби, че това е национално богатство. След спиране на парната инсталация и изнасянето от моите изключително съвестни колеги на наводнената литература от хранилището, възникна въпросът за осигуряването на сухи дрехи на тези истински герои. Те бяха газили с часове във водата, обгърнати от потоци от пара, която се стелеше около тях. Единствената възможност и решение беше да извадя спортните екипи и да ги раздам на хората. Мария помагаше в тази акция. От този момент тя промени кардинално своето отношение към „ритнитопковците“.²²

Футболните ни мачове с годините бяха на няколко нива: между нас, между факултетите, участие в състезания и приятелски мачове у нас и в чужбина.

Първите наши състезания бяха в рамките на междуфакултетни турнири, в които участвахме. Нашият отбор обединяваше Ректората, Печатницата и Университетската библиотека. Бяхме много силни. Философите, юристите и ГГФ имаха добри отбори и оттук се зароди тази идея. Ние побеждавахме всички отбори. Така дълги години наред. В нашия отбор участваха в различните времеви периоди следните по-важни играчи: Олег Чалев, Олег Георгиев, Иван Андонов, Арсо Пейчев, Христо Пейчев, Димитър Томов, Боби Ангелов, моя милост и др.

Мачовете през зимата се играеха в салона на Биологическия факултет (БФ), а през останалото време на кортовете на Колодрума – Парка на свободата (дн. Борисова градина). Така до промените през 1989 г. Жоро Марчев беше осигурил терена на Колодрума чрез сключен договор между БФС и СУ. Този договор многократно ни е помагал да запазим позициите си, въпреки многобройните интереси и опити да бъдем извадени от площадката. Знаеше се, че във вторник и четвъртък от 17 до 20 ч. и събота от 9–13 Софийският университет играе!

В БФ имахме един незначителен проблем. В сградата на факултета, в непосредствена близост до салона, след 1986 г. беше настанен единственият електронен микроскоп в СУ, гордост за тогавашното време. Той струваше около един млн.щ.д. и беше закупен за предстоящата 100-годишнина на СУ. Според декана на БФ, проф. Ташев, много благ и добронамерен човек, от силните ни шутове в стената на залата се получава „резонанс“, който може да повреди микроскопа. По време на нашите вечерни мачове той се появяваше на балкончето в салона със своята чисто бяла библийска коса, като апостол и почваше да ни моли и убеждава да ритаме по-нежно топката. Тогава кръстихме този добър човек „Дядо Боже“, и очаквахме неговите появявания, молитви и благословия...

Както вече споменах, никога не съм обичал „стойкаджиите“ в спорта и в живота. Няма да забравя следната случка на Колодрума в началото на нашите мачове,

²² Неслучайно на нейния юбилей в зала 1 на СУ връчих на М. Капитанова екип от времето на злополучното събитие. Жест, който тя високо оцени и прие с огромна благодарност.

когато се опознавахме. СУ е голяма институция, винаги има хора, които са в разход. Все още не се познавахме. В един момент се появи наш колега, който беше с перфектен спортен екип на чуждестранен отбор. Влезе в игрището и започна да рита, без да ни се представи. Тъй като за мен е важно добрите отношения да бъдат на висота, казах следното на „пришълеца“: „Ако желаш да играеш с нас, първо, ще трябва да те опознаем. За целта направи 10 обиколки от външната страна на игрището“. Той се втурна да тича. В това време към мен се доближи бате Весо Радков (гл.ас. във ФКНФ, блестящ преводач на немски език, будната съвест на отбора и много дисидентски настроен към всичко) и каза: „Димчев, поздравление за твоя подход. Не го ли знаеш, този „келеш“ е Драгомир Драганов, доскорошен кореспондент на вестник „Работническо дело“ в Испания“. Така се запознахме с Драго, който стана неизменна част от нашия отбор. Той много ни разсмиваше, с кандидатстудентските бисери... Беше определен като фината балтия. До ден днешен уважавам Драго за неговото чувство за хумор и за позициите, които заема в обществото. (За съжаление, една негова простъпка и моя позиция в защита на студентите в края на 2013 г. ни отдалечи. Надявам се временно?)

На Колодрума бях привлякъл и моите колеги и приятели от НБКМ. Те имаха лошата поличба, че нямаше къде да играят. С чувство на уважение си спомням за тях: Георги Пешев – Жоро; двамата Владовци; Митко – зъботехника; доктора УНГ – Минчо; Мелничаров; Жоро – вестникаря; Терцата и неговия син Сашко – оперен певец; Димитър – Карузо; Стефан – Пилето; Свилен Мишляков; Павел Димитров – Поли; Павел Бошнаков – Поли – телевизионен коментатор; Евгени – Гената – охрана на летището; Къната и др. Към тази група се присъединиха – Евлоги, Богомил – от БАН, Иво и Краси – художници и др. Благодарение на техния опит, постоянство и етичност играхме дълги години заедно. С нас идваха да играят и нашите деца.

От СУ най-редовни участници във футболните ни спектакли бяха: бате Владо Кремаренко – треньор на отбора; Боян Биолчев; Александър Андонов; Александър Димчев; Величко Тодоров; Веселин Радков – капитан на отбора; Георги Каприев; Димитър Денков; Драгомир Драганов; Любо Попов; Олег Чалев; Олег Георгиев; Петър Ангелов; Петър Славейков; Стайко Трифонов; Стефан Стоянов; Тенчо Колев; Христо Матанов; Георги Георгиев, Благой Генов; Ненчо Ненов и др. Всеки един от тях имаше свои особености в играта. Както казват психолозите, в играта се проявява и разбира характерът на човек. Всички обаче бяха коректни и открити. Като истински академични хора.

В нашите мачове се включваха и случайни хора, които с времето ставаха част от „нашите“. На съседната клетка на Колодрума играеха наши колеги от т.нар. „Б група“. Особено старателен беше Георги Първанов, който след години стана президент на страната.

Най-приятните минути се случваха след мачовете – на биричка, на кафе и чай – с приятелите. В този момент очаквахме думата да бъде взета от бате Весо, който дамгосваше всичко и всички. Любими теми му бяха за: Тодор Живков; принцесата – покойната Л. Живкова и нейното обкръжение; българката – Ганка;

ОТБОРЪТ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ, 1988 Г.

Прави: Ненчо Ненов - УБ (вратар), проф. Георги Георгиев - ГГФ, доц. Величко Тодоров - ФСлФ, Иван Андонов - директор УП, Бате Владо Кремаренко - треньор, Проф. Стефан Стоянов - ХФ, глас. Веселин Радков - ФКНФ (капитан), проф. Александър Андонов - ФФ, проф. Димитър Денков - ФФ, доц. Благой Георгиев - ГГФ. Клекнали: проф. Стайко Трифонов - ИФ, проф. Александър Димчев - ФФ, проф. Драгомир Драганов - ИФ, проф. Любомир Попов - ФП, доц. Славчо Георгиев - ФП.

Ганьо; въздуха... С основание той може да претендира за един от дисидентите разказвачи. След едно дълго отсъствие на Весо, завръщайки се от Германия, той изрази страшно съжаление за германките, които също са заприличали на „Ганки“...²³

Всеки един от нас разправяше смешни и сериозни истории. Понякога тези срещи продължаваха 4–5 часа, особено съботите. На никой не му се тръгваше. Станахме приятели за цял живот. Независимо от времето, от годините, от това че вече не се виждаме – продължаваме да си спомняме един за друг. Особено надделява чувството за солидарност – когато имаме нужда. Да си помагаме. Ще посоча следния пример. Преди две години се наложи на наш колега от отбора да си прави сериозна операция, която изисква и голяма сума. Тръгнах от колега на колега, във и извън СУ и събрах част от парите. Дадох и хора, които не си спомнях образа за нашия колега. Благодаря на всички за запазеното приятелство и уважение – след толкова години заедно, дори и вече поразделени!!!

С много заряд и хъс бяха заредени мачовете с външни противници, с други отбори от страната и чужбина. В следващите редове ще се опитам да възкреса част от преживелиците, свързани с тези срещи.

²³ Доколкото се разбра, бате Весо е ходил при своя студентка, която се е омъжила в Германия. Той е предявил много искания към младата дама, които не са изпълнени.

Мачовете на стадион „Васил Левски“ срещу артисти и журналисти (1982–1983)

Спомням си възторжено смутената физиономия на Жоро Марчев, идвайки да ми съобщи вестта за предстоящата среща. Първият му въпрос беше – ще играем ли? Това беше неочаквана вест. Изпълнена с много въпроси. Ще успеем ли да излезем с добър отбор? Как ще го приемат момчетата? Да играем на националния стадион – само това беше страхотно, немислимо... Това беше огромен пробив. Пишейки тези редове, се учудвам на предприемчивостта и твърдостта на Жоро. Моят отговор беше – да!!! Въпреки колебанията и известни опасения. Събрах отбора. Когато съобщих новината, в началото всички се спогледахме. В следващия момент – нямаше колебания. Тогава разбрах, че имам отбор от истински бойци. Разговорът се завъртя около това кой на кой пост да играе. Всички очаквахме с нетърпение деня на срещата. Принципно изиграхме два мача в подобен формат.

Доколкото си спомням, първият мач беше на 1 юни 1982 г. Целият университет бе зад нас и с нетърпение се очакваше изявата. По радиото и телевизията срещата бе обявена. Очакваше се стадион „Васил Левски“ да се изпълни. За съжаление природата не пита и опровергава нагласи. Точно преди мача започна да вали живителния и проливен юнски дъжд, придружен със силни гръмотевици. Това демотивира голяма част от очакваната публика. Минути преди мача блесна слънцето. Излизайки от съблекалните на игрището, ме посрещнаха около 10 000 зрители. От снимките може да се съзре първоначалното смущение и набиращото самочувствие на нашия отбор. Мачът на 1 юни беше много приятен за двата отбора. Доколкото си спомням ние заложихме на атракцията. Пуснахме в игра всички наши състезатели – вкл. и старите „муцуни“, като Христо Пейчев, директор на печатницата, и Велинов, ръководител на производствения отдел (който накуцваше като Гаринча). Стадионът аплодираше нашите изпълнения. Победихме, но това нямаше значение. Минахме през рубикона на едно много интересно събитие, което с годините се утвърди. Незабравим спомен за мен остана връщането ми вкъщи с екип, даден ми назаем от колега от отбора, за да играя с него. Прибирайки се в нас със светлосиния анцуг със символите на Софийския университет, тази велика организация. На вратата на 10-ия етаж ме очакваха всички. Този ден в нас беше и моята любима танти Лили от Тутракан, която погали екипа и с нейната неподправена усмивка, заразително чувство на хумор и усещане на мъдрец ми каза окуражителни думи... (които ще си спестя, но ще помня цял живот). Тази вечер бях все още на 29 години и животът беше пред мен, разбира се, с моята страст – футболната игра.

Следващият мач под мотото: „артисти и журналисти – срещу преподаватели от СУ“ се състоя на 1 ноември същата година. В него участваше елитът на българската спортна журналистика. Мачът се проведе също на ст. „Васил Левски“. Наскоро, гледайки снимки от тази среща, едно момиченце ме попита „защо си толкова сериозен на фотоса...?“. Знам, че на децата не трябва да се спестява истината. Защото предстоеше истинска битка. Ние се концентрирахме. Преди мача буха пуснати некоректни изказвания от наши журналисти, които не бяха подходящи

за подобен демонстрационен мач. Ние, всички участници в отбора, независимо от позициите, които заемахме в Алма матер, бяхме патриоти на институцията и бяхме решили да излезем с чест от мача. Срещата завърши 2:2. След изпълнението на дузпи победихме с 9:8. В герои на мача се превърнаха Боян Биолчев, спасил дузпи, и Максим Момчилов, който отбеляза последната – инфарктната дузпа. Публиката беше слязла зад вратите – да ни окуражава. Жорето Пешев от Народната библиотека беше сред най-върлите ни привърженици и запаленковци. Знаех, че ако загубехме, той щеше да страда с месеци. Спомням си как трепереше, дойде при мен и ме запита „защо не бия дузпа, не давай на... ще я изпортят“. Отговорих му, че „при нас няма добри и слаби, има солидарност, приятелство и доверие“²⁴.

Повече не бяхме канени да играем подобни мачове. От следващата година журналистите иззеха нашата идея и инициатива и започнаха да си подбират съперниците, докато се стигна до мачове с народни избраници, дипломати, министри... В тези мачове играха за честта на пагона: Жоро Марчев от ЮФ, Ицето от БФ, Иван от ФзФ, Славчо и Любо Попов от ФП, Ицо Пейчев, Велинов, Иван Андонов и Арсо Пейчев от УП, Олег Чалев – Ректорат, Сашо Димчев – УБ, Боян Биолчев – ФсФ, Весо Радков – капитан – ФКНФ, Стъпата Стоянов – ХФ, Жоро и Благо – ГГФ, Деян Деянов, Олег Георгиев, Сашо Андонов, Митето Денков – ФФ, Ненчо Ненов – УБ, Стайко Трифонов – ИФ, Максим Момчилов и др.

По-нататък нашият спортен календар бе изпълнен с мачове за първенство между колективи на „Академик“ – на малки и на големи врати. Особени успехи няхахме. Най-значимият резултат беше разрастването на влиянието на СК, респективно на секция „Футбол“, върху спортния живот в Алма матер. Привличахме нови и нови играчи, което се превърна в традиция. За нас не бяха толкова важни футболните умения и качества на колегите, а желанието да се спортува и да се обединяваме под егидата на футболната игра. Сред колегите от тези периоди трябва да бъдат добавени: Вили – Величко Тодоров, Сашо, Вальо и Вълчев – ФсФ; Жоро Каприев, Веско Дафов, Васил Виденски – ФФ; Митко Новков и син от ФЖ; Иван – Китен, Боби и Владо – Ректорат, Драго, Пешо Ангелов и Ицо Матанов – ИФ; Петьо Славейков, Лаци, Сашо – ГГФ; Тенчо Колев – ЮФ, Неделчо Стойчев и т.н.

Мачът на века, за 100-годишнината на Софийския университет, преподавателите срещу студентки, събрал рекордните около 35 000 зрители, с коментатор Татяна

²⁴ На изложбата Георги Пешев беше награден като „приятел на отбора на СУ“. Наградата му беше връчена от проф. Биолчев, ректор на СУ. Никога няма да забравя реакцията на Жорката. Човек, за когото футболната игра е религия, целият му живот е подчинен и е посветен на нея, а уважението му към институциите е заложено априори в хора като него. Този дребничък 75-годишен „младеж“ не повярва, като чу името си. Пристъпи напред и попита плахо, няколко пъти: „За мен... за мен... ли става въпрос?“. Получавайки календара от Боян, почти се разплака, след което се усмихна със своята по детски съхранена усмивка. Беше много горд и щастлив, отнасяйки наградата си. Сякаш му бе връчена „Златната топка“. Дълбока съм убеден, че Жоро Пешев, този познавач на играта, ще я постави в иконостаса на футболните си идоли и слава. Струва ми се, че подобно отклонение в повествованието си заслужава – за истинския и неподправения човек и приятел.

Лолова. Този спектакъл ще остане завинаги като бисер в огърлицата на спортния живот в Университета.

Причината да му отдавам такова значимо място е следната. 100-годишнината на Алма матер беше замислена като общонационално честване. За целта бе разработена специална програма. Излезе и специално ПМС № 325 за годишнината. Може би малцина знаят следния факт. Програмата беше съобразена с примера за честването на 50-годишния юбилей на СУ. Това се криеше поради политическата конюнктура в страната. Ние, работещите в УБ, имаме за задача да издирим всички документи от предишната годишнина и да подскажем идеи на ръководството на СУ за предстоящото честване.

Идеята за мача ни хрумна заедно с Мая Стаменова, която беше натоварена по линия на ДКМС да отговаря за спортните прояви. С нея решихме да направим истински празник на духа и на спортния живот. Отначало нашето предложение бе прието скептично от ръководните нива. Ние обаче успяхме да наложим нашата визия.

Мачът се проведе на новия стадион „Академик“. В него участваха представителният отбор на СУ – жени по спортно джудо, и нашият футболен отбор на преподавателите и служителите.

Предварителната разгласа за мача беше много добра – по радиото и телевизията. Това привлече на стадиона многохилядна публика. Наскоро с мои приятели си говорихме за този факт и си спомнихме за срамно празните трибуни от нашето първенство по футбол, както и на националната ни гарнитура, привлякла уничително малкото число от 300–400 души на стадиона. По трибуните цареше истинско празнично настроение – такова, каквото си спомням от мачовете от моето детство и младежка възраст. Когато хората отиваха масово на мач – със семействата си. Не изпитваха ужас от футболни вандали и дрогирани и пияни получовешки същества – маргинали, които посещават стадионите с единствена цел да се бият като животни, да крещят нечленоразделно... Когато на стадиона играеха футбол истински български мъже, а не измислени високоплатени „дръгливи и полусакати гледиатори“, събрани от провинциите на несъществуващата днес „Римска империя“.

Връщайки се към този паметен за нас мач, си спомням и за режисурата. Студентките излязоха с фланелки с № 6 на гърба. Ние трябваше да се появим с №№ 1 и 2. Поради липса на достатъчно екипи с този номер – тази част от сценария отпадна.

Снимките ни връщат към спомените. На тях са запечатани образите на „героите от мача“: Славчо и Любо Попов от ФП, Иван Андонов – УП, Олег Чалев – Ректорат, Сашо Димчев – УБ, Весо Радков – капитан – ФКНФ, Стъпата Стоянов – ХФ, Жоро и Благо – ГГФ; Сашо Андонов и Митко Денков – ФФ, Стайко Трифонов, Драго – ИФ, Вальо – ФсФ и др. Нашият треньор бе високоуважаваният от нас бате Владо Кремаренко – дългогодишен футболист и треньор на университетския студентски отбор по футбол. (Човек, за когото спортистите са сякаш негови деца.)

Наред с нас, в част от снимките се прокрадват образите на двете деца на Драгомир Драганов и на малкия ми син Георги. Той беше облечен с фланелка със символите на Алма матер във връзка със 100-годишния юбилей. Жоро, който бе на

2 годинки, трябваше да даде началния удар на срещата. За целта на точката, откъдето той се изпълняваше, бе поставена огромна топка от стеропор, с размер около метър. Така и началният удар не бе даден, защото Жорката се стресна от топката. Затича се с плач към майка си на трибуната. Това предизвика много шум и весело настроение сред публиката, която с много усилия, такт и с мощния си глас бе успокоена от заслужилата актриса Татьяна Лолова – удостоена да бъде „шпикър“ на мача.

Срещата се разви както беше очаквано. „Студенцията“ победи своите „даскали“ с респектиращия резултат от 6:0 – за огромна радост на многохилядната публика по трибуните, и за сериозно разочарование най-вече на Любо Попов. Това може да бъде забелязано дори от дистанция на времето на снимките.

След мача имаше и награди за победените – по една хлопка – за овце.

Кадри от мача са запечатани и от БНТ. Велик мач, който ще се помни дълго време – поне от нас, участниците в него!!! Дано един ден, когато се подготвя сценария за 200-годишнината на Алма матер – нашите следовници да използват сценария. Обещаваме им да не си търсим авторските права.

Футболните ни изяви и някои други прояви с Попово и в Попово. Два пъти гостувахме в гр. Попово и на два пъти идвах техни формации в София. Съобразно договорите между Алма матер и Завода за спортни екипи – гр. Попово, ние трябваше да подпомагаме поповци с експертна помощ, за стабилизиране на боите. Те имаха задължението да предоставят спортни екипи, с които се обличаха представителните гарнитури на нашия Университет.

Няма да забравя, когато пътувахме за първата ни футболна среща за Попово. Сутринта тръгнахме с микробус на университета. Шофьорът на автобуса (бивш шофьор на Станиш Бонев, от ЦК на БКП), вече пенсионер, караше с 30 км/ч. Непрекъснато го молахме да кара по-бързо, че ще закъснеем. Дори си спомням, че по пътя задминахме една каруца и бяхме много щастливи от напредъка. Имаше бурни овации.

В Попово ни посрещнаха сякаш герои от небесата са се появили. Нахраниха ни пребогато. Спомням си нещо интересно и атрактивно. Бяха направили шарени кръгове като слънчоглед от подредени бутилки и между тях кока-кола, швепс, които бяха дефицит за онзи период. Последвах почерпки и богати угощения и разбира се, веселото настроение бе следствие от неловки и куп комични ситуации. След обилния обяд и следобедна закуска (в лозарския комплекс), слети с вечери бяхме поканени на връчването на високи правителствени награди на заслужили работници от Попово. Част от отбора беше в унес. Посрещнаха ни в залата, в която беше тържеството, със ставане на крака (като орденоносци). За наша изненада бяхме уважени докрай – беше ни запазен първият ред в салона. Това наложи да минем в индианска нишка под бурните ръкопляскания на присъстващите. Някои – отпили повече „огнена вода“, се движеха в „боен ритъм, поклащайки се“, което засили вниманието към нас. Хората го отдадоха на замърсения въздух в салона, в резултат на дългото чакане...

Те се оказаха напълно прави. На следващия ден победихме в 12.00 ч. отбора

на „Черноломец“ – Попово с 5:0. Отбор, който играеше в „Б“ група. Може би, защото бяхме излезли на чист въздух! Огромната заслуга за победата дължим на Ицето от БФ, лекоатлет, изключителен бързак. Ние възприехме тактика тип „катаначо“ (катианар) – всички отзад и само Ицо отпред – в центъра на игрището. След дълги и безплодни обсади на нашата врата, с 5–6 паса в дълбочина Ицето догонваше топката, изпреварваше безапелационно защитата на противниковия отбор и бележеше гол след гол. Най-щастлив отново беше капитанът на отбора – бате Весо. Предишната вечер той беше негативно настроен към либералния режим, на който беше оставен да се наслаждава отборът в къмпинга, където бяхме настанени. Барчето беше оставено под наша команда.²⁵

На сутринта капитанът ни постави следните „унищожителни условия“. Първото беше, Ицето да не играе, тъй като приятелката на бате Весо му е правила масаж. Второто, „аз с тези „св...е няма да играя“. Третото, „най-жестокото – отказвам се от отбора“. В разговора, който проведохме и чрез който се опитах да го успокоя, му казах приблизително следното: „Не се безпокой за мача, техните играчи бяха заедно с нас през цялото време, заедно поставяхме темелите на новия строй. Така че отново сме равни. След това, не забравяй, че има шкембе чорба за вашия отбор – за закуска, за техния няма. Това е предимство“. За Мая му обърнах внимание, че масажът е правен на отворен прозорец и всички сме свидетели, че това е напълно обикновен масаж. Той се засегна и ми отвърна „аз съм й дал златни обици, тя ще върти масажи...“. За второто и третото условие, както се разбира, не можеше да се коментира... Той дойде на мача, седна горе на скамейките. На полувремето водихме с 3:0. Бате Весо влезе да играе, без да направим смяна на играч в отбора. Започнахме полувремето с 12 играчи, което остана незабелязано от противника и най-вече от съдията. Така играхме около 15 мин., след което напуснах терена. След мача особено горд беше капитанът. Той пристигна при мен и ми сподели възторжено и както повечето пъти с официално обръщение към мен: „Димчев, казах ли ти, че ще ги смачкаме, евала на Ицо, казвах ли ти, че без него нямаше да ги бием. Да живее Байерн – Мюнхен!“ И си оправи гордо лентата на ръката – с емблемата на едноименния отбор. По този начин не се наложи да си изясняваме втора и трета точка от условието.

Да си жив и здрав дълги години, бате Весо! Бъди все така „черноглед“. Важното е нещата да вървят добре. Знаеш, че винаги сме те уважавали за твоите възгледи. И най-вече за твоята борбеност – пример за младите!!! И както казва и пише в своите книги Боян Биолчев – наздраве!

Второто ни гостуване в гр. Попово се доближаваше до първото. Това наслагване на фактите, липсата на нови ярки преживявания, на герои, сюжетни линии и

²⁵ Или както се говореше през времето на „соца“ за един известен пловдивски дисидент, който непрекъснато си правил експерименти с властта какво ще стане, когато построим комунизма. Веднъж застанал на гарата, купил 200 банички и почнал да ги „продава“ безплатно. Отначало хората не повярвали, но след като няколко от тях получили банички, без да заплащат, настанал бой между тях – кой да вземе повече. По същия начин и нашият отбор строеше комунизма на принципа „На всекиму според способностите, на всекиму според нуждите“.

събития не ми позволяват да открия нещата при второто ни посещение в Попово. То води и до нежелание на паметта да включи видеорекордъора на т.нар. режим „импринтинг“ – известен в психологията. С една дума: отсъстват живителни спомени при второто гостуване. Запомнил съм го с китарата на нашия приятел, който ни напусна млад – Величко. Перфектен футболист, играещ бързо с двата крака, сякаш гореше на терена, предчувствайки своята съдба. Добър приятел!!! Вили пееше и свиреше превъзходно. Ние го слушахме и слушахме в захлас – неговите чешки балади. В такива моменти винаги съжалявах, че не мога да пея. Връщам се към спомените за „музикалната ми кариера“ в моето детство. Дали не сбърках?

Паметта, понякога е услужлива за негативни неща. Спомням си изпращането, което ни направи директора на завода... с капачките с уиски, „преследвайки“ дълго с колата си автобуса със своята нова изгора, която щедро си беше изпросила анцузи до девета сребрена линия. Болшинството от нас не вземаха участие в този цирк, или позорище. Гледахме, колкото се може по-бързо да падне завесата. Така свърши епохата Попово – с разочарование...

Основно в мачовете в Попово и в София с представителите на Завода за спортни екипи участваха: Олег Чалев, Величко Тодоров, Олег Георгиев, Георги Марчев, Любомир Попов, Арсо Пейчев, Иван, Ицо, Александър Димчев, Максим Момчилов, Веселин Радков, Ненчо Ненов, Иван Андонов и др.

От интересните футболни битки задължително внимание заслужава тази срещу отбора на ЩАЗИ, играна в ГДР – 1988 г. – с победител отбора на СУ и т.н. По детски се радвахме на победата над университети от ГДР, защото първия ден ни победиха те, но се стегнахме и разгромихме всички отбори през следващите дни.

Каква е предисторията на този мач и как се стигна до него? Предишната година ни се обади Людмил Симов от департамент „Спорт“ и ни помоли да изиграем един мач с колеги от ГДР. Отзовахме се веднага. Мачът се проведе в залата на стадион „Академик“ – на хандбални вратички.

Който не е играл с немци, не знае защо са победители. Те играят с цялото си сърце, искат да се раздават до краен предел, готови са да умрат на терена, но да успеят. За мен това беше втори мач с представители на тази нация. Първият път играх на международна студентска бригада през 1978 г. в Айзенхютенщадт. Тогава играхме сборен отбор на бригадата срещу отбора на колегите бригадири от Германия. Срещата беше на голям терен. Нашият отбор победи с 5:0, но да не ви описвам с каква спортна злоба, физическа сила и енергия, и желание играеха нашите немски съперници.

Предупредих моите съотборници, че само с технична и бърза игра може би ще имаме успех. Така и се случи. Немците летяха по терена, мачкаха ни, ако се забавиш за секунда. Особено опасни бяха в единоборствата. Накрая се поздравихме с победа 4:2. На другия ден ни споменаха, че може би ще отидем да играем реванш в ГДР.

Мина доста време. В един момент ни извика зам.-ректорката по международната дейност В. Бресковска, която ни оповести новината: „Имате покана от Хумболтовия университет в Берлин да участвате в турнир“. Бяхме на седмото небе

от щастие. Условието беше групата да включва 8–9 преподаватели, 2–3 студенти, преводачка и водач на групата – проф. Георги Петканов от ЮФ. Извиках момчетата и им споделих фактите. Помолихме бате Весо да поеме ролята на неформален преводач. Той каза: „П...ве, ако ми плащате по 50 марки на ден“. Засмяхме се на неговото предложение.

В Берлин бяхме настанени в огромен апартамент, 6 стаи и хол, около него бяха разположени стаите. Първият ден сутринта имаше организационна среща, на която се обсъдиха детайлите на турнира. Същият ден имяхме приятелски мач с отбора на Хумболтовия университет, колегите, с които бяхме играли в София. Мачът се проведе на кортово игрище. Загубихме катастрофално с 8:2. Прибрахме се унили. Бате Весо, капитанът, ни каза, че го е срам от нас и се отдели в една от стаите. Ние започнахме разбора, разбира се, с много българска „огнена вода“. Към 23 ч. отново при нас се появи капитанът и ни каза да не шумим, защото той не може да спи. Заяви ни тържествено, че няма нищо общо с нас. След това си легна на едно легло, подобно на санитарна количка с колелца. На няколко пъти през нощта телепортирахме количката с нашия капитан върху нея от стая в стая, за да осигурим добри условия за сън – на фона на нашия засилващ децибелите разбор.

На сутринта потеглихме за турнира. В рамките на два дни изиграхме 8 мача – средно по 60 мин. на среща. Постигнахме само победи. Интересна беше реакцията на нашия капитан. В първия мач гледаше сърдито, сякаш си изпълни закана. След това влезе на терена и се бори мъжки докрай в останалите мачове.

След осмата победа на втория ден бяхме изключително радостни, че сме успели да играем добре и да защитим честта на нашия университет. „Да, ама не“, както беше казал журналистът Петко Бочаров. Накрая ни скроиха номер. Оказа се, че купата не може да напуска страната. Казаха ни, че ще трябва да изиграем още един мач с Военноикономическия университет – филиал на ЩАЗИ, ако искаме купата. Бяхме капнали от умора. Почти не можехме да ходим. В този момент обаче на помощ ни дойде българският инат и спортната злоба, че ни залъгваха. Тактиката, която възприехме, беше всички отзад и който може да изтича към противниковата врата и да стреля. Тази позиция се указа успешна. Победихме с 2:0, автор на головете беше Величко. Другият герой на мача беше нашият безстрашен вратар Ненчо (той заместваше Биолчев, който имаше ангажимент в Москва). Ненчо спаси геройски всичките страхотни шутове и отчая дори „немската машина“ с блестящите си прояви. С три думи – „беше заключил вратата“. С проявите си в този футболен спектакъл на Ненчо му прощаваме всички допуснати лесни голове – дори 6-те гола срещу студентките? Нещо като амнистия.

Въпреки обещанието и нашата победа ни връчиха като на победители в турнира флагче (с надпис *Urkunde*).

След срещата ни заведоха на вечеря в изискан ресторант в централната зона на Берлин, до телевизионната кула. Седнахме на две големи маси – на едната футболният ни отбор, на съседната – ръководният състав. Към последния се числеше и Жоро Петканов – водач на отбора. Започнахме бурен дебат в очакване на специалната бира, която се предлагаше в заведението (зелена бира – *grünem Bier*). В

този момент започнаха да се случват странни неща на нашата маса. Сервитьорът ни донесе 6 бутилки шампанско („Червена шапчица“ – Rotkäppchen). Така бяхме ожаднели, че всеки един от нас „пресуши“ по една бутилка почти на екс. Усещаме как всяка фибра на нашите тела се изпълва с живителна влага.²⁶ В този момент към нас пристигнаха още 6 бутилки шампанско. С тях процедирахме по същия начин. След още няколко минути се появи третата партида с пенливата течност. Ние мислихме, че тя се осигурява от домакините. В този момент при нас дойде Жоро Петканов с въпрос: „Абе копелдаци, откъде го вадите това шампанско?“. Тогава се наложи бате Весо да влезе в ролята на преводач (без таксата от 50 марки), за да попита келнера откъде идва тази божествена амброзия, аджеба. В първия момент сервитьорът отказа да ни каже, носейки поредната шестичка. Изпивайки я, след което се появи още една великолепна шестица „червени шапчици“, и малко заситени, отново попитахме сервитьора. Този път той ни отговори, че е помолен да не казва кой е благодетелят. В знак на неудовлетвореното ни любопитство, дадохме отпор на келнера и му казахме, че ако не разкрие нашия мецанат, ще откажем да се възползваме от последните „шапчици“. Тази наша закана, или заплаха подежда моментално. В следващия момент към нашата маса се насочи един достолепен, прошарен господин. Облечен безупречно, със зеленикав костюм, сякаш излизаш от „Некерман“. Той се представи и ни помоли да седне на нашата маса, успоредно с поредната доза живителна течност – поднесена ни от сервитьора. Само че този път пристигна както е във филма – „Великолепната седмorka“.

Каква беше историята на този рядко щедър германец и защо ни бе залюбил, или харесал. В този ден господинът беше навършил 60 години. Съгласно немските закони, той излизаше в заслужената си пенсия. Решил да отпразнува събитието. Оказва се, че няма близки и приятели. Чувайки нашата благозвучна българска реч, изпъстрена с цветисти изрази за „майка...“, изведнъж той си спомня за период от своя живот, на сервитьор, през който е работил на „Златни пясъци“. Тази носталгия го подтиква да развърже кесията си и да се присъедини към нас – истински немски приятел.

Нашата дружба (Freundschaft) продължи до около 2 часа през нощта, тъй като заведението затваряше, а и ние трябваше да бъдем около 4.00 ч. на летище „Шьонефелд“. Всъщност бяхме възстановили вече балансите с килограмите.

Сега ни оставаше още една крачка до България. Тя не беше никак лесна. Особено на мен и на Благо Генов. Връщайки се с щастливата целокупна, но разкъсана нашенска група, отпредила се към (U-bahn), на път за хотела, изведнъж пред нас съзряхме следната немного приятна гледка. На пътя ни лежеше един „колеген (kollegen) – изпаднал германец“. Целият беше ожулен, лежеше на земята, като заклано прасе по Коледа. Коремът му беше шръкнал около 60 см напред – гордо изпод пуловера. Това беше единственото читаво нещо, по което можеше да бъде класифициран към групата на хомосапиенс. Иначе липсваха по ръцете му линиите на живота, на любовта и на щастието. Очите му бяха обгърнати със синини и целите в мазнина и кръв... Обувките, разпилени около него, като войник на Фон Паулус

²⁶ Съгласно медицински изследвания по време на мач човек губи между 4–7 кг от теглото си, което много бързо се възстановява, ако се поглъщат течности.

край Сталинград... Пред нас с Благо (чиято жена беше лекарка, а моята самарянка) стоеше нелеката задача да окомплектоваме тази маса от месо, да я обуем и да се опитае да я пренесем на по-сигурно местенце. Не знам доколко успяхме!?

След малко разбрахме, че нашите хора са взели влачето и ние ще трябва да ги последваме. Залисани и щастливи, и емоционално натоварени от всичките преживени футболно-масови-санитарни прояви през този безкраен ден, ние си го удължихме с Благо, изпускайки в приятни разговори нашата станция.

Връщайки се след 40–50 минути пеша, но доволни и радостни, заварихме следната гледка в нашата мила „бърлога“. След съвет на Петканов да не се ляга, защото може да изпуснем самолета, започва фиеста и подготовка за полета (към който се присъединихме и ние с Благо). Най-активен, неочаквано за нас, беше капитанът на отбора. Седнал на санитарната количка с Urkunde-то във високо вдигнатите си ръце, бутана от един от нашите студенти, имахме чувството, че велик отбор се е завърнал и триумфира пред своите привърженици в централната зона на града. Бутафорията на дефилирането беше направена чудесно – развяваха се чаршафи (вместо знамена), изпиваха се последните капки „огнена вода“, имаше песни и танци...

За жалост – хубавите работи и сладките мигове на опиянение свършват бързо. Нашите любезни домакини дойдоха със своята немска педантичност точно в 4.00 ч., в разгара на фиестата, да ни вземат и да ни изпратят до летището. Както се изрази по този повод един наш колега: „За да са сигурни, че си отиваме“. В самолета – рано, рано, тъй като не сервираха шкембе чорба, се постарахме да изпием бирата. Любезните стюардеси се предадоха и извадиха всичките запаси.

Връщайки се в Родината, специално мен не ме посрещнаха като победител. По две причини. Първата, както винаги неотменно с мен пътуваше чантата с непраните екипи, които носех като „подарък“ на Кристина да ги пере. Този път сакочете бяха два. Но не това беше причината.

Като ни видяла, моята любяща съпруга се стреснала. Оценявайки със сравнителни категории моето състояние, все пак ме причисли към един висш порядък животни с думите: „Виж се какво прасе си“. Тъй като няха реална представа защо попадам в тази класация, тя ми отговори „нежно“: „Виж си първо очите – те са ти зачервени точно като на „п...е“. Не виждаш ли, че летят винарки около теб?“ (Тук не бях съгласен – може би биренки???) Приех сериозно само първата от класификациите... След което започна нова тирада: „Днес ще раздават жилища в Университета. Само ще те помоля за следното нещо. Ако ще и накрая на света да ни дадат, не се обаждай! Ще си развалиш авторитета!...“. (На себе си зададох въпрос – не посмях да попитам, по известни причини – авторитетът в новото ми амплоа на „п...е“ ли?) Помолих за лист и химикалка. Всичко мина благополучно. Върнах се вкъщи щастлив с двойния лист, на който бях изписал с възможно най-големите знаци (върху целия лист) – бл. 272, вх. Й.²⁷

²⁷ Това е дълга сага. С няколко думи. Бях участник в строителна бригада шест месеца. На всички, които не бяха на бригада от СУ, им дадох жилища. Само ние от т.нар. „професорска бригада“ – не бяхме получили. Както си е редът в нашата татковина. Направихме жалба, явно са бяха отзовали.

Срещите във Велико Търново. Беше ни изключително приятно да гостуваме или да посрещаме наши колеги от старопрестолния и университетски град В. Търново. Там бяха се преместили да работят нашите колеги – Гатев и Къндев (от ГГФ). Те бяха и хората ни за връзка с чудесните ни колеги от този красив и наситен с история на всяка крачка град.

Срещите с колегите във Търново се играеха в залата на университета. Два пъти имаме честта да играем на стадион „Ивайло“, на който се проявяваше „Етър“, който дълги години се състезаваше в „А РФГ“. Обикновено мачовете завършваха в наша полза. Дори си спомням следния факт от среща на градския стадион. Един гражданин, който гледал мача ни, възкликна: „Вие сте по-добри от нашия „Етър“!“. Малко е погресен този коментар според мен, но наистина бяхме на ниво.

Много топли и приятни бяха нашите неформални срещи след мача с колегите от ВТУ. До ден днешен, когато ходим в техния университет, или когато те посещават СУ, все се намира колега и приятел от онова славно време, с когото да седнем на раздумка. Да си поговорим за нашите планове, но винаги, неволно се обръщаме назад и си спомняме за онова чудесно време, когато бяхме млади и запалени по играта.

След обществено-политическите промени в страната след 1989 г. нещата в Алма матер се промениха. Това се отрази и върху спортната дейност. Реално СК номинално съществуваше, но реално не действаше. Имаше натрупване от около 17 000 лв. в неговата банкова сметка. С годините тази сума си остана неизвестна. И къде потъна?

След 1990 г. реално остана да съществува само секция „Футбол“. Тя се съхрани благодарение на сплотеността и приятелствата между преподавателите, както и в резултат на ентузиазма и на желанието да се спортува. Организатор на групата остана А. Димчев.

Групата съществуваше и играеше мачове помежду си, междуфакултетни първенства и с други отбори до 2009 г.

Последните мачове се играеха в залата на Биологическия факултет. През годините на секцията по футбол се местехме непрекъснато от терен на терен, на различни игрища и зали. С времето особено след промените сменихме редица площадки и зали (Колодрума, кортовете на ЦСКА, тартановите площадки на ЦСКА, залите: „Академик“ – новия и стария), Военната академия, Биологическия факултет и др. Често си заплащаме наемите от нашия джоб, дори ползвайки бази на СУ – ДЕО и др. Много често бяхме гонени... Това се случваше и след избора на проф. Биолчев за зам.-ректор, а по-късно и като ректор... Запомнили сме неговата крилата фраза: „Вечно съм гонен в тази наша държава...“. Всеки гледаше да намаже с държавните бази, прибирайки част от средствата в своя джоб... Дори не се свеняха да го правят пред очите, или зад гърбовете на свои ръководители, прикривайки се зад правила, създадени в полза на подобни шмекери, най-често от тях самите.

Ще направя опит да припомня любопитни случки от футболните срещи на отбора на СУ – след обществено-политическите промени в страната след 1989 г.

Отборът ни беше много търсен партньор на игралното поле от лица на пре-

хода – политици, журналисти, бивши и настоящи спортисти, представители на подземния свят, хора с не особено висок престиж в обществото, от различни организации като: Георги Първанов, Стефан Софиянски, Бойко Борисов, Александър Томов, Крум Савов, Любослав Пенев, Кирил Ръкаров, Иван Колев и др. Често не желаехме да гравитираме около част от тези фигури. Срещахме се с тях поради липсата на постоянно игрище в Алма матер. Бяхме принудени понякога да правим компромиси (за да играем)... Както вече споменах, дори бяхме гонени от спортни терени, това ни караше да се чувстваме едва ли не като престъпници... Не бих желал да влизам в подробности и да описвам нашите срещи и мачове с част от тези „еднодневки“, объркали живота на хората. Достатъчно беше да видим как са се превърнали във водачи на народа, как проповядват от своите амвони за морал и справедливост. Хора, за които властта и парите са всичко. Дори готови да си купят клакьори, които всеки ден да въздишат и да боготворят героите на новото време – за някакви сребърници. Да си спомним за „преоткритата“ Емили Дикинсън и нейните чудесни строфи: „Колко жалко е да си някой и като жаба мокра цял ден да подскачаш пред възхитена локва“. За тези хора – по-добре нищо. Или както се говореше по времето на „социализъма“, когато имаше някакъв социален проблем, „футболът не е изолирано явление“...

През това време изгубихме и нашия скромнен колега и много сърцат футболист – проф. Стайко Трифонов. Той си отиде от нашия свят много млад. Стайко пробягваше невероятни разстояния по време на мачовете. Сякаш имаше две сърца. С неговия син, вече поизбелял анцуг той винаги се бореше мъжки. Тичаше по десния фланг. Никога не си спомням Стайко да изрита някого, или той да се оплаче. Носеше се над краката на футболистите. Ако погледнем снимките от футболната среща за 100-годишния юбилей на СУ, ще разберем и част от неговата скрита душевност и излъчване, и неподправената радост на селското момче, което сякаш получава златен медал от световното първенство по футбол, а не хлопка. Без него нашите мачове станаха по-скупни, по-груби, защото ни липсваше неговата благодетелност, успокоителни думи и най-важното – тактичността и моралът, които той налагаше на терена. Сбогом, приятелю Стайко, ние, твоите съотборници, не сме те забравили!!! Не сме забравили и неприятностите, с които се сблъска накрая на твоя житейски път, приятелю.

За нас ще останат знаменателни трите ни срещи със студентски отбори – през 2004, 2007 и 2009 г. Трите се играха на стария стадион „Академик“.²⁸

²⁸ Към това съоръжение СУ имаше претенции да се прехвърли в негова полза. На няколко пъти, докато бях декан, инициирах стъпки за подобен ход. Подготвих писма от името на ректора до министър-председателите Сергей Станишев и Бойко Борисов, както и до председателя на БАН. Участвах в срещи за решаване на този въпрос заедно с ректора проф. Иван Илчев. Безуспешно! Защо? Защото, както се е изразил Станишев – „има големи бизнес интереси“. Явно, младите хора нямат никакво значение за тази страна. По тези и други причини Терминал 2 ги засмуква като фуния. Да не забравяме, че за около 25 години българската държава е изгубила около 2–2.5 млн. души, предимно млади хора, и около 250 млрд. щ.д. за обучението на тези хора. За какви бизнес интереси иде дума? Кой ще заключи последен вратата на територията, наречена България? Явно за това става въпрос!?

Мачът през 2004 г. със студентите. Той беше инициран от Студентския съвет на СУ и Философския факултет.²⁹

Беше много интересна среща на различни генерации. Гледайки снимката, не виждам в нашия отбор човек под 50-годишна възраст. Мачът завърши 1:1. Голът в нашата врата беше в резултат на нелепа грешка. За съжаление моя милост помогна той да бъде отбелязан. Как стана? Студентите подхвърлиха висока топка, която балонно се насочваше към нашата врата. Опитах се да я върна с глава на вратаря. Той беше излязъл много напред и не успя да се върне, и така беше зачетен автогол. Голът, който ние отбелязахме, може да влезе в учебниците. Драго Драганов центрира една ниска топка, успоредно на вратата. Около мен имаше около 4–5 души, които ме пазеха. Топката ми беше удобна – да я ритна във вратата. Прецених, че може би някой от моите пазачи ще протегне крак и ще я избие. Видях, че зад мен, успоредно на вратата, тича Ицо Матанов. Реших да „финтирам“ защитниците. Затичах се към топката, замахнах да я ритна, с което насочих вниманието на пазачите върху мен. В следващия момент я пропуснах между краката си. По този начин освободих празно пространство на Ицо, който с отмерен удар от около 10 метра успя да вкара топката в противниковата врата. Така завърши нашата среща. През почти цялото време на мача агитката – 99% от студенти, подкрепяше и двата отбора. Но особено силно викаха и пискаха, когато топката попаднеше в Николай, с възгласи: „Ники... Ники... Ники...“. Това за мен бе свидетелство за обичта и уважението на младите хора към своя лидер.

Журналистическите заглавия, репортажи и хроники бяха убийствени за студентите от рода на: „Преподавателите от СУ смачкаха на футбол студентите“... В тях се сочеше липсата на спортна култура, на кондиция и на навици в младите хора да спортуват...

От страна на преподавателите в мача на 15 юни 2004 г. взеха участие следните колеги: проф. Александър Андонов – ФФ, проф. Георги Каприев – ФФ, проф. Александър Димчев – декан на ФФ, проф. Боян Биолчев – ректор на СУ, проф. Димитър Денков – зам.-декан на ФФ, проф. Олег Георгиев – ФФ, проф. Любо Попов – зам.-декан на ФП, проф. Петър Ангелов – ИФ, проф. Стефан Стоянов –

²⁹ По това време във ФФ учеше психология Николай Михайлов, много добър студент и активист. Той беше избран за председател на Студентския съвет на ФФ. По-зрял от своите колеги, Николай иницира и осъществи редица успешни дейности за подобряване на учебните планове във ФФ. Винаги като декан съм толерирал подобни студенти. Дори си позволявах да срещам негативни оценки от мои колеги за моята безрезервна подкрепа на студентите. Те бяха креативни млади хора, които мислеха не само за себе си. Затова ги подкрепях с риск, че си навличах гнева на част от преподавателската колегия и на администрацията. За жалост такива млади хора са единици. Николай, или Ники, както го наричаха студентите, беше много интелигентен, рязко се отличаваше от останалите студентски лидери. (При повечето от последните, основен движещ мотив за участието им в живота на младежките формирования бяха кариеризмът и облагите. Дори нямаха свян студенти, като Сибила, да ми заяви в очите: „За мен е важно да имам в моето СУ, че съм била председател на младежката организация във ФФ.) Николай беше искрено, честно и безкористно момче. Това беше и причина колегите му да го подкрепят и да го обичат. Той беше нестандартен, но истински лидер, запленил от науката и обичащ спорта. Един младеж, който ми напомняше за нашите студентски години. Подобен беше и следващият председател – Момчил Тодоров.

зам.-ректор на ХФ, проф. Христо Матанов – ИФ, проф. Драгомир Драганов – ИФ и др.

През разглеждания период имахме договори с наши колеги от скопския университет (Република Македония). За тях и за нас беше истинско удоволствие да си гостуваме. В историята на нашите футболни прояви няма как да пропуснем гостуването през 2005 г. на наша делегация в Скопие.

Неформалният повод беше мачът, който изиграхме в зала с нашите колеги от страната домакин. Формалният беше защитата на докторската дисертация на ръководителя на департамент „Спорт“ на СУ – Прокопов. Мачът завърши 3:3. След двете проведени инициативи заминахме за Охрид, където трябваше да „релаксираме“. Към нас се присъединиха и част от македонските ни приятели и колеги. Сред тях трябва да бъде открит проф. Траян Гоцевски, декан на ФФ, получил почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на СУ, както и част от ръководството на университета в Скопие.

В срещата взеха участие следните колеги от СУ: проф. Олег Георгиев – ФФ, проф. Георги Каприев – ФФ, проф. Александър Димчев – декан на ФФ, проф. Анжелина Янева – Департамент „Спорт“, проф. Боян Биолчев – ректор на СУ, проф. Димитър Денков – зам.-декан на ФФ, проф. Любен Попов – зам.-декан на ФП, проф. Петър Ангелов – ИФ, проф. Стефан Стоянов – зам.-ректор – ХФ, проф. Христо Матанов – ИФ, проф. Ласло Клайн – ГГФ и др.

Последният по-значим мач се състоя през 2007 г. на стадион „Академик“ – срещата ни със студентския отбор на СУ. Тя беше предшествана от демонстративни игри на студентите по джудо, карате и др. спортове. Много приятна изненада

ПОРЕДЕН МАЧ ПРЕПОДАВАТЕЛИ СРЕЩУ СТУДЕНТИ. СТАДИОН „АКАДЕМИК“, 2007 Г.
Проф. Любомир Попов - ФП, проф. Димитър Денков - ФФ, проф. Божидар Ангелов - ФНПП,
проф. Петър Ангелов - ИФ, проф. Александър Димчев - ФФ, проф. Боян Биолчев - Ректор,
проф. Петър Славейков - ГГФ, проф. Георги Георгиев - ГГФ, мажоретки

бяха мажоретките, които дойдоха да се снимат с нашия отбор. Беше много весело и емоционално събитие. Този път мачът беше на „кръв“. Студентите не оценяваха факта, че срещу себе си имат работа с хора между 52 и 65 години. Независимо от всичко срещата завърши наравно. При дузпите те ни победиха с 9:8. Героите, от наша страна, бяха следните мохикани: проф. Боян Биолчев – ректор, председател на ОА, проф. Александър Андонов – ФФ, проф. Александър Димчев – декан, проф. Анжелина Янева – директор на Департамент „Спорт“, гл. ас. Веселин Радков – капитан, проф. Георги Каприев – ФФ, проф. Георги Георгиев – ГГФ, проф. Димитър Денков – декан на ФФ, проф. Драгомир Драганов, проф. Любомир Попов – зам.-декан на ФП, проф. Олег Георгиев – ФФ, проф. Петър Ангелов – ИФ, проф. Петър Славейков – декан на ГГФ, председател на ССА, проф. Тенчо Колев – декан на ЮФ, проф. Христо Матанов – ИФ, Ненчо Ненов – УБ и др.

Хора, с които бяхме започнали преди почти 35 години. Разбира се, имаше и по-свежи попълнения. Жалко, че на тъчлинията стоеше нашият Стъопа, този толкова човечен, добър и техничен футболист, готов винаги да се отзове на „повиквателните“ за мачовете. Как бих искал тогава да го включа в отбора. За съжаление зад неговата чудесна усмивка се криеше коварна болест. Наскоро след това той ни напусна. Нашият приятел, проф. Стефан Стоянов – Стъопата, ученият, деканът, зам.-ректорът! Човекът!!! Сбогом, приятелю, ще те помним: от първия мач на стадион „Васил Левски“; ще те запомним и застанал до бате Владо Кремаренко на снимката за 100-годишнината на Алма матер, заслужил неговата прегръдка през рамото; преди срещата със студентите през 2004 г. на мача в Македония с неизменния № 8; до тъчлинията на последния ни мач – вечно усмихнатият Стъопа. Така ще те запомним, приятелю! Ти остана в историята с крилатата фраза: „Ако попиташ някой за университета, той ще ти посочи веднага, без колебание Софийския университет „Св. Климент Охридски!“.

След Стъопата си отидоха и още двама наши колеги – Олег Чалев и Георги Петканов.

Олег, централният защитник – неизменната петица на славния студентски отбор; колегата от стая № 5 в Ректората; докторантът с петица на кандидат-докторантския изпит; най-добрият чистач на топката в отборите на преподавателите и служителите с № 5. Постигнат от нелека съдба, Олег напусна Алма матер. Срещаме го в храм-паметника „Св. Александър Невски“, където бе приютен да събира свещи от кандилата. След това понякога се вестяваше в СУ, за да помоли за малко парички свои познати, но никога повече от скромната сума от 5 лв. Скъпи, Олег, разбрах, че си ни напуснал в края на 2015 г. Не бих търсил символика в цифрите, ако не се набива числото „5“. Бог да те прости, ти беше един страдалец, който живееше със свои комплекси и който трябваше да изкупува вината на други хора, които те доведоха дотук. Надявам се един ден да се срещнем, колега и приятелю, на по-доброто място, където си и ти – № 5!!!

За Жоро е трудно да се пише кратко – за учения, професора, декана на ЮФ, зам.-ректора на СУ, министъра, член на Конституционния съд, плейбоя и отличния баскетболист Георги Петканов. За силната натура на родопчанина и за благо-

В ЗАЛАТА НА БИОЛОГИЧЕСКИЯ ФАКУЛТЕТ ИГРАТА ПРОДЪЛЖАВА, 2008 Г.

родството на строгия и непримирим към неправдите човек. За да завърша малко по-ведро текстовете, ще си позволя да припомня два случая за него. Когато Жоро става министър, дават му мобилен телефон. В един неделен ден Мария, неговата съпруга, го изхвърля по погрешка заедно с отпадъците в кофата за смет пред блока. Разбирайки къде е телефонът, Жоро започва да рови в кофата. В този момент „бдителните“ комшии, наблюдавайки сцената, започват да се вайкат по нашенски и да съжбяват министъра с думите: „Щом и той започна да рови из кофите, животът ни е станал непоносим“. Вторият случай се развива пред Университета. Връщайки се от Македония с декана на ФФ, проф. Витан Стефанов, последният направил нарушение на правилата за влизане в улицата. Веднага са появили двама полицаи. На въпроса „Ами се’а к’во ще пра’им?“, Витан им отговорил: „Питайте моя колега и ваш началник проф. Петканов“. Тогава последвала реплика под сурдинка към втория полицай: „Колега, айде да се мащаме, явно, че тук че си мрем от глади“.

След 2007 г. нашите мачлета основно продължиха в салона на Биологическия факултет. Хората, които играехме повече от 25–30 години, постепенно започнаха да отпадат по различни причини от групата на футболистите. Травмите и годините натежаваха. Радвахме се на всяко ново и младо попълнение, като Веско Дафов, Васил Виденски, Митко и Владо Новкови – ФФ, на колеги от ГГФ, ИФ и др.

Моя милост се оттегли след сериозни проблеми с травма, която доведе до операция. За съжаление за мен свърши приказката и удоволствието, наречени „ФУТБОЛ – играта на народа“.

Опитах още няколко пъти по-сериозно да участвам във футболни срещи. Два пъти с мои студенти – по време на летните ни училища в Холандия (Хеемскерк) през 2011 г., и в Полша (Ярочин) през 2012 г. (в ролята ми на треньор). В Холандия,

тази страна, в която спортът е нещо като религия, се състоя мач между два студентски отбора. Поради липсата на „достатъчно качествен материал“ в моя отбор привлякох няколко девойки. Не сбърках. Другият отбор, с треньора Ханс, беше комплектуван също от студенти от Германия, Холандия, Испания, Полша, Латвия, липсваха му български състезатели (двамата бяха при мен – Митко и Илиан). Край страничната линия имахме сериозната подкрепа на публиката. Най-активно в нея участваха нашите колеги – преподавателите, които се бяха снабдили с вувузели – хита от световното първенство през 2010 г. в ЮАР. В резултат на сърцатата игра на отбора и най-вече на представителките на Полша успяхме да победим с 2:0. На следващата година историята се повтори...

Това не е обаче моето амплоа. Винаги съм вярвал, че отново ще се върна при моята втора любов – топката – в ролята ми на „ритнитопковец“.

Остана ми само първата – моята любима съпруга Кристина (вярната перачка и шивачка на отбора). Тя е в правото си да ме изостави, тъй като не спазвам (неподписания) предбрачен договор. В него си бях издействал пожизнено правото да отсъствам по 4 пъти седмично, за да играя мачове с приятели. Каква недалновидност от моя страна. Грешка на младия човек...

Реших отново да се върна към футбола, да възкреса спомените за нашия футболен живот, за славния ни отбор и за нещо, което винаги съм ценял, отстоявал и уважавам – нашето приятелство извън и на терена. Това е идеята за изложбата, която ме плени и не ми даваше мира!!!

Дано да съм успял, скъпи приятели!

Най-сърдечно ви благодаря за тези години, за себераздаването и за спомени-те!!!

Благодаря ви и за защитата на нашата Алма матер!!! Вие влизате в нейната история.

Насоки за бъдещето на библиотечното образование в България

Васил Загоров, Марина Енчева

Guidelines for the Future of the Library Education in Bulgaria

Vasil Zagorov, Marina Encheva

Summary

The article examines the application of innovative approaches in the training of library and information science students in Bulgaria. The change of the educational paradigm in the field is presented based on recent developments in one of the oldest Bulgarian institutions that prepares librarians and information specialists – the University of Library Studies and Information Technologies (ULSIT). The active learning strategies suitable for information literacy skills development courses are studied by the use of three methods: “learning by doing”, “interaction in learning group”, “learning by trial and error” within the practical training of students. The bibliographic field studies organized by the Library Studies Department providing an opportunity to students to undertake the role of researchers of bibliographic flow are presented. The results of a comparative survey on the mobile and information literacy perceptions and skills of full-time undergraduate students in library and information sciences and in humanities, conducted by ULSIT in cooperation with Anadolu University in Turkey are also described. According to the results of the survey, a new strategy for teaching information and mobile literacy in university environment through the elaboration of digital educational games and game-based learning model is outlined.

Key-words: library and information sciences, information literacy training, active learning, learning by doing, mobile literacy, survey, Bulgaria, Turkey, digital educational games.

През последното десетилетие е налице нарастващ интерес към прилагането на нови методи за подготовка на студентите по библиотечно-информационни науки, които да направят обучаемите активни участници в образователния процес.¹ Подобни тенденции се налагат от динамичните промени в информационната среда и непрекъснато нарастващите изисквания на библиотечните потребители, които могат да бъдат удовлетворени в условията на глобалната мрежа от едно ново

¹ Настоящата статия посвещаваме на нашия учител, проф. д-р Александър Димчев, който в своята преподавателска дейност винаги е държал образованието на библиотечните специалисти да върви в крачка с реалните промени в информационната среда.

поколение информационни специалисти. При активното обучение се набляга по-малко на предаването на информация, като се поставя акцент върху развиването на уменията на студентите и запознаване с тяхното лично становище и оценки по разглежданите теми и въпроси. Аудиторната заетост на обучаемия активно се комбинира с университетски дейности с практическа насоченост: семинари, теренни проучвания, академични работилници, симулации, лабораторна работа в библиотечната лаборатория LibLab, участие в проектна дейност, студентски стажове.

През 2015 г. катедра „Библиотечни науки“ към УниБИТ реализира проект на тема „Проучване на иновативни практики в библиотечното образование в УниБИТ. Разработване на среда за практическо обучение на студентите на базата на подхода Learning by Doing“.² В рамките на проекта студенти от специалност „Библиотечнознание и библиография“ се включиха в два уебинара на Американската библиотечна асоциация (American Library Association – ALA), посветени на електронните книги и дигиталното четене и на интегрираните системи за библиотечна автоматизация. Уебинарът е учебна дейност, в която обучаемите изпълняват централна роля, дискутират и взаимодействат помежду си, а преподавателят е до голяма степен пасивен. Експериментирането с тази нова за УниБИТ учебна дейност показва, че е налице повишаване на мотивацията на студентите в сравнение с нагласата им при класическите форми на обучение. Това от своя страна рефлектира положително върху интереса им към преподавания учебен материал.

В Катедрата се прилагат и иновативни стратегии за обучение по информационна грамотност чрез методите learning by doing (обучение чрез практика), learning by trial and error (обучение чрез проба и грешка) и interaction in learning group (взаимодействие в учебна група). Съгласно дефиницията на ALA, която има значително влияние, особено в библиотечния и информационен контекст, информационната грамотност е набор от умения, позволяващи „идентифициране на необходимостта от информация и нейното намиране, оценка и ефективно използване за разрешаването на конкретна задача“³.

Повечето възгледи за информационната грамотност са базирани на това определение, като обикновено тя е разглеждана като шестстепенен процес: разпознаване на нуждата от информация; идентифициране на необходимата информация; намиране на информацията; оценяване на намерената информация; организиране на информацията; ефективно използване на информацията. При дефиниране на възможните иновативни подходи за обучение по информационна грамотност в УниБИТ е акцентирано върху етапите „намиране на информация“ и „използване на информация“ от шестстепенния процес, тъй като това са двете фази, които винаги изискват допълнителни стъпки за пълноценно удовлетворяване на възникналата информационна потребност. Първият разгледан метод Learning by Doing способства за прилагането на стратегии за учене чрез активни действия при пре-

² **Обучение** чрез практика в сферата на библиотечното образование. София: За буквите – О писменехъ, 2015. 55 с.

³ **American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. Final Report.** Chicago: American Library Association, 1989.

подаването на дисциплини, свързани с боравенето с информация. Той е в тясна връзка с обучението, целящо усъвършенстване на начина, по който да се правят нещата.⁴ Образователният метод Learning by Doing насърчава студентите да решават казуси както индивидуално, така и в група. Подобна форма на обучение може да бъде самостоятелно направлявана от студентите, но често е ръководена и от преподавател.

Вторият метод, на който е отделено внимание – „на пробата и грешката“ представлява разновидност на подхода Learning by Doing и е доминираща стратегия при обучението, целящо усъвършенстване на начините за намиране на информация и развиване на процесите за управлението и използването ѝ. Способът на пробата и грешката може да бъде характеризирани по два начина: от една страна, случайно опитване на различни процеси, ключови думи, информационни инструменти и източници и от друга страна – по-планирано и задълбочено експериментиране, което включва оценяване на резултатите и действията и последващо модифициране на опитите. Методът е широко приложен в новата магистърска програма на катедра „Библиотечни науки“ – „Библиотечни колекции“, в която поставените пред студентите задачи се разрешават с помощта на фактора „грешка“, използван в традиционните форми на образование като причина за санкция, т.е. в пейоративен контекст. По този начин принципът на пробата и грешката играе ролята на механизъм за надграждане на образователния процес, без да създава отчетливо разделение на студентите по опозиционните групи „двойкаджии–отличници“.

В Катедрата се обръща специално внимание и на взаимодействието между участниците в обучението при преподаването на информационна грамотност. Набляга се на колаборативния характер на образователния процес и на това, че „знанията и уменията се разпределят между различни хора и никой не притежава цялата необходима информация“⁵. Теоретичният модел за прилагането на иновативни подходи при обучението по информационна грамотност, обхващащ фазите „намиране на информация“ и „използване на информация“, и апробирането му в рамките на дисциплините „Информационен анализ“, „Информационно осигуряване на бизнеса“ и „Електронно обучение“ е представено в статията Teaching information literacy courses in Bulgaria in the context of library and information science education in Bulgaria – challenges and innovative approaches, публикувана в американското списание Journal of Library Administration през юли 2016 г.⁶

С подобна практическа насоченост са и летните теренни библиографски практики, проведени в Малко Търново (2015), Чипровци (2016) и Букурещ

⁴ Kivinen, O., Ristela, P. Even Higher Learning Takes Place by Doing: From Postmodern Critique to Pragmatic Action. – B: *Studies in Higher Education*, 2002, vol. 27, № 4, с. 422.

⁵ Candy, P. Mining in Cyberia: Researching Information Literacy for the Digital Age. – B: *Information Literacy Around the World: Advances in Programs and Research* / C. Bruce and P. Candy, eds. Wagga, NSW: Centre for Information Studies, Charles Sturt University, 2000, с. 142.

⁶ Encheva, M. Teaching information literacy courses in the context of library and information science education in Bulgaria: challenges and innovative approaches. – B: *Journal of Library Administration*, 2016, vol. 56, № 5, с. 599–606.

(2016).⁷ За разлика от другите дисциплини, изучавани в процеса на подготовка на библиотечни специалисти, библиографията е с доста голяма степен на абстрактност, особено при усвояването ѝ в аудиторна среда. Поради тази причина са проведени библиографски изследвания с участието на студенти, които да приложат на практика усвоените по време на лекциите знания. Изследователски екип от УниБИТ си постави за цел да провери пълнотата на ретроспективната ни библиография, проучвайки де визу книжовни масиви, ситуирани в културната периферия на България⁸ и в чужбина. Студентите участват в прегледа на изданията, свалянето и систематизирането на елементи на библиографското описание, анализ на натрупаната библиографска информация. Тъй като голяма част от преглежданите колекции са притежание на църкви и съдържат голямо количество старопечатни книги, паралелно с библиографския аспект на теренното проучване, обучаемите усвояват „в движение“ фактология и терминология, свързана с историческото развитие на книжовността по българските земи. С помощта на студентите е изготвен хронотоп за източниците, формирали книжовната колекция на църквата „Успение Богородично“ в Малко Търново, които са позиционирани в широк географски диапазон между Ню Йорк и Москва. С участието на студенти и докторанти се провежда и последният проект на катедра „Библиотечни науки“ „Цифровизация на репертоара на българската възрожденска книжнина (1801–1878)“⁹.

През май 2016 г. екип от катедра „Библиотечни науки“ към УниБИТ и Центърът за изследване и развитие на образователните технологии към Анатолийския университет в Турция инициират социологическо проучване, свързано с мобилната и информационната грамотност на студентите бакалаври от библиотекovedските и хуманитарни специалности на двата университета. Подборът на респондентите е осъществен на квотен принцип. Инструментариумът, с който е реализирано проучването, включва пряка индивидуална анонимна анкета, състояща се от 14 закрити, 8 полукрити и 8 открити въпроса. Изследването си поставя за цел да установи: доколко са сходни навиците и нагласите за учене на студентите във време, доминирано от технологии; доколко и как технологиите влияят върху тяхното поведение; как студентите оценяват библиотеките в дигиталното ежедневие и др. Информационната грамотност е базов набор от умения, които са решаващи за академичния успех, кариерното развитие и самоусъвършенстването в епохата на информацията. Благодарение на информационните технологии днес достъпът до информация е по-лесен от всякога. Въпреки това, за да се възползват ефективно от нея и за да изиявят своите качества, съвременните студенти трябва да притежават специфични знания, свързани с информационната грамотност. Умения като нами-

⁷ Загоров, В., Златкова, П. Библиографска експедиция „Малко Търново“ 2015. – В: *Библиосфера*, 2016. (Под печат); Същите. Българо-католическото книгоиздаване в Одрина. (Под печат)

⁸ Става въпрос за слабо населени гранични райони в Западна Стара планина и Странджа, които са останали извън депозитната система за събиране на библиографска информация.

⁹ Фонд „Научни изследвания“, Конкурсна сесия „Фундаментални научни изследвания“: ДН 05/2 ФНИ.

ране на необходимата информация, оценяване на нейното качество и ефективното ѝ използване за постигане на поставените цели са пряко свързани с използваната платформа и тип устройство. Това води до въвеждането на нови термини като „дигитална грамотност“ и „мобилна грамотност“, които подчертават различията, свързани с опита на потребителя и изискваните технически умения при използването на различни технологии за откриване, оценка и използване на информация. Създаването на съдържание, общуването с други хора и ученето чрез мобилни устройства могат да се практикуват по всяко време, навсякъде, както и контекстуално точно навреме и на конкретно място. Уменията, свързани с мобилната грамотност, като ефективно използване на операционната система и приложенията и разбиране на възможностите на устройството както на хардуерно, така и на софтуерно ниво, са от съществено значение, за да могат студентите да се възползват максимално от тези функции.

Сравнителното изследване между Анатолийския университет и УниБИТ беше иницирано, за да докаже работната хипотеза, че студентите, които не срещат никакви проблеми при използване на социалните медии чрез мобилните си устройства, имат затруднения например при използването им за достигане до качествена информация за целите на обучението. Това се дължи на факта, че все още не е осъзната необходимостта от развиване на уменията на студентите, свързани с мобилната грамотност и че не е предоставено подходящо обучение в университетска среда. Изследователският екип предполага, че за студентите информационната грамотност е предимно способност да се работи с информационни и комуникационни технологии. Друга работна хипотеза е, че мобилните устройства се използват в малка степен за целите на обучението и самообучението. Също така, партньорите смятат, че библиотеката присъства трайно в образователния процес.

С милионите си налични приложения, мобилните устройства се отличават с функции, които останалите информационни технологии не винаги могат да предоставят, простиращи се от образование до социални медии и от банкови услуги до игри. Фактът, че смартфоните стават все по-разпространени и намаляват нуждата от други информационни технологии прави тези устройства, както и уменията за използването им, по-важни от всякога. Мобилните устройства са достъпни повсеместно, което отваря нови образователни възможности за техните потребители. Ползите от тези възможности обаче са пропорционални на уменията на индивида да използва мобилни устройства.¹⁰ Анализът на резултатите от изследването на мобилната и информационната грамотност на студенти по библиотечно-информационни науки и други хуманитарни специалности в България и Турция е представен през декември 2016 г. на международната научна конференция Online EDUCA в Берлин и е публикуван в американското списание *International Information &*

¹⁰ **Vatansever, I., Keskin, N. O.** Mobile literacy requirements in the context of lifelong learning. – В: *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 2016, vol. 7, № 3, с. 26.

Library Review през май 2017 г.¹¹. Дефинирана е необходимостта от обучение по мобилна грамотност в университетска среда и са очертани конкретни мерки за организиране на такова обучение, при което студентите учат чрез практически действия (Learning by Doing) и са в центъра на учебните дейности (Learner-centered approach).

Мобилните технологии осигуряват платформа, чрез която могат да се реализират всички контекстуални, позиционни, в точното време, социални и игрови подходи за обучение. Те също така предоставят нови и усъвършенствани възможности както за преподавателите, така и за студентите. Сравнителното изследване разкри, че българските и турските студенти срещат трудности при използването на мобилни устройства за учене и за намиране на специализирана информация. Придобиването на умения, необходими за да се възползват от възможностите, предлагани от мобилните технологии, ще улесни студентите при приобщаването им към социалния и икономическия живот. Партньорите от България и Турция са убедени, че в наши дни прилагането на сериозни игри е една от най-ефективните стратегии за преподаване на информационна и мобилна грамотност чрез активно учене. Игрите повишават ангажираността на студентите в учебния процес и осигуряват възможности за практикуване на това, което са научили в приятна и забавна среда, поддържайки високо ниво на мотивация по време на целия курс. В резултат на инициативата е разработена стратегия за преподаване на информационна грамотност, приложима към модела за обучение, базиран на игри.

Наред с посоченото по-горе целият състав на катедра „Библиотечни науки“ съдейства на студентите за активното им участие в разнообразни инициативи с практико-образователна насоченост. Вече стана традиция преподавателите и студентите от УниБИТ да съдействат на българските културни институти в чужбина за реорганизация на техните библиотечно-информационни центрове. Обучаващите се в Катедрата участват в научни конференции и летни университети, което спомага за ориентирането им в националната обстановка и да се съизмерят с техните бъдещи колеги. Голяма е активността при тяхното участие в публичните лекции и майсторските класове, организирани във Факултета по библиотекознание и културно наследство при УниБИТ. Сериозен е и прогресът при подготовката на кадри в магистърските програми за научна работа.¹²

Най-значим успех за нас в опита ни да модернизираме и разнообразим библиотечното образование е фактът, че приложените по-горе образователни подходи показваха голяма ефективност. Курсовете и студентите, ангажирани в тях, се насочиха към професията на библиотекаря и днес ние с гордост можем да ги наричаме колеги. Надяваме се и вярваме, че по този начин библиотечната професия ще добие по-голяма популярност сред младите хора, което е гарант и за нейното бъдещо развитие.

¹¹ Encheva, M., Zlatkova, P., Keskin, N. O., Vatansever, I. Mobile and information literacy perceptions and skills of library and information sciences and humanities students from Bulgaria and Turkey. – В: *International Information & Library Review*, 2017, vol. 49, № 2, с. 139–155.

¹² Статията на Габриела Ангелова (магистърска програма „Библиотечни колекции“) „Профил на библиоклазията“ е представена за печат в бр. 4 на сп. „Библиотека“ за 2017 г.

Книгите спътници в живота на Мара Белчева

Анна Ангелова

The books – companions in the life of Mara Belcheva
Anna Angelova

Summary

The article examines the personal library of the alleged Bulgarian translator and poet Mara Belcheva. There are a number of spaces valuable and unique editions with autographs and inscriptions in the collection, as well as a number of works of classic and contemporary European authors and rare editions dedicated to Bulgaria and translations of famous Bulgarian writers. Special books, which are part of the library of M. Belcheva are bibliophile editions, including the prominent luxury edition of Friedrich Nietzsche – *Also sprach Zarathustra* (1908).

Key-words: personal library, culture, cultural dialogue, unique editions, bibliophile editions, autographed books.

Един от определящите фактори при формирането на фонда на Университетската библиотека и обогатяването му с редки и ценни издания е присъединяването на значителен брой лични библиотеки. Приемането на лични колекции отдавна се е превърнало в традиция за първата българска университетска библиотека. Този процес е особено интензивен през първите три десетилетия на XX в., когато към библиотечния фонд се присъединяват библиотеките на емблематични университетски преподаватели, известни интелектуалци и възпитаници на Университета, сред които е и личната сбирка на поетесата Мара Белчева.

Изучаването на личните библиотеки е обект на вниманието на изследователи от различни области. Всяка лична библиотека, принадлежала на известен учен или творец, се разглежда в качеството ѝ на „книжовен паметник“, като значимостта ѝ нараства в зависимост от личността на нейния притежател и контактите, които той поддържа с интелектуалния елит на своето време. Мара Белчева е една от най-интересните фигури в българския културен и обществен живот в първите три десетилетия на миналия век – време, в което си дават среща големи поети и титани на словото. Свързала живота и творчеството си с Пенчо Славейков след 1903 г., известната поетеса и даровита преводачка сякаш потъва в могъщата му сянка.

Книгите заемат важно място в живота на Мара Белчева. След първоначалното си образование в родното Севлиево и гимназиалното във Велико Търново, следващата спирка на Мара Белчева е Виена, където завършва Висш девически

институт. Работи като учителка в Русе и София, а след убийството на съпруга ѝ Христо Белчев, финансов министър в кабинета на Стамболов, отново се връща във Виена, за да следва филология. Тя говори свободно няколко езика, интересува се от поезия и изкуство, работи активно като преводачка.

Личната сбирка на Мара Белчева е отражение на един изтънчен културен вкус, формиран без съмнение и под влиянието на „великата четворка“ от „Мисъл“, които обсъждат и критикуват в дома ѝ „цялата литература – английска, руска, немска“¹. Интересна е самата история на библиотеката. През 20-те и 30-те години на XX в. фондът на Университетската библиотека се обогатява с редица изключително ценни лични библиотеки, които постъпват като дарения. Сред тях могат да се отбележат библиотеките на проф. Б. Пенев, проф. Ив. Шишманов², проф. Л. Милетич³ и др. На 13 юли 1937 г. книгите на Мара Белчева са предадени в Университетската библиотека и са вписани в съответния инвентарен дневник. В архива на библиотеката се пази писмото, с което братът на поетесата, Ангел Ангелов, дарява личната ѝ сбирка. В горния край на западения списък се четат следният надпис, написан допълнително на пишеща машина:

Опис на книги, които след смъртта на Мара Белчева, брат ѝ, зап. генерал Ангел Ив. Ангелов, като неин наследник, подарява на Университетската библиотека, за поставяне между книгите на Пенчо Славейков и Боян Пенев.

Вероятно такава е била волята на Мара Белчева. От цитирания текст може да се предположи, че през 1937 г. личните библиотеки на проф. Боян Пенев и Пенчо Славейков вече са били предадени и са се съхранявали в Университета. Личната библиотека на проф. Боян Пенев е предадена от съпругата му Дора Габе⁴ още през 1928 г. на Семинара по славянски литератури. Що се отнася до библиотеката на Пенчо Славейков, не е ясно поради какви причини, въпреки заявеното намерение от страна на наследниците на поета, тя не е постъпила в Университета.

Сравнително малка, но изключително стойностна по съдържание, библиотеката на Мара Белчева обхваща общо 120 заглавия в 183 тома и вероятно е само част от личната библиотека на поетесата – книгите, на които е държала най-много и е пренасяла грижливо при смяната на квартири и при многобройните ѝ пътувания. Книгите са издания на класически и съвременни европейски автори – литературни произведения, исторически и философски съчинения, предимно на немски, френски, италиански и английски език, които илюстрират широките културни интереси на поетесата. Основната част от книгите са на немски език – общо 50 заглавия. Следват 22 заглавия на френски език, 17 на италиански език, 7 на английски език. В сбирката присъстват и отделни заглавия на шведски, сръбски и полски език, както и единственото заглавие на български език – поемата „Кървава песен“. За изследователите на българската култура и литература безспорно най-

¹ Касабова, Бл. „Ръми в душата ми...“ : шрихи към портрета на Мара Белчева. София, 1995, с. 26.

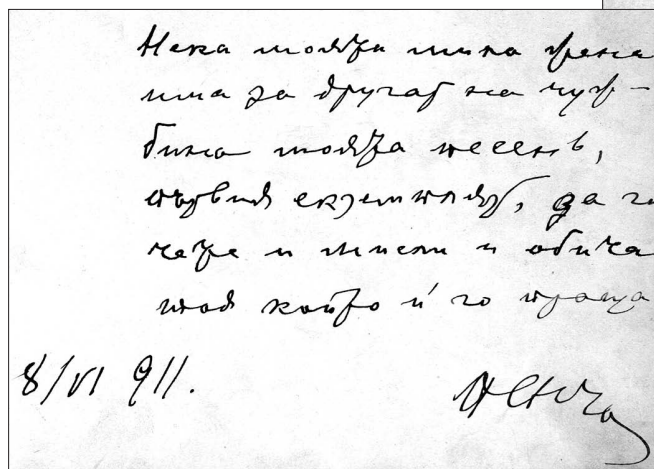
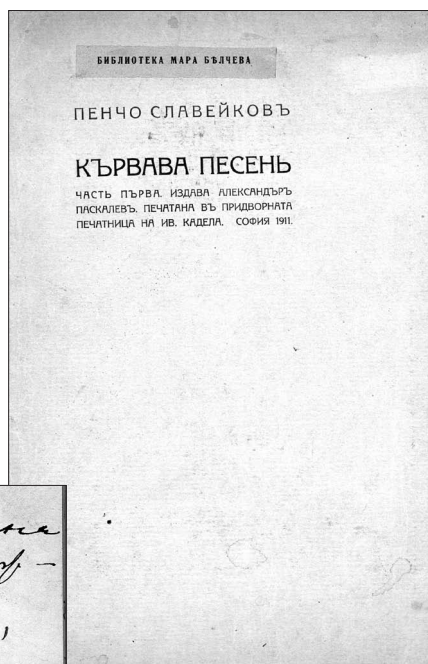
² Прот. № 9 на АС на СУ от 11 дек. 1929 г.

³ Писмото за дарението е разгледано на заседанието на АС на СУ на 11 окт. 1940 г.

⁴ Прот. № 32 на АС на СУ от 20 юни 1928 г.

значимата книга в качеството ѝ на книжовен паметник, е единственото българско заглавие, намерило място в сбирката. Уникалният екземпляр ни позволява да усетим дълбочината на духовната връзка между представителката на българския интелектуален елит, даровитата преводачка Мара Белчева и големия поет. На авантитула на книгата Пенчо Славейков е оставил едно изключително емоционално посвещение:

*Нека моята мила жена има за другар
на чужбина моята песен, първия екземпляр,
да го чете и мисли, и обича тоя, който ѝ го
праща. 8/VI.911 Пенчо.*

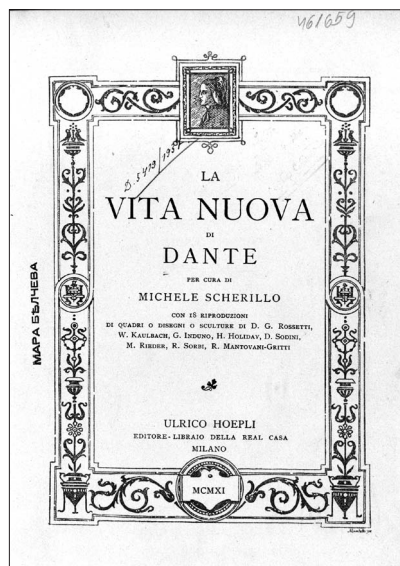
На предната издателска корица – на допълнително залепена лента от розова хартия се чете – „Библиотека Мара Белчева“, а на титулната страница под заглавието е положен печат с текст – „Мара Белчева“.

Шрифтът на екслибриса и печатът не са идентични, поради което днес трудно може да се установи дали са поставени от библиотекарите при приемането на сбирката, или от притежателката. Книгата е изключително ценна не само поради факта, че това е първият екземпляр от изданието, излязъл от печатарската преса и попаднал в ръцете на поета. Екземплярът е уникален и поради многобройните поправки, нанесени от ръката на Мара Белчева, които кореспондират с второто поправено издание на поемата, обнародвана през 1919 г. след смъртта на поета, превръщайки екземпляра в уникален литературен паметник.

Най-широко представените в сбирката издания на немски език включват съчиненията на Фридрих Ницше, издание от 1900 г. в 7 тома; изследването на Н. Grimm върху творчеството на Омир; Gedichte от белгийския драматург и нобелов лауреат Морис Метерлинк; Rembrandt от Емил Верхарн, издание от 1912 г., осъществено в сътрудничество със Стефан Цвайг; изследването на Алфред Биес Deutsche Literaturgeschichte; 10-томно издание от 1906 г. на съчиненията на най-видния представител на немския символизъм Рихард Демел Gesammelte Werke

in zehn Bänden с автограф и посвещение от автора; 10-томно издание на съчиненията на Платон от 1909 г.; 9-томно издание на Хайнрих Хайне – Heinrich Heines Gesammelte Werke от 1893 г.; няколко обобщаващи изследвания върху немската литература и др.

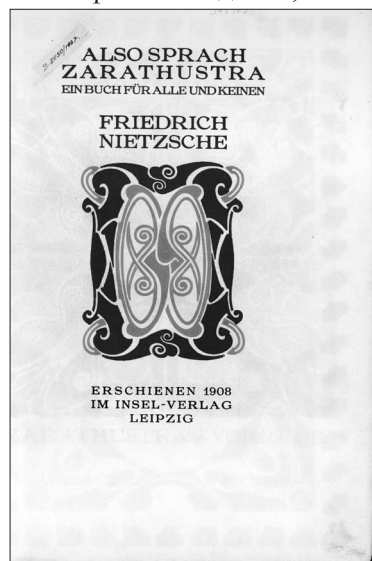
Френските издания в сбирката са представителни и сред тях могат да се отбележат: Les Pensées от Блез Паскал, преработено издание по ръкописите на автора в два тома от 1879 г.; 6-томно издание на съчиненията на Молиер Les oeuvres от 1877 г.; La Jeune Parque от емблематичния представител на френския символизъм Пол Валери; Le grand secret от Метерлинк; изданието на съчиненията на Алфред дьо Мюсе Oeuvres в 9 тома от 1876 г.; луксозно номерирано издание (№ 34) на Les Essais от Мишел дьо Монтен от 1872 г. и др.

Сред италианските заглавия впечатляват съчиненията на Данте Алигиери La divina comedia и La vita nuova; Poesie 1885–1888 от Габриеле Д'Анунцио; прочутият роман на Алесандро Манцони I Promessi sposi; Myricae от Джовани Пасколи; Poesie от Габриеле Кардучи; философското изследване на L'Estetica di A. Schopenhauer от Калво Гуидо и др.

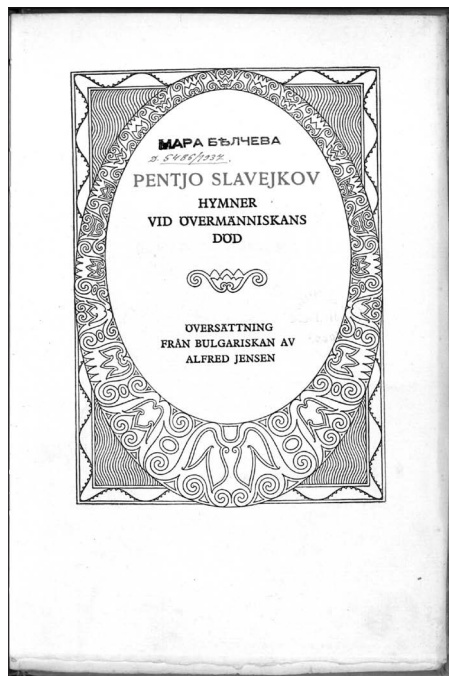
В колекцията се откроява присъствието на редица луксозни библиофилски издания, както

и на уникални екземпляри с автографи и посвещения. Специално внимание сред тях заслужава изданието на едно от най-известните и дискутирани съчинения на Фридрих Ницше Also sprach Zarathustra, предизвикало немалко философски спорове и довело до оспорвано съперничество между четирите български превода, дело на Димитър Дечев (1905), Мара Белчева (1915), Николай Райнов (1919) и Жана Гълъбова (1991). Екземплярът на лайпцигското библиофилско издание е изключително ценен за българската културна история и поради факта, че е лично притежание на Мара Белчева, която в периода 1904–1906 г. превежда⁵ произведението на Фридрих Ницше на български по настояване на Пенчо Славейков. Библиофилското издание на Also sprach Zarathustra е изключително, за създаването на което е ангажи-

⁵ Изцяло погълната от работата си, Мара Белчева споделя: „Две години не си дояждах, не се дообличах, заспаля над превода“. Вж. **Касабова**, Бл. Цит. съч., с. 29.

ран цял екип от различни специалисти. Отпечатано е върху ръчно изработена хартия с водни знаци от холандеца Van Gelder Zo, а предният и задният форзац са изпълнени на специална виненочервена кадифена хартия. През 1900 г. за изданието е създаден специален шрифт от G. Lemmen, а буквите са изрязани от немския гравър Harry Graf Kessler (1868–1937). Художникът Hemy Van de Velde (1863–1957)

създава макета на заглавията, подзаглавията, орнаментите и проекта за подвързия. Изданието е отпечатано под негово ръководство в Лайпциг в 530 номерирани екземпляра, от които първите 100 са подвързани с кожа, украсена със златни орнаменти, а останалите 430 са подвързани в пергамент. Това е една от любимите книги на Мара Белчева. Тя високо цени ювелирното издание, № 99 от тиража, и не се разделя с него до смъртта си.

Другото заслужаващо безспорно специално внимание библиофилско издание в сбирката е изданието на стиховете на Пенчо Славейков, осъществено през 1916 г. в Гьотеборг, в превод на Alfred Jensen – Hymner vid övermänniskans död Översättning från bulgariskan. Украсено със злато, изданието е отпечатано в лимитиран тираж от 99 екземпляра, върху ръчно изработена хартия, в печатницата на W. Zachrisson. Екземплярът, притежаван от Мара Белчева, е № 73.

Сред книгите на Мара Белчева са и редките преводни издания на произведенията на Алеко Константинов, Пенчо Славейков и Петко Тодоров – Baj Ganju; Koledari и La nozze del sole, както и няколко издания, посветени на България.

Личната библиотека на Мара Белчева досега не е била обект на специално проучване. Независимо от факта, че се съхранява във фонда на Университетската библиотека почти 80 години, сбирката на практика не бе достъпна, тъй като се намиреше в едно от допълнителните хранилища на библиотеката, не се съхраняваше компактно и беше представена частично в библиотечните каталози. Преместени в централното книгохранилище и поставени до библиотеката на проф. Боян Пенев, книгите, принадлежали на Мара Белчева, вече са на разположение на изследователите. Безспорно към тях ще проявят интерес както литературните историци, така и изследователите на книгата.

За новото стандартно издание на Универсалната десетична класификация на български език

Антоанета Тотоманова, Александра Дипчикова

About the New Standard Edition of the Universal Decimal Classification in Bulgarian Language

Antoaneta Totomanova, Alexandra Dipchikova

Summary

The article briefly traces the development and distribution of the Universal Decimal Classification (UDC) on a global level. A particular emphasis is placed on the future role of the classification as an ontology in the semantic network and the work that is carried out in establishing interactions with other systems for organizing the contents of a library (the Library of Congress Classification, Colon Classification, some national classification systems, thesauruses and controlled lists of subject headings). The article describes the traditions and changes in the application of the UDC in Bulgaria. It further elaborates upon the process of creating the new Bulgarian edition of the UDC and specifies the main changes in the standard abridged edition of the Universal Decimal Classification compared to Decimal Classification Tables of 1985.

Key-words: Universal Decimal Classification.

В началото на тази година излезе от печат ново издание на Универсалната десетична класификация¹ на български език. То предизвика значителен интерес сред професионалната общност на библиотекарите и библиографите в страната и беше определено като „солиден професионален факт“.² С оглед на предизвикателствата пред неговото бъдещо използване и внедряването му в практиката на българските библиотеки е необходимо още веднъж³ да се обърне внимание върху някои аспекти на развитието на самата класификация, на особеностите на нейното традиционно прилагане в България, както и на някои характерни особености на

¹ Универсална десетична...

² Младенова, Мария. Вече и в България! – В: *Библиотека*, 2017, с. 8–13.

³ За да се представи процесът на развитие на класификационната практика цялостно и да се обоснове необходимостта от разработването на ново издание на УДК, тук отново са посочени някои актуализирани факти и обстоятелства, голяма част от които вече са публикувани от авторите.

новото издание, които са от значение за оптимизирането на каталожната и библиографска практика у нас.

Основни етапи в развитието и разпространението на УДК

Универсалната десетична класификация е създадена между 1896 и 1907 г. като класификация за индексирание на проектираната всемирна библиография на Пол Отле и Анри Лафонтен. За нейна основа е използвана Десетичната класификация на Дюи, но тя се превръща в изцяло нова система по отношение на структура, нотация, синтаксис и речников състав и става първата изцяло аналитико-синтетична класификация. До 1991 г. тя се развива от Международната федерация по документация (FID) и представлява една от основните насоки в широката международна дейност на тази организация. Към края на този период активността на FID намалява и се взема решение от 1992 г. авторските права и собствеността на УДК да бъдат прехвърлени върху международно съдружие на издатели – Консорциума УДК (UDCC). Консорциумът е организация с нестопанска цел, която поддържа, развива и разпространява УДК и се финансира от членски внос, продажба на лицензи за данните на УДК и издателска дейност. До 2010 г. класификацията е издадена на 40⁴ езика и се използва от различни институции и различен обем в 124 страни.⁵ Проучвания на Консорциума за УДК от последните години сочат, че класификацията днес се използва от 150 000 библиотеки по света.⁶

Когато консорциумът поема отговорността за текущата поддръжка, редактиране и разпространяване на УДК се установява, че съществуващите дотогава повече от 200 000 индекса на пълното издание на класификацията затрудняват управлението ѝ. Взема се решение в бъдеще активно да се работи с данните от средното издание (около 60 000 индекса), които да станат основа за бъдещото развитие на класификацията. От голямо значение е следващото решение на Консорциума, осъществено още през 1993 г. Създава се стандарт на УДК, наречен Еталонен справочен файл (Master reference file – MRF), която се поддържа в електронен формат. В резултат на непрекъснатото технологично развитие днес вече потребителите и издателите на класификацията могат да я ползват като база данни (MySQL и CDS/ISIS) в стандартен вариант на английски език, данните от която се експортират в текстов формат и във формати XML, ISO 2709 и SKOS.

Съкращаването на класификационните таблици до обем, който може по-лесно да се управлява, позволява да се ускори редактирането и усъвършенстването ѝ. Стандартното издание вече се предоставя всяка година в нова, усъвършенствана версия. През следващите години редакционният екип на УДК насочва вниманието си към изчистване на таблиците от повторения, от изброяване на комплицирани обекти и избягване на културни пристрастия. Тази дейност е съпроводена от

⁴ http://www.udcc.org/files/UDCeditions_bibliography10March2011.pdf

⁵ Slavic, Aida. Use of the Universal Decimal Classification: A world-wide survey. – B: *Journal of Documentation*, vol. 64, № 2, с. 211–228.

⁶ <http://www.ifla.org/files/assets/classification-and-indexing/newsletters/IFLA-CI-newsletter-45-June2012.pdf>

допълване на таблиците с нови понятия и за десетина години обемът на MRF нараства с над 10 000 индекса. Актуализирането и създаването на нови деления е съпроводено с последователно прилагане на фасетен анализ, насочен към създаване на стабилна структура от основни понятия, от които чрез логически комбинации се получават сложни, по-детайлизирани и координирани тематични изрази. Наличието на класификационните таблици в електронен формат дава възможност на Консорциума да насочи вниманието си и върху изследователски проекти в областта на търсенето и извличането на информация, които, от една страна, осигуряват адекватното ѝ развитие, а от друга я използват като основа за разработване на нови информационни методи на координиране на различни езици за търсене на информация.⁷

Още от самото си създаване УДК се отличава със съчетаване на два допълващи се подхода. Докато организационната структура на основните деления почти повтаря подреждането на областите на знанието в съществуващи преди нея класификации, структурата в дълбочина и принципите за развитие и използване на речниковия състав са съставени по съвсем различен начин. Таблиците на общите определители съдържат широко приложими понятия, които представляват отделни фасети и може да се употребяват многократно и да се съчетават в рамките на различни отрасли и научни дисциплини с всеки обект от техните йерархични структури. От друга страна, към основните раздели на таблиците са разработени фасети, обединяващи специфични за тях понятия (процеси, операции, материали и др.), които могат да се комбинират с всяко основно деление от съответния раздел. Създадени са и механизми за обединяване на индекси от различни отрасли на знанието, за да се отразяват комплексни междуетраслови или многоотраслови обекти. Тези особености на структурата позволяват динамично използване на класификационните таблици и представяне на много широк кръг обекти с голяма степен на детайлизиране, независимо от относително ограничения речников състав. Те дават възможност и за непрекъснато развитие на системата чрез създаване на индекси за отразяване на новопоявили се понятия или на нови аспекти на съществуващи явления. Гъвкавата структура допуска и групиране на обекти чрез промяна на приетия синтаксис на построяване на съставните индекси. От особено значение за библиотечната употреба на УДК е възможността тя да се използва едновременно като обикновена йерархична структура за подреждане на физически обекти, каквито са библиотечните материали и като значително по-гъвкава

⁷ **Baliková**, M. Multilingual subject access to catalogues of national libraries (MSAC): Czech Republic's collaboration with Slovakia, Slovenia, Croatia, Macedonia, Lithuania and Latvia, 71th IFLA General Conference and Council, August 14th–18th 2005, Oslo, Norway. [онлайн]. [прегледан 30.05.2017]. <http://www.ifla.org/IV/ifla71/papers/044e-Balikova.pdf> ; **Schallier**, W. Subject retrieval in OPAC: a study of three interfaces. – В: *Gascón*, Jesús, *Burguillos*, Ferran, *Pons*, Amadeu (eds.). *La dimensió humana de l'organització del coneixement*, 7 congrés del Capítol Espanyol de ISKO, Barcelona, 6–8 de juliol de 2005. Universitat de Barcelona Departament de Biblioteconomia i Documentació, Barcelona, с. 557–567. [онлайн]. [прегледан 30.05.2017]. <http://arizona.openrepository.com/arizona/bitstream/10150/105277/1/schallier.pdf> ; и др.

система за индексирание на съдържание и търсене и извличане на библиографска информация от електронни каталози и бази данни. Нивото на равновесие между тези две възможности за използване на УДК в рамките на една библиотечна колекция зависи от големината и предназначението на масива за индексирание. Комплексността и специфичността при конкретното използване на класификацията обикновено се определят от приетата методика на индексирание⁸, без това да се отразява на координираното и централизирано управление на класификационната схема от Консорциума за УДК.

През 2009 г. напредъкът в управлението и развитието на УДК продължава с публикуването в интернет на подбор от около 2000 индекса и тяхното езиково изражение на английски език в рамките на компютърна програма за превод. Амбициозният проект, наречен UDCSummary (UDCS), си поставя за цел да привлече доброволни сътрудници от различни страни, които да преведат таблиците на своите езици и така да се създаде една многоезична база данни. Компютърната програма за превод осигурява лесна и безпроблемна работа в отдалечената база данни от всяка точка на света, в която има достъп до интернет, но предлага и възможности за по-нататъшно поддържане и актуализиране на всеки от преводите. Експортирането и съпоставянето на данните става възможно едва след като се приключи определен етап от изпълнението на проекта. За изминалите по-малко от 8 години екипът от доброволци, които работят по актуализирането и превеждането на базата данни все повече се разраства и обхваща библиотекари, отраслови специалисти, преподаватели по библиотечно-информационни науки и издатели на УДК на отделни езици от цял свят. В края на 2016 г. проектът вече обхваща 57 езика.

UDCS съдържа основни деления, общи и специални определители и отговаря на структурата на MRF като отразява балансирано отделните области на знанието. Тя не се отличава от еталонния файл и по отношение на структурата и вида на данните – в нея са включени примери на естествен език, ограничения на обхвата на индексите, указания за аналогична употреба на общи и специални определители и подразделяне, примери за комбинации, препратки, възможност за търсене по отделен термин или индекс, рубрики за азбучен показалец и съпоставяне с елементи от други системи за организация на знанието. Към всеки индекс са добавени и служебни данни (дата на въвеждане, URI – унифициран идентификатор на ресурса, регистрация на промените в индекса). Изборът на индекси от общите определители и основните таблици със специални определители е насочен към използването на базата данни за преподаване и тя е напълно подходяща за употреба в по-малки библиотеки. Още в началото е изпробвано съпоставяне между UDCS и съкратената версия на Десетичната класификация на Дюи. С оглед на бъдещата роля на класификацията като онтология в семантичната мрежа, продължава работата по установяване на връзки с други системи за отразяване на съдържание (Класификацията на Библиотеката на Конгреса, Класификацията с двоеточие, ня-

⁸ **Slavic, A.** UDC implementation: from library shelves to a structured indexing language. – В: *International Cataloguing and Bibliographic Control*, 33 (3), с. 60–65. [онлайн]. [прегледан 30.05.2017]. <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/032e-Slavic.pdf>

кои национални класификационни системи, тезауруси и контролирани списъци от предметни рубрики).

Традиции и промени в приложението на УДК в България

В България Универсалната десетична класификация започва да се използва през 1903 г. и до средата на 40-те години на миналия век е единствената класификационна система, прилагана в читалищните библиотеки. През 1951 г. е издадена „Таблица на десетичната класификация за масови библиотеки“, която е допълвана и преработвана през 1955, 1960 и 1967 г.^{9, 10, 11, 12} В тези издания на таблицата са направени изменения въз основа на руските класификационни таблици на Л. Н. Троповски, като са възприети всички промени, направени от него, с което на практика е нарушен автентичният вид на УДК.¹³ В изданието на Таблицы на десетичната класификация от 1985 г.¹⁴, с предварително решение, всички поправки и отклонения от стандартните издания в математическите, естествените и приложните науки са върнати към оригинала. В областта на обществените и хуманитарните науки отклоненията са запазени. Те отново са направени въз основа на преработките на УДК в СССР и другите социалистически страни, като в отделите Философия и Обществени науки раздробяването е направено въз основа на съветската ББК. Запазени са и всички буквени символи.

Анализът на всички тези изменения в българските издания показва, че те са били подчинени преди всичко на необходимостта да се отговори на изискванията на издаваната литература. В този смисъл трябва да се отбележи, че идеологическите промени не са били самоцелни или поне са били наложителни не само поради политически съображения, а и по чисто практически. Същата необходимост застана пред библиотекарите и след настъпването на демократичните промени в страната през 1989 г. Тези промени се отразиха съществено на характера на издаваната литература. Подреждането на систематичните каталози и на фондовете на свободен достъп в библиотеките трябваше да кореспондира със съдържанието на новите информационни ресурси. Деполитизацията на библиотечната дейност трябваше да намери материален израз в промяната на класификационната система. В резултат на неоспоримите съображения, изтъкнати от всички специалисти, се прие, че в страната ще се използва стандартното издание на УДК. Тази класификация има традиционно широко разпространение у нас и разширяването на

⁹ Дафинов, Здравко, Тошева, Сн., Рибарска, Л. Таблицы на десетичната класификация. София: Наука и изкуство, 1967. 176 с.

¹⁰ Цветанов, Ценко, Икономова, Д. Таблица на десетичната класификация за масовите библиотеки. София: Наука и изкуство, 1951. 104 с.

¹¹ Цветанов, Ценко, Икономова, Д. Таблица на десетичната класификация за масовите библиотеки. 2 погр. и разш. изд. София: Наука и изкуство, 1955. 114 с.

¹² Цветанов, Ценко, Икономова, Д. Таблица на десетичната класификация за масови библиотеки. 3 погр. изд. София: Наука и изкуство, 1961. 112 с.

¹³ Троповски, Л. Н. Десетичная классификация. сокращенные таблицы массовых библиотек. Москва, 1938. 64 с.

¹⁴ Таблицы на десетичната класификация. София, НБКМ, 1985. 363 с.

нейното приложение върху научните библиотеки трябваше да доведе не само до унифициране на организационната и информационната работа на библиотеките в мащаба на цялата страна, но и до увеличаване на възможностите за международно сътрудничество в областта на информацията, а това бе особено важно в епохата на автоматизираното натрупване, съхраняване и ползване на библиографски данни. Това решение бе обусловено и от няколко други фактора:

- непригодност на действащата схема, която бе силно идеологизирана, да представя в съдържателно отношение различните видове документи;
- постигане на съвместимост на библиографските и библиотечните информационно-търсещи езици на национално и международно равнище;
- препоръките на ИФЛА за подреждане на изданията от текущата национална библиография;
- автоматизирането на националната библиография и необходимостта от въвеждане стандартизирана библиографска схема.

За осъществяването на идеята да се използва стандартно издание на тази класификационна система бе предприето едно нетрадиционно начинание, което даде шанс на промяната. Бяха преработени онези отдели на Таблици на десетичната класификация от 1985 г., които се отличаваха структурно от оригиналното издание на класификацията. Разработените по този начин таблици послужиха за основа на текущата национална библиография, на централната каталогизация. Създаде се възможност библиотеките постепенно да започнат да ги прилагат за подреждане на своите фондове. Към подготвените допълнения, в които изменените отдели бяха върнати в техния стандартизиран вид, бе разработен и нов азбучно-предметен показалец¹⁵. Във връзка със стандартизирането на класификационната схема на национално ниво и необходимостта от създаване на различни варианти на таблици, предназначени за употреба в библиотеките и библиографските указатели, бяха наредени няколко етапа в развитието на класификационната система, които включваха на първо място създаването на Стандарт на подобрени деления на УДК¹⁶, който да съдържа основните отдели и подотдели на класификационните таблици. Чрез този стандарт трябваше да се постигне национална и международна съвместимост на основните информационни потоци в страната и да се ограничи възможността за произволни преработки на таблиците. На второ място се предвиждаше да се организира подготовката и издаването на стандартно издание на УДК на български език на нивото на Master Reference File (MRF). Бе решено за основа на новото издание да бъдат използвани последните средни издания на немски и английски език^{17, 18}.

¹⁵ **Таблици** на десетичната класификация. допълнение. София, 1991. 61 с.

¹⁶ **БДС 17388-96 УДК**. подобрени деления. С подготвянето на новото стандартно издание на класификацията на български език този стандарт вече не е актуален и беше отменен от Българския институт за стандартизация. [онлайн]. [прегледан 30.05.2017]. http://www.bds-bg.org/bg/standard/?natstandard_document_id=11849

¹⁷ **International** mittlere Ausgabe zweite Auflage der DK-Handausgabe. Bd. 1, Systematische Tafeln. Berlin, 1978. 515 с.

¹⁸ **UDC**: Universal Decimal Classification. Vol. 1, systematic tables. London: BSI, 2005. xxxii, 898 с.

Оказа се, че изпълнението на втората задача не е по силите на библиотечната общност в страната. Липсваше както разбиране, така и желание от страна на ръководствата на отделните библиотеки да подпомогнат изработването на отделни части от класификацията чрез осигуряване на квалифицирани специалисти.

През 2009 г. три водещи институции в България – Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Софийският университет „Св. Климент Охридски“ и Националният център за информация и документация (НАЦИД) разработиха проекта „Национален класификатор за управление и организация на информационните ресурси“, който бе представен на конкурса „Научна инфраструктура“ във фонд „Научни изследвания“ при МОМН. Този проект имаше за цел изработване на национална класификационна система на основата на Универсалната десетична класификация (УДК) за нуждите на управлението и организацията на книжовните и информационните ресурси в библиотеките, библиографските и информационните агенции в страната. За съжаление същността и важността на поставените цели бяха оценени по достойнство от всички чуждестранни оценители на проекта, но не и от българските специалисти.

Процесът на създаване на новото българско издание на УДК

Трудностите по пътя на създаване на ново издание на УДК на български език, които бяха посочени по-горе, не обезкуражиха стремежа на Националната библиотека да бъде основна движеща сила на този проект. Търсейки пътища за преодоляване на натрупващите се несъответствия между националната и международната практика при семантичната обработка и представянето на документите през 2011 г. двама доброволци от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ се включиха в международния проект UDCSummary (UDCS) и до края на 2012 г. преведоха и предоставиха за ползване частта на български език.¹⁹ През същата година като резултат от сътрудничеството с представители на Консорциума УДК Националната библиотека получи предложение да подготви и издаде ново стандартно издание на класификацията. Предложението бе насочено към ръководството на Библиотеката и включваше различни възможности по отношение на обема, дробността и начина на публикуване и разпространяване на изданието. След като бяха разгледани внимателно получените материали и различните варианти на класификационни таблици, които предлагаше Консорциумът УДК, се достигна до убеждението, че при настоящите условия най-подходящ е изборът на:

- подготовка на стандартно **съкратено** издание на УДК на български език;
- публикуване на традиционно издание на книжен носител.

Съображенията за това решение бяха следните:

- ограниченият брой специалисти, подготвени да работят по проекта;
- липсата на финансова обезпеченост за неговата реализация;
- предложените от Консорциума УДК възможности за заплащане на етапи в процеса на изпълнение на проекта;

¹⁹ Вж. резултатите от участието на НБКМ. [онлайн]. [прегледан 30.05.2017]. <http://www.udcc.org/udccsummary/php/index.php?lang=bg&pr=Y>

- традицията за степен на дробност при семантичната обработка на документите;

- възможността изданието да бъде от полза за работата на всички библиотеки в страната, независимо от техния вид, размер и ниво на автоматизиране на библиотечните дейности.

Тук трябва да се отбележи фактът, че за разлика от UDCSummary, която се ползва и разработва свободно под условията на лиценз Криейтив Комънс, базите данни на съкратеното издание са обект на авторско право, за ползването на което издателите на национални варианти, в случая Националната библиотека, започна заплащане на лицензионни такси. С работата по превода и адаптирането на класификационните таблици се заеха същите сътрудници на библиотеката, които използваша натрупания опит от предишния етап. След завършването на самия превод, в процеса на редактиране се пристъпи и към съставяне на азбучно-предметен показалец, който е предназначен специално за печатното издание. През 2016 г. подготовката на изданието завърши и в началото на 2017 г., след като в изпълнение на договора с Консорциума УДК Националната библиотека заплати лицензионната такса, то вече е издателски факт.

Основни промени в новото стандартно съкратено издание на Универсалната десетична класификация в сравнение с Таблици на десетичната класификация 1985

В новото издание на Универсалната десетична класификация на български език са включени промените в оригиналните таблици от 1993 до 2013 г. на ниво съкратено издание. По този начин в нея са отразени не само допълнените основни индекси за нови понятия, но и цялостното развитие на структурата на класификационната схема в посока на задълбочаване на фасетизацията. Съдържанието на класификационната схема е допълнено с многобройни примери за комбинация, които представляват вградена методика за класифициране. Взети са предвид и промените в българската класификационна практика, които са приемани чрез разработените след 1985 г. допълнения и поправки към Таблици на десетичната класификация. Формулировките на рубриките са осъвременени в съответствие с приетата в оригиналното издание терминология. С оглед на бъдещото развитие на класификацията и нейното използване като база данни в мрежова среда, наименованията на някои обекти (напр. на административно-териториални единици в общите определители за място) са представени и на оригиналния език, а видовете и родовете растения и животни от систематичната ботаника и систематичната зоология (582 и 592/599) са посочени и с латинските им названия. Структурните промени се характеризират със значително разширяване на ролята на определителите. Обемът на общите определители е увеличен, а специалните определители към основни деления са разработени по-подробно, за да заместят специални определители на по-ниско ниво, които са изключени. Най-важните изменения в структурата на класификацията на ниво отделни индекси са посочени в следната таблица:

Основни промени в новото стандартно съкратено издание на
Универсалната десетична класификация в сравнение
с Таблици на десетичната класификация 1985

Класификационни деления

Промени

Общи определители

**Табл. Ic – Общи
определители за език**

Променени са определителите за основните езикови семейства и отделните езици.

Например:

	ТДК	УДК
Европейски езици	=2/=8	=1
Ориенталски, африкански и др. езици	=9	=2; =3; =4; =5; =6; =7; =8
Изкуствени езици	=089 (специален определител)	=9

Въведени са два вида специални определители:

=... '01/'08 *Произход, периоди и етапи от развитието на езика*

=... '276/'282 *Употреба, диалекти и варианти на езика*

Например:

=133.1 Френски език

=133.1'01 Старофренски език

=133.1'276.6:34 Юридически френски език

=163.2'276.6:62 Технически български език

**Табл. Id – Общи
определители за форма**

Въведени са допълнителни специални определители за нови категории:

(0.04) *Документи според етапа на изработване*

Например:

025.45УДК(0.046.4) Съкратено издание на УДК

(0.05) *Документи, предназначени за определен вид ползватели*

Например:

(0.36.054.6) Пътеводител за чужденци

(0.08) *Приложения или част от документ, издадени отделно*

**Табл. 1е – Общи
определители за място**

Въведени са допълнителни специални определители за нови категории:

*(1-8) Местоположение. Произход. Транзит.
Местоназначение*

Например:
677.074.5(55-86) Персийски килими

(1-9) Райониране според различни гледни точки

Например:
(497.2-92) Физикогеографски области на
България
(98-92) Арктически области

Включени са нови специални определители към общия определител за място (26) Океани, морета и връзките между тях.

Например:
(26.04) Заливи. Естествени пристанища.
Рейдове

(26.07) Океански и морски течения

Включени са общи определители за административно-териториалните подразделения на някои страни.

Например:
(60) Испания
(460.23) Каталония (автономна област)
(460.235) Барселона (провинция)

Определителите за основни области и градове в България от старото издание са запазени, но за съставяне на индекси за области, които не са посочени в старото издание, може се използват специални определители.

Например:
(497.2-16) Северозападна България)

Основни таблици

**0 Наука и знание.
Организация на умствения
труд. Компютърни науки.
Информация. Документация.
Библиотечно дело.
Институции. Издания**

От основните деления 002 Документация и информационна дейност. Книги. Печатна продукция. Авторство и 003 Системи на писмо и писмености са изключени индекси, местата на които ще бъдат посочени в таблиците за прехвърляне.

Включен е нов индекс **004 Компютърни науки и технологии**. Съдържанието е прехвърлено от 681.3 Машины и устройства за обработка на данни със значително разширение

Включен е нов индекс **005 Управление**. Съдържанието е прехвърлено от 65 Управление на предприятия. Организация на производството, търговията, транспорта и съобщенията. Полиграфическа промишленост и издателско дело със значително разширение

Индексът **006 Стандартизация на продукция, процеси, мерки, теглилки и време** е детайлизиран.

Индексът **009 Хуманитарни науки. Общи въпроси** е изключен и преместен в 00 Въведение. Основи на знанието и културата. Пропедевтика

1 Философия. Психология

Основният индекс **18 Естетика** е изключен. Съдържанието му е разпределено както следва:

111.852 Естетика (обективна и субективна)

7.01 Теория и философия на изкуството. Принципи на композицията. Оптически ефекти.

Например:

7.01:111.852 Естетика на изкуството.

Художествен вкус

72.01:111.852 Архитектурна естетика.

Архитектурен вкус

75.01:111.852 Естетика на живописата.

Художествен вкус в живописата

2 Религия. Теология

Таблицата е изцяло преработена. Като основни деления са включени най-значимите световни религии. Основните аспекти на религията са представени в подробна таблица на специални определители, които се прилагат към всяка отделна религия. Посочени са множество примери за комбинация.

Например:

2-23 Свещени книги. Свещени писания.

Религиозни текстове

24-23 Будистки свещени книги. Палийски канон...

26-23 Танах. Еврейската библия. Тора...

27-23 Библия. Стар завет. Нов завет

28-23 Коран. Сури и айети

3 Обществени науки

- 314 Демография. Изучаване на населението
338.48 Туризм
- Таблицата е преработена с включване на нови понятия и промяна на структурата.
- Таблицата е разработена подробно. Включени са специални определители за характеристики на туризма.
- Например:
338.48-6 Според целта, мотива, контекста
338.48-6:001.891 Научен туризъм
338.48-6:2 Религиозен туризъм
- 364 Социално подпомагане
- Таблицата е изцяло преработена. Разработена е подробна таблица със специални определители за социално подпомагане и са посочени принципи на прилагане на общите определители с дефис (Табл. 1к) и специалните определители 3.07/.08.
- Например:
364-3-027.563 Комерсиални агенции за социално подпомагане (364-3 Агенции за социално подпомагане ..., -027.563 Комерсиален)
- 37 Образование
- Основният индекс **371 Организация на възпитанието и образованието. Училищно дело** и неговите деления се изразяват с употреба на специалния определител 37.09 *Организация на обучението* и неговите деления.
- Например:
373.5.091 Организация на средното училище
378.091.212 Подбор на студенти
- Съдържанието на индекса **372 Съдържание и форма на работа в предучилищното възпитание и основното образование. Учебни предмети и учебници за начални и основни училища** се разпределя в индексите **373.2 Предучилищно възпитание** и **373.3 Начално и основно училище. Основна образователна степен**
- В новата класификационна схема не е предвиден основен индекс за класифициране на учебници. Те се класифицират към съответната образователна степен.
- Примери класифициране на материали за начина на преподаване на съответните предмети в **предучилищната и началната степен** на образование (методика на преподаването):

373.2.016:502/504 Околната среда на детето
и значението ѝ за възпитанието

373.3.016:028.1 Основи на четенето. Методи
на обучение в четенето

373.3.016-028.21 Писане

373.3.016:81'36 Езиково и говорно възпитание.

Начални основи на граматика и правопис

373.3.016:51-028.31 Основи на математиката

373.3.016:9 Родинознание

373.3.016:81'243 Чужди езици

373.3.016:53 Физика

373.3.016:57 Биология

373.3.016:93/94 История

373.3.016:3 Обществознание

373.3.016:502/504 Природознание

373.3.016:51 Математика

Учебниците по съответните предмети се класифицират с добавяне на определители за учебници към съответните индекси.

Например:

373.3.016:51(075.2) – Учебник по математика
за основни училища (5–8 клас)

373.3.016:811.163.2(075.2) – Учебник по
български език за основни училища
(5–8 клас)

389 Метрология. Измерителни
апарати (мерки и теглилки)

Съдържанието на индекса е прехвърлено в **006.91**
Метрология. Мерки и теглилки (общи въпроси)

Например:

006.924(4-15) Западноевропейско време

006.924(410)“322“ Британско лятно време

391 Костюм. Облекло.
Национални носии. Мода.
Накити

В индекса са включени нови деления, а някои от
деленията се изразяват с общите определители за лица.

Например:

391-053.2 Детски костюм

396 Женско движение.
Женски въпрос. Обществено
положение на жената.
Равноправие на жената

Съдържанието на индекса е прехвърлено в **305**
Социални изследвания на пола

Например:

305-055.2 Социални изследвания на жени.

Жените и обществото

5 Математика. Естествени науки

- 502/504 Науки за околната среда. Опазване на природните ресурси. Природна среда и опасност от нарушаването на равновесието в нея
- Индексите 502 и 504 са изцяло преработени. Изключени са специалните определители. В индекса 504 деленията се определят от различните фактори, които влияят върху околната среда. Например:
 504.2:614.84 Щети от пожар (504.2 Случайни щети от естествен или неустановен фактор; 614.84 Злополуки при пожар...)
 504.5:661.16 Замърсяване с пестициди (504.5 Щети, причинени от вредни материали. Замърсяване; 661.16 Химикали за растителна защита. Пестициди...)
 504.61:355.01 Щети, причинени от война (504.61 Щети, причинени на околната среда от човека; 355.01 Война. Социология на войната...)
- 51 Математика
- Таблицата е разширена.
- Индексът **519.68 Програмиране за електронноизчислителни машини** е изключен и съдържанието му е прехвърлено в **004 Компютърни науки и технологии. Изчислителна техника. Обработка на данни**
- 52 Астрономия
- Специалните определители 52-1/-8 са разширени и допълнени.
- Някои от специалните определители към индекса **528 Геодезия. Топографско-геодезични работи. Фотограметрия. Дистанционни изследвания. Картография** са представени с основни деления.
- Индексът **529 Хронология. Календар. Определяне на времето** е изключен. Съдържанието му е прехвърлено в **006.9 Стандартизация на мерки, теглилки и измерване на време**
- 53 Физика
- Специалните определители 53.01/.09 са допълнени.
- Въведени са специални определители към индекса **531 Обща механика. Механика на твърдите тела.**
- Някои от специалните определители са изключени, защото съдържанието им може да се изрази с разширените общи определители от **Таблица 1к Общи определители с дефис**
- Например:
 534-143 – изключен
 534-032.2 Механични трептения. Вълни.
 Акустика във водна среда

54 Химия. Кристалография.
Минералогия

Индексът **541 Теоретична химия** е изключен. Съдържанието му е прехвърлено към **544 Физикохимия**.

Към индекса **544 Физикохимия** са добавени специални определители.

55 Науки за земята.
Геологически науки

Специалните определители в индекса 551.4 Геоморфология. Изучаване на физическите форми на земята са изключени. Съдържанието им се изразява с общите определители за място (Таблица 1е).

58 Ботаника

Индексът **582 Систематична ботаника** е разработен подробно в съответствие със систематиката на растенията. В него са включени специални определители 582.091/.099 за класификация на растенията според размера и формата.

59 Зоология

Индексът 592/599 Систематична зоология е разработен подробно в съответствие със систематиката на животните.

**6 Приложни науки.
Медицина. Техника**

Включен е нов индекс **60 Биотехнология**

Съдържанието на индекса **608 Изобретения и открития в областта на естествените и приложните науки. Рационализации. Патенти. Промислени образци** е променено. Старото съдържание е прехвърлено в **001.894 Изобретения и открития**.

61 Медицински науки

Специалните определители в **611 Анатомия. Анатомия на човека и сравнителна анатомия** и **612 Физиология. Физиология на човека и сравнителна физиология** са изразени с основни деления.

Към индекса **616 Патология. Клинична медицина** са добавени специални определители 616-71/-78 за медицински и хирургически инструменти и апаратура.

Специалният определител -089 *Оперативна техника. Оперативна медицина* към индекса **617 Хирургия. Офталмология** е изключен. При документи за оперативно лечение, оперативна техника и хирургия в деленията **617 Хирургия. Ортопедия. Офталмология** и **618 Гинекология. Акушерство** се използва специалният определител -089 от **616 Патология. Клинична медицина**.

Индексът **619 Сравнителна медицина. Ветеринарна медицина** е изключен. Съдържанието му е прехвърлено в **636.09 Ветеринарна наука**.

62 Техника. Технология
(общи въпроси)

Специалните определители за технологии 62-1/-9 са разработени много по-подробно и затова към някои дробни деления те са изключени със съответната препратка.

Специалните определители към **621.74 Леярско производство. Леярски работилници и съоръжения. Формоване и отливане** са изключени.

Индексът **629.12 Средства на водния транспорт. Плавателни съдове. Корабостроене** е изключен. Съдържанието му е прехвърлено в **629.5 Водни транспортни средства. Морски транспортни средства. Плавателни съдове. Кораби. Корабостроене**

Съдържанието на специалните определители към индекса **629.7 Авиация и космонавтика. Летателни апарати. Ракетна техника. Космическа техника** е изразено с основни индекси.

Допълнен е индексът 629.9 Транспортни средства, проектирани за употреба в различна среда.

63 Селско стопанство и
свързаните с него науки
и технологии. Горско
стопанство. Земеделие. Лов.
Рибно стопанство

Деленията на индекса 630 Горско стопанство. Лесовъдство са отбелязани със звездичка (*), защото са избрани от друга класификация.

Към индекса **633/635 Растениевъдство (общи въпроси). Специфични селскостопански култури** е разработен специален определител за растениевъдство 633/635.01.

64 Комунално-битово
стопанство. Домакинство

Индексът е детайлизиран. Добавени са специалните определители 64.01/.08 за домакинство.

65 Управление на
предприятията, организация
на производството,
търговията, транспорта
и съобщенията. Връзки с
обществеността

Индексите **65.01/.07** и **651 Канцеларска работа. Деловодство. Оргатехника** са прехвърлени в **005 Управление**.

Към индекса **654 Телекомуникации и телеконтрол (организация и услуги)** са разработени специалните определители 654.01/.09 за телекомуникация и телеконтрол.

67 Различни отрасли на
промишлеността и занаяти.
Механична технология

Индексът **677.7 Кабелна промишленост** е изключен. Съдържанието му е прехвърлено в **679.7 Производство на кабели и въжета**.

- 68 Различни производства и занаяти. Лека промишленост Нов обобщаващ индекс
- Индексът **681.3** **Машини и устройства за обработка на данни** е изключен и съдържанието му е прехвърлено в **004 Компютърни науки и технологии. Изчислителна техника. Обработка на данни.**
- 69 Строителство. Строителни материали. Строително-монтажни работи Разработена е подробна таблица на специални определители *69.01/.07* за строителство и строително-монтажни работи.
- 7 Изкуство. Развлечения. Забавления. Спорт** Индексът **786/789** **Музика за отделни музикални инструменти** е изключен. Съдържанието му е прехвърлено в деленията на индекса **780.6** **Музикални инструменти и аксесоари.**
- Индексът **791.43** е изключен. Съдържанието му е прехвърлено в деленията на индекса **791** **Кино. Кинофилми.**
- 8 Език. Езикознание. Литература** Индексът **81** **Езикознание и езици** е разработен по различен начин. Въведени са специални определители:
- 81'01/'08 за произход и периоди в развитието на езика*
81'1/'4 за тематични области и аспекти в езикознанието
- Деленията на индекса **811** **Езици** се образуват от общите определители за език $=1/=9$ (Таблица Ic), като се замени знакът за равенство с точка.
- Например:
811.112.2 Немски език
- Индексът **820/899** е изключен. Съдържанието му е прехвърлено в **821** **Литератури на отделни езици и езикови семейства.**
- Индексът **821.1/.9** се подразделя с общите определители $=1/=9$. Деленията на индекса **821** се образуват като се замени знакът за равенство с точка.
- Например:
821.112.2 Немска литература

9 География. Биографии.**История**

- 91 География. Изучаване на Земята и на отделни страни. Путешествия. Регионална география
- Индексът **914/919 Географско описание на отделни страни. Странознание** е изключен. Съдържанието му е прехвърлено в **913 Регионална география**.
- 92 Биографични изследвания. Генеалогия. Хералдика. Флагове, знамена
- Въведен е нов индекс **929 Биографични изследвания**
- 93/94 История
- Индексът **94 Обща история** обхваща всички периоди от човешката история и историята на отделните страни. Подразделя се с общите определители за място (Таблица Ie), за време (Таблица Ig) и за раси, народи, етнически групи и националности (Таблица If).
- Например:
94(315) История на Древен Китай
94(510) История на Китай
- Индексът **94(497.2) История на България** се подразделя с общите определители за време "...".
- Например:
94(497.2)“06/13“ Българско Средновековие (7–14 век)

Руската школа в сравнителното библиотекознание Представители, публикации, становища

Мария Младенова

Russian School in Comparative Librarianship Representatives, Publications, Statements

Maria Mladenova

Summary

The research paper makes an attempt to trace the origins of Comparative Librarianship (CL) in imperial Russia, USSR and in today's Russia on the basis of significant publications of prominent librarians, as well as to shed light on their views on comparative librarianship as a science.

Key-words: comparative method, comparative librarianship.

Първи сравнителни библиотековедски изследвания в императорска Русия

Пътят, извървян от сравнителното библиотекознание (СБ) в Русия до съвременното му утвърждаване като научна дисциплина и метод на изследване е дълъг и сложен и обхваща около 130 години.¹

Първият руски библиотековед, който осъществява реално и мащабно сравнително изследване в тази насока, е **Василий Иванович Собошчиков** (1808–1872).

Постъпил на работа в Императорската публична библиотека (ИПБ) в Санкт-Петербург на 31 януари 1834 г., той ѝ посвещава почти 40 години от живота си, работейки активно за нейното развитие, процъфтяване и утвърждаване като равностоен партньор сред европейските държавни библиотеки.

Архитект по образование и владеещ френски и немски език, с името на Собошчиков са свързани подобряването на много дейности в работата на Императорската публична библиотека, разширяването на задачите ѝ, както и редица нововъведения и преустройства. Като старши библиотекар за три години Собошчиков привежда в ред и прави описанията на 50 000 гравюри и литографии, съз-

¹ По въпросите на СБ вж. и публикациите ми: **Младенова, Мария**. По някои теоретични проблеми на сравнителното библиотекознание. – В: *Науч. тр. УниБИТ*, 2014, 12, с. 29–47, където е направен опит да бъдат изяснени обектът, предметът, функциите, целите и задачите на СБ; **Същата**. Англо-американската школа в сравнителното библиотекознание. представители, становища, публикации. – В: *През призмата на информационната наука. сб., посветен на 70-год. юбилей на доц. д-р Нина Шуманова*. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2016, с. 117–137.

давайки и 10-томен каталог, а изданията влизат в състава на Отдела по изкуства и технологии. Той изработва и азбучен каталог на колекцията от портрети на руски и чуждестранни личности.

След като през май 1844 г. е назначен за архитект на библиотеката, влага огромен труд за преустройството на помещенията на ИПБ. Устройва и т.нар. *готическа зала* („Кабинет на Фауст“), предназначен за инкунабулите. Собошчиков отделя голямо внимание на подобряването на отоплителната система и вентилацията и на противопожарните мероприятия.

По проект на Собошчиков в сътрудничество с И. И. Горностроев през 1860 г. е осъществено строителството на нова читална зала в ИПБ, която е снабдена с подъемни машини за книгите, шкафовете и масите за справочната библиотека и допълнителни помещения за занимания на жените читатели и за художници. Благодарение на отличната вентилация в залата се поддържат чистота и равномерна температура. За проекта и построяването на тази зала директорът на ИПБ Иван Делянов (1818–1897) поискал от императора на Собошчиков да му бъде отпусната пожизнена пенсия, но молбата не била удовлетворена.

От 1849 г. Собошчиков се заел и с набавянето и организацията на чуждестранни публикации за Русия, създавайки Отдел „Росика“. Съставил инвентарен и азбучен каталог на същия фонд, като започнал и разработването на класификационна таблица, която продължил и завършил Владимир Стасов (1824–1906) – виден историк на изкуствата и почетен член на Руската академия на науките (РАН).

През 1859 г. В. Собошчиков бил командирован в Западна Европа, за да проучи опита на големите западни библиотеки, който да използва след завръщането си при построяването и оборудването на новата читалня в ИПБ. Той посещава много библиотеки в Австро-Унгария, Бавария, Саксония, Прусия, Франция и Великобритания. По време на тяхното разглеждане той разширява кръга на задачите си. Според неговото собствено признание целта на пътуването му се е състояла не само в изучаване на читалните зали, но и в запознаване с правилата за създаване на каталози и набавяне на книги, с тези за регистрацията и опазването им, както и с правилата за обслужването на читателите. При обиколката на библиотеките той си води подробни записки, въз основа на които след завръщането си написва книгата „Обзор на големите библиотеки на Европа в началото на 1859 година“². Описвайки всичко, което е видял в големите библиотеки на Западна Европа, авторът системно прибягва до сравнения. На 89 страници текст те се срещат на около 25 места. Основната цел на сравненията е да разкрият сходствата и различията в цялостната работа и в оборудването на посетените библиотеки и ИПБ в Санкт Петербург. За книгата е характерно голямото тематично разнообразие на сравненията. Собошчиков съпоставя правилата за регистрация на читателите, видовете каталози, системите за нареждане на книгите в книгохранилищата, организирането на изложби на редки книги, системата за регистрация на новите постъпления,

² Собошчиков, В. И. Обзор больших библиотек Европы в начале 1859 года. Санкт-Петербург, 1860. 89 с.

архитектурата и оборудването на сградите, както и системите за отопление и вентилация, а също и обслужването на читателите.

Преобладаващата част от сравненията имат моно- или полирелативен характер, което им придава конкретност и убедителност. (При първия вид по едно основание се сравняват два или повече обекта, качества, характеристики и пр.; а при втория вид два обекта се сравняват по няколко признака.)

В книгата на Собошчиков се проявяват важни свойства на сравнителния метод, като: широка сфера на приложение и възможност на изследователя да избере различни основания за сравнение, подчинявайки избора им на целите на изследването. Без използването на сравнителния метод авторът не би могъл да изпълни своята цел.

Важно е да се отбележи, че сравненията на Собошчиков се основават на точно проверени от самия него факти, а основанията за сравнение са описани с голяма точност.

Той отправя и сериозна критична забележка към книгата на известния английски библиотековед Едуард Едуардс (1812–1886) *Memoirs of Libraries*. Тя е едно от първите английски издания за библиотечното дело в чужбина, в която е направен опит да се използва сравнителният метод. Собошчиков отбелязва, че там текстът за ИПБ е написан въз основа на много стари сведения от първата четвърт на XIX в., поради което не съответства на съвременното й състояние и дезинформира чуждестранните читатели.

В книгата си Собошчиков разглежда не само положителните аспекти в дейността на една или друга библиотека, но споделя и мнението си за негативните страни, които забелязва.

За една от най-добрите библиотеки по това време се е смятала Публичната придворна библиотека във Виена, която поразявала посетителите със своята външна красота и разкоша си. В. И. Собошчиков, който имал и архитектурно образование, отбелязва достойнствата на нейната планировка и изискания интериор, но сочи и немалко организационни недостатъци. Отбелязвайки, че в „художествено отношение тя удовлетворява и най-взискателния съдия“, той твърди: „В практическо отношение като помещение за библиотека тя не може да служи за образец на съвременната архитектура“³.

Собошчиков, привикнал към кипящата дейност на ИПБ, подчертава, че виенската библиотека му прави недобро впечатление. Главния ѝ недостатък вижда в това, че е неудобна за читателите, тъй като те се сблъскват както с чисто технически проблеми (лоша отоплителна система), така и със строги и излишни формалности. Освен това библиотеката е отворена само по 4 часа през деня и в нея има значително по-малко нови книги, отколкото в другите виенски библиотеки, а и те не се дават за домашно ползване.

Именно затова според Собошчиков главната библиотека на Виена се посещава от малко читатели и следователно тя не изпълнява своето основно предназначение.

³ Собошчиков, В. И. Обзор больших библиотек..., с. 3.

Още от първите страници на обзора става ясно, че пред нас стои не повърхностно описание, а сериозен труд.⁴ Ясно става и разбирането на Собошчиков за основната задача на библиотеките – *всичките им усилия да бъдат насочени към максимално доброто обслужване*. От тази позиция той оценява работата на всички чуждестранни библиотеки.

Неудовлетворителна в много насоки за Собошчиков се оказала и Императорската библиотека в Париж. Нейните изключително богати фондове според библиотековеда задължавали библиотеката да има и много по-добра организация в цялостната си работа. Поразили го сериозните ограничения при заемането на изданията за въщи, особено на новите книги. Първата читална зала заварил в доста неприятно състояние, много по-различно от предварителните представи, които си бил създал за нея.

Начинът на регистриране на новите книги той намерил за доста неудобен. Каталози изобщо не му показали. Много му харесали изложбите на книги, но знаейки колко богат е фондът на библиотеката, решил, че те биха могли да бъдат по-големи и по-богати. Особено критичен е изследователят към процеса на приемане на заявки от читателите. Съпровождащият го г-н Ташеро споделил, че в момента работи по съставянето на нови правила за ползващите читалнята. По този повод Собошчиков отбелязва: „От цялата си душа му желая най-добрия успех, а днешните правила на Императорската библиотека в Париж не съветвам никого да приеме за образец“⁵.

Собошчиков доказвал, че равнодушието на персонала към читателите може да се скрие зад външна наукообразност. Такава според негово била работата на Кралската библиотека в Берлин. Каталогът ѝ, представляващ смесица от систематичен и азбучен каталог, той определя като „своеобразен безпорядък“⁶.

Своите библиотекоеведски възгледи Собошчиков разкрива с най-голяма пълнота при анализа на дейността на библиотеката на Британския музей, която се е утвърдила като най-добрата библиотека в Европа по това време.

Като цяло той високо оценил нейната работа и си отбелязвал всичко принципно ново, което не срещнал нито в библиотеките на Русия, нито в другите библиотеки в Западна Европа. За впечатляваща новост приел факта, че читалната зала притежава „пълнен азбучен каталог на целия библиотечен фонд, който е на разположение на читателите“⁷.

Друго нововъведение за него била богатата колекция на справочния фонд, предоставена на свободен достъп на читателите в залата. Този факт Собошчиков определя като „твърде важна особеност“ и със съжаление подчертава, че ИПБ няма такава колекция.⁸ Това достойнство на библиотеката на Британския музей руският библиотековед приема за особено важно, защото читателите могат свободно и самостоятелно да вземат справочниците от лавиците и да работят с тях в залата.

⁴ **Володин**, Борис. Взгляды В. И. Собошчикова на работу библиотек Западной Европы. – В: *Сов. библиотекоеведение*, 1978, № 6, с. 68–76.

⁵ **Собошчиков**, В. И. Обзор больших библиотек..., с. 29.

⁶ **Пак там**, с. 83.

⁷ **Пак там**, с. 86.

⁸ **Пак там**, с. 86.

Несъмнено е, че посещението именно на тази библиотека позволило на Соболшчиков да осъществи много и интересни наблюдения. Вероятно голямо впечатление му е направила срещата с директора на библиотеката Антонио Паница (1797–1879), който не само по това време, но и след това е една от най-ярките личности в световната библиотечна история, с когото Соболшчиков продължава контактите си с писма, интересувайки се от работата на библиотеката на Британския музей.

Разбира се, докато е на посещение в нея, Соболшчиков смята, че е необходимо да обърне внимание на някои недостатъци в работата ѝ, главно в обслужването на читателите. Даже възхищението му от ротондата, оригиналността и редицата смели решения в залата не му пречат да сподели мнението си за някои негативи, един от които е „обилната светлина, без определена насока, която прави осветлението на масите неудобно за занимания“⁹. Опитният библиотекар смята, че значително неудобство за читателите е и липсата на малки читални зали. Във връзка с това той пише: „Ученият, занимаващ се с важни изследвания, не може да проникне зад ротондата и да намери приют в други зали или кабинети“¹⁰, докато в ИПБ учените разполагат с възможност да работят в неголеми отделни помещения в библиотеката.

В. И. Соболшчиков особено ярко проявява критическия си подход при разглеждането на каталозите на библиотеката на Британския музей, които били във вид на книги. Един от главните недостатъци при тези каталози, според руския библиотековед, е голямата сложност при отразяването на новите постъпления. Според мнението му описанията, изпълнени на картички и предназначени за залепване в каталог във вид на книга, не съответстват на предназначението си, тъй като били много подробни за инвентарната книга и много кратки за систематичния каталог, чиято форма не била добре премислена от практическа гледна точка. Соболшчиков препоръчва на колегите си да се откажат от писането на всяка картичка в четири екземпляра, а да изработват за систематичния каталог подробно описание и за азбучния съкратено. И в двата случая той предлага да не се лепят картичките с библиографските описания в каталозите във вид на книги, препоръчвайки на колегите си да преминат към създаването на фишови каталози.

Една от съществените черти на подхода на големия учен към анализа на работата на библиотеките е умението му да открие положителното начало дори в недостатъците. Особено добре това се проявява, когато Соболшчиков разглежда каталозите на Мюнхенската Кралска библиотека, на създаването на които дълги години от живота си посвещава големият немски библиотекар Мартин Шретингер (1722–1851)¹¹. В основата на каталозите ѝ са поставени принципите, разработени от Шретингер, които Соболшчиков добре познавал и частично използвал при съставянето на плана за реорганизацията на фондовете в ИПБ.

⁹ Собольщиков, В. И. Цит. съч., с. 53.

¹⁰ Пак там.

¹¹ М. Шретингер е сред първите, които предлагат библиотечната работа да се отдели в самостоятелна професия, а библиотечните работници да имат специално библиотечно образование. Той пръв в Европа употребява термина *библиотекознание*.

Възникналият по-късно план за замяна на азбучния каталог в съчетание със систематичния и създаване на предметен показалец към него Шретингер не успял да осъществи.

Макар системата за нареждане на библиотечния фонд да била неудобна за работа, на което Собошчиков обърнал внимание, той успял да разбере неосъществения план на Шретингер, който много му харесал, и определил предметния указател като „удивително пособие за библиотекарите и всички учени, работещи в голяма библиотека“¹².

Разкривайки негативните страни в работата на чуждестранните библиотеки, Собошчиков се стремил да посочи и пътя за тяхното преодоляване. Именно с тази цел книгата му била преведена на френски език¹³ още същата година.

Както беше подчертано, Собошчиков прилага пръв в руското библиотекознание сравнителния метод и широко го използва, стремяйки се да открие положителните и отрицателните страни в работата на библиотеките и да даде препоръки за отстраняването им. Използването на този метод му позволява да анализира задълбочено и някои проблеми в библиотечното дело.

Най-подробно той прави съпоставителен анализ между каталога във вид на книга и фишовия каталог, критикувайки каталога във вид на книга в библиотеката на Британския музей, като сочи, че тя сериозно изостава по отношение на каталозите от редица библиотеки в Европа, а като добър модел в това отношение определя библиотеките в Прага, които са въвели фишовите каталози.

По това време фишовите каталози се използвали широко в университетските библиотеки в Русия, а също и в ИПБ, поради което той обстойно изяснява техните съществени предимства.¹⁴

Собошчиков често съпоставя дейността на чуждестранните библиотеки с тази на ИПБ, като акцентира върху нейните достойнства. Изтъква, че в сравнение с библиотеката на Британския музей читателите учени в ИПБ имат възможност да се занимават и в отделите на библиотеката. Отбелязва и факта, че читателите на ИПБ се ползват с голямо внимание от нейните сътрудници. Сочи, че в нея редовно се провеждат екскурзии по библиотеката, по време на които библиотекарите беседват с посетителите, което е много полезно и за двете страни, докато читателите на Императорската библиотека в Париж са лишени от възможността да я разгледат. Собошчиков изтъква, че читателите на ИПБ се ползват от изключително либерално отношение, което е недопустимо в най-развитите западни страни, докато в ИПБ „правото да ползват читалната зала, процесите на заявяване и получаване на книгите са изключително опростени“¹⁵. Библиотековедът изтъква, че търсените от читателите книги им се предоставят от библиотекарите с готовност и радушна отзивчивост.

¹² Собошчиков, В. И. Обзор больших библиотек..., с. 23.

¹³ Sobolstchikoff, B. Principes pour l'organisation et la conservation des grandes bibliothèques. Paris, 1859. 72 с.

¹⁴ Собошчиков, В. И. Обзор больших библиотек..., с. 89.

¹⁵ Пак там, с. 85.

Вниманието на Собошчиков зад граница е привлечено от много библиотечни процеси: видовете нареждане на фондовете (особено форматното, използвано от библиотеките в Мюнхен и Париж), богатите колекции от справочни издания, начините за регистрация на новите постъпления и редица други. Оценявайки значението на командировката си за подобряване на работата в ИПБ, Собошчиков споделя, че тя му е била много полезна както за проектирането и построяването на новата читална зала в ИПБ, така и за раждането на много други полезни идеи.

Използвайки широко сравнителния метод, Собошчиков оказва огромно влияние върху развитието на руското библиотекознание.

Цитираният тук негов труд е използван и от Васил Д. Стоянов (1839–1910) в работата му над Правилника за управление на Народната библиотека в София по времето, когато е бил неин директор (1883–1894)¹⁶.

1859 г. е особено плодотворна за Собошчиков. През нея той публикува още една книга, в която обобщава опита на големите библиотеки в Русия¹⁷, която справедливо е определена като *първото руско ръководство по библиотечно дело*.

Времето от 1860 до 1862 г. Собошчиков посвещава на строителството на новата читална зала на ИПБ, която била снабдена с подеumni машини за книгите. Били предвидени и отделни помещения за занимания на четящите жени и художниците. Благодарение на отличната вентилация в залата се поддържали голяма чистота и равномерна температура, а за отоплителната система се използвала вода от близката река Фонтанка. Залата имала много достоинства, поради които се превърнала в архитектурна забележителност не само в Русия, но и в чужбина.

И това не е всичко, което големият библиотековед, учен и архитект прави за своята библиотека. На неговия богат, динамичен и съдържателен живот Олга Голубьова (1921–2003) посвещава отделно изследване в съавторство с А. Л. Голдберг, в което сполучливо изграждат цялостна представа за живота и проявите на този забележителен руски интелектуалец.¹⁸

Любов Борисовна Хавкина

(1871–1949)

Тя е забележителен руски теоретик в областта на библиотекознанието и библиографознанието, както и деен организатор на библиотечното дело в Русия.

Завършва библиотекознание в Хумболтовия университет в Берлин (1898–1901). През 1900 г. посещава Световното изложение в Париж, където се запознава с методите на работа на Американската библиотечна асоциация (АЛА) и с идеите на нейния основател Мелвил Дюи (1851–1931), който оказва силно влияние върху нейните библиотековедски възгледи.

Сред библиотековедските трудове на Хавкина особено място заема първата

¹⁶ Йорданов, Велико. История на Народната библиотека в София. по случай петдесетгодишнината ѝ: 1879–1929. София, 1930, с. 132.

¹⁷ Собошчиков, В. И. Об устройстве общественных библиотек и составлении их каталогов. Санкт-Петербург, 1859. 59 с.

¹⁸ Голубьова, Ольга, Гольдберг, А. Л. В. И. Собошчиков. Москва: Книга, 1983. 136 с.

й книга „Библиотеки, тяхната организация и техника“¹⁹, която получава широко признание не само в Русия, но и в чужбина. На Световното изложение през 1905 г. в Лиеж, Белгия, книгата е отличена със златен медал.

През 1913 г. към Народния университет „А. Л. Шанявски“ въз основа на свой личен проект тя първа организира и провежда в Русия курсове за библиотекари. Владеейки много добре десет езика, тя създава лекционните курсове по редица дисциплини, които чете пред участниците в тях.

През 1914 г. тя предприема голямо пътуване в чужбина с цел да проучи чуждестранния опит в организацията на библиотечното дело. Посещава Ню Йорк, Чикаго, Калифорния в САЩ, както и Хонолулу и Япония, и описва видяното в Ню Йорк в книгата си „Нюйоркската публична библиотека“²⁰.

Поради изключителния си международен авторитет тя е приета за член на библиотечните асоциации. Тя представлява руското библиотечно общество на редица международни конгреси, сред които в САЩ (1926), в Рим (1928) и др.

Но да се върнем към книгата ѝ „Библиотеки, их организация и техника“ (1904), в която тя широко прилага сравнителния метод. Обект на сравнение е обществената публична библиотека, която обслужва обикновения читател. В книгата преобладават съпоставки, отнасящи се до техническите и организационните въпроси на публичните библиотеки в САЩ и Русия с цел подобряване на работата на същите в родината ѝ.

Много от сравненията отразяват положението на библиотекаря в обществото, количеството прочетени книги в двете страни, броя на жените библиотекари, работната заплата на различните категории библиотекари в САЩ и в Русия, правилата за заемане на книги чрез международното книгозаемане и редица други въпроси, които по времето на Соболевичев не са се поставяли на дневен ред. Руската библиотековедка, която е последователка на Мелвил Дюи, утвърждава категорично предимствата на американските и английските публични библиотеки, „които обслужват всички класи от населението“ пред тези в Русия. На базата на сравнения тя изтъква демократичния характер в библиотечното дело в САЩ и Англия.

Хавкина изтъква ролята на американския милиардер и филантроп Андрю Карнеги (1835–1919) за развитието на мрежата от публични библиотеки не само в САЩ. Карнеги дарява средства за построяването на 2016 библиотеки, от които 1080 са в САЩ. Тя разкрива и основната му теза, споделена в „Евангелие на богатството“²¹, според която богатите имат морален дълг да бъдат щедри филантропи. Всички сравнения на Хавкина са в полза на западните библиотеки, поради което след 1917 г. тя често е репресирана и не получава дължимото ѝ признание. Сравнявайки ролята на публичните библиотеки в САЩ и Русия, тя отбелязва,

¹⁹ **Хавкина**, Л. Б. Библиотеки, их организация и техника. Санкт-Петербург: А. А. Суворин, 1904. 377 с.

²⁰ **Хавкина**, Л. Б. Нюйоркская публичная библиотека. Москва: изд. авт., 1914. 47 с.

²¹ **Карнеги**, Андрю. Евангелие на богатството. София: Отворено общество, 1994. 36 с.

че на тези в нейната страна са възложени сериозни идеологически функции и те са превърнати в оръдие за партийна борба, на която според нея те трябва да бъдат чужди. Тя е убедена, че библиотеките трябва да се изграждат върху фундамента на общочовешката култура, поради което влиянието на държавната политика върху тях пречи на изпълнението на техните задачи и придава на работата им тенденциозен и едностранчив характер. Това нейно становище, което тя споделя и в други публикации и поддържа и след 1917 г., ѝ създава много неприятности от страна на официалната власт.

Сравнителни изследвания в СССР през 50-те и 70-те години на XX век

Евгений Иванович Шамурин

(1889–1962)

Е. Шамурин е известен съветски библиотековед и книговед. Дълги години работи във Всесъюзната книжна палата, а от 1940 до 1950 г. завежда Катедрата по библиотечни фондове и каталози в Московския библиотечен институт. Като безспорен авторитет в областта на каталогизацията е бил председател на Междубиблиотечната каталогизационна комисия и ръководител на групата по създаване на библиотечно-библиографски класификации в СССР.

Автор е на учебници по азбучен и систематичен каталог; неговият капитален труд е двутомникът „Очерки по истории библиотечно-библиографической классификации“²². Владеещ шест езика, той е събрал огромен фактологичен материал и го е анализирал задълбочено, но за съжаление – изцяло на базата на марксистко-ленинската методология, което донякъде намалява стойността му от днешна гледна точка.

Обемът на използвания от Е. Шамурин материал е поразителен. В двата тома на книгата авторът прави анализ на повече от 330 библиотечно-библиографски класификации, създадени от древността до средата на XX в. В текста на труда си той характеризира не само историята на развитието на библиотечно-библиографските класификации, но и много важни събития от историята на библиотечното дело. Историята на развитието на библиотечно-библиографските класификации Шамурин обвързва тясно със социално-политическите и културните условия, съответстващи на разглежданата епоха и развитието на дадената страна.

Основната цел на изследването е намерението на автора да покаже изграждането на библиотечно-библиографските класификации във връзка с постепенното развитие на науката в цялост, както и да проследи влиянието върху тях на появяващите се във времето нови идеи.

За осъществяването на тези цели той широко прилага сравнителния метод. Почти всяка пета от споменатите класификации той разглежда, съпоставяйки я с нейните предшественици. Често авторът открива частични съвпадения в отделите и подотделите, заимствания или използване на нови термини.

²² Шамурин, Е. И. Очерки по истории библиотечно-библиографической классификации. т. 1. Москва, 1955. 399 с.; т. 2, 1959. 563 с.

Шамурин отбелязва „повторения в класификациите“²³; „влиятието“ на една класификация върху друга²⁴; това, че дадена идея напомня за същата идея в друга класификация.²⁵ Всяко от тези съждения е предшествано от значителна работа по съпоставянето на съответните класификации и посочване на елементите на сходства и различия между тях. Многоаспектният характер на изследването оказва влияние върху разнообразието от основания, по които той прави сравненията между библиотечно-библиографските класификации. Е. Шамурин ги съпоставя по последователността на групиране на отраслите на знанието, както и по дълбочината на детайлизирането на отделните рубрики. Класификациите от XX в. сравнява и по наличието на рубрики, отразяващи възникването на нови социално-икономически понятия.

Е. Шамурин често използва полирелативни сравнения (две класификации сравнява по редица признаци). Той използва и монорелативни сравнения (по едно основание сравнява не две, а по-голям брой класификации). Когато си поставя за задача да посочи идейно влияние, заимстване на идеи от предшествениците, той обръща внимание на техните сходства. Когато иска да акцентира върху новото, което е внесено в класификацията, той посочва различията между нея и нейните предшественици.

В работата на Е. Шамурин систематичното приложение на сравнения преобладава в сравнителен метод на изследване. Той му позволява да показва развитието на библиотечно-библиографските класификации в динамика, да очертава разнообразието от взаимни влияния и взаимовръзки между различните класификации, както и да разкрива взаимодействията между различните науки и култури.

Майсторството, с което съветският изследовател използва сравнителния метод, получава признание както в Германия, така и в САЩ. Американският библиотекосвед проф. Джозеф Дентън (1908–2002) в своята книга за сравнителното библиотекосъзнание²⁶ дава висока оценка на изследването на Е. Шамурин и приложения от него сравнителен метод.

Константин Романович Симон

(1887–1966)

Сравнителния метод използва и големият съветски библиографовед и библиотекосвед проф. К. Симон, специалист в областта на историята на библиографията. След завършването на Историко-филологическия факултет в Московския университет (1911) продължава и завършва образованието си в Европа (Германия, Франция, Швейцария, Италия, Гърция) и се връща в СССР, за да се посвети на солидни библиографски изследвания и преподавателска работа. Доминираща област на научните интереси на К. Симон е историята на библиографията и с основание е утвърден като един от основоположниците на руската школа по история на биб-

²³ Шамурин, Е. И. Цит. съч., т. 1, с. 74.

²⁴ Пак там, с. 85, 118.

²⁵ Шамурин, Е. И. Цит. съч., т. 2, с. 37, 166.

²⁶ Denton, J. P. The Dimensions of Comparative Librarianstip. Chicago, 1973, с. 109.

лиографията, в областта на която създава три фундаментални монографии, които и днес не са загубили своето значение: „Иностранная универсальная библиография“ (1940), „Иностранная общая библиография“ (1941) и „История иностранной библиографии“²⁷, където широко използва сравнителния метод. В третия си фундаментален труд, посветен на историческото развитие на библиографията в Европа и Америка, той го анализира на фона на общите и културно-историческите събития, в тясна връзка с историята на писмеността, книгопечатането, книжната търговия и други гранични на тази проблематика въпроси.

За мащабите на изследването свидетелства фактът, че в него са споменати и разгледани 600 чуждестранни библиографски издания. Ерудицията на автора слага забележителен отпечатък върху цялата работа, в която той задълбочено и професионално анализира появата на библиографията в съчетание с ярки характеристики на епохата, страните, културата, а понякога и с дълбоко проникновение в духовния мир на теоретичите на библиографията.

К. Симон нерядко прибегва към сравнения, които помагат да се освети изграждането на библиографията във връзка с развитието на науките и информационните потребности на обществото, показват приемствеността и новостите в библиографските идеи, установяват факти, техните взаимовръзки и заимствания, а също и противоречията между тях.

К. Симон съпоставя библиографските издания по тяхното съдържание, обем, структура, периодичност, пълнота на обхвата и на библиографското описание. Тези характеристики, използвани като основание за сравнения, му позволяват да открие най-важните свойства на анализиранията издания и същността им. С помощта на сравненията К. Симон систематизира библиографските издания, разкривайки техния истински характер, който далече не всякога съответства на установените представи, уточнява съотношението между новата и традиционно приетата терминология.

Например по повод на ретроспективните национални библиографски издания той отбелязва, че единният термин „ретроспективна национална библиография скрива съществени различия между тях“.²⁸ До този извод стига след задълбочена и продължителна работа върху съпоставянето на ретроспективни библиографски указатели на редица европейски страни от XVIII в. Задълбоченият сравнителен анализ, който К. Симон осъществява, става възможен благодарение на много доброто владение на шест европейски езика.

Понякога К. Симон прибегва към сравнения, в чиято основа поставя трудно определяеми и затова трудно съпоставими свойства, например: степента на интелектуалност на авторите на библиографските работи²⁹, значимостта на изданието³⁰, тяхната авторитетност и популярност³¹. В тези и някои други случаи К. Симон

²⁷ Симон, К. Р. История иностранной библиографии. Москва: Всес. книжная палата, 1963. 735 с.

²⁸ Симон, К. Р. История..., с. 216.

²⁹ Пак там, с. 153–155.

³⁰ Пак там, с. 107.

³¹ Пак там, с. 108.

дава на читателите своите изводи, носещи оценъчен характер, при които липсва аргументация, което снижава документалната сила на сравненията.

Руджеро Сергеевич Гиляревски
(1929–)

На този съветски и руски учен, чиито научни интереси са в областта на социалната информатика, принадлежи въвеждането в широк научен оборот на термина „информатика“.

Кръгът на научните интереси на Гиляревски е изключително широк, сред тях са проблеми на научната информация и комуникации, компютърните технологии, хипертекстът и електронните книги, информационният мениджмънт, информационното общество и др.

Книгата „Основы научной информации“³², написана в съавторство с А. И. Михайлов и А. И. Черный, е издадена на седем езика в Берлин, Будапеща, Варшава, Вашингтон, Хавана, Кьолн, Рим и Токио.

Гиляревски е сред съветските учени, които прилагат плодотворно сравнителния метод. Свидетелство за това е книгата му „Информатика и библиотекознание“³³, осъществена като сравнително изследване, възложено от ЮНЕСКО. Върху основата на проведените от автора сравнителни изследвания на голям брой учебници и учебни пособия, използвани в различни страни за подготовка на библиотекари и информатори, са посочени взаимоотношенията между информатиката и библиотекознанието като науки и взаимоотношенията между тези две учебни дисциплини, общите между тях сфери на изследвания и областите, които са специфични за всяка дисциплина, като са дадени и някои препоръки за преподаването им.

Тъй като Р. С. Гиляревски характеризира състоянието на проблема в текущия период (70-те години на XX в.), не му е необходимо да изследва неговото минало. Особеностите на обектите обуславят използването на сравнителния метод като основен. Ученият определя избора от него метод като „съпоставителен анализ на съдържанието на учебници и други учебни материали“³⁴. Цялото изследване на Р. С. Гиляревски, от началото до края, е изградено на сравнителния метод. Обект на анализ са 55 учебника и учебни пособия на пет езика (руски, английски, френски, немски и испански). Като основание за сравнение е взето наличието във всяко от изданията на термини по 11 библиотековедски, 11 информационни и 11 общи за библиотекознанието и информатиката дисциплини.

Освен това е проведен сравнителен анализ на тези работи по същината на тяхното съдържание. Резултатите от тази огромна работа са изложени в текста на книгата, а също и в „Сравнителна таблица на съдържанието“³⁵, нагледно показва-

³² Михайлов, А. И., Чёрный, А. И., Гиляревский, Р. С. Основы научной информации. Москва: Наука, 1965. 655 с.

³³ Гиляревский, Р. С. Информатика и библиотековедение. общие тенденции в развитии и преподавании. Москва: Наука, 1974. 202 с.

³⁴ Гиляревский, Р. С. Информатика..., с. 5.

³⁵ Пак там, с. 66.

ща елементите на сходства и различия в съдържанието на разглежданите от Р. С. Гиляревски учебници.

В началото на книгата си Гиляревски определя предмета на изследването си, като изяснява общото и специфичното в английските, френските и немските термини и съответстващите руски на термина „информатика“³⁶. Това сравнение внася необходимата яснота в разбирането от читателя на терминологичните различия, съществуващи в разглежданите от Р. Гиляревски издания.

На тази книга на Гиляревски са присъщи и някои особености в използването на сравнителния метод. Първата от тях се състои в това, че сравнителният метод тук не е съпътстващ, а основен. Втората отличителна черта на книгата се заключава в това, че изследователят използва този метод не толкова за провеждане на сравненията, колкото за класифициране на явленията, при това класификацията съдържа обобщение на изводите от сравненията по съдържателен признак.

Както видяхме, въпреки че редица библиотековеди използват сравнителния метод в своите изследвания, до края на 70-те години на XX в. в СССР все още не се говори и не се пише за сравнителното библиотекознание като наука.

За разлика от положението в СССР, в средата на 50-те години на XX в. СБ вече се утвърждава като учебна дисциплина и се преподава в 17 библиотечни училища и университети в САЩ и в 15 аналогични институции във Великобритания.

Сравнителното библиотекознание в СССР и Русия в края на XX и началото на XXI в.

През 80-те години на XX в. в съветско-руската библиотековедска литература за СБ или се премълчава, или се пише като за един от методите на буржоазния подход. Недоверието към СБ и дори пълното отричане на неговото научно-познавателно значение се обяснява с това, че безпринципното емпирично съпоставяне на фактите в библиотечното дело върху основата на чисто външно сходство и обяснението на всяко сходство с механично влияние, без необходимото отразяване на социално-историческите и други причини за дадено влияние, както и неговите предпоставки в местното библиотечно развитие, е характерно за англо-американското СБ. Последното се отличава с антисъветизъм и антикомунизъм, както и със стремеж да се подчини сравнителното (в международен план) библиотекознание на целите на пропагандата на англо-американските библиотечни идеи. Дори привържениците на западното библиотекознание се отнасят отрицателно към възможностите му за сравнение с опита на социалистическите страни.

В течение на дълго време западните библиотековеди правят редица опити да игнорират не само ценностите на съветското библиотекознание, но и самия факт на неговото съществуване.

Според Н. С. Карташов³⁷ (1928–2011) „западните библиотековеди не искат да видят неговите постижения, а неговото развитие определят като отказ от важните

³⁶ Гиляревский, Р. С. Информатика..., с. 28–29.

³⁷ Карташов, Н. С. Развитие сравнительных исследований. отечественная научная школа. – В: Библиотека, 2000, № 12, с. 53–56.

постижения на западната култура“³⁸. Според съветските библиотековеди тенденциозното приложение на сравнителния метод от западните им колеги предизвиква отрицателно отношение към него. Например проф. Н. Сикорски³⁹ (1919–1997) – книговед и виден съветски учен и бивш директор на Държавната библиотека на СССР „В. И. Ленин“, през 1978 г. пише: „Не получи у нас поддръжка и излишно разпространеният зад граница интерес към „сравнителното библиотекознание“, в което няма нито специфични задачи, нито своя методика“⁴⁰.

Н. С. Карташов споделя, че слабото развитие на сравнителното библиотекознание в СССР се дължи както на международната изолация на страната, така и на силно ограничените ѝ библиотечни връзки със страни зад „желязната завеса“.

Главната причина за игнорирането на метода е идеологическата насоченост в много работи на съветски учени в това направление. Данните за чуждестранния опит служат в тях не толкова на обекта на научното изследване, колкото като материал за идеологически оценки и тенденциозно противопоставяне на съветската практика, която по правило е представяна като абсолютно превъзхождаща всичко чуждестранно. В изследванията на проблемите на съветските библиотечни системи липсва конструктивен анализ на западните библиотечни структури. В условията на идеологическа конфронтация между двете противоположни обществено-политически формации западните и съветските библиотековеди се отнасят отрицателно към сравнението на своите подходи и взаимният критически „разобличителен“ анализ е напълно обясним.

В същото време особено негативна роля за „свиване“ на изследванията на чуждестранното библиотечно дело в цялото му многообразие изиграва „кампанията за борба с космополитизма“, когато подобни разработки се приемат като „проява на нископоклонничество пред буржоазната култура“.

В резултат тези две неразривно свързани направления в библиотекознанието (изучаване на съветския и чуждестранния библиотечен опит) почти не се пресичат при решаването на вътрешните проблеми в съветското библиотечно дело.

Между другото животът показва, че опитът да се ограничи библиотечната наука в пределите на една страна и нейното развитие, без да се държи сметка за идеите и опита на науката в други страни, означава да се стеснят възможностите ѝ като познание и професионална дейност.

Библиотекознанието не може да се развива и да се изучава в чисто национален план.

Сравнителнобиблиотековедските изследвания в СССР започват да се провеждат по-активно през 80-те години на XX в. Те са ориентирани главно в две насоки: анализ на библиотечния опит в страните, влизащи в състава на СССР, и анализ на библиотечните системи в социалистическите страни. Съветското и руското библиотекознание имат в своя актив редица изследвания, анализиращи в сравнителен

³⁸ Карташов, Н. С. Развитие сравнительных..., с. 53.

³⁹ Сикорский, Н. Советское библиотековедение – основные направления развития, неотложные задачи. – В: *Советское библиотековедение*, 1978, № 2, с. 10.

⁴⁰ Пак там, с. 10.

план теорията и практиката в библиотечното дело в СССР и зад граница. Дълги години излиза и продължаващото периодично издание „Библиотечное дело зарубежом“. Функционират и Център по международно библиотекознание към Всесъюзната държавна библиотека за чуждестранна литература, както и към Библиотечната асамблея „Евразия“, и др.

През 1980 г. Б. П. Каневски (1922–1991)⁴¹ в своята кандидатска дисертация за пръв път анализира сравнителните изследвания във Великобритания и САЩ и организацията на англо-американското СБ до 1980 г. Недостатък на дисертацията, което е напълно обяснимо за това време, е пресиленото увлечение към остра критика на идеологическото съдържание на англо-американското СБ, неговата тенденциозност в подбора и изопачаването в използването на съветските източници.

Значителен принос в международното библиотекознание е осъщественото от Наталия Тюлина – първото в библиотечната наука – типологично изследване на националните библиотеки (НБ) в различни страни във вътрешните им връзки и историческото развитие на техните функции с цел да открие тези от тях, които са присъщи на повечето НБ, и тези, които ги отличават от всички останали библиотеки и по този начин ги определят като самостоятелен тип институции. Авторката успешно изгражда теоретичен тип НБ и извежда основните принципи за създаването на оптимален модел в конкретните условия на различни страни⁴².

Обаче в повечето сравнителни изследвания, провеждани въз основа на опита на СССР и социалистическите страни, съпоставимостта на данните по правило не се обосновава, а централната идея е да се изтъкне колко много се е увеличило четенето на съветските хора, с какви общи черти и тенденции се характеризира библиотечната дейност в социалистическите страни. В тези изследвания не се предвижда посочване на различия, особености, диспропорции или противоречия.

Въпреки това тези изследвания имат не само пропагандна, но и научна ценност.

През последното десетилетие на XX в. изключителни приноси за развитието на СБ в Русия има **Николай Семьонович Карташов** (1928–2011). Той е изтъкнат съветски и руски библиотековед, теоретик, практик, организатор на сериозни промени в библиотечната система на Русия и педагог. Доктор е на педагогическите науки (1978) и професор (1980). Повече от 50 години от своя живот Н. С. Карташов посвещава на теорията и практиката на библиотечното дело в страната, на подготовката на висококвалифицирани библиотечни специалисти и научно-педагогически кадри. От 1979 до 1990 г. оглавява Държавната библиотека на СССР „В. И. Ленин“. От 1990 до 2010 г. е преподавател в катедра „Библиотекознание“ в Московския държавен университет по култура и изкуство (МГУКИ). Тук разработва теоретичните основи на редица основни библиотековедски дисциплини. Дълги години е член на секцията за НБ към ИФЛА.

⁴¹ **Каневский, Б. П.** Сравнительное библиотековедение в Великобритании и США. критический анализ теории и содержания. автореф. дис. канд. педаг. наук. Москва, 1980. 16 с.

⁴² **Тюлина, Наталия.** Национальная библиотека. опыт типологического анализа. Москва: Книжная палата, 1988. 184 с.

Автор е на повече от 200 публикации, сред които десетки статии, студии и редица учебници за студентите от институтите по култура и изкуство в Русия.

През последното десетилетие на XX и началото на XXI в. той бе концентрирал усилията си върху написването на три учебника, свързани с широк кръг теоретични проблеми на общото⁴³, регионалното⁴⁴ и сравнителното⁴⁵ библиотекознание, което ученият успешно утвърждава и като наука, и като учебна дисциплина, макар и по-късно от западните страни.

На въпроса наука ли е СБ Николай Карташов – водещ учен в Русия в тази проблемна област, отговаря така: „Определянето на сравнителното библиотекознание като наука означава, че колкото по-добри са резултатите от сравнителнобиблиотекосведски изследвания и обясняват това, което не е могло да бъде обяснено в миналото, колкото повече те предсказват това, което не е било възможно да се предскаже в миналото, колкото по-ефективно е полученото знание и улеснява управлението на библиотечните явления и процеси, което по-рано не се е удавало на базата на предишното знание и практическия опит, толкова повече може да се приеме, че това знание е наука“⁴⁶.

Сравнителното библиотекознание напълно отговаря и на определението на Имануел Кант (1724–1804): „Всяко учение, ако то е система или съвкупност от знания, подредени по определени правила, е наука“⁴⁷.

Съществуват и редица важни критерии, които дават основание СБ да бъде прието за наука. Сред тях са:

1. Наличието на многобройни СБИ и научни публикации.
2. Провеждането на национални и международни конференции и семинари по СБ.
3. Изградената система за подготовка на специалисти по СБ, учебните програми, учебници и пособия.
4. Създаването на национални и международни центрове, на школи и направления в СБ.

Освен наука, СБ е и *метод на изследване*. Сравнителният метод е водещ за организирането на СБИ и изпълнява ролята на гносеологичен стожер и ориентир. Именно той дава общото направление на изследванията и регулира взаимодействието на всички методи. Той се използва в частност като базов при статистическия, социологическия и факторния анализ, при типологии и класификации, при оценяване и прогнозиране на библиотечните явления и процеси. Сравнителният метод позволява да се установят признаците с генетичен характер и да се постигне вярно историческо обяснение на библиотечните процеси и явления. Поради

⁴³ **Карташов, Н. С.,** Скворцов, В. В. *Общее библиотековедение. теоретические основы библиотековедения.* Москва: МГУКИ, 1996. 255 с.

⁴⁴ **Региональное** библиотековедение. Москва: Либерея, 2005. 224 с.

⁴⁵ **Сравнительное** библиотековедение. учебник для студентов в библ.-информ. факультетов вузов культуры и искусств. Москва: МГУКИ, 2000. 336 с.

⁴⁶ **Пак там,** с. 54.

⁴⁷ **Пак там,** с. 24.

това сравнителният метод играе роля на своего рода методологичен принцип по отношение на другите методи, използвани в СБ.

Сравнителното библиотекознание се заражда във Великобритания и САЩ. Както беше споменато, там епизодични сравнителнобиблиотековедски изследвания (СБИ) се осъществяват още през XIX в. Например през 1835 г. комисията към английския парламент по въпроси на функционирането на Британския музей публикува и сведения за националните библиотеки в редица страни в Европа и Америка.

Както вече бе споменато, според американския библиотековед Джоузеф Дентън от около 1955 г. сравнителното библиотекознание се преподава в 17 библиотечни училища и университети в САЩ и в 15 аналогични учебни институции във Великобритания.

В Германия това започва през 1968 г.; в Русия през 1999 г.; у нас през 2000 г. във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и в Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ).

Ролята на СБ като учебна дисциплина, влизаща в обсега на библиотечното образование, е съществена, тъй като тя включва факти, собствени методи, теория и терминология. Изложени в стройна система, те предлагат нови теоретични и практически знания, изграждат полезни умения и навици у студентите за осъществяване на разностранен сравнителен анализ на библиотечните явления, процеси и системи.

Явявайки се съставна част на комплекса от библиотековедските дисциплини, с които СБ има тесни връзки, то задълбочава и разширява знанията на студентите, получени от частните библиотековедски дисциплини. Овладейвайки неговите методи, то им осигурява възможност да се прилагат във всички области на библиотечната дейност. Чрез СБ студентите научават да ценят библиотечната история и културата на други народи, по-дълбоко да разбират същността на националната библиотечна наука, получават знания за социалната обусловеност на библиотечното дело и за процесите на формиране на библиотечните институции.

Натрупвайки знания за развитието на библиотечните институции в много страни, СБ позволява не само да се използват различни варианти за решаване на конкретни библиотечни проблеми, но и да се разглеждат критично идеите за цялостно подобряване на библиотечното дело. Във връзка с това СБ трябва да се изучава, след като студентите получат знания по фундаменталните библиотековедски дисциплини.

Изучаването на СБ включва наред с лекционни и семинарни занятия и СБИ на различно ниво. Целта на практическите задачи, контролни, курсови и дипломни работи се състои в това, студентите да анализират самостоятелно особеностите на функционирането и развитието на библиотечните системи в различни страни и региони, да сравнят различните библиотечни теории и практики, обективно и всестранно да сравнят и оценят опита в националното си библиотечно дело и да посочат мерки и пътища за неговото усъвършенстване, да обогатят и разширят своите знания, да се научат да правят сравнителен анализ и въз основа на резул-

татите му да търсят и намират път за подобряване на своята работа, както и да получат знания за социалната обусловеност на библиотечните процеси и явления, да вникнат дълбоко в причините, формирали една или друга библиотечна система. Трябва да се подчертае обаче, че важно условие за осъществяването на успешни СБИ е владеенето на поне два чужди езика.

Обект и предмет на сравнителното библиотекознание

Един от най-важните и сложни етапи в развитието на всяка наука е определянето на нейните отправни понятия и категории, каквито са обектът и предметът на познанието ѝ. От това зависят и резултатите от научната дейност.

Проблемът за отношението между обекта и предмета на познанието в библиотекознанието (в т.ч. и в СБ) се разглежда от няколко позиции:

1. Обектът и предметът се приемат за тъждествени.
2. Обектът се разглежда като част от предмета.
3. Предметът се приема като страна или свойство на обекта.

Как би могъл да се формулира обектът на СБ, което се занимава с комплексни проучвания на съвременното библиотечно дело в света? С оглед на това **обект на СБ са реалните библиотечни явления, процеси, системи, отрасли на библиотечното дело, законодателството, правнонормативната практика и приложението на знанията за тях. Обект на СБ са също различните концепции и теории за тях.**⁴⁸

Към обекта на СБ принадлежат и измененията в състоянието на държавната библиотечна политика, както и взаимоотношенията на обществото и библиотечното дело. Поради това изследователят изучава една или друга библиотечна структура в нейната цялост (историческите типове библиотечни системи, техните характеристики, техните сходства и различия, формите на организация и управление на библиотечното дело). Задачата на изследователя е да открие и покаже общото и различното в основните библиотечни процеси, особено в репрезентативните от тях в страни и региони, в чийто опит изпълват значими общи черти и уникални особености в различните структури.

Вторият признак, по който СБ се отличава от другите библиотечни дисциплини, е **предметът** на неговите изследвания. Това е основен въпрос за всяка наука. Ако не сме наясно с него, към какво е насочено изследването, докъде се простират неговите граници, няма да можем убедително да формулираме проблемите и задачите, да изработим програмата на изследването.

За да се определи предметът на СБ, е необходимо да се характеризира неговото съдържание и да се изясни по какво то се отличава от другите науки, които имат отношение към библиотечното дело.

Предметът на СБ е резултат от взаимодействието между обекта и субекта на познанието. Формирането му се обуславя както от свойствата на предмета, така и от характера на проблема, който трябва да се реши, а също и от равнището на научните знания и средствата на изследване, с които разполага библиотековедът.

⁴⁸ Сравнителное..., с. 26.

Предметът на изследването предполага определен обект, но не съвпада с него. Един и същ библиотечен обект може да се изучава с цел да се решат различни научни и практически проблеми. Предметът на изследването определя границите, в които се изучава обектът в конкретното изследване.

***Предметът на СБ** включва, на първо място, същността и закономерностите в библиотечните отношения, както и техните основни компоненти. На второ място, закономерните връзки на библиотечното дело с държавата, политиката, икономиката, демографията, етнологията, както и закономерностите на познанието за СБ, неговата теория и методология.*

По въпроса за предмета на СБ между възгледите на англо-американските и руските библиотековеди съществуват известни различия.

Англо-американските библиотековеди не прокарват разлика между обекта и предмета на СБ. Така се създават две основни направления в определението на СБ. Едното от тях отразява разбирането, че предметът (обектът) на СБ е всеки аспект от библиотечната теория и практика във всяка друга страна или регион. Това според Н. Карташов води до смесване на предмета на СБ с предмета на други библиотечни дисциплини, в които съответните явления (аспекти) в библиотечната теория и практика се изучават по същество и с помощта на различни методи, сред които е и сравнителният (Джексън, Харисън и др.). Според Чейс Дейн предметът на СБ е изучаване на състоянието на библиотечното дело в много страни на света с цел да се установят факторите, които са общи за тях и които са характерни само за отделна страна.⁴⁹ В този случай определението има факторно-сравнителен характер.

Руският библиотековед Борис Каневски (1922–1991), който също отъждествява обекта и предмета на СБ според Н. Карташов⁵⁰, дава по-правилно определение: „Предмет на сравнителното библиотекознание са отношенията, връзките и взаимодействието на националните библиотечни системи, като включва и отношенията на сходства и различия <...> Те правят предмета на сравнителното библиотекознание комплексен, обхващащ не само външните връзки на националната библиотечна система, но и нейните същностни особености, разглеждани във връзка с пораздащите ги фундаментални причини от социално-икономически и историко-културен характер“⁵¹.

Като не приема напълно нито едно от тези определения, Н. Карташов го формулира по следния начин: „Предметът на сравнителното библиотекознание е създаване и теоретична систематизация на обективното знание за библиотечната действителност, отразяващо отношенията и връзките между общото и особеното, сходствата и различията в библиотечните обекти (и компонентите им) на всички равнища и мащаби в резултат на тяхното взаимодействие между тях и с външните социални и други условия“⁵².

⁴⁹ Сравнительное..., с. 33.

⁵⁰ Пак там, с. 25.

⁵¹ Каневский, Б. П. Критика англо-американских сравнительных исследований в области библиотековедения. – В: Библиотековедение и библиография за рубежом, 1974, № 50, с. 8–37.

⁵² Сравнительное..., с. 37.

Макар и да звучи доста сложно, така формулираният предмет на СБ обхваща и изразява по-конкретно и по-задълбочено неговата същност.

Става ясно, че СБ има за цел да изясни общото и особеното в библиотечното дело на страните и регионите. Резултатът от сравнителнобиблиотековедските изследвания съдържа ценни научни обобщения с обективно знание за библиотечните явления и процеси с тяхната динамика и териториално своеобразие.

Необходимо е да се прави разлика между СБ и международното библиотекознание. Както видяхме, според преобладаващите схващания предмет на СБ е откриването на общото и особеното в библиотечното дело в различни страни на света на базата на проведени международни сравнителни изследвания, в които сравнителният метод е основен в събирането на фактите и техния анализ. Към международното библиотекознание се отнасят изследвания, отразяващи състоянието на библиотечното дело в една или друга страна, в които липсват съпоставки и не е използван сравнителният метод.

В СБ най-често се използват монорелативни (по един признак) сравнения, както и полирелативни (по няколко признака) разгърнати сравнения, които стоят в основата му.

Цели и задачи на сравнителното библиотекознание

Като *главни цели на СБ* може да се посочат:

1. Проучване на историческото наследство и критично разглеждане на изворовия материал през различните периоди.

2. Усъвършенстване на технологията на сравнителните изследвания чрез разработване на теоретичните, методологичните и методическите проблеми.

3. Извършване на практически сравнителни изследвания на библиотечното дело в национален, регионален и световен мащаб.

4. Преценяване на библиотечните явления в чужбина с оглед на тяхното използване за усъвършенстване на собственото (националното) библиотечно дело.

Във връзка с тези цели на СБ могат да се очертаят и следните **задачи на СБ**:

1. Системно събиране и класифициране на данни за библиотечните системи и библиотечното дело в чужбина.

2. Описване на приликите и разликите между библиотечните системи в количествено и качествено отношение и обясняване на причините за тяхната поява.

3. Определяне на отношенията и взаимодействията между различните аспекти на библиотечното дело.

4. Уточняване и анализ на действието на различните фактори, които влияят върху дейността на библиотеки и на свой ред се влияят от тяхното развитие.

5. Описване, обясняване и прогнозиране на непрекъснато възникващите нови реалности в библиотечното дело в чужбина.

6. Проучване на връзките на СБ с другите науки, както и на възможностите за интердисциплинарни изследвания.

7. Установяване на общи (единни) критерии за сравнителен анализ на библиотечните явления.

В обобщение може да се каже, че специалистите в областта на СБ търсят и дават отговори на три основни въпроса:

1. Какво е състоянието на библиотечното дело в другите страни?
2. Как най-надеждно то може да се изследва?
3. Какво и как може да се използва от него за развитие на собственото (националното) библиотечно дело?

Функции на сравнителното библиотекознание

Сравнителното библиотекознание е многофункционално. Неговите функции се различават в зависимост от избрания обект на изучаване и сравняване.

Главните функции, които СБ изпълнява, са: познавателна, информационна, аналитична, прогностична, интегративна и приложна (практическа). Те осигуряват постоянното и устойчиво развитие на СБ.

Познавателната функция дава възможност на компаративистите (от фр. *comparer* – сравнявам), като преодолеят редица противоречия и трудности, да разширят познавателните граници в процеса на СБИ, натрупвайки достоверни факти и знания за протичащите в библиотечните системи явления и процеси, търсейки отговори на въпросите „къде“, „кога“, „как“.

Информационната функция е тясно свързана с познавателната, производна е от нея. В СБИ постоянно се натрупват сведения за функционирането и развитието на библиотечните системи в различни страни и региони, в отделни библиотеки и за взаимовръзките им, за библиотечната ситуация и тенденции (правни, управленски, технологични и др.) в библиотечното развитие в регионален и в световен мащаб. Важна е и информацията за възприемането на оценките и реакциите на измененията, протичащи в националните библиотечни системи. Информационната функция на СБ се реализира преди всичко в подготовката на справочни материали във вид на обзори, на статии за професионалните издания, за енциклопедии и др. Съдържащата се в тях информация показва една или друга картина на библиотечното развитие, въпреки че често липсват анализ и оценки.

Аналитичната функция е от по-висок порядък. Тук целта на компаративистите е въз основа на съпоставителен анализ да открият корените на библиотечните явления в националните и чуждестранните библиотечни системи, както и тенденциите в развитието им. За постигането на тази цел се използват различни видове сравнения. В СБИ е явен стремежът да се открият общите и специфичните фактори и да се търси възможност за прилагане на чуждестранния библиотечен опит за решаване на конкретни национални задачи. Важно е обаче и да се получи потвърждение за правилността на направените изводи и взетите решения.

Прогностична функция

СБ се занимава не просто с проблемите в момента, а се опитва и да предвиди тяхното появяване. Данните в прогнозата могат да служат за откриване на закономерностите в развитието на библиотечното дело. СБ определя тенденциите в развитието на библиотечните явления, процеси и системи, като формулира логич-

ни хипотези. Разширяването на сферата на СБИ, ориентирани към прогнозиране на бъдещето, е свидетелство и за реалните потребности от прогнози в сферата на управлението на библиотечни програми, концепции, стратегически планове и др.

Съществуват различни способи за прогнозиране на бъдещето. Кой от тях ще се използват, зависи от целите на СБИ. Прогнозата, изградена върху сравняване на данни, е по-надеждна, ако е краткосрочна.

Интегративна функция

От методологична гледна точка СБ представлява интерес като един от характерните примери на проявление на интеграционните тенденции в библиотечните науки поради това, че то според Н. Карташов представлява своеобразен модел на „концептуално-методологична симбиоза на идеи и методи в цяла поредица от науки“. Днес в библиотечната наука възникват нови задачи, свързани с изучаването не просто на отделни библиотечни процеси, а на сложни библиотечни системи. Това налага да се включват и използват понятия като „организация“, „цялостност“, „системност“, „взаимодействие“, „комплексност“, „цел“ и др. Стремещт е да се преодолява забелязващият се разрыв между библиотековедските науки. Повечето от тези понятия принадлежат не на отделни науки, а са философски или общонаучни. Използвайки ги, СБ подпомага и сближаването между науките.

В интересувания ни тук аспект, благодарение на интегративната си функция, СБ свързва разностранните идеи в библиотечните науки и създава възможност да се получи знание от нов тип за обекта на изследването. СБ позволява да се премине от „линейното“ мислене, създадо се в рамките на отдавна съществуващите частни библиотековедски дисциплини, към „нелинейно“, системно мислене, което се характеризира с многовариантност и алтернативност, в случая – в развитието на различните библиотеки.

Приложната (практическата) функция на СБ обслужва главно органите на управлението. Конкретните СБИ са фактор, който подобрява международните библиотечни връзки. Те позволяват да се формулират информационните потребности, противоречията и диспропорциите в изследваните страни на базата на сравнения на данни по същите проблеми в собствената страна.

Водещата цел на практическата функция на СБ е да се изследва задълбочено положителният чуждестранен (местен и регионален) опит чрез сравняването му със собствения. Положителното в този опит може да се използва от управленските органи по няколко начина:

- при решаването на някои кардинални проблеми в библиотечната политика;
- при решаването на отделни проблеми, свързани със създаване на документи, насочени към уреждане на националното библиотечно законодателство и създаване на съвременни стандарти;
- при усъвършенстването на цялостната работа на библиотеките и библиотечните системи⁵³.

⁵³ **Карташов, Николай.** Функции сравнительного библиотековедения. – В: *Науч. и техн. библ.*, 2000, № 7, с. 4–15.

Благодарение на Н. С. Карташов СБ в Русия се утвърждава като наука и учебна дисциплина.

В началото на ХХI в. руските библиотековеди се обединяват около становището, че „сравнителното библиотекознание е научна дисциплина, която е една от структурните части на библиотекознанието, направление в научните изследвания и учебна дисциплина, обоснована на базата на използването на метода, в чиято основа е поставено сравнението като логико-познавателен акт в научното познание“⁵⁴. Предлага се СБ да се разбира и като методика за систематичен анализ на библиотечната практика или проблем в различни условия (като правило в различни страни). Явявайки се съставна част на комплекса от библиотековедските дисциплини, с които СБ има тесни връзки, то не само задълбочава и разширява знанията, получени от частните библиотековедски дисциплини, но и стимулира международното библиотечно сътрудничество, от което съвременните библиотеки изпитват силна потребност.

⁵⁴ **Осипова, И. П.** Сравнительное библиотековедение. – В: *Библиотечная энциклопедия*. Москва, 2007, с. 989.

Рефлексия на Европейската рамка DigComp 2.0 в обучението на БИН специалисти в СУ „Св. Климент Охридски“

Милена Миланова, Елица Лозанова-Белчева

Reflection of the European Framework DigComp 2.0 in the training of LIS specialists at the Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Milena Milanova, Elitsa Lozanova-Belcheva

Summary

The requirements of the digital society for the acquisition of digital competencies, which are essential for the personal and professional realization of the citizens, are laid down in the curriculum of the LIS education at the Sofia University “St. Kliment Ohridski”. Curriculum review shows that bachelor and master programs meet the European Framework DigComp 2.0, IFLA requirements for library education and employers’ high-demand needs. The variety of disciplines that form fundamental knowledge and skills in students follows the logic of library and information science, but also the “pulse” of today’s digital society.

Key-words: DigComp 2.0, LIS education, Digital competencies, Digital society, LIS specialists, LIS curriculum.

*На проф. д-р Александър Димчев,
с респект към значимия му принос
за развитието на библиотеките и
библиотечно-информационното
образование в България*

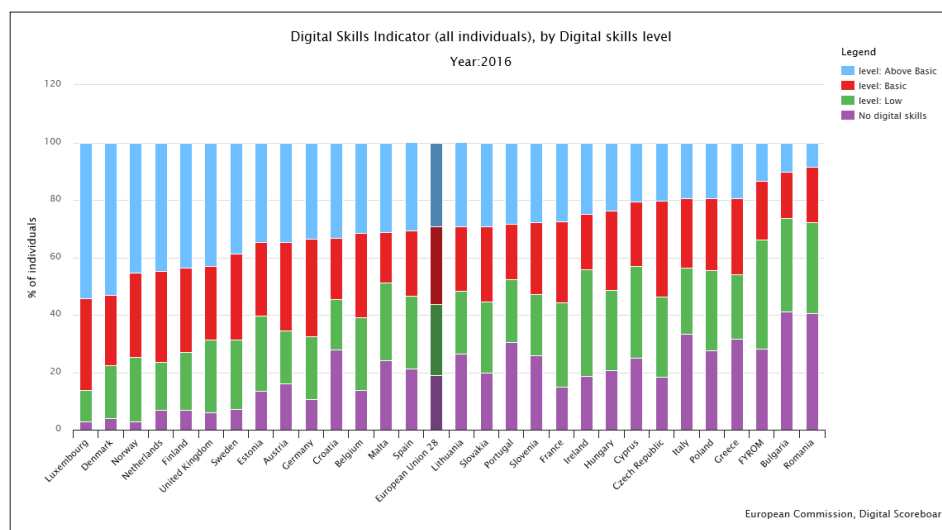
През последните години все по-голямо внимание се отделя върху уменията на гражданите да работят в цифрова среда – да издирват и разпространяват информация, както и да създават ново съдържание. Тези компетентности се изтъкват в редица изследвания в европейски и световен мащаб като основни, базови и част от т.нар. „трансверсални умения“, необходими за личностната и професионална реализация. Анализират се не само компютърните умения (като задължителни), но и информационната грамотност, която дава възможност за подбор и извличане на релевантна информация, различаване на достоверните и надеждни източници от некоректните, както и за оценка на съдържанието и качеството на ресурсите.

Идентифицирането на нивото на дигитални компетентности в ЕС за 2016 г.

чрез индекса DESI¹ (Digital Economy and Society Index – вж. *фиг. 1*) дава ясна картина за отделните европейски страни и за България, съизмерена с тях. Данните на европейската статистика за владенето на цифрови умения при лицата на възраст между 16 и 74 години са генерирани на базата на дейностите на целевата група през последните 3 месеца в дигитална среда. Изследваните области са четири – информация, комуникация, създаване на съдържание и решаване на проблеми. Цифрите за България сочат, че 41,1% от лицата са без дигитални умения (не са използвали интернет през последните 3 месеца), 32,7% са с ниско ниво на умения, 16,2% – имат основни умения и само 10,1% са с дигитални компетентности над основното ниво. За сравнение, осреднените стойности за ЕС са: 18,9% – без дигитални умения, 24,9% – с ниско ниво, 26,9% – с основно ниво, 29,3% – над основното ниво.

Фиг. 1

Дигитални умения на гражданите, 2016 г.

Интересни са и данните за четирите изследвани области поотделно:

1. *Цифрови умения за работа с информация (Digital Skills – Information domain)*² за 2015 г. – отнасят се до способността за идентифициране, намиране, извличане, съхраняване, организиране и анализиране на цифрова информация, оценяване на нейната приложимост и цел (т.е. информационна грамотност). За ЕС средните стойности са: 6,06% – без цифрови умения, 12,5% – с основни умения, 81,4% – над основното ниво. По този показател България изостава в сравнение с останалите европейски страни: 8,92% – лица без цифрови умения, 19,0% – с ос-

¹ **European Commission.** Digital Single Market. Digital Agenda Scoreboard key indicators. Digital Skills Indicator (all individuals). [онлайн]. [прегледан 10.05.2017]. goo.gl/X8sBhH

² **European Commission.** Digital Single Market. Digital Agenda Scoreboard key indicators. Digital Skills – Information domain [онлайн]. [прегледан 22.04.2017]. goo.gl/J41GRR

новни умения, 72,1% – с ниво над основното. Европейският лидер тук е Германия с 91% от потребителите, които имат цифрови умения по-добри от базовата степен.

2. *Цифрови умения, прилагани за комуникация (Digital Skills – Communication domain)*³ – тези умения се базират на възможността за общуване в цифрова среда, споделяне на ресурси чрез онлайн приложения, свързване и сътрудничество с други хора чрез различни цифрови инструменти, взаимодействие и участие в общности и мрежи, мултикултурен диалог. Данните за България сочат, че спрямо средното ниво за ЕС тя е представена отлично и е на второ място след Унгария – едва 4,08% от лицата нямат компетентности в тази област, 12,5% – притежават основни умения, а 83,4% – са над основното ниво. Показателите за ЕС са съответно: 6,03% са лица без цифрови умения, 23,3% – с основни компетентности и 70,7% са над основното ниво.

3. *Цифрови умения за решаване на различни проблеми (Digital Skills – Problem solving domain)*⁴ – това са уменията, които се отнасят до способността да се идентифицират дигиталните потребности, както и ресурси, да се вземат информирани решения кои са най-подходящите цифрови инструменти според целта или нуждата, да се решават концептуални проблеми чрез цифрови средства, да се използват креативни технологии, да се решават технически проблеми, да се актуализират собствените компетенции и тези на другите хора. По този показател България е поставена на последните места (заедно с Кипър и Македония), тъй като 21,6% от гражданите нямат нужните умения (за ЕС са 10,2%), 36,8% са с основни умения (за ЕС – 24,4%), а 41,5% са декларирали ниво над основното (за ЕС те са 65,7%). Водеща страна в тази област е Люксембург с 86,2% от интернет ползвателите, имащи цифрови умения над основните.

4. *Цифрови умения за обработка на информация/съдържание със софтуер (Digital Skills – Software for content manipulation)*⁵ – тук се включват софтуерните умения за работа със съдържание, касаещи възможността за създаване и редактиране на ново съдържание (от текстообработка до изображения и видео); интегриране и повторно разработване на предишни знания и съдържание; създаване на творчески проекти, медийни формати и програмиране; работа с и прилагане на правата върху интелектуална собственост и лицензите. Тук България отново се нарежда сред последните три места с 41,3% от лицата, които са без цифрови умения, 23,5% са с основни умения, а 35,2 % са над основното ниво. Съпоставката с ЕС – 26,2% граждани са без цифрови компетентности в тази област, 24,3% с основни умения, а 49,5% – над основното ниво. Лидер от страните отново е Люксембург, където 73,8% от потребителите показват умения над базовото ниво.

³ **European Commission.** Digital Single Market. Digital Agenda Scoreboard key indicators. Digital Skills – Communication domain. [онлайн]. [прегледан 21.04.2017]. goo.gl/vcCglv

⁴ **European Commission.** Digital Single Market. Digital Agenda Scoreboard key indicators. Digital Skills – Problem solving domain. [онлайн]. [прегледан 21.04.2017]. goo.gl/3ofl1Y

⁵ **European Commission.** Digital Single Market. Digital Agenda Scoreboard key indicators. Digital Skills – Software for content manipulation. [онлайн]. [прегледан 22.04.2017]. goo.gl/HGYXNU

Представените данни показват, че цифровите компетентности са съвкупност от различни знания и умения за работа с дигитално съдържание, разнообразна информация, цифрови приложения и комуникационни канали. Необходимостта от притежаването на тези специфични способности е поставена в центъра на много международни и европейски програми. Такива са ACTIC (Certification of ICT Competences), BECTA's review of Digital Literacy Children, CML, MediaLit Kit, DCA, DigEuLi, ECDL, eLSe-Academy, eSafety Kit, IC3 Internet and Computer Core Certification, iSkills, UNESCO ICT Competency Framework for Teachers и много други⁶. Една от най-прилаганите и цитирани методологии за измерване на цифровите умения е *Европейската рамка за дигитални компетентности на гражданите – DigComp 2.0*⁷ (вж. Табл. 1) от 2016 г., която е актуализирана версия на DigComp1.0 от 2013 г.

Табл. 1

Европейска рамка за дигитална компетентност на гражданите –
DigComp 2.0⁸

Област на компетентност	Компетенции
1. Информационна грамотност	1.1 <i>Преглеждане, търсене и подбор на данни, информация и цифрово съдържание</i> Да се артикулират информационните им потребности, да се търсят данни, информация и съдържание в дигитална среда, да се достъпват и да се навигира в тях. Да се създават и актуализират персонализирани стратегии за търсене. 1.2 <i>Оценка на данни, информация и цифрово съдържание</i> Да се анализира, сравнява и критично оценява достоверността и надеждността на източниците на данни, информация и цифрово съдържание. Да се анализират, интерпретират и критично оценяват данните, информацията и цифровото съдържание. 1.3 <i>Управление на данни, информация и цифрово съдържание</i> Да се организират, съхраняват и извличат данни, информация и съдържание в дигитална среда.

⁶ Ferrari, A. European Commission. Joint Research Centre. Institute for Prospective Technological Studies. Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012, с. 5–7. [онлайн]. [прегледан 10.05.2017]. <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC68116.pdf>

⁷ Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero, S., Van den Brande, G. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Mode 1. Luxembourg Publication Office of the European Union, 2016. EUR 27948 EN. doi:10.2791/1151. [онлайн]. [прегледан 10.05.2017]. <http://www.ecdl.cz/data/ECDL-DIGCOMP-update.pdf>

⁸ Авторски превод от англ. ез.

2. Комуникация и сътрудничество	<i>2.1 Взаимодействие/Комуникиране чрез цифрови технологии</i> Да се взаимодействат чрез различни цифрови технологии и да се познават подходящи средства за цифрова комуникация за даден контекст. <i>2.2 Споделяне чрез цифрови технологии</i> Да се споделят данни, информация и дигитално съдържание с другите чрез подходящи дигитални технологии. Да се действа като посредник, да се познават цитирането и практиките/начините за разпространение. <i>2.3 Гражданско участие чрез цифрови технологии</i> Да се взема участие в обществения живот чрез използване на публични и частни цифрови услуги. Да се търсят възможности за самоуправление и гражданско участие чрез подходящи цифрови технологии. <i>2.4 Сътрудничество чрез цифрови технологии</i> Да се използват цифрови средства и технологии за сътрудничество и за партньорство в създаването на ресурси и знание. <i>2.5 Нетикет</i> Да са запознати с поведенческите норми и ноу-хау, докато използват цифрови технологии и взаимодействат в цифрова среда. Да се адаптират комуникационните стратегии към конкретната аудитория и да се познават културните и поколенческите различия в цифровата среда. <i>2.6 Управление на дигитална идентичност</i> Да се създава и управлява една или няколко цифрови идентичности, да може да се защитава собствената репутация, да се занимава с данните, които произвежда чрез различни цифрови инструменти, среди и услуги.
3. Създаване на дигитално съдържание	<i>3.1 Разработване на дигитално съдържание</i> Да се създава и редактира цифрово съдържание в различни формати; себеизразяване чрез цифрови средства. <i>3.2 Интегриране и повторно възпроизвеждане (разработване) на дигитално съдържание</i> Да се изменя, усъвършенства, подобрява и интегрира информацията и съдържанието в съществуващ набор от знания, за да се създаде ново, оригинално и подходящо съдържание и знания. <i>3.3 Авторско право и лицензиране</i> Да се разбере как се прилагат авторските права и лицензите върху данни, информация и цифрово съдържание. <i>3.4 Програмиране</i> Да се планира и разработи последователност от разбираеми инструкции за компютърна система, за да се разреши даден проблем или да се извърши специфична задача.

4. Сигурност	<i>4.1 Защита на устройства</i> Да се защитават устройства и цифрово съдържание и разбиране на рисковете и заплахите в дигиталната среда. Да се познават мерките за безопасност и сигурност и да се взема предвид надеждността и поверителността. <i>4.2 Защита на лични данни и собственост</i> Да се защитават личните данни и поверителността в цифрова среда. Да се разбира как да се използва и споделя лична информация, като същевременно предпазваме себе си и другите от вреди. Да се разбира, че цифровите услуги използват „Политика за поверителност“, за да се информира как се използват личните данни. <i>4.3 Защита на здравето и благополучието</i> Да може да се избегнат здравните рискове и заплахите за физическото и психическото благосъстояние, докато се използват цифрови технологии. Да бъде в състояние да защити себе си и другите от възможни опасности в цифрова среда (например кибер тормоз). Да се осъзнава ролята на цифровите технологии за социалното благоденствие и социалното приобщаване/интегриране. <i>4.4 Защита на околната среда</i> Да се осъзнава въздействието на цифровите технологии и тяхното използване върху околната среда.
5. Разрешаване на проблеми	<i>5.1 Решаване на технически проблеми</i> Да се идентифицират технически проблеми при работа с устройства и използване на цифрова среда и да се разрешават (от отстраняването на повреди до справяне с по-сложни проблеми). <i>5.2 Идентифициране на нуждите и технологични решения</i> Да се преценят нуждите и да се идентифицират, оценят, изберат и използват цифрови инструменти и възможните технологични решения за тяхното преодоляване. <i>5.3 Творческо използване на дигитални технологии</i> Да се използват цифрови инструменти и технологии за създаване на знания и за иновации на процеси и продукти. Да се ангажира индивидуално и колективно в когнитивната обработка, за да се разберат и разрешат концептуални проблеми и проблеми в цифрова среда. <i>5.4 Идентифициране на липсата на дигитални компетентности</i> Да се разбере къде трябва да се подобри или актуализира собствената цифрова компетентност. Да може да се подкрепят другите в развитието на цифровата им компетентност. Да се търсят възможности за самостоятелно развитие и да бъде в крак с цифровата еволюция.

Познаването на стандартите и критериите за оценка на цифровите умения, както и нивото на владение на тези компетентности от потребителите (DESI index), дават възможност за съпоставка на образователните програми с изискванията на

дигиталното общество и очакванията на бъдещите работодатели, предлагащи различни условия за професионално развитие. Именно поради това европейската рамка DigComp е заложена в *Матрицата за самооценка на дигиталните компетентности*⁹, добавена към *Европейския паспорт на уменията* (Europass)¹⁰, който има за цел да подпомогне гражданите в по-доброто и ефективно представяне на техните компетентности, за да разширят възможностите си за обучение и работа.

През юни 2016 г. е проведено *Пилотно национално онлайн оценяване на дигиталните компетентности в България*¹¹ за учениците от X клас, в което се включват 19 536 участници от цялата страна. Анализът на резултатите показва незадоволителните им познания в областите: „*Информация* – задачи, свързани с измерване на информация и превръщане от една мерна единица в друга, както и задачи, свързани с търсене на информация; *Създаване на съдържание* – задачи, свързани с електронни таблици; *Решаване на проблеми* – задачи, свързани със споделена работа в мрежова среда“¹². Най-добри резултати са постигнати в: „*Комуникация* – задачи, свързани с електронна комуникация; *Решаване на проблеми* – задачи, свързани с компютърни конфигурации и връзка с интернет; *Безопасност* – задачи, свързани с антивирусна защита и правилна работа с компютърни системи“¹³.

Хармонизирането на обучението в училищата и университетите в България с европейските практики и стандарти дава възможност на българските граждани да упражняват едно от основните си права в Европейската общност, а именно – свободното движение и пребиваване на хора, заложено още в Договора от Маастрихт от 1992 г.¹⁴.

Учебната програма за БИН специалисти в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ също следва еволюцията на информационното общество, като отразява както очакванията към професионалните умения и компетентности, така и изискванията към нивото на дигиталните компетентности за граждани. И като резултат се подготвят специалисти, способни да посредничат и дори да бъдат лидери в процесите по изграждане, развиване и придобиване на цифрови знания и умения във всички аспекти и нива на дигиталното общество.

За професионалното ниво на обучението на библиотечните и информационни

⁹ *Европейски общности*. Дигитални компетенции – матрицата за самооценка. [онлайн]. [прегледан 18.04.2017]. https://europass.cedefop.europa.eu/sites/default/files/dc_-_bg.pdf

¹⁰ *Европейски съюз*. Europass. [онлайн]. [прегледан 18.04.2017]. <https://europass.cedefop.europa.eu/bg/>

¹¹ *Министерство на образованието и науката*. Пилотно национално онлайн оценяване на дигиталните компетентности, 13 до 17 юни 2016 г. [онлайн]. [прегледан 03.05.2017]. <http://www.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=10311>

¹² *Пак там*, с. 3.

¹³ *Пак там*.

¹⁴ *European Communities* – Council Treaty on European Union. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1992. 253 с. [онлайн]. [прегледан 10.05.2017]. http://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf

специалисти основна роля и значение имат дейностите на Международната федерация на библиотечните асоциации и институции. Секцията за образование и обучение към ИФЛА разработва насоки и методически указания относно съдържанието и качеството на образователните програми за обучение на студентите по „Библиотечно-информационни науки“ (БИН)¹⁵. Основна грижа е постоянната оценката на съществуващите програми, непрекъснатото актуализиране на препоръките с цел тяхното съответствие както с фундаменталните за професията знания, така и с непрекъснато нарастващите в обществото очаквания и изисквания към нея.

В този контекст учебната програма на специалност „Библиотечно-информационни науки“ в Софийския университет „е насочена едновременно и към създаване на специалисти с рефлексивно отношение, и към пазарните нагласи в обществото“¹⁶. Резултатите от този подход се изразява в подготовката на специалисти, притежаващи необходимите професионални компетентности и едновременно с това способности за работа в екип, комуникативност, креативност, иновативно мислене, аналитичност и др. Отчитайки очакванията и изискванията на библиотечния сектор в България, както и динамиката в образованието на библиотечно-информационните специалисти, учебната програма на специалността е гъвкава структура, позволяваща придобиване на фундаменталните за професията знания, представени в задължителни за изучаване дисциплини, и допълнителни знания и умения, даващи възможност за надграждане и развиване на получаваното образование според индивидуалните потребности и виждания на специалистите, представени в набор от разнообразни избираеми дисциплини.

Стремешът на колектива на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ винаги е бил да поддържа и непрекъснато да развива учебен план, който не само да отговаря на конкретните изисквания и очаквания на обществото и пазара на труда, но и да съчетава визионерство и новаторски дух, като „гарантира усвояване на интердисциплинарни знания, насочени към търсене на общи изследователски и приложни полета между традиционните университетски специалности и новите професионални компетентности, нужни на БИН специалистите“¹⁷, завещани ни още от създателя на модела на българското висше образование в областта на БИН – проф. Тодор Боров.

Обучението по библиотечно-информационни науки в СУ има своята дългогодишна история, в която можем да проследим постепенното развитие и укрепване

¹⁵ *Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs*. IFLA, 2012. [онлайн]. [прегледан 10.05.2017]. <https://www.ifla.org/files/assets/set/publications/guidelines/guidelines-for-professional-library-information-educational-programs.pdf>

¹⁶ Янакиева, Татяна. Създаване и развитие на библиотечното образование в СУ „Св. Климент Охридски“. специфика и интегритет в съобществото на университетските дисциплини. – В: *Годишник на Софийския университет* Св. Климент Охридски. Философски факултет. Кн. Библиотечно-информационни науки, т. 1, 2008, с. 30.

¹⁷ Янакиева, Татяна. Тодор Боров – създател на модела на българското висше образование в областта на библиотечно-информационните науки. – В: *Библиотека*, 2007, № 3, с. 53.

на съвременните измерения на една динамична и модерно развиваща се специалност. През 2018 г. ще се навършат 65 години от създаването на специализирана катедра. В учебните й планове и програми са заложили за изпълнение основните елементи, определени от ИФЛА, и имащи за цел да представят утвърдени методи, които да подпомогнат тяхното прилагане в дигиталното общество и едновременно с това да отразяват националните особености и очаквания на сектора, както и засилването на връзката с различни общности и професионални организации в информационния и културен сектор, като архиви, музеи, информационни центрове, издателства и др.¹⁸

Учебните планове на специалност „Библиотечно-информационни науки“ в СУ подлежат на непрекъснато наблюдение, оценка и обновяване. Чрез инструментариума на единната системата за управление на качеството в СУ „Св. Климент Охридски“¹⁹ обучението в специалност БИН се измерва периодично, което позволява съизмерване на вътрешната макрорамка, в която се развива специализираното обучение. Създават се предпоставки за реализиране на качествен образователен процес, гарантиран от висококвалифициран и мотивиран преподавателски екип, добра материална база и условия за провеждане на активен учебен процес, и студентска общност, която развива, усвоява и реализира успешно заложените цели и задачи в плановите и програмите на специалността. В този смисъл БИН образованието в Софийския университет се реализира като отчита нуждите и очакванията на сектора и подготвя специалисти за широката гама от информационни центрове и организации, които притежават необходимите компетенции за създаване, организация и управление на информация и информационни ресурси, за посредничество между създатели и потребители на информация, за развитие на нагласи и очаквания към промените в БИН сектора²⁰.

Външната среда, в която се развива образованието, изисква съобразяване със световни и европейски норми, които гарантират изграждане на специалисти, подготвени за успешно и безпрепятствено реализиране в различни страни, институции и организации. Можем да твърдим, че българските студенти, които се обучават в специалност БИН, са част от глобалната мрежа на БИН специалистите, постигнато чрез хармонизирането на българските и европейските образователни стандарти и чрез възможностите за пълноценно участие в международни и национални професионални общности и мрежи.²¹ В този контекст, в който вече почти

¹⁸ *Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs*. IFLA, 2012. [онлайн]. [прегледан 10.05.2017]. <https://www.ifla.org/files/assets/set/publications/guidelines/guidelines-for-professional-library-information-educational-programs.pdf>

¹⁹ *Софийски университет Св. „Климент Охридски“*. Университетски център по управление на качеството. [онлайн]. [прегледан 10.05.2017]. https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/centrove/universitetski_cent_r_po_upravlenie_na_kachestvoto

²⁰ **Янакиева, Татяна**. Създаване и развитие на библиотечното образование в СУ „Св. Климент Охридски“. специфика и интегритет в съобществото на университетските дисциплини. – В: *Годишник на Софийския университет Св. Климент Охридски*. Философски факултет. Кн. Библиотечно-информационни науки, т. 1, 2008, с. 31.

²¹ **Димчев, Александър**. Конференциите „София–GLOBNET“ 2000–2008 г., или как глобалният свят ставаше все по-малък. – В: *Юбилеен сборник на катедра „Библиоте-*

цяло столетие²² се развива обучението по БИН в Софийския университет, изключително важно е запазването на „изпреварващата роля на БИН образованието“, което се явява „основен фактор за подобряване на библиотечната система“²³.

Всички тези фактори и условия определят необходимостта от постоянно развитие на учебните планове по БИН. Обучението се осъществява в двете образователно-квалификационни степени „бакалавър“ и „магистър“ и в образователно-научната степен „доктор“ в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки. И трите степени на висшето образование, в което се обучават студентите, са акредитирани според критериите за оценка и контрол на Националната агенция по оценка и контрол. Според „Рейтингова система на висшите училища в България“²⁴ направление 3.5. на Софийския университет от 2012 г. устойчиво присъства на първо място сред държавните висши училища, а в периода 2012, 2015–2016 г. заема първото място сред всички български висши училища. Обучението се провежда според изискванията на националното законодателство, подлежи на постоянен контрол на качеството както в рамките на цялостната политика на Университета, така и в тясно професионални граници, отговаря на необходимите етични норми и изисквания и се развива непрекъснато в европейски и международен контекст.

След 2010 г. бе предприета оценка на наличните учебни програми в различните образователни степени, което доведе до тяхното актуализиране и развитие. От учебната 2014/2015 година обучението на студентите в ОКС „бакалавър“ се осъществява по обновен, модерно ориентиран, гъвкав и балансиран между теоретични познания и практически умения учебен план²⁵. Постигнати са баланс и хармонизиране на изучаваните дисциплини чрез осъвременяване на учебните програми и създаването на условия студентите да доразвият и надграждат своите познания според интересите и уменията, които притежават.

Учебният план, в набора си от задължителни учебни дисциплини, осигурява изучаването на фундаменталните предмети за широкото интердисциплинарно поле на информационната наука. Те се допълват с богат набор от разнообразни избираеми учебни дисциплини, които дават възможност на студентите да придобият специфични знания и компетентности, да получат знания и умения в различни

кознание, научна информация и културна политика“. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2013, с. 94–150; **Ангелова**, Красимира, Миланова, Милена. Международни студентски летни семинари (ISSS) 1999–2013 г. пристрастен поглед на две участнички. – В: *Юбилеен сборник на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2013, с. 151–171.

²² През 2018 г. ще се навършат 95 години от преподаване на библиотечни дисциплини в СУ, 65 години от създаването на специализирана катедра и 25 години от възстановяването на специалност „Библиотечно-информационни науки“.

²³ **Янакиева**, Татяна. Библиотечно-информационното образование – смяна на парадигмата? – В: *Българската култура между държавата и пазара*: Нац. конф., 13–14 юни 2007, 2007, с. 151–157.

²⁴ **Министерство на образованието и науката**. Рейтингова система на висшите училища в България. [онлайн]. [прегледан 10.05.2017]. <http://rsvu.mon.bg/rsvu3/?locale=bg>

²⁵ Учебният план е приет и одобрен от АС на СУ с протокол № 10 / 7 май 2014 г.

области според своите интереси. Студентите имат възможност да избират измежду достатъчно на брой профилиращи дисциплини за обогатяване на обучението и възможностите за персонално/специализирано развитие. Така организирани, избираемите учебни дисциплини изцяло позволяват да се постигне овладяването на специфични знания и компетентности, предоставя възможност за получаване на знания и умения в различни области в съответствие с интересите на студентите и създава условия за профилиране на студентите според техните предпочитания.

В него е запазена структура, която ясно очертава наличието на няколко блока, „осигуряващи базова образователна подготовка, професионални компетентности и изследователски умения: *общообразователен блок* – познание за методологическия инструментариум в научното поле на съвременното обществознание, за системата на писменото общуване, за механизмите на обществените комуникации и на метасистемите, които подпомагат този процес; *интердисциплинарен блок* – познаване на контекста и умения да се работи в гранични и сродни изследователски и приложни полета; *специализиран блок* – приложни дисциплини, които формират професионалните компетентности на БИН специалистите; *изследователски блок* – формиране на изследователски умения“²⁶.

Препоръчаните от ИФЛА 11 основни принципа за учебните програми по БИН са отразени в учебния план. Те се изразяват в: „информационна среда, информационно общество и социално въздействие, информационна политика и етика, история на библиотекознанието; създаване на информацията, разпространение и използване; оценка на информационни нужди и предоставяне на съответстващи услуги; трансфер на информацията; управление на информационните ресурси (включва: организация, обработка, извличане, опазване и съхраняване на информацията в различните ѝ формати и начини на представяне); проучване, анализи и интерпретиране на информацията; приложение на информационните и комуникационните технологии във всички аспекти на библиотечно-информационните продукти и услуги; управление на знанията; управление на информационните звена; количествена и качествена оценка на резултатите от библиотечно-информационната дейност; осъзнаване на национални парадигми за знания и компетентности“²⁷.

През периода 2014–2015 г. са осъвременени и разработени четири магистърски програми: „Библиотечно-информационни науки и културна политика“ (БИН-КП), „Библиотечно-информационни технологии“ (БИТ), „Управление на електронно съдържание“ (УЕС) и „История на книгата и четенето“ (ИКЧ). Програмите са двусеместриални, надграждат учебните планове в ОКС „бакалавър“, насочени са към различни целеви групи и посрещат различни очаквания и нагласи.

Магистърската програма „Библиотечно-информационни науки и културна

²⁶ **Янакиева**, Татяна. Създаване и развитие на библиотечното образование в СУ „Св. Климент Охридски“. специфика и интегритет в съобществото на университетските дисциплини. – В: *Годишник на Софийския университет Св. Климент Охридски. Философски факултет*. Кн. Библиотечно-информационни науки, т. 1, 2008, с. 31.

²⁷ **Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs**. IFLA, 2012. [онлайн]. [прегледан 10.05.2017]. <https://www.ifla.org/files/assets/set/publications/guidelines/guidelines-for-professional-library-information-educational-programs.pdf>

политика“ е предназначена за специалисти, докато магистърската програма „Библиотечно-информационни технологии“ е предназначена за неспециалисти. В тези програми лекционните курсове изцяло се покриват от академичния състав на катедрата по „Библиотекознание, научна информация и културна политика“. Това се дължи на спецификата на изучаваните дисциплини, в пряка връзка е с научноизследователския капацитет на преподавателския състав и изцяло отразява професионалното направление на програмите.

„Управление на електронно съдържание“ (УЕС) и „История на книгата и четенето“ (ИКЧ) са предназначени за специалисти в по-широки граници и професионални направления, имащи специфични интереси към предлаганите курсове. В преподавателските екипи участват професионалисти, покриващи спецификите на курсовете за избор. С привличането на изтъкнати специалисти от практиката, доказани в съответна научна област и преподаващи тясно специализирани дисциплини, се постигна предлагане на алтернативи за избор от страна на студентите, отразяване в учебния процес на съвременни тенденции в специфични области, засилване на връзката с практиката и реалните производствени процеси.

Не на последно място, в развитието на обучението по БИН е необходимо да се търсят допирни точки и пряко отражение на изискванията и очакванията, произтичащи от развитието на съвременното дигитално общество. То функционира в среда, изискваща наличието на определени дигитални умения и компетентности, придобиването на които е свързано с непрекъснат процес на учене и самообучение. В този смисъл специалистите по БИН трябва да са подготвени да идентифицират тези уменията и да са способни да обучават и подкрепят потребителите в придобиването на тези компетентности. Определените пет области на компетентност в *Европейската рамка за дигитална компетентност на гражданите – DigComp 2.0* рефлектират и се отразяват ясно в учебните планове на специалност БИН, което е и предпоставка за подготовката на специалисти в услуга на устойчиво развитие на съвременното общество.

В табл. 2 са идентифицирани отделни учебни дисциплини от учебния план на специалност БИН в ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“, които съвпадат с изискванията на рамката DigComp 2.0. Видно е, че тяхното овладяване се постига чрез постепенното им надграждане и затвърдяване, което позволява и изграждането на информационни специалисти, способни да поемат обучението на различни групи от обществото и да способстват за преодоляване на дигитално изключване. Тази перспектива още веднъж потвърждава мястото на различните институции, имащи отношение към организация и управление на информацията и на специалистите, подготвени за работа в тях като съществена част от реализирането и безпрепятственото функциониране на съвременното информационно общество. Реализирането на библиотечно-информационните специалисти, подготвени в катедрата по „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ на пазара на труда, гарантира на потенциалните работодатели висококвалифицирани, компетентни, мотивирани и конкурентоспособни сътрудници и специалисти.

Табл. 2

Рефлексия на Европейската рамка DigComp 2.0
в учебните планове на БИН специалистите в СУ

Област на компетентност	Компетенции	Учебни програми БИН
1. Информационна грамотност	1.1 Преглеждане, търсене и подбор на данни, информация и цифрово съдържание 1.2 Оценка на данни, информация и цифрово съдържание 1.3 Управление на данни, информация и цифрово съдържание	В ОКС „бакалавър“: – системи за библиографска информация; – информационно обслужване; – анализ и оценка на информационните ресурси; – въведение в ИКТ; – въведение в дигитализацията; – организация и управление на информационните ресурси. В ОКС „магистър“: – облачни технологии; – ИКТ в библиотеките; – информационни ресурси; – основи на информационното обслужване; – информационни системи.
2. Комуникация и сътрудничество	2.1 Взаимодействие/Комуникиране чрез цифрови технологии 2.2 Споделяне чрез цифрови технологии 2.3 Гражданско участие чрез цифрови технологии 2.4 Сътрудничество чрез цифрови технологии 2.5 Нетикет 2.6 Управление на дигитална идентичност	В ОКС „бакалавър“: – комуникативни техники; – научно-производствена практика по ИКТ; – презентация и презентиране. В ОКС „магистър“: – делово общуване и връзки с обществеността; – интерактивна комуникация и реклама; – информационен одит; – онлайн заплащане (електронно банкиране); – културологични аспекти на информационното общество; – електронни издания.

3. Създаване на дигитално съдържание	3.1 Разработване на дигитално съдържание 3.2 Интегриране и повторно възпроизвеждане (разработване) на дигитално съдържание 3.3 Авторско право и лицензиране 3.4 Програмиране	В ОКС „бакалавър“: – бази от данни; – уебпроектиране; – въведение в дигитализацията; – дигитализация на културното наследство; – обработка на информационни ресурси; – индексирание на информационни ресурси; – MARC формати и метаданни; – виртуализация на обекти; – електронен бизнес. В ОКС „магистър“: – онлайн издания и електронни архиви; – маркетинг на електронно съдържание; – авторско право и електронно съдържание; – дизайн на електронни издания; – разпространение на електронно съдържание; – електронно управление.
4. Сигурност	4.1 Защита на устройства 4.2 Защита на лични данни и собственост 4.3 Защита на здравето и благополучието 4.4. Защита на околната среда	В ОКС „бакалавър“: – управление на проекти; – електронното правителство и ролята на библиотеките. В ОКС „магистър“: – авторско право и електронно съдържание; – електронно управление.

5. Разрешаване на проблеми	5.1 Решаване на технически проблеми 5.2 Идентифициране на нуждите и технологични решения 5.3 Творческо използване на дигитални технологии 5.4 Идентифициране на липсата на дигитални компетентности	В ОКС „бакалавър“: – изследователски проблеми; – въведение в информационната наука; – виртуализация на обекти. В ОКС „магистър“ – информационна култура.
-----------------------------------	---	--

„Очите на страха“ в медиите

Милко Петров

“The Eyes of Fear” in the Media

Milko Petrov

Summary

The paper deals with the genealogy, phenomenology and forms of Fear in the media and with the most typical techniques of building and using it during the coverage of political and social events in the world's and Bulgarian media practice.

Key-words: Media, fear, media image, refugees, migrants, saviors.

В българското фолклорно пространство битува една характерна поговорка, обясняваща много от въздействията на обществения страх, безпокойства и тревоги, генерирани от медиите всекидневно. Тя гласи: „На страха очите са големи“. За произхода на този страх, за неговата генеалогия, феноменология и медийни трансформации ще стане дума сега.

В пророческата си антиутопия „1984 година“ Джордж Оруел не просто ни описва нерадостното бъдеще на човечеството под смазващата пета на тоталитаризма и вижда проявленията на медийния диктат с „десетминутките на омразата“ и всевиждащото око на Големия брат, но и драстично разкрива възможностите за въздействие върху психиката на отделния човек и на цели общности. Главният герой издържа всички мъчения и уговаряния, но се пречупва едва в стая № 101, където го заплашват да бъдат сбъднати върховните му страхове, неговите най-страшни, среднощни кошмари. Ужасът, страхът, уплахата, постоянно поддържаното чувство на тревожност и вина са в основата на толкова религии, човешки начинания, необясними обрати в поведението и настроенията. Неслучайно австрийският изследовател Йохим Киршнер формулира един от ключовите закони на манипулацията като изискване да познаваме страховете на аудиторията, за да можем да ѝ въздействаме ефективно. От купуването на паста за зъби и дезодоранти, през наложени житейски и религиозни избори до присъединяването към политически и религиозни каузи, прокламиращи кървави разправи с различните – навсякъде страхът обединява и парализира, разколебава малодушните, като засилва ниската им самооценка и нихилизма, консолидира яростните в категорично отричане на очевидностите в името на някоя химерична кауза или на волята за власт.

Страхът пронизва цялото човешко битие, притаява се в основите на различните типове цивилизации, изгражда цяла система от тотеми и табути по Фройд, плаши ни с божие наказание за смъртните ни грехове в стенописите на Рилския и Погановския манастир, одухотворява паниката от живота чрез Световитовото

хоро в творбите на Йеронимус Бош и Лудвиг Кранах, прегражда нашествието на злото чрез дяволската скулптурна кавалкада по външните стени на катедралата „Ел Саграда фамилия“ на Гауди в Барселона. Страхът съпровожда индивидуалното ни пътешествие през живота от люлката до гроба. Това го превръща в основен елемент на убеждаващата комуникация, ПР-а, журналистиката, в определящ фактор на социалното управление на организациите и обществата. Медиите постоянно репродуцират страхове. Телевизионните новини в стил „Ал-Джазира“, използването напоследък на сайтовете като средство за прокарване на ислямистки послания и събуждането на парализиращ страх и ужас в целия свят чрез добре промислената пропаганда на Ислямската държава ни убеждава в едно – за медиите страхът е оръжие, което е с поразяващ ефект и което трябва да бъде детайлно проучено. За да се научим навреме да го откриваме, да парираме последствията му и ефективно да му противодействаме на медийното поле.

Трябва да си отговорим на въпросите – какво представлява страхът, какви са неговите характеристики, как той се използва в медийното пространство и какви са възможните противодействия на масово тиражираните страхови неврози и панически предсказания, които могат да парализират както отделния индивид, така и цели общества.

Генеалогия на страха

Страхът според Чарлз Дарвин е преди всичко реакция на външна опасност, която застрашава индивида, тя е вродена и развита в процеса на еволюцията и се основава на три принципа – **навик, асоциация, онаследяване**. За италианския психиатър Анжело Моссо тя е болезнена реакция, показваща несъвършенството на човека във взаимодействието му с външната среда. Според руския биолог Иля Мечников страхът е атавизъм, остатък от миналото, когато хората са били силно зависими от природната среда и са били сред най-слабо пригодените да оцеляват животински видове. Един от основателите на експерименталната психология – френският психиатър Теодюл Рибо отбелязва: „Произходът на страха е двойствен – първичен, инстинктивен, извиращ от дълбоките биологични сфери на организма и вторичен, следствие на силна уплаха, и той веднъж придобит, може да се предава през поколенията“. Верен на своята изходна теза за приоритетно значение на сексуалността, Зигмунт Фройд обяснява страха като следствие от шока, предизвикан от неприятните усещания на новороденото при прехода от уюта и защитеността на утробата към неприятните въздействия и опасности на непознатата нова среда. Фройд правилно отбелязва и генезиса на един от най-разпространените страхове на човека и обществата при срещата им с непознати явления и възникването от това на реални или въображаеми тревоги – страхът от неизвестното. На противоположно мнение е друг австрийски изследовател Алфред Адлер, който отхвърля пансексуализма в интерпретациите на Фройд и дава приоритет на социалния, а не на биологичния фактор в мотивационната структура на личността, като обяснява страха с предусещаната малоценност, не успяла адекватно да задоволи социалния егоизъм на индивидите, стремящи се към властта и доминацията в живота. Освалд Шпенглер предрича в знаменитата си книга „Залезът на Запада“ своеобразна епи-

тафия на културата на класическия либерализъм, че страхът е наложен от нуждата обективната социална реалност да бъде овладяна, преобразувана и употребена по определен начин, за да задоволи целите и амбициите на индивида или на обществото. Неспособността да се постигне това поражда първоначално неувереност, която може естествено да премине в безпокойство, тревога, паника.

Страхът е „отровен коктейл от инстинкт и въображение“, отбелязва писателят Виктор Кротов. Руският класик Н. В. Гогол точно анализира един друг аспект на страха, неговата способност бързо да овладява публичното пространство („Заразен е като чумата!“), защото чрез психологическия механизъм на заразяването може да се обхванат големи групи от хора и да бъдат тласнати към нерационални действия.

Страховете на хората са много и различни. Те варират с оглед на възрастта – детство, юношество, зрялост, старост, детерминират се от социалната принадлежност и стандарта на живот – страховете на бедните и богатите, на заетите и безработните, на образованите и неграмотните. Те зависят и от професионалната, етническата и националната определеност. Психолозите делят страховете основно на три вида – **природни, социални и вътрешни (екзистенциални)**. Към първата група са включени тези, които непосредствено са свързани със заплахи за живота. Те са първични и при тях заплахата съществува реално, с голяма вероятност да застраши живота и здравето на човека. Тук се включват и различни природни бедствия, нападения от животни и хора и др. Социалните страхове са свързани със заплахата за социалното положение на човека, семейството, организацията, обществото. Третата група страхове се пораждат от очаквани или измислени заплахи, които застрашават съществуването на човека в различни аспекти – от физическото здраве, социалното положение и психическото равновесие – до очакването на смъртта. Възможна е комбинацията от страхове, но един от тях остава винаги доминиращ и предопределя предела на въздействие на останалите. При социалните страхове е определящо не само възможността за спонтанно психологическо заразяване на големи групи от хора, но и елементът осъзнаване на заплахата, оценка на вероятността нежеланото да се случи и осъзнаване на възможните поражения. Това състояние на разума може да придобие самостоятелен живот и да бъде неизкоренимо в колективно несъзнаваното така, че периодично да предизвиква състояние на масова потиснатост, паника и тревожност. Те могат да преминат в агресивност и стремеж към свръхвъоръженост, например, тревогата на руското колективно съзнание, че могат да бъдат нападнати внезапно както през 1941 г. и производната от това психологическа мантра, почти молитва, „Само да няма война!“; американското желание за свръхзащитеност чрез инициативата „Звездни войни“, за да не се повтори изненадата при Пърл Харбър и да останат неуязвими зад двата океана и под сигурния космически щит; немският митологичен етюд за „ножа в гърба“, обясняващ краха в Първата световна война с коварството на лошия брат близник Хаген (разпознай социалдемократите и въобще пацифистите!), поразил храбрия и доверчив Зигфрид (германския народ, воюващ на два фронта); нашият, постоянно подклаждан, страх след Балканските войни за „съюзниците – разбойници“ и др.

Феноменология на страха

Един анализ на социалните страхове показва най-често срещаните от тях, като се изключват всевъзможните фобии. Те са: страх от изоставяне, от това да ни възприемат като лоши, корумпирани, зли, дефектни, страх от възможността да те контролират, страх от лишения, от увреждане, от некомпетентност, от обезценяване, безполезност, от това да си необичан, от промяна, от конфликти, от смърт, от поражение, от понижаване, от болести, от грешки, от провал, от вземане на неправилни решения, от изолация, от липса на късмет, от липса на идентичност, от публични изяви и др. Сходни са обобщенията за най-честите публикации в Гугъл. Те са за страх от летене, от говорене пред публика, от височина, от тъмното, страх за близките, страх от смъртта, от провал, от отхвърляне като личност, страх от паяци и страх от ангажираност. Изследване на „Галъп“ прави класация на 10-те топ страхове в САЩ. Там преобладават индивидуалните страхове и предизвиканите от персоналните фобии, което обяснява защо тези страхове често са мотив в най-касовите холивудски продукции, които щедро вегетираха десетилетия наред върху психоаналитичните прозрения на Фройд, а сега преминаха към друг тип чудовища, не тези на подсъзнанието и комплексите, а на чуждите инопланетяни, проектирани върху земни чудовищни образи, десетократно уголемени. Страховете в САЩ са: страх от змии, от говорене пред публика, от височини, от затворени пространства, от паяци и насекоми, от игли, от мишки, от летене, от кучета, от гръмотевици, от тълпите, от лекарите. Учудвам се защо не е включен и страхът от адвокатите, които участват в солидното преразпределение на националния доход на САЩ и са 40% от адвокатите в света. Но очевидно американските адвокати умело използват техниката на събуждането на страх и авторитетното му овладяване, влияйки в ролята на защитник и спасител. Това наблюдение изненадващо направи германската изследователка Айке Хенинг, която, анализирайки публикациите на булевардния „Билд цайтунг“ откри, че вестникът умело разпалва страхове, напр. „Чайки убийци на хамбургския плаж“, „Сериен убиец дебне в парка Х“, след което се представя за бранител и защитник. Събуждане на атавистични страхове от детството – от тъмното, от неизвестното, от чуждото и на задължително последващия епизод с патерналистичната роля на избавителя и закрилника засилва ефекта на контраста и поражда доверие. Тази сюжетна схема успешно се разиграва от сензационните медии (по комерсиални съображения) и в политическата имиджология. **Тя е ефективна, при положение че в обществото се поддържа едно постоянно ниво на тревожност, неудовлетвореност, нихилизъм и безпокойство, което лесно може да бъде ескалирано до паника и трескаво търсене на спасителя, който винаги се явява на бял кон и с готови решения за всичко.** Така в изтерзаната и ограбена след Първата световна война Германия, минала през финансов фалит и политическата деградация на елитите на Ваймарската република, се явява Адолф Хитлер, обещаващ работа, възход и достойно възраждане на унижената от дребнави съседи нация. С готовите си решения, взети от Хенри Форд и Хърбърт Хувър между прочем, и говорещ на разбираем език и приеман от масите като проектиран техен чудовищен свръх Аз, Хитлер блокира според Ернст Каси-

пер критическото мислене на най-философската нация на Европа и я превръща в инструмент за реализация на кошмарната си расова инженерия. Така **страхът се превръща в обединяващ мотив за национално обединение и сплотеност пред общия враг**. По-късно ще последват и репресиите срещу различните – евреи, леви, протестанти, католици и въобще немислещите според нацистката догматика. Според френския изследовател Жан Делюмо инструментализирането на страха от различното в религиозни и политически доктрини е характерно още за Европейското средновековие. Той провокира различни политически действия и поведенчески ексцесии в публичното и индивидуалното поведение: страхът от еретиците, мюсюлманите, турците, евреите, жените, простолюдието ражда инквизицията, кръстоносните походи, гоненията на вещиците, призивите на Мартин Лутер да се избиват разбунтувалите се селяни „като бесни кучета“.

На Балканите този образ на героя се контаминира с будното в колективното несъзнавано обожание на юнака, спасителя, закрилника, добрия хайдутин, който ще накаже вместо нас – унижените и оскърбените, другите, „тях“ – изедниците, чуждите, незаслужено забогателите. Освен „крилото за бедни сюрмаси“ на Балканите обичат и появата на Вълшебника от отвъдните земи, който знае магическите решения и с чуждоземно знание и добри помощници (напр. юпитата от Лондонското сити) ще помогне на всеки да си „оправи положението“ – напр. митологемата слух през изборите от 2001 г във Видинско: „Първият вагон на царския влак със златото ще спре първо в Арчар“, като се построи вторият мост над Дунава. И, разбира се, ако гласувате за подходящия човек, който естествено „ще кара влака“!

Особен подвид на колективните страхове са етническите страхове. Изследване на културата на страха, проведено от Мичиганския университет през 1997–1998 г. в редица страни, като само България е единствената балканска страна участничка, показва колективните страхове в Русия, Украйна, Литва, България, Израел и САЩ. Те са: страх от гражданска война, от загуба на идентичност, от стратегически срив, страхът от Другия. Българският изследовател Петър-Емил Митев доразвива изводите в това изследване, като ги проектира на балканския ареал. Той проникателно отбелязва, че „съседът като *личност* дава чувство на сигурност. Съседът като представител на *малцинството* обратно създава чувство на несигурност... В спокойното всекидневие изпъква личното отношение. Съседът е *този* човек, Мехмед. Но в обстановката на кризата етническите общности се изправят една срещу друга, като *колективи*“¹. Изследователят извежда и формулата на етническия страх. При нея е валидно правилото *различен + силен = опасен*. Така разликата, станала сила, се превръща постепенно в сила, увеличаваща разликата между общностите и предизвикваща спиралата на нови страхове – от демографска катастрофа и етническо поглъщане, от загуба на територии, от загуба на идентичност (национална и културна) от ориентализация и западнизация и др. Така на „моста над Дрина“² се поставят нови бариери.

¹ Митев, Петър-Емил. Българите: социологически погледи. София, 2016, с. 556.

² По името на прословутия роман на Иво Андрич.

Проявленията на страха имат различни лица. Едно от тях е все по-нарастващ в обществото и той се преплита с негативизъм спрямо уж обективните медии, увлечени да работят по зададените им „опорни точки“. Това е страхът от измама, медийна заблуда и манипулация с най-съкровенияте добродетели на европейската цивилизация – състраданието и солидарността със страдащите. Медийният образ на бежанците/мигрантите е най-фрапиращ в това отношение. Той се конструираше всеки път различно, в зависимост от националните, общокултурни, геостратегически и религиозни особености на медиите в различните държави. Първоначалното ТВ отразяване на бежанците бе през филтъра на човешките истории. Бежанците бяха представяни като неизбежни жертви на войната, трафикантите, трудните обстоятелства в лагерите. Своеобразен символ на това отношение на медиите и обществата стана снимката с удавеното сирийско момченце Айлян Кудри, която потресе света. Но много скоро медийното отразяване се оказа само поредното доказателство за краха на мултикултурния свят, на либералната илюзия, че можем да живеем заедно; и по възможност – без граници. Актентатите в знакови градове на обединена Европа, масовото насилие на мигранти над жени в Кьолн през новогодишната нощ, дълго премълчавано от властите, засили страховете относно жизнеността на общия цивилизационен модел.

Страхът от бежанците стана водеща тема в редица граждански мобилизации, които мрежата създаде и направи възможно артикулирането на коренно различни послания. Те принудиха традиционните медии да променят медийните си трактовки.

Срещата между различни култури, етноси, народи и религии, която протича в екстремални условия, винаги предизвиква своеобразна емоционална експлозия. Медийното показване – чрез преакцентиране върху външните проявления на ужаса, всъщност цели да скрие проблеми, които съществуват вътре в тези общества, култури, етноси, народи и религии. Проблеми, прикривани с десетилетия от лицемерни правителства, некадърна администрация и електорални сметки.

Позакъснялата реакция на медиите да покажат истинската картина на проблема и да го анализират критично бе скорострелно заменена с една антична и винаги действаща митологема: „врагът е пред портите на Рим“, целяща в името на общата опасност да обедини всички в „обсадения град“ и да ги накара да забравят за пропуските на досегашните управници. Тази идеологема, която служи за сплотяване на „разцентровани“ общества и общности съвсем не е решение на проблема, който изисква реални усилия за приобщаване на всеки отделен „вътрешен емигрант“, които започват през образованието, минават през трудовата квалификация и завършват във върховния дълг да го проучиш да брани отечеството си с всички сили.

Всичко това довежда до имплозия в структурата на западните общества. Това обяснява произхода на джихадистите – камикадзета с европейски паспорти и произход, които се взривяват в името на една *войнстваща религия/идеология* и в знак на протест срещу своето емоционално безперспективно съществуване в сумрачните подземия на моловете на европейския мегаполис.

Нека не мислим, че тази история не е за нас. И че ще ни отmine. Ние също имаме маргинализирани общности, в които държавата отсъства, полицията не влиза, лекарите и учителите ги бият. Трябва да се поучим от грешките на Западна Европа и да разработим програма, която да съчетава сигурността със социалното изграждане. Иначе ще ни стигне съдбата, описана от Константинос Кафавис, в неговото стихотворение „В очакване на варварите“: във византийската столица се приготвят да посрещнат варварите, като си променят обичаите, облеклата, поведението, за да се харесат на немногословните варвари, които обаче не идват пред разтворените порти. Пратениците по границата докладват, че варвари май вече нямало.

А все пак те бяха някакво спасение – приключва поетът. Страхът от варварите е сторил своето: пропагандно и политическо е победил изтощените елити и вече е **сред** обърканото човешко множество, хранено дълго с настойчивите пророчества за възможния край на цивилизационния си остров...

Технология на медийния страх

Медийната технология на страховата „терапия“ обикновено предвижда няколко етапа.

Първият етап предполага събуждането на недоверие, скепсис, обругаване на досегашните авторитети и призив за смяна на елитите и посоката на развитие на обществото като цяло.

При **втория етап** чрез паралел и контрастно противопоставяне се налага сравнение с успешите личности и общества, като се цели да се събуди чувството за малоценност („Хубава работа, ама българска!“) и се подклажда убеждението за лична или обществена неспособност социумът да се справи с различни по степен на сложност задачи. Хиперболизация на неуспехите, преобладаване на черни новини, произшествия, катастрофи, криминалните случки преднамерено се екранират постоянно пред общественото внимание, за да не заглъхне чувството за тревожност и неудовлетвореност от съществуващото и да се подготви аудиторията за поднасянето на изненадващи коктейли от хорър романистиката – жестоки убийства, бандитски изстъпления, серийни престъпления, масова ненаказана престъпност спрямо беззащитните – деца, старци, отвлечени бели робини.

Третият етап предполага посочването на виновника – стигматизирани са няколко персонажи от престъпния свят, които се възвеличават, преди да бъдат отстреляни – преносно и/или пряко. Както бе отбелязано в пресата – първо ги осветяват медийно, след което ги приключват физически. Тук латинската поговорка *Praemonitus praemunitus*³ трябва да бъде трансформирана като: който е осветен, е предупреден/че ще бъде застрелян.

Четвъртият етап успешно може да се ползва както за паралелна съпоставка, за да бъде очертана по-добре катастрофичната картина, така и при необходимост за нуждите на политическия ПР. Този етап предполага очертаването контрастно

³ Който е предупреден, е въоръжен.

на образа на Спасителя, национален или чуждоземски, който да предложи изход на обезправеното и обезверено множество. Тук хиперболизацията е отново в позитивната гама, като се разиграват различните приказно-митологични варианти на битката на светеца-воин/мъченик с многоглавата хидра на злото и ужаса. В зависимост от параметрите на предвиденото време трябва да се предвиди колко „глави на ламята“ може безвъзвратно да бъдат отсечени.

Но сблъсъкът на доброто със злото трябва да е кратък, за да може да се разгърне последният **пети етап** на драмата – доброто е победило в началото, но кошмарът настъпва отново и трябва да бъдат събудени старите страхове чрез повторението на психологическите мантри, които да поддържат чувството на тревожност, ниҳилизъм, страх, ниска национална самооценка, ниҳилизъм. Те вече са вкоренили трайно в колективната памет, изплували са от несъзнаваното и се ползват интензивно в патримониума на ПР-а и политическата и медийната риторика – „варварите идат“, „врагът е пред портите на Рим“, „Лукановата зима“, „Виденовият фалит“, „гръцкият сценарий“, неизбежният фалит на държавата, няма пари за пенсии, фалшификация на изборите и бюлетините в Костинброд, задкулисие и олигарси, „гнили ябълки в съдебната система“, циганска престъпност и „българите на кайма“, бежанците, Ислямска държава и др. – реперите са отчетливо обозначени. Те чертаят кривата на нарастващото безпокойство и необходимостта от ново спасение или от нов спасител. Ударил е часът на петия етап – на разбуджането на поредната надежда да бъде преборен загнезденият страх, че „искахме да стане по-добре, а то стана, както винаги, по-лошо“⁴.

Колко ще трае петият етап, е трудно да се предвиди, но изтощаващо обществена енергия е обстоятелството, че поредният провал на социума ефективно да се пребори с основанията за страховете му нагласи – реални и/или внушени, само засилва моралния махмурлук след изтрезняване от фалшивото опиянение. Така се подронва *принципът Надежда*, който според Е. Хоркхаймер крепи всяка личност, общност, нация. Ако този принцип бъде окончателно подронен и сринат, общността се разпада, защото е лишена от основанията да вярва в смисъла на общото си съществуване, на възможните общи успехи, на общите очаквания за щастие. И всеки търси своя спасителен покрив другаде.

Така кръгът на медийното колело е завъртян до последната отметка и може да започне своето набиращо движение отново. Изходът? Както при барон Мюнхаузен в прословутата немска притча – да измъкнеш себе си и коня от блатото, като се хванеш за плитката си и силно дръпнеш нагоре, чудото може да стане. Не се смейте! И ние имаме такива чудаци – търсете ги в абсурдните до безпомощност призови на незаплатените млади да променят дневния ред на живота и подредбата на нещата. Те са реалисти – искат невъзможното. И ще го получат, ако са настойчиви. Поне според уверенията на вечния оптимист Хърбърт Маркузе, философът на контракултурата и младежкия бунт от 60-те години на XX в.

⁴ Реплика на премиера В. Черномирдин от Елцинова Русия.

Литература

Апостолов, Апостол А. Социалният страх. Варна, 2014.

Бек, Улрих. Световното рисково общество. София, 2000.

Валраф, Гюнтер. Справочник „Билд“. София, 1983.

Делюмо, Жан. Страхът в западния свят (XIV–XVIII век). един обсаден град. София, 2002.

Джонсън, Пол. Съвременността. светът от 20-те до 90-те. София, 1993.

Капферер, Жан-Ноел. Слуховете. най-старото средство за информация в света. София, 1992.

Митев, Петър-Емил. Българите: социологически погледи. София, 2016.

Сир, Публий. Съмнението е наполовина мъдрост. София, 2004.

Юнг, К. Г. Избрано. кн. 1. Плевен, 1993.

Юнг, К. Г. Психологически типове. София, 1995, 2005.

Mann, Golo. The History of Germany since 1789. N.Y., 1968.

Meyn, Hermann. Massenmedien in Deutschland. Konstanz, 1999.

Weltkrieg der Propagandisten. Verdummung durch Wort, Bild und Werbung. Freiburg, 1985.

Разширение и адаптиране на библиотечните функции Наблюдения върху българската практика

Евгения Русинова

Expansion and Adaptation of Library Functions Observations of Bulgarian Practice *Evgeniya Rusinova*

Summary

The publication summarizes major trends in Bulgarian library field observed during the past few years as regards marketing and PR, planning, financial reporting, efficiency and quality assessment. The topic is related to the role of innovations in the process of adapting libraries to the changing environment. It refers to achievements and practical problems encountered by seven regional, three University, the National, the Sofia City, several departmental and community center libraries. Conclusions are, also, drawn based on materials from the Annual Conferences of the Bulgarian Library and Information Association, "Biblioteka" magazine and "BLIA online", from conferences held at the University of Library Studies and Information Technologies on 1 November, from "Libraries, reading, communications" in Veliko Turnovo and from other published materials.¹

Key-words: marketing, PR, Bulgarian libraries.

Общи проблеми

В българската библиотечна сфера в годините на прехода, настъпил в самия край на 80-те години на миналия век, не съществува съгласувана и координирана обща насока на поведение. Отсъства и концепция в национален мащаб за развитието на библиотеките. Въпреки това както с публикации, така и с действия българските библиотечни специалисти периодически правят опити да разрешат основните проблеми, които стоят пред тях. В основата на това поведение на библиотечната колегия се намират инициативи на професионалната ѝ организация ББИА

¹ С риск да бъде обвинена в нескромност ще се позова на собствени разработки по някои аспекти от темата: Русинова, Е. Избор и внедряване на иновации – организационни и комуникационни аспекти. – В: *Библиотеките днес* – иновативни политики и практики. Доклади, XXII ННК ББИА, 2012, с. 72–75; Същата. Професионална подготовка/квалификация по библиотечна иноватика (въпроси на подхода). – В: *Нови информационни технологии в образователния процес*, 2013, с. 31–36.

(СБИР), както и участието на отделни библиотеки и представители на колегията в други форми на работа. Координираща роля играят и някои национални и международни инициативи, например „Глобални библиотеки“.

Първоначално, в първите години на прехода, библиотеките преминаха през период на лутане. Най-същественото за него беше, от една страна, радикално скъсване със съветската библиотечна теория и опит и същевременно разминаване с бързо изменящите се интереси на аудиторията. Известно време доминираше неоправданото разбиране, че библиотеката е общопризната институция, на която автоматично държавата и обществото ще гласуват доверие, ще оказват подкрепа и осигурят финансиране. Настрани от вниманието на библиотечната колегия останаха редица успешни практики на скандинавските библиотеки и на библиотеките от Централна Европа.

С времето си проби път разбирането, че основното предизвикателство за българските библиотеки е адаптирането към бързо променящата се информационна среда, към промените в технологиите и към изменящите се интереси на публиките.² Постепенно отзвуча шокът от силно намалялото субсидиране и от бурната промяна в информационната сфера. С влизането на страната в Европейския съюз през 2007 г. европейските образци за библиотечни политики и практики постепенно получиха приоритет. Библиотечната сфера навлезе в нов период на активност. Той може да се характеризира като „отваряне“ към различни обществени среди, като разширяване на полето на дейност, и същевременно – като процес на адаптация към променящите се условия на средата.

За това допринасят и активните международни контакти и чужд опит, натрупван покрай активното участие на колегията в различни национални и международни библиотечни форуми, организирани в Москва, Санкт Петербург, Минск, Киев, Белград, в конференциите на IFLA, както и в различни форми на специализации, провеждани в САЩ.

Съвременната българска практиката категорично отхвърля разбирането за библиотеката само като място за четене и предоставяне на книги. При ограничения достъп до средства и бурното развитие на информационните технологии подобен път на развитие се оказва безперспективен. Утвърждава се нов образ на библиотеката – като институция, която предоставя широк диапазон от услуги и която е отворена за различни демографски, професионални и възрастови сегменти.

Промяната се осъществява по линия на разширяване на функциите на библиотеките. Едни от основните библиотеки в страната – Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Столичната библиотека, Народната библиотека „Иван Вазов“, Регионалната библиотека „Пенчо Славейков“ във Варна и др. все повече се превръщат във водещи културни центрове, в място за провеждане на нацио-

² Препоръчвам, заради яснотата на поставените акценти следната статия: **Макеева, О. В.** Адаптация как цель и условие успешного функционирования любой экономической и социальной системы. – В: *Современное состояние методологии научных исследований в области библиотековедения* (по материалам журнала „Библиосфера“). сб. научных статей. Новосибирск, 2010, с. 225–240.

нални културни инициативи – изложби, лектории, представяне на книги, конференции. Библиотеките поемат инициативи, пряко свързани с развитието на библиотечното дело у нас. От Централната библиотека на Българската академия на науките произтича идеята за създаване на национален своден каталог с участието на няколко водещи библиотеки; библиотечните дейци осъществяват амбициозния библиотечния проект – каталога НАБИС.

Засилва се партнирането с общините, с което се компенсира в някаква степен липсата на държавна визия на бъдещето на библиотеките. Библиотеките са основните участници в такива успешни общонационални инициативи като дни или маратон на четенето и др.

Значителни резултати се постигат посредством кооперирането на отделни библиотеки, при активизиране на работата с деца и с училища. Съществува тенденцията публичните библиотеки да заменят в значителна степен ролята на твърде слабо финансираните и често зле управлявани училищни библиотеки.

Макар и трудно, библиотеките, като част от проблематиката за четенето и грамотността, влизат в дневния ред на медиите. Че съществува промяна, свидетелства и организираният от административното ръководство на Варна международен конкурс за сграда на регионалната библиотека в града през 2015 г. Изброените активности са свидетелство за целенасочен, като цяло успешен процес на адаптиране на библиотеките към променящите се условия на средата.

В хода на процесите на адаптиране на библиотеките към новите условия на дневен ред се поставя въпросът за превръщането им в обществени информационни центрове по места. В това понятие в библиотечните среди се влага различно съдържание. В едни случаи се налага представата за библиотеката като за важна регионална културна институция, а в други – като за пункт за разпределяне на обществено значима информация, включително за търсене на работа, за различни комунални услуги и др., нещо като портал към местните административни органи. По същество тези идеи представляват ориентация към библиотечния опит на САЩ. Американският опит има значителен иновационен потенциал, но неговото практическо осъществяване в местни условия има скромни резултати. Това се дължи, на първо място, на опитите буквално да се приложи чуждият опит в различна социално-психологическа среда, без отчитане на интересите и менталитета на потребителите. Българските постижения са далеч от тези на румънските, латвийските или словенските библиотеки. (Използвам примери от държави със сходно културно и политическо развитие.)

Позитивно за българската практика обаче е, че тя разполага с много добри традиции именно в сферата на дейности, свързани с превръщането на библиотеките в обществени информационни центрове, и/или в основно културно средище на даден регион (селище, квартал).

Тази традиция е пряко свързана с читалищата. В тях се извършва социализацията на индивида. Далеч преди да се заговори за ролята на библиотеката като едно от основните житейски места (например концепцията за третото място), те играят тази роля. Те са места за четене, но и за дискутиране, обсъждане и решаване на различни обществени проблеми. Още при възстановяването на българската

държавност, точно те се превръщат в комплексни културни институции – библиотека, но и театрален салон, и място за лектории, за кинопрожекции, музикални и други забавления. По време на комунистическото управление към техните основни дейности се прибавят и школи по езици, по изкуства – музикални и за изкуство, място за занимания по интереси – кръжоци и др. Този повече от вековен опит е основата по места – в селата, в малките градове и в кварталите на по-големите градове библиотеките играят роля на местни културни центрове, място за активни социални контакти.

Днес идеята за библиотеката – обществен информационен център – среща много трудности при осъществяването си. Но това е един от пътищата за успешно адаптиране на библиотеките към предизвикателството на времето и интересите на публиките. Материалите, публикувани през периода 2014–2016 г. в сп. „ББИА онлайн“, недвусмислено показват факторите за успеха: стремеж за осъществяване на идеята; успешно организирани дейности; утвърждаване на добри практики; успешна работа с публиките.

Необходимостта от адаптация все повече извежда на дневен ред и образователната функция на библиотеките, особено в полето на информационната грамотност. Засега успехи в това направление отбелязват преди всичко университетските и някои регионални библиотеки. Но темата за информационната грамотност заема вече важно място в обсъжданите от библиотечната колегия въпроси.

В тази ситуация постепенно започват да стават актуални въпросите за библиотечния PR и маркетинг. Макар и епизодично и ограничено започват да се обсъждат и проблемите за оценяването на ефективността и качеството на библиотечната дейност. Интензивните промени в социалната среда, засилената конкуренция на различни културни центрове, образователни институции и на развлекателната индустрия все повече открояват необходимостта от коопериране на усилията със сродни културни институти – музеи, архиви, книгоиздателства, с някои медии, общински и държавни институции и др.

Основните измерения на адаптацията – така, както са маркирани в различни библиотечни текстове и в конкретната библиотечна практика, са в посока на:

- Въвеждане на проектно начало, което гарантира целево финансиране, плановост и рационализиране на библиотечната работа. Тази практика позволява сравнително често и сравнително постоянно обновяване на библиотечните дейности.
- Дигитализацията на част от библиотечните фондове – преди всичко на редки и ценни книги, на ръкописни и старопечатни издания. С това се разширява достъпността на библиотечните колекции и се отговаря на съвременните обществени претенции към институциите, които съхраняват паметта и предоставят информацията.
- Превръщане на библиотеките в обществени информационни центрове с акцент информационна грамотност, работа с деца и с ученици.

Наблюдаваното развитие откроява две добре изразени тенденции.

Първата е разширяване на библиотечните функции като резултат от необходимостта да се отговори на предизвикателствата на времето и на интересите на аудиторията. Този по същество адаптационен процес се извършва спонтанно. Той

е така да се каже интуитивният отговор на въпроса за оцеляването на библиотеки-те в комерсиализиращо се високотехнологично общество.

Втората тенденция е необходимостта от коопериране. Също така спонтанните и епизодични процеси на коопериране показват, че това е най-удачният начин да се компенсира липсата на интерес и адекватно финансиране от страна на държавата.

Иновации в библиотеката

В библиотечната колегия съществува изразен консенсус за приоритетната роля на библиотечните иновации като средство за успешна адаптация на библиотеките към непрекъснато променящите се условия на околната среда и към изискванията на информационното общество. Този консенсус е следствие от трудната ситуация, при която библиотеките работят, и от сравнително доброто познаване, от страна на библиотечната колегия, на чужд библиотечен опит.

От основните иновативни технологии, техники и подходи (пъблик рилей-шънс, маркетинг, управление на качеството, превръщане на публичните библиотеки в обществен информационен център, дигитализация) само в областта на последната обаче се очертават ясно изразени тенденции на необратимо развитие. Съществува противоречие между желанието за въвеждане на иновативни техники и технологии и възможността те да бъдат въведени на практиката. Причините за това са комплексни и се крият в общото състояние на българската библиотечна сфера, библиотечна наука и образование. Процесът на избор и внедряване на иновации е съпроводен с непрекъснати предизвикателства, противоречия и проблеми.

Накратко основните белези на ситуацията са следните:

- Сред библиотечната колегия съществува превратна представа за библиотечния PR като обичайна дейност по организиране на изложби и контакти с медиите, при която предварителното изследване на ситуацията и последващото изследването на резултатността не е приоритетно.

- Отсъстват реално действащи, внедрени в практиката маркетингови подходи, както и разбирането, че маркетинговата дейност не се изчерпва с еднократни операции.

- Подценяват се изследванията на библиотечните потребители; слаба и формална е обратната връзка между библиотечни специалисти, потребители и други публики.

- Измерването на ефективността и на качеството на библиотечната работа съществуват само на теоретично ниво.

- Не съществува национална политика (програма) за развитие на библиотеките.

- Въвеждането на отделни библиотечни иновации (технологии, подходи) става неkoordinирано и неконтролирано.

- Липсват като цяло постоянни финансови средства, които да позволяват безпрепятствено въвеждане на иновации.

- Дългосрочното/стратегическото планиране фактически отсъства от дневния ред на библиотечната колегия и на отделните библиотеки.

- Практическите подходи по внедряване на иновации, както и споделянето на

добри практики не заемат подobaващото им се място в дневния ред на библиотечните форуми – конференции, симпозиуми, кръгли маси.

• Технологията на внедряване на иновации се подценява както на ниво библиотечно образование, така и като изследователска тема.

Въвеждането на иновативни подходи се осъществява основно в резултат на:

- индивидуални усилия на отделни библиотечни специалисти/ръководители;
- чрез отделни, несинхронизирани в общонационален мащаб, проекти;
- чрез външно, извънбюджетно (по европейски и други държавни и частни донорски програми) финансиране.

Това поставя въвеждането на иновациите в зависимост от времетраенето на подобни програми, както и на специфичните виждания на институцията, отпускаща средствата. Същевременно контактите с чуждестранни/международни донори позволява натрупване на полезен организационен и технологичен опит.

Като типичен пример за предизвикателството и проблемите, които в български условия придружават библиотечната работа в полето на иновациите, може да се посочи дейността по дигитализиране на библиотечните фондове. Всъщност тази дейност бележи силен тласък едва при прякото обвързване с чужди практики, ориентири и финансиращи организации. Най-значителните резултати са постигнати в рамките на проекти с международно финансиране и при внедрен чужд опит. (Например проекта за дигитализация в НБКМ.) Международните технологични и организационни формати улесняват иновационните процеси при дигитализацията – такъв пример е практиката при предоставяне на дигитализирано съдържание за библиотека Еуропеана от страна на варненската регионална библиотека „П. П. Славейков“, на Столична библиотека и др. Варненската библиотека при това изпълнява ролята на своеобразно иновационно звено, доколкото се явява основен агрегатор на данни за Еуропеана за българските библиотеки.

Участието на българските специалисти в работата на различни международни библиотечни форуми (IFLA, QQML, ECCIL, BOBCATSSS и др.) дава възможност за непосредствено запознаване с иновационни практики. Позитивен опит се натрупва и при организиране на студентски практики в чужбина. Същото може да се каже и при работа по проекти, пряко свързани с определена чуждестранна библиотечна институция (например с Асоциацията на библиотекарите от Колорадо), в хода на програмите на „Глобални библиотеки“ и др.

В български условия темата за библиотечните иновации се разглежда предимно през призмата на въвеждане на информационни технологии в образователния процес, представяни на поредица от ежегодни конференции, организирани от УниБИТ, първата от които е от 2006 г.³ Някои аспекти от иновационен опит намират място в годишните конференции на Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА), и рядко – на ежегодните, от 2002 г. насам, четения „Библиотеки, четене, комуникации“ във Велико Търново.

³ Провеждани и публикувани под названието „Нови информационни технологии в образователния процес“.

В университетските програми по библиотечно образование темата за библиотечните иновации е застъпена бегло.

Така очертаната картина изисква поредица от мерки, които стоят на дневен ред. Поради ред причини те не са влезли във фаза на изпълнение. Най-общо става дума за:

- координиране на усилията по въвеждане в практиката на българските библиотеки на библиотечен PR и маркетинг;
- създаване на система от критерии и показатели за измерване на ефективността и качеството на библиотечната работа;
- насочване на усилията на библиотечните специалисти към усвояване и презентизиране на иновативни чужди практики;
- създаване на единна национална програма за дигитализация на библиотечните фондове и орган, който да координира изпълнението ѝ;
- създаване на система за мониторинг на дейността на библиотеките и на звено, което да отговаря за тази дейност.

Решаването на тези задачи би облекчило както процеса на внедряване на иновации, така и работата в направления като:

- създаване на изцяло практически ориентирано библиотечно образование;
- превръщане на определени видове библиотеки в обществени информационни центрове;
- постигане на висока информационна грамотност на населението чрез провеждани от библиотеките мероприятия.

Без съмнение в българската библиотечна колегия съществуват нагласи в полза на такова развитие, чието осъществяване е изцяло в полза на процесите на адаптиране.

Маркетинг и PR обединени в практиката

Маркетингът и PR са неотделими елементи от дейността на съвременната библиотека. Същевременно тяхното прилагане на практика е свързано с различни организационни и технологични трудности. На база на досегашния български опит ще формулирам един според мен заслужаващ внимание подход към тези две важни библиотечни технологии. Той е свързан с осмислянето на въпроса защо маркетингът и PR трябва да се възприемат като важни инструменти при адаптиране на библиотеките. За да се открие значението на тези две иновативни технологии, трябва да се тръгне от предизвикателствата, пред които са изправени библиотеките. Съвременната библиотека трябва да:

- представи добре своите дейности/услуги и разкрие своите фондове;
- разшири своята постоянна публика;
- спечели нови читатели/потребители на услугите и продуктите;
- утвърди мястото си в обществото (поддържа имидж), както и да наложи качеството/марката на своите продукти (работи в областта на брандинга);
- смени представата за себе си като за архаична, пасивна архивна институция;
- заеме позиция сред медиите, политиките, съответните административни власти, и като цяло – сред обществеността (т.е. да осъществи и дейност, известна като „застъпничество“).

Три основни задачи определят поведението на съвременната библиотека в общественото пространство. Преди всичко тя трябва да балансира, като се идентифицира с институция, която съхранява културната памет (локална, национална, общочовешка) и същевременно постоянно да поставя акцент върху новости (заглавия, информация), които предлага, както и върху нови по характер дейности. Другата задача е да се представя като институция с традиции, утвърдена, с устойчиво място сред другите институции и в обществото и същевременно – обновяваща се, развиваща се (на която не се налага да догонва развитието, а винаги е в крак с новите тенденции). Трети важен елемент от проявата на съвременната библиотека е тя да притежава активно присъствие и в информационното пространство, като произвежда и удачно поднася услуги и новини. Или с други думи, съвременната библиотека трябва да се отличава с инициативност, иновативност и активност.

Това означава да се изостави представата за PR като някаква шумна дейност по организиране на срещи с медиите и тържествено откриване на изложби, както и представата за маркетинга като за някаква спомагателна търговска дейност.

За комплексното прилагане на маркетинг и PR съществуват достатъчно литература и добри практики. Забелязва се обаче процес на странна адаптация, при който PR и маркетингът се заменят с произволни разбирания. По силата на такова разбиране PR се свежда до брандинг. Наблюдава се и тенденция PR и маркетингът да се заменят със застъпничеството. Съществена слабост в работата на съвременните библиотеки е, че много често двете дейности – маркетинг и PR – се възприемат отделно, несъгласувано.

Посочените проблеми изискват подход, който почива на разбирането, че маркетингът и PR са тясно свързани.

Те имат задача:

- да представят библиотеката, да я направят видима – PR пряко, а маркетингът опосредствано;
- да изследват потребителите – дейност, без която за никакъв маркетинг не може да се говори;
- практиката показва, че рязкото разграничаване между двете дейности, влагането в едната дейност само на икономически цели/функции, а в другата – само на представителни, не води до реални резултати.

Няколко тезисно представени положения определят основата за сближаване и съвместно провеждане на PR и маркетинг:

1. Във време, когато прозрачност, видимост, публичност са иманентно присъщи на всяка човешка проява, PR е присъща на всички библиотечни дейности.

2. Във време, когато нещата имат преди всичко количествени и икономически измерители, маркетингът съпътства всяка дейност. Той е присъщ и на всяко въвеждане на иновациите в библиотеката.

3. PR не е реклама, а само представяне, съобщение, разгласа, информиране, активен комуникационен процес.

4. Маркетингът е дейност, която акцентира върху различни страни (свойства, белези) на даден продукт (дейност, услуга, стока).

5. Маркетингът и PR имат много общо помежду си – от общите цели, до общите елементи и обща схема на работа: целеполагане, изясняване на ресурс, с който се разполага; изследване на публиката (аудиторията, медиите, общността, към която е отправяно посланието), коригиране на целите, планиране на самата работа, стъпките/фазите на провеждане на съответната маркетингова или PR кампания, включително изискването за постоянен контрол и обща крайна оценка. Изследването на околната среда, необходимо за маркетинга (диференциране на публиките, профил на средата, сегментиране на пазара) позволява PR да действа и спрямо тези дадености, улеснява го. Обратно, добре поставената в общността библиотека по-лесно би провеждала своята маркетингова политика.

Представяне на библиотеката (поддържане на имидж), разгласата на нейната дейност и услуги и представянето на новостите са дейности, пряко свързани преди всичко с PR. Те едновременно с това са неотменен елемент от осъществяване на маркетинговата дейност. Провеждането на маркетингови и PR кампании, програми, постоянни действия дава основание да говорим за интегриране на двете дейности, за съществуването на обединени M/PR технологии.

Всъщност в практиката на много библиотеки се наблюдава процес на придвижване на маркетинга към PR. Този процес е намерил, макар и неосъзнато, място в утвърдената българска дефиниция за маркетинг: „Библиотечният маркетинг е насочен към изучаване потребностите на читателите, търсенето на средства за насърчаване интересите на гражданите към библиотечните услуги, разработване на техники за активна работа с реалните и потенциални потребители и към утвърждаване на положителния образ на библиотечната институция в обществото“⁴.

При всичките различия и специфики, които двете дейности имат, не може да се отрече, че те имат многобройни допирни точки. Практиката показва, че там, където има успехи, двете технологии не са отделени една от друга.

Маркетинг и PR като посредници

Важно значение в процеса на адаптиране има ролята на маркетинга и PR като посредници между библиотека и общество. Тази роля се изразява най-общо в целенасочено подаване на информация към различни целеви обществени среди и групи. С това се дава възможност тези среди да бъдат ориентирани за дейността и за услугите на библиотеката. Маркетинговата и PR дейности позволяват библиотеката да се впише в съответния дневен ред – на своята аудитория, но и на мястото, където се намира – квартал, жилищен район, селище и пр. Наблюденията над практиката показват, че маркетинговата и PR работа са незаменими за създаване на интерес към библиотеката, за управляването на нейния имидж, за създаване на благоразположение към нея както сред потребители, така и сред медии и сред властите (администрацията). Чрез тази дейност библиотеката печели симпатизанти и осъществява успешно застъпничество.

⁴ **Българска** книга. енциклопедия. съст. А. Гергова. София–Москва, 2004, с. 274–275. (Вж. статията на Ив. Ефтимов.) Повече по темата в: **Русинова**, Е. Маркетинг и PR – иновационни библиотечни технологии. статии 2003–2014. София, 2014.

Българската практика показва, че маркетингът и PR имат една от решаващите роли в развитието на съвременната библиотека. Те дават основата за проучване на публиките и на околната среда на библиотеката, улесняват структурирането на дейностите ѝ, съдействат за насочване на внимание към ресурсите, с които тя разполага и работи, и не на последно място – улесняват целеполагането. С тези си функции маркетингът и PR съдействат за успешното адаптиране на библиотеката към променящите се условия (ситуация) на средата.

Ситуацията в библиотечната сфера не е благосклонна за въвеждането на тези две технологии в практиката. Библиотеките са с лимитирано финансиране; липсва национална политика за библиотечната дейност. Конкуренцията, с която се сблъскват, е на множество културни институти, образователни структури, нови източници на информация. Това поставя на дневен ред задачата за спечелване на доверие, за привличане на вниманието на обществото, за увеличаване броя на потребителите. Същевременно, в български условия за повсеместно прилагане на същински PR и маркетинг трудно може да се говори. Причина за това са липсата на средства, както и на екипи от подготвени лица, за да се правят изследвания на околната среда/аудиторията. Освен това PR и маркетингът не са осмислени от библиотечните среди като комплексна дейност със своите принципни положения, методика, ясно изразена технология.

Липсата на добре организирани PR и маркетингови действия са отглас от традиции от предишния период (от 50–80-те години на XX в.), свързани с различни форми на пропаганда на книгата и четенето. Сега те се обогатяват с нови форми под влияние на навлизането на знанията за PR и маркетинга в библиотечната сфера.

Второто поле на работа, което в значителна степен запълва отсъствието на цялостни PR и маркетингови програми, са изложбите. В това отношение в България съществуват много добри традиции. Такива се организират съвсем редовно от много библиотеки. Друг вид, много популярни през последните двадесетина години, мероприятия са представяне на новоиздадени книги с участие на съответните експерти по темата, автори, преводачи и др. Премиерите съчетават работа с различни публики, контакти с медиите, вписване в актуален дневен ред, поощряване на книгоиздаването и на четенето. Те са едно от най-ефективните за момента средство за привличане на вниманието на обществеността, респективно за работа с нея.

Използването на презентационни технологии и установяването на контакти с медии и публики е основният начин за установяване на контакт и комуникация с обществеността. Резултатна и полезна е работата с медиите и с различни общности и професионални групи (например учители, университетски преподаватели, съответно ученици и студенти). В тези две направления е натрупан значителен опит.

Различните форми за разгласа, използвани от българските библиотеки, информират за:

- самата библиотека: за работното време, колекциите, услугите/обслужването; за новостите в това направление;
- прояви, свързани с годишнини на културни (по-рядко политически) съби-

тия и на бележите интелектуалци, главно писатели, някои учени, краеведи. Обичайно акцент се поставя на това какво може съответната библиотека да предложи;

- организирани/съорганизиран от библиотеката литературни четения, дискусии, изложби;

- периодични мероприятия, свързани с поощряване на четенето и презентирането на библиотеката (Ден на отворените врати и пр.);

- работа с отделни групи – ученици, ветерани, краеведи, безработни;

- работа в областта на културно-историческото наследство.

В разглежданата насока особено успешна и с видим резултат е работата на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, на регионалните библиотеки от Варна, Велико Търново, Кюстендил, Стара Загора, Сливен, на Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив. Практиката на тези и на други библиотеки свидетелства, че системното прилагане на промоционални средства, осъществяването на контакт с пресата и ориентирането към различни обществени групи прави библиотеката „видима“, откроява присъствието ѝ сред другите образователни, културни и информационни институции. Благодарение на тази известност библиотеката се превръща в търсен партньор за съорганизиране на културни прояви. Когато и където се прилагат PR и маркетинговите технологии, се забелязва отчетливо засилването на общественото внимание към библиотеката.

Нетипичен, но много изразен пример е работата на Столична библиотека, която предоставя свои зали за лектории, театрални постановки, литературни четения, дискусии, за работа с деца (детско творчество), кинопрожекции и пр. С дейността си тя се е утвърдила като своеобразно интелектуално средище и има своя публика. Провежданите от библиотеката мероприятия са широко популяризирани в медиите.

В актуалното развитие на българската библиотечна сфера се открояват ясно стремеж за поддържане широк контакт с медиите, за засилено присъствие на библиотеките в медийния и оттам в обществения дневен ред. Различни библиотеки развиват различни, сходни с PR и маркетингова дейности, които са ориентирани съобразно традициите, ресурсите и публиката им. Там, където работата на библиотеките се доближава най-плътно до изискванията на PR и маркетинга, се забелязват и най-изразителните и трайни резултати.

Заклучение

Българската практика илюстрира трудностите, пред които е изправена библиотечната сфера, в която дълго са подценявани важни аспекти на съвременния библиотечен мениджмънт като стратегическото планиране, маркетинга, PR дейностите. Пътят на самоуправление на библиотечната сфера в България навлиза в нов, за момента успешен етап. Той обаче изисква преди всичко координирани усилия на колегията, концептуализиране на ситуацията, фокусиране върху реалностите – било те добри практики или тесни места.

Процесите на адаптация са динамични, преливащи от фаза във фаза. Това налага, ако не дебат, то поне анализ на ситуацията.

„Типичната библиотекарка“: стереотипи за професията в популярната култура

Силвия Свиленова

“The Typical Librarian”: Stereotypes of the Profession in Popular Culture *Sylvia Svilenova*

Summary

The article analyzes the stereotype of the “typical librarian” in popular culture (films, books, television series, commercials). It traces the origin of the stereotype, its sustainability over the years, and the opportunities for change due to the emergence of online social networks and platforms.

Key-words: librarian, stereotypes, popular culture.

В продължение на много години в популярната култура образът на библиотекарката е „уловен“ в следния стереотип – „не особено млада, вероятно стара мома, начетена, без чувство за хумор, прилично, но скучно облечена (вероятно вълнена пола, жилетка, удобни обувки, старомодни очила с верижка), сурово изражение на лицето и винаги казва: „Шшт“.¹ Този стереотип е често срещан във вестниците и в списанията, в художествената литература и във филмите, дори в рекламите.² Примерите от началото на XX в. в това отношение са много – книги: „Седмият грешник“ на Елизабет Питърс, „Снежен крах“ на Нийл Стивънсън, „Лираел“ на Гарт Никс и др.; филми: „Музикантът“ (1962), „Животът е чудесен“ (1946), „Изборът на Софи“ (1982). В повечето от посочените примери библиотекарките са жени на средна възраст, не особено привлекателни и предимно неомъжени, като образите варират от неутрални до негативни. Сред преобладаващо негативните черти упорито се повтарят строгост, плахост, излишна взыскателност и ексцентричност. Като цяло единствено в литературата за деца образът на библиотекарката е по-скоро позитивен – интелигентна и добре осведомена, отзивчива и дружелюбна.³

¹ Thomas, Barbro. The image of the librarian Past, present and future. – B: *Scandinavian Library Quarterly* [онлайн]. 2007, vol. 40, № 4. [прегледан 21.03.2017]. <http://slq.nu/?article=sweden-the-image-of-the-librarian-past-present-and-future>

² В текста ще говоря предимно за библиотекарката в женски род, тъй като това е доминиращият в популярната култура стереотип. Мъжете библиотекари много по-рядко присъстват като стереотипен образ както в художествената литература, така и във филмовото изкуство.

³ Persie, Michelle, Alexander, Linda B. Librarian stereotypes in Young Adult literature. – B: *Young Adult Library Services*, 2005, vol. 4, № 1, с. 24–31.

Откъде идва стереотипът за библиотекарката?

През далечната 1909 г. в публикацията „Старомодните добродетели спрямо идеалната библиотекарка“ Х. Р. Келър очертава характеристиките на митичната идеална библиотекарка. Сред качествата ѝ са били чист вид, сърдечни обноси, избягване на алкохол, наркотици, цигари, хазарт, ругатни и вулгарност, и характер, отговарящ на следното описание: „Чудесно приспособима, освен че е всемогща, всезнаеща и вездесща, винаги работи извънредно със свръхчовешка енергия и ентусиазъм“⁴. С други думи библиотекарката е описана като посветила се изцяло на работата в библиотеката. Сто години по-късно изглежда, че този образ се е развил по-скоро в негативна посока. Идеята за свръхчовешката енергия и ентусиазма е останала, но не в посока работа в служба на обществото, а по-скоро фанатизъм по отношение опазване на книгите, светостта на сградата и характерната за библиотеката организационна система.⁵

В началото на развитието на библиотечното дело в САЩ идеята за пълна вяроност към библиотечната система, изисквана от библиотекарките, среща малко съпротива от страна на едно общество, което вече е поискало от жената да избира между кариера и семейство. Така че това е малка крачка от ентусиазираната идеална библиотекарка, описана от Келър, до стереотипа на старата мома, която се е посветила може би прекалено много на работата си – до такава степен, че е пропуснала други социални аспекти на живота като брак и деца. Главната героиня Мери Хеч (ролята е изпълнена от Дона Рийд) в превърналия се в класика американски филм „Животът е чудесен“ (1946) често е сочена като пример за този стереотип. Без възможност за брак с Джордж Бейли (в ролята Джеймс Стюарт) Мери Хеч е в състояние да се посвети изцяло на работата си като библиотекарка. Този филм имплицитно прокарва идеята, че животът на Мери Хеч като стара мома библиотекарка е значително по-малко желан в сравнение с другия възможен неин живот като съпруга и майка. Така в един момент настъпва трансформация от образа на идеалната библиотекарка, който изгражда Келър (доста положителен образ), в присмех към неомъжената стара мома библиотекарка.⁶

Още през 1989 г. А. Оръм прави опит да обясни защо е възникнала тази промяна в образа. През периода между 1918 г. и 1939 г. в Англия се наблюдава нарастващо недоверие към учителките стари моми. Същевременно се появяват твърдения от областта на психологията, че неомъжените жени са девиантни и неестествени. Всички стари моми, включително и тези, които се посвещават изцяло на професията библиотекарка, все повече биват виждани в една и съща светлина. Според Оръм са съществували и опасения от това, че всъщност старите моми са икономически независими от мъжете. Тези опасения обаче са умело прикрити зад

⁴ Keller, H. R. The old-fashioned virtues versus the ideal librarian. – B: *The Library Journal*, 1909, vol. 34, № 7, с. 296.

⁵ Attebury, Ramirose Ilene. Perceptions of a Profession: Librarians and Stereotypes in Online Videos. – B: *Library Philosophy and Practice: Annual Volume*, 2010. [онлайн]. [прегледан 22.03.2017]. <http://www.webpages.uidaho.edu/~mbolin/attebury.htm>

⁶ Пак там.

дискусии относно женската сексуалност.⁷ По същото време в САЩ се наблюдава ръст на консервативните политически възгледи и ясно изразени реакции срещу завършилите колеж жени реформаторки. Преобладава мнението, че жените трябва да отделят повече време и грижи за семейството и по-малко да се борят за равенство на половете и кариера. В този контекст образът на отдадената на своята работа неомъжена библиотекарка взема определено негативен обрат.⁸

Променя ли се стереотипът в наши дни?

В своето изследване „Обществените нагласи за образа на библиотекарите/библиотекарките в ерата на интернет“⁹ Рут Нийл стига до заключението, че възприемането на библиотекарите по цял свят (САЩ, Канада, Аржентина, Нова Зеландия, Южна Африка, Швеция, Швейцария, Хърватска и др.) изглежда не се е променило много в наши дни. Защо е така? С появата на интернет и персоналните компютри професии, които по-рано са били считани за „демоде“, като например програмисти, администратори на бази данни и т.н., сега определено са вълнуващи и модерни. Но какво се е случило с библиотекарите/библиотекарките, пита Нийл? Те работят с компютри всеки ден, административат бази данни, а доста често се налага да бъдат и уебдизайнери на библиотеката или на организацията, за която работят. Защо хората си мислят, че библиотекарите/библиотекарките все още изглеждат като популярния от средата на миналия век стереотип и не са хората, към които да се обърнат с въпрос за компютри или търсене в интернет?¹⁰ Подобен въпрос си задава и Барбро Томас, а именно – защо стереотипът за старомодната библиотекарка се е оказал толкова упорит и устойчив, въпреки многото настъпили промени. Томас дава пример с новото поколение библиотекарки от началото на 70-те години на XX в. в Швеция, които много бързо са изхвърлили вълнените поли и сака и са започнали да се обличат с работни ризи, ботуши, гащеризони и други стилове облекло, свързано по-скоро с работния етос. Важното за тях е било да са във връзка с читателите. Ако някой търси надежден показател за актуалните модни тенденции сред библиотекарките, вероятно най-логично е да посети националните и международни библиотечни конференции. Според Томас старомодно облечени библиотекарки никъде не могат да бъдат видени. Вкратце стереотипът от популярната култура в реалния живот в XXI в. не може да бъде видян – нито на национално, нито на международно ниво.¹¹

⁷ **Oram**, A. Embittered, sexless or homosexual: attacks on spinster teachers, 1918–1939. – В: *Not a passing phase*. London, Women's Press, 1989, с. 99–118; **Attebury**, Ramirose Ilene. Цит. съч.

⁸ **Gordon**, L. D. The Gibson Girl goes to college: popular culture and women's higher education in the Progressive Era, 1890–1920. – В: *American Quarterly*, 1987, vol. 39, № 2, с. 211–230; **Attebury**, Ramirose Ilene. Цит. съч.

⁹ **Kneale**, Ruth A. You Don't Look Like a Librarian!: Librarians' views of public perception in the Internet age. – В: *Special Library Association*, June 2002. [онлайн]. [прегледан]. <http://www.librarian-image.net/perc.html>

¹⁰ **Пак там**.

¹¹ **Thomas**, Barbro. Цит. съч.

В популярната култура обаче стереотипът продължава да присъства, макар и с леки промени. Така например в американския фентъзи филм „Вечната Аделайн“ (2015) главната героиня Аделайн Боуман (в ролята Блейк Лайвли) е библиотекарка, която вследствие на инцидент спира да старее и остава завинаги на 29 години. В продължение на осем десетилетия тя води самотен живот, без да допуска никого до себе си, тъй като тайната ѝ може да бъде разкрита. И макар че героинята на Блейк Лайвли е млада, красива, интелигентна и начетена, стереотипът за самотната жена, която се е отказала от семейния живот, която е странна и различна, в известен смисъл асоциална, отново излиза на преден план. Стереотипът е категорично затвърден, когато героят на Харисън Форд изказва съмнение относно възможността главната героиня да работи в библиотека с репликата: „Красиво момиче да работи в обществена библиотека?!?“. Подтекстът е ясен. Не е възможно да е млада, красива, умна и същевременно да е библиотекарка.

Друг добър пример е реклама на „Хюлет-Пакард“, която представлява снимка на жена с очила на видима възраст около 45–50 години, облечена с жилетка и дълга пола, застанала сред купища книги. Текстът на рекламата гласи: „Това, от което се нуждае интернет, е една старомодна библиотекарка. Намирането на това, което ви е нужно, в интернет трябва да бъде толкова лесно, колкото намирането на книга в библиотека. Това ще е възможно, ако Йожени [библиотекарката на снимката] направи всичко по нейния начин. Тя работи за създаване на стандарт за индексирание и каталогизиране на информацията онлайн, включително всичките 2,7 милиарда уебстраници – ако искате го наречете виртуална десетична система на Дюи. Така ще прекарвате по-малко време в търсене и повече време в използване на информацията, от която се нуждаете. Шшшт. Вие сте в интернет“. Както уместно отбелязва Рут Нийл, на пръв поглед това е доста позитивен образ на библиотекарката, но всъщност тя е представена доста стереотипно („старомодна библиотекарка“, „шшшшт“).¹²

Стереотипът за асоциалното поведение и неспособността на библиотекарите/библиотекарките да общуват се възпроизвежда и в станалата популярна поредица телевизионни филми: „Библиотекарят: В търсене на копието“ (2004), „Библиотекарят 2: Завръщане в рудниците на цар Соломон“ (2006), „Библиотекарят 3: Проклятието на бокала на Юда“ (2008), които през 2014 г. продължават в телевизионния сериал „Библиотекарите“. Главният герой в цялата поредица е високообразованият и свръхначетен Флин Карсън (в ролята Ноа Уайли), който успява да получи работа като библиотекар, въпреки неумението си да общува с хората. Веднъж приел новите си задачи, той разбира, че работата му е свързана с опазването на ценни реликви, които библиотеката съхранява от векове. И трите части на филма са приключенски като жанр: Флин е изправен пред редица изпитания, които в последна сметка го превръщат в герой – пазител на древни знания и спасител на света от древно проклятие. В „Библиотекарите“ Флин, който през последните десет години е бил Библиотекарят и се е превърнал в един от най-големите незначителни герои на

¹² Kneale, Ruth A. Цит. съч.

този свят, вече има съмишленици в лицето на различни специалисти от цял свят. Групата разкрива невъзможни мистерии, бори се със свърхестествени заплахи и събира артефакти от целия свят.¹³ И макар че стереотипът за свърхначетения, но с асоциално поведение библиотекар/библиотекарка е отново налице, в този случай се наблюдава безспорно промяна на образа в положителна посока – като супергерой. Посланието на филмовата поредица е ясно: само човек със специални умения може да бъде отговорен за събирането и съхраняването на определени знания и предмети, а най-вече за грижата да не попаднат в погрешни ръце.

С появата на онлайн социалните мрежи и платформи обаче монополът върху представянето на библиотечната професия вече не принадлежи само на филмовата индустрия. Самите библиотекари/библиотекарки могат да качват онлайн филми за своята работа. Така например в популярния канал YouTube са качени стотици видеа, които представят библиотечната работа. Много от тях са заснети от представители на професията, които разказват със свежо чувство за хумор, настроение и ерудиция за тайните на библиотечния свят.¹⁴ Много от тези видеа могат да помогнат в „битката“ с негативните стереотипи. И тъй като влиянието на социалните мрежи и онлайн платформи постоянно нараства особено върху младото поколение, може да се очаква и промяна в нагласите спрямо библиотечната професия. Но дори и да не бъде преборен стереотипът за „типичната библиотекарка“, както правилно отбелязва Барбро Томас, все пак той носи позитивно послание – усещане за познание, надеждност, качество и традиция. В ерата на информационния потоп библиотекарят/библиотекарката по всяка вероятност ще продължи да бъде ключова фигура. Така че може би трябва да се признае и положителният аспект на стереотипа, а и да се използва. Професионалната компетентност със сигурност не пребивава в жилетка или в очила с верижка на врата. Но ако тези повърхностни атрибути създават чувство за професионална компетентност, тогава би било глупаво библиотекарите/библиотекарките да не се възползват от ситуацията.¹⁵

¹³ „Библиотекарите“ е сериал, обединяващ познания и мистерии. – В: *bTV* [онлайн]. © bTV – bTV Media Group 2014 г., публикувано на 07.09.2015. [прегледан 27.03.2017]. <http://www.btv.bg/gallery/za-btv/spetsialno/bibliotekarite-serial-obedinjavasht-poznanija-i-misterii-ot-10-septemvri-po-btv.html>

¹⁴ Повече за онлайн видеа на тема библиотеки и библиотекари/библиотекарки вж.: **Attebury**, Ramirose Ilene. Perceptions of a Profession: Librarians and Stereotypes in Online Videos. – В: *Library Philosophy and Practice: Annual Volume*, 2010. [онлайн]. [прегледан 22.03.2017]. <http://www.webpages.uidaho.edu/~mbolin/attebury.htm>

¹⁵ **Thomas**, Barbro. Цит. съч.

В търсене на Biblia Bessica – съвременни аспекти на един стар проблем

Александър Мошев

In search of Biblia Bessica: New Aspects of an Old problem

Alexander Moshev

Summary

The paper presents a view on the problem of the hypothetical Thracian version of the Gospel, the so called Biblia Bessica. Claims were made in the last decade by independent Bulgarian researchers, that they discovered a manuscript of the Biblia Bessica. These claims were rejected by members of the Scholarly community. The author explores the media coverage and the Internet discussions that followed the announcement of the supposed discovery.

Key-words: Thracian language, Biblia Bessica, Thracians, Bessi, manuscripts.

Biblia Bessica е съвременното научно обозначение на предполагаемия превод на Библията на езика на бесите¹. Терминът е въведен от Тодор Тодоров и не се среща в изворите, а и в изследванията преди 1984 г.² Преки и косвени данни за наличието на такъв превод се срещат у няколко късноантични автори, между които св. Йоан Златоуст, който заявява в една своя проповед, изнесена в черква-та на готите в Константинопол през 398 г.: *А къде са писанията на рибарите и изработвачите на шатри? Те блестят по-силно от слънцето не само в Юдея, но и в земите с варварски език, както днес сами чухте: и скити, и траки, и савромати, и маври, и индийци, и тия, които населяват краищата на света, са превели писанията им на своя език.* (Ioann. Chrysost. Hom. 8, 1). Сведения по темата можем да открием още у Павлин Нолански, който възхвалява Никита Ремесиански за това, че е покръстил бесите (Paul. Nol. Carm. 17, с. 206–216, 222–

¹ Вж. подробно у **Тодоров**, Тодор. Библия Бесика (социолингвистична студия за тракийския език в Късната античност). – В: *Thracia* 1984, 6, с. 259–275; **Чолова**, Цветана. Към въпроса за библейските преводи в България. – В: *Годишник на Департамент „История“*, НБУ, 2007, т. 2, с. 112–139; **Янакиева**, Светлана. Още веднъж за Biblia Bessica. – В: *История*, 2010, 3, с. 54–58; **Metzger**, Bruce. New Testament Tools and Studies. V. X. Leiden, Brill, 1980, с. 148–166; **Mihailov**, Georgi. On the problem of a Thracian version of the Gospels. – В: *Philologia*, 1981, 8–9, с. 3–7.

² Както пише Тодор Тодоров, цит. съч., с. 269: *Терминологично наричаме библията Бесика поради причини от етноисторически характер.*

Корица на ръкопис, за който се твърди, че съдържа Biblia Bessica

в Близкия изток.⁶ Павел Серафимов обаче смята, че названието Biblia Bessica е нелогично, доколкото Урфила (Вулфила) превежда в Мизия Библията на езика на гетите (отъждествени с готите), а не на бесите⁷. Серафимов допълва: *Бесите са съседи на гетите не само в областта Мизия (Северна България), но и отвъд Дунава. Край Карпатите са живели не само гети, но и беси, както знаем*

224, 249–253)³. Освен споменатите, за покръстване на бесите говорят и други автори, които отбелязват наличието в Египет, на р. Йордан, в Йерусалим и в Константинопол на манастири с монаси беси, които служели на бески език⁴. Ще направя уточнението, че в този период етнонимът „беси“ е в голяма степен равнозначен на „траки“, т.е. има се предвид местното балканско население не само в днешните български земи на юг от Стара планина, но и в доста по-широк географски ареал⁵.

Следователно, макар и не подробни и изчерпателни, данните са налице. Ранен превод на текстове от Библията на езика на тракийското население вероятно е имало. Друг е въпросът за неговия обхват, езикови и литературни особености.

Каква е била съдбата на този превод? Според Светлана Янакиева ...екземплярите на тракийския превод не са оцелели по време на бурните политически, социални и етнически промени на Балканския полуостров и

³ За Никита Ремесиански вж. **Каравълчев**, Венцислав. Св. Никита Ремесиански и евангелизацията на бесите. – В: *Християнство и култура*, 2013, 7 (84), с. 80–89 и цит. лит.

⁴ **Бешевлиев**, Веселин. Проучвания върху личните имена у траките. София: Изд. на БАН, 1965, с. 62–63.

⁵ За бесите вж. по-подробно: **Кацаров**, Гаврил. Тракийските беси. – В: *Известия на Историческото дружество*, 1924, 6, с. 31–47; **Серафимов**, Павел. Бесите – жреци, владетели на Рим и... наши предци. [онлайн]. [прегледан 31.03.2017]. http://sparotok.blogspot.bg/2014/01/blog-post_29.html

⁶ **Янакиева**, Светлана. Biblia Bessica. [онлайн]. [прегледан 31.03.2017]. http://www.thracians.net/index.php?option=com_content&task=view&id=554&Itemid=103

⁷ За Вулфила и превода на Библията на готски (гетски) език вж. **Anderson Scott**, Charles. *Ulfilas, Apostle of the Goths*. Cambridge: McMillan and Bowes, 1885, с. 104–140; **Чилингиров**, Асен. Урфил – учителят на гетите. [онлайн]. [прегледан 31.03.2017]. <http://www.ivanstamenov.com/files/urfiluchitelnagetite.pdf>

от работите на Клавдий Птолемей⁸. Изследователят е на мнение, че отделен превод за бесите не е бил необходим, тъй като разликите в диалектите им са били минимални.⁹

Да обобщим: съществува научен проблем, дискутиран в относително тесни научни кръгове, свързан с предполагаемия превод на Библията на езика на бесите (т.е. местното тракийско население) в Късната античност. От този предполагаем превод не са запазени никакви цялостни или фрагментарни преписи, нито има категорични данни да е бил съхраняван в някоя библиотека. Как този проблем се превръща в съвременна медийна сензация, е въпрос, който ще се опитам да изясня в следващите редове.

Пресконференцията
през 2008 г., на която е обявено откритието

На 16 юли 2008 г. в София е проведена пресконференция, по време на която д-р Стефан Гайд¹⁰, изследовател на тракийския език и писменост, съобщава за откритието на Biblia Bessica – дълго търсения от наши и чужди траколози тракийски превод на Библията¹¹. Д-р Гайд заявява, че не става дума за апокрифни писания, а за каноническата тракийска библия, но със *съществени разлики*¹².

⁸ **Серафимов, Павел.** Библия бесика и методите на д-р Гайд. [онлайн]. [прегледан 31.03.2017]. http://sparotok.blogspot.bg/2014/10/blog-post_26.html

За локализацията на бесите вж. и **Илиев, Йордан.** Родопите през Античността. Ч. 2, Древните общества в Родопите. Плевен: Izdavam.com, 2014, с. 34–35.

⁹ **Серафимов, Павел.** Цит. съч.

¹⁰ Д-р Стефан Гайд е роден през 1960 г. в сърцето на Древна Тракия (днешна България). От края на 80-те години живее със семейството си предимно в Калифорния, САЩ, където се занимава с психиатрия, психоанализа, лингвистика и древни езици, философия и религия. Съосновател е на Института по Трансцендентна наука и психоанализ в началото на 90-те години в Лонг Бийч, Калифорния. Автор е на редица публикации в областта на психиатрията и трансцендентния психоанализ. Усърдният му труд в областта на трансцендентната тракология довежда до революционното му откритие – декодирането на древната тракийска писменост, което води до изводи, променили завинаги основните концепции в историческата наука и тракологията. На 17.12.2013 г., едва на 53 години, напуска този свят, при съмнителни и неизяснени обстоятелства. [онлайн]. [прегледан 31.03.2017]. <http://stephen-guide.com/about.html>

¹¹ **Открита** е древната тракийска Библия Бесика. [онлайн]. [прегледан 3.04.2017]. <https://dariknews.bg/novini/obshtestvo/otkrita-e-drevnata-trakijska-biblija-besika-272694>

¹² **Пак там.**

Той допълва: *В нея се споменават траките, Орфей, споменава се за съществуващ завет на бога в Орфей. Споменават се изключително важни факти, които свързват тази Библия единствено от всички останали библии с тракийското племе беси и изобищо с траките по нашите земи. В нея присъстват много звукове и букви, които после влизат и в Кирилската азбука. Така че тя е предшестваща кирилицата. Наблюдават се и поразителна прилика между важен брой основни думи в двата езика. Преписът на Библията, показан пред медиите, бил цялостен компилиран препис от много източници и се намирал в Британската библиотека в Лондон.*

Така започва медийното присъствие на проблема за Biblia Bessica в първото десетилетие на XXI в. Темата придобива широка публичност, още повече че оповестяването на „откритието“ съвпада с нарастването на интереса към тракийското наследство след откриването на гробницата в Старосел, маската на Терес и останалите значими находки от този период.¹³ Реакциите са разнопосочни. Както може да се очаква, академичната общност е резервирана към медийни изяви от този род.

Електронното пространство обаче дава възможност за бърз отклик на събития от всякакъв характер. Интересно е едно от първите публикувани в интернет мнения с автор Петър Рашев¹⁴. Между другото, Рашев пише: *Така че ако д-р Стефан Гайд(арски) и екипът му желаят да се нарекат откриватели – добре. Но това не може да е с цената на вкарване на орфически идеи и явявания и представянето им за част от Библията. А дали преведеният текст е действително Библия Бесика, оставям на компетентните учени да преценят.*¹⁵ Подобни дискусии се разгръщат и в няколко електронни форуми, където са изказани различни мнения.¹⁶ Първоначално „компетентните учени“ се въздържат от всякакъв коментар, което е логично. В медийните съобщения липсват данните, които са необходими за сериозно експертно становище. Не са споменати конкретни библиотеки или архивохранилища, в които да се съхраняват преписи от нар. Biblia Bessica, не е ясна историята на откриването на ръкописа (или ръкописите).

На сайта на Института за трансцендентна наука, чийто основател е д-р Стефан Гайд, е публикувана подробна статия с опит за обяснение на откритието.¹⁷ В статията изобилстват общи твърдения, като например, че до наши дни са достигнали множество ръкописи на Библията на „бохарски диалект“. Съпоставено е изписването на думи на кирилица и на коптски. За „бохарския диалект“ се

¹³ За подробности относно възприемането на „тракийското“ в посткомунистическия период у нас вж. **Лазова**, Цвете. Античност, археология и национално въобразяване. Антропологични перспективи. София: Издателство на НБУ, 2016, с. 239 и сл.

¹⁴ **Рашев**, Петър. Бесите четат Библията на тракийски език? [онлайн]. [прегледан 5.04.2017]. <https://bulpete.wordpress.com/2008/07/29/perperikon/>

¹⁵ **Пак там**.

¹⁶ Вж. [онлайн]. [прегледан 5.04.2017]. <http://forum.xnetbg.net/?topic=4543.0>; <http://forum.vestnikataka.bg/index.php?topic=13032.0>

¹⁷ **Откритата Библия на Пророците**. [онлайн]. [прегледан 7.04.2017]. <http://www.institutet-science.com/bg/bbessoiProphetb.php>

твърди, че той показва близост до някои „произволни диалекти“ на българския език. Аналогична публикация присъства и в сайта на Тракийската църква, където четем: *Тези и други особености на текста ни карат да се замислим по посока на версията, че бохарските текстове на някои части на Новия Завет може да се окажат по-стари от гръцките и е възможно да са самият оригинал. Това никак не би трябвало да ни учудва, тъй като е всеизвестен фактът, че Св. Апостол Павел започва своята мисионерска дейност в Европа именно от териториите на Тракийската диаспора (по-конкретно гр. Филипи), а Св. Апостол Йоан живее и твори в гр. Ефес, в които територии тракийското население с неговия говорим бохарски диалект е преобладаващо през този период.*¹⁸ И тук не можем да открием никакви конкретни данни, които да ни насочат към параметрите на „откритието“. Преобладават декларативните обобщения, които трудно могат да бъдат потвърдени или опровергани.

Интересен детайл от дискусията в интернет е статията на Хараламби Баев, публикувана на 1 август 2016 г. във в. „168 часа“¹⁹. Авторът привежда като допълнителен аргумент в полза на твърденията за откриване на Biblia Bessica едно писмо на Георги Раковски до Николай М. Тошков от 1 май 1860 г.²⁰ В писмото Раковски съобщава, че в Ямбол е успял да се сдобие с осем листа „на кожа писани“ от „преди християнства още“. Раковски смята, че тези документи опровергават всичко писано до този момент за „кирилица и глаголитица“. Само по себе си съобщението на Раковски е изключително интересно, но то по никакъв начин не подкрепя твърденията на д-р Гайд за откриването на Biblia Bessica. Според написаното от Раковски текстът на пергаментовите листа не е християнски. Дори той да греши, нищо не подкрепя тезата, че става дума именно за откъс от Библията на тракийски. Раковски споменава „стара българска писменост“, но за съжаление не дава никакви подробности. Тъй като въпросните пергаментови листове не са запазени, можем само да гадаем какво е било съдържанието им и с какви писмени знаци са били изписани.

В спора се включва и академичен учен. Проф. Светлана Янакиева е водещ специалист по тракийски език в Института по балканистика с Център по тракология към БАН. Тя е автор на статията за Biblia Bessica в електронната база данни на института.²¹ В тази статия Янакиева нарича твърденията на д-р Гайд *грандиозна*

¹⁸ **Библия Бесика** (Бешой). Откритата Библия на Пророците. [онлайн]. [прегледан 10.04.2017]. <http://thethracianchurch.com/%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D0%B8-%D0%BA%D1%8A%D0%BC-%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%B8%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5%D1%82%D0%BE/%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%8F-%D0%B1%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%B1%D0%B5%D1%88%D0%BE%D0%B8>

¹⁹ **Баев**, Хараламби. Раковски открива следа от тракийския превод на Библията. [онлайн]. [прегледан 10.04.2017]. <http://www.168chasa.bg/article/5679441>

²⁰ **НБКМ–БИА**, I Б 152/52; Срв. *Архив* на Г. С. Раковски. Т. 1, Писма и ръкописи на Раковски. София: БАН, 1952, с. 189–191.

²¹ **Янакиева**, Светлана. Biblia Bessica...

манипулация за лековерни читатели. В друга своя публикация тя определя случая като *несъстоятелна манипулация*.²²

Още по-подробен е анализът, който прави Павел Серафимов – популярен блогър и автор на книга за тракийското наследство на Балканите.²³ В статията си Серафимов се спира подробно на тезите, застъпени в книгата на д-р Гайд „Тракийското писмо – декодирано IV: Тракийската Библия Бесика разкрита“²⁴. Изследователят отбелязва, че т.нар. „бохарски език“ е коптски диалект, част от семито-хамитските езици²⁵, който няма нищо общо с тракийския и с българския, а името произлиза от арабската дума бохайра – bochaira (بحيرة), означаваща „езеро“ и по никакъв начин не е свързано с етнонима българи. Не бих искал да преразказвам аргументите на Павел Серафимов, всеки може да се запознае с тях онлайн. Не бих искал да натрапвам и моето лично мнение по дискусията. За мен научният метод включва задължително възможност за проверка на тезите и данните. В случая такава възможност няма, защото не са приведени базовите сведения, необходими, за да се направят компетентни заключения. Все пак, дори и малкото, което „откривателите“ са сметнали за нужно да разкрият, оставя, меко казано, сериозни съмнения.

По-интересно в цялата история за мен е друго. Нито един от изказалите мнение не коментира факта, че Biblia Bessica е научен термин, употребен за пръв път през 1984 г., който не се среща никъде в изворите. Следователно практически невъзможно е ръкопис/ръкописи с това заглавие да са автентични паметници на тракийската култура.²⁶

Можем ли да заключим, че казусът Biblia Bessica е случай на кабинетен технически термин, който „заживява“ свой автономен живот и в крайна сметка се „материализира“ чрез усилията на ентузиастични, желаещи бърза популярност и признание? Отговорът е: вероятно да. Остава обаче хипотетичната, макар и незначителна, възможност, някой ден древният тракийски превод на Библията да се появи. Това би било събитие с наистина неопценима стойност за изследването на тракийската култура и език. А дотогава не сме застраховани от бъдещи сензации. Особено в настоящата медийна среда, жадна за исторически и археологически находки със „световно значение“.

²² **Янакиева**, Светлана. Тракийският език. – В: *Чуждоезиково обучение*, т. 41, 2014, 6, с. 705.

²³ **Серафимов**, Павел. Цит. съч. За повече от неговите изследвания вж. **Серафимов**, Павел. Истинската българска история. София: Фабрика за книги, 2013.

²⁴ **Гайд**, Стефан. Тракийското писмо – декодирано IV: Тракийската Библия Бесика разкрита. София: Институт за трансцендентна наука, 2008.

²⁵ За коптския език вж. по-подробно: **Brankaer**, Johana. Coptic: A Learning Grammar (Sahidic). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2010, с. 1–7.

²⁶ Въпреки усилията ми, не успях да открия никакви данни за т.нар. Biblia Beshoy, за която говори д-р Гайд. На коптски името на св. Паисий Велики (320–417) (*Abba Pishoi*, Ὁσιος Παῖσιος ὁ Μεγας) се произнася като Bishoy (Pishoy). За отделен ръкопис на Библията, дело на този светец, не открих сведения. Вж. Saint Bishoy. [онлайн]. [прегледан 7.04.2017]. <http://www.coptic.org/stmarkno/jul97.htm>

Списък на авторите

доц. д-р Анна Ангелова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Университетска библиотека

Директор

Ефросина Ангелова-Пенкова

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Направление „Национална библиографска агенция“

проф. Хърбърт К. Ашлайтнер

Щатски университет Емпория, Канзас, САЩ

Департамент по библиотечен и информационен мениджмънт

проф. д.н. Вихрен Бузов

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Философски факултет

Зам.-декан по научноизследователската дейност

проф. д.ф.н. Ани Гергова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

доц. д-р Александра Дипчикова

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

доц. д-р Милена Добрева-Макферсон

Университет на Малта

Факултет за науките за медиите и знанието

Департамент по библиотекознание, информационни науки и архивистика

гл. ас. д-р Марина Енчева

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Катедра „Библиотечни науки“

доц. д-р Васил Загорев

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Катедра „Библиотечни науки“

Ръководител

доц. д-р Никола Р. Казански

Централна библиотека на БАН

Справочно-информационна и издателска дейност

доц. д-р Елица Лозанова-Белчева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Философски факултет

Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“

доц. д-р Милена Миланова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Философски факултет

Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“

проф. д.ф.н. Мария Младенова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Александър Мошев

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Български исторически архив

Красимира Папазова

Българска библиотечно-информационна асоциация

Организационен секретар

проф. д.ф.н. Милко Петров

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Факултет по журналистика и масова комуникация

Катедра „Комуникация и аудио-визуална продукция“

Ръководител

проф. д-р Маргарита Пешева

Университет за национално и световно стопанство

Катедра „Медии и обществени комуникации“

доц. д-р Евгения Русинова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Катедра „Библиотечно-информационни науки“

гл. ас. д-р Силвия Свиленова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Философски факултет

Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“

доц. д-р Милена Стефанова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Философски факултет

Катедра „Публична администрация“

доц. д-р Антоанета Тотоманова

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Направление „Създаване на информационни ресурси“

Зам.-директор

д-р Биляна Яврукова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Университетска библиотека

Зам.-директор